

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAZAK ETNO-FOLKLOR GRUPLARININ
ŞARKILARINDA TEMATİK SÖZ VARLIĞI
İNCELEMESİ: TURAN, SARMAD, HASSAK-ETNO
ÖRNEĞİ

Kuralay NAZHİMATDİNOVA

2501221131

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Emine TEMEL ALEMDAR

İSTANBUL-2025

ÖZ

KAZAK ETNO-FOLKLOR GRUPLARININ ŞARKILARINDA TEMATİK SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ: TURAN, SARMAD, HASSAK-ETNO ÖRNEĞİ

Kuralay NAZHİMATDİNOVA

Tezin konusunu Kazakistanlı üç etno-folklor grubunun şarkıları oluşturmaktadır. Söz varlığı, Türk dili ve edebiyatı için önemli bir çalışma konusudur. Söz varlığı üzerine yapılan çalışmalar Türk dilinin genişliğini ve zenginliğini ortaya koymak açısından önemlidir. Son zamanlarda söz varlığı üzerine yapılan çalışmaların sayısı artmaktadır. Bu da Türk dilinin önemli eserlerini sözlüksel açıdan incelemeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışmada Türk kültürünü müzik aracılığıyla tanıtmakta olan Kazakistanlı Etno-Folklor Grubunun (Turan, Sarmad, Hassak-Etno) şarkı sözlerinin tematik söz varlığı açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Turan, Sarmad, Hassak etno-folklor grubu, çok sayıda eserleriyle Türk kültürünün dünyaya tanıtılmasında önemli bir yere sahiptir. Kazakistan (Kazak) Türkçesiyle yazılmış olan şarkılarının söz varlığı konu ve önemi bakımından inceleme gerektiren bir konudur. Şarkıları, farklı dönemlerde yaşayan şairlerin farklı konularda fakat aynı amaçla yazılmış şiirlerini kapsamaktadır. Bu nedenle Turan, Sarmad, Hassak etno-folklor grubu bu tezin temelini oluşturmaktadır. Amacımız Kazakistan (Kazak) Türkçesiyle yazılmış önemli edebî eserleri Türkiye Türkçesine aktarıp söz varlığı açısından incelemenin yanı sıra Türkiye Türkçesine kazandırmaktır.

Üç bölüm hâlinde hazırlanan tezimizin Giriş bölümünde Terim Anlamı Olarak “Kazak” Adı, Edebî Dil Olarak Kazakistan Türkçesi, Kazak Müzik Kültürü ve Folklor, Kazakistanlı Etno-Folklor Grupları: Turan, Sarmad, HasSak Etno hakkında bilgi yer almaktadır. Metin ve Aktarma bölümünde ise eserlerin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Dil incelemesi bölümünde eserler söz varlığı açısından incelenmiştir. Tezin son bölümünde ise sözlük yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Söz Varlığı, Kazakistan (Kazak) Türkçesi, Etno-Folklor Grubu, Şarkı Sözleri.

ABSTRACT

THEMATIC VOCABULARY ANALYSIS IN THE SONGS OF KAZAKH ETHNO-FOLKLORE GROUPS: THE CASES OF TURAN, SARMADE, AND HASAK-ETNO

Kuralay NAZHIMATDINOVA

The subject of the thesis is the songs of three ethno-folklore groups of Kazakhstan. Vocabulary is an important subject of study for Turkish language and literature. Studies on vocabulary are important in terms of revealing the breadth and richness of the Turkish language. Recently, the number of studies on vocabulary has been increasing. This makes it possible to analyze important works of Turkish language from a lexical point of view. In this study, it is aimed to analyze the lyrics of the Kazakh ethno-folklore group (Turan, Sarmad, HasSak-Etno), which promotes Turkic culture through music, in terms of thematic vocabulary. Turan, Sarmad, HasSak ethno-folklore group has an important place in the promotion of Turkic culture to the world with its many works. The vocabulary of their songs written in Kazakh is a subject that requires examination in terms of subject and importance. Their songs include poems written by poets living in different periods on different subjects but with the same purpose. Therefore, Turan, Sarmad, HasSak ethno-folklore group is the basis of this thesis. Our aim is to transfer important literary works written in Kazakh to Turkish and to analyze them in terms of vocabulary as well as to bring them into Turkish.

In the Introduction section of our thesis prepared in three parts, the name “Kazakh” as a term, Kazakh as a literary language, Kazakh Music Culture and Folklore, Kazakh Ethno-Folklore Groups: Turan, Sarmad, HasSak Ethno. In the Text and Transcription section, transcription and translation of the works into Turkish were made. In the language analysis section, the works are analyzed in terms of vocabulary. The last part of the thesis includes a glossary.

Keywords: Vocabulary, Kazakh, Ethno-Folklore Group, Lyrics.

ÖNSÖZ

Müzik, Türk halklarının yaşamında, özellikle de söz, şiir ve melodinin tek bir sanatsal ifadede birleştiği Kazakların konar göçer kültüründe her zaman önemli bir rol oynamıştır. XXI. yüzyılda, küreselleşme ve kentleşme süreçlerine rağmen, Turan, Sarmad ve HasSak gibi etno-folklor müzik grupları Kazakistan'da faaliyetlerini sürdürmekte ve geleneksel müziksel ve şiirsel miras biçimlerini canlandırmaya ve korumaya çalışmaktadır.

Bu çalışmada, bu gruplar tarafından icra edilen şarkıların tematik söz varlığı incelemesi yapılmıştır. Folklor, tarih ve çağdaş sanat formunun bir sentezini temsil eden şarkıların sözlerinde bulunan ana tematik alanları, sık kullanılan sözcükleri ve dilbilgisi özelliklerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Şarkıların dili aracılığıyla Kazak halkının kültürel kodları, dünya görüşü ve tarihsel hafızası ortaya çıkarılmaktadır.

Çalışmada, tematik söz varlığı incelenmesi yoluyla kolektif hafızayı, tarihsel bilinci, ahlaki ve estetik değerleri ifade eden anahtar kavramlar tespit edilmiştir. Çalışma, folklor şiirinin yüzyıllardır süregelen kültürün konuştuğu bir dil olarak nasıl hizmet ettiğini göstermektedir.

Bu grupların uluslararası sahnede aktif olarak performans sergilemeleri ve böylece ortak Türk kültürel mirasının ulusal sınırların ötesinde temsil edilmesine katkıda bulunmaları önemli bir yere sahiptir. Müzik aracılığıyla doğaya saygı, kahramanlık, onur, özgürlük ve toplumsal hafızaya dayalı bir medeniyet imajı yaratılmaktadır. Bu da onların faaliyetlerini sadece sanatsal değil, aynı zamanda kültürel ve diplomatik hâle getirmektedir.

Dolayısıyla bu çalışma, ortak Türk mirasının çağdaş müzik söyleminde nasıl korunup geliştirildiğinin, kültürel sürekliliğin nasıl güçlendirildiğinin ve küreselleşme bağlamında kimliğin nasıl şekillendirildiğinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Çalışma disiplinlerarası bir nitelik taşımakta ve hem Kazak dili ve folkloru çalışmalarına hem de modern Türkolojiye katkıda bulunmaktadır. Şarkılarda, kahramanlık, vatan, doğa, geleneksel yaşam ve manevi değerler kavramlarıyla ilgili sözlüksel birimlere büyük önem verilmektedir. Böylece çalışma, Kazak kültürünün

müzik ve söz aracılığıyla modern dünyada kimliğin nasıl koruduğunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Öncelikle bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle sürekli bana yol gösteren, beni cesaretlendiren, desteğini hiç esirgemeyen, kıymetli danışmanım Doç. Dr. Emine TEMEL ALEMDAR'a minnettarlığımı ifade etmek istiyorum. Ayrıca çalışma sürecinde her anlamda destek veren sevgili aileme, hep yanımda olan arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Görüş ve önerileriyle destek veren Özge YURDAKUL'a, Sümeyye ŞAHİN'e, Türkiye'de eğitim görmemi sağlayan Türkiye Bursları programına minnetlerimi sunarım.

Kuralay NAZHİMATDİNOVA

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	xiii
TEZDE TAKİP EDİLEN YÖNTEM.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

METİN

1.1. Transkripsiyon, aktarma	22

İKİNCİ BÖLÜM

KAZAK ETNO-FOLKLOR GRUPLARININ ŞARKILARINDA TEMATİK SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ: TURAN, SARMAD, HASSAK-ETNO ÖRNEĞİ

2.1. Evren-Zaman.....	83
2.1.1. Dünya, Hava Olayları, Gökyüzü, Zaman.....	83
2.1.2. Yeryüzü ile İlgili Kavramlar.....	86
2.2. Bitkiler.....	87
2.2.1. Bitki Çeşitleri ve Bitkilerle İlgili Diğer Kavramlar.....	87
2.2.2. Ağaçlar.....	88
2.2.3. Çiçekler.....	88
2.3. Yiyeceklerle İlgili Kavramlar.....	88
2.4. Hayvanlar ve Hayvanlarla İlgili Kavramlar.....	91

2.5. İnsan.....	95
2.5.1. İnsan Vücudu ve İnsana Dair Kavramlar.....	95
2.5.2. Evlilik, Aile, Akraba.....	97
2.5.3. Yaşam, Ölüm, Yaşamın Çağları ve Canlılarla İlgili Genel Kavramlar.....	98
2.6. Maddi Kültür.....	99
2.6.1. Eşya, Araç-Gereç, Nesne.....	100
2.6.2. Giyimler, Süs, Takı.....	100
2.7. Savaşmak ve Mücadele Etmek ile İlgili Kavramlar.....	102
2.7.1. Silah-Teçhizat ile İlgili Kavramlar.....	104
2.8. Unvan, Rütbe.....	106
2.9. Ulaşım, Yolculuk.....	107
2.10. Sanat.....	107
2.11. Meslek, Uğraş, İş-Hizmet.....	109
2.12. Mesken ve Meskenle İlgili Kavramlar.....	109
2.13. Mekân, Coğrafya ve Şehir Adları.....	110
2.14. Toplumsal İlişki, Olay, Olgı ve Durumlar.....	111
2.14.1. Toplum, Toplumsal İlişkilere Dair Kavramlar.....	111
2.14.2. Düğün ve Eğlence ile İlgili Kavramlar.....	116
2.15. Dil ve İletişim ile İlgili Kavramlar.....	118
2.16. Manevi Kültür.....	118
2.16.1. Din ve İnanç ile İlgili Kavramlar.....	119
2.16.2. Duygu ve Düşünce.....	119
2.16.2.1. İrade Bildiren Kavramlar.....	120
2.16.2.2. İnsana Ait Duygu, Karakter, Ruh Hâlleri ve Davranış Şekilleri.....	121
2.16.2.3. Sevmek, Beğenmek, Özlemek ve Diğer Duygu ve Düşünceler ile İlgili Kavramlar.....	122

2.16.2.4. Kederlenmek ile İlgili Kavramlar.....	123
2.16.2.5. Korkmak ile İlgili Kavramlar.....	124
2.16.2.6. Gülmek, Tebessüm Etmek ile İlgili Kavramlar.....	124
2.16.3. Soyut Kavramlar.....	124
2.16.4. Bilim ve Felsefe.....	127
2.17. Sağlık.....	128
2.17.1. Fiziksel Özellikler.....	128
2.17.2. İfade, Tavrı ve Görünüş.....	129
2.18. Kazak Etno-Folklor Gruplarının Şarkılarında Sözcük Türleri.....	129
2.18.1. Adlar.....	129
2.18.1.1. Özel Adlar.....	129
2.18.1.2. Sayı ve Miktarlar.....	132
2.18.1.3. Renk.....	133
2.18.2. Eylemler.....	135
2.18.2.1. Hareket ve Yönelim Eylemleri.....	135
2.18.2.2. Günlük Yaşam ve Pratik İşler ile İlgili Eylemler.....	138
2.18.2.3. Görme, İşitme ve Konuşma ile İlgili Eylemler.....	140
2.18.2.4. Doğa ve Tabiat Olayları ile İlgili Eylemler.....	141
2.18.2.5. Yardımcı Fiiller.....	142
2.18.2.6. Sosyal Etkileşim ile İlgili Eylemler.....	142
2.18.2.7. Beden Hareketleri ile İlgili Eylemler.....	143
2.18.2.8. Düzenleme ve Organizasyonla İlgili Eylemler.....	143
2.18.2.9. Görme ve Algılama Eylemleri.....	144
2.18.2.10. Başlamak ve Sürdürmek ile İlgili Eylemler.....	144
2.18.2.11. Baskı ve Kontrolle İlgili Eylemler.....	144
2.18.3. Sıfatlar.....	144
2.18.3.1. Fiziksel Özellik, Şekil ve Renk Bildiren Sıfatlar.....	145
2.18.3.2. İhtimal, Durum ve Hâl Bildiren Sıfatlar.....	146
2.18.3.3. Büyüklük, Yükseklik ve Ölçü Bildiren Sıfatlar.....	146
2.18.3.4. Güzellik ve Estetik Bildiren Sıfatlar.....	147
2.18.3.5. Zaman, Eski/Yeni ve Süreklilik Bildiren Sıfatlar.....	147

2.18.3.6. Zekâ, Bilgelik ve Soyut Özellikler Bildiren Sıfatlar.....	148
2.18.3.7. Sayı, Miktar ve Belirsizlik ile İlgili Sıfatlar.....	148
2.18.3.8. Doğa ile İlgili Sıfatlar.....	148
2.18.3.9. Değer ve Anlam ile İlgili Sıfatlar.....	149
2.18.4. Zarflar.....	149
2.18.4.1. Zaman Bildiren Zarflar.....	149
2.18.4.2. Yön Bildiren Zarflar.....	149
2.18.4.3. Miktar Bildiren Zarflar.....	150
2.18.5. Zamirler.....	150
2.19. Son Çekim Edatları.....	151
2.20. Bağlama Edatları.....	151
2.21. Ünlemler.....	152
2.21.1. Dikkat Çekme/Seslenme Ünlemleri.....	152
2.21.2. Şaşkınlık/Hayret/Duygu Bildiren Ünlemler.....	152
2.21.3. Hayranlık/Takdir Bildiren Ünlemler.....	152
2.21.4. Şiir/Ezgi İçin Kullanılan Ünlemler.....	153
2.21.5. Ani Ses/Vurgu Ünlemleri.....	153
2.22. Hitaplar.....	153
2.23. Sorular.....	153
2.24. Yönler.....	154
2.25. Zamana Dair Kavramlar.....	154

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜKLÜ DİZİN

3.1. Sözlük.....	156

SONUÇ	239
KAYNAKÇA	241
EKLER.....	248
ÖZGEÇMİŞ.....	289

1. KISALTMALAR LİSTESİ

1.1. ETNO-FOLKLOR GRUPLARININ VE ŞARKI ADLARININ KISALTMALARI

(T)	: Turan Etno-Folklor Grubu
(S)	: Sarmad Etno-Folklor Grubu
(HE)	: HasSak-Etno Etno-Folklor Grubu
(ET)	: Er Turan
(UTM)	: Uly Turan – Máńgılık
(AQ)	: Aqsaq Qulan
(EA)	: Elım-aı
(QE)	: Qazaq Elı
(ME)	: Men – Men Edım, Men Edım!
(QJ)	: Qara Jorga
(D)	: Dombyra
(MT)	: Muqaǵalı Tolǵaı
(SO)	: Shılı Ózen
(AJ)	: Ańsa, Janym
(AA)	: Alash Amanaty
(KR)	: Kóshpendiler Rýhy
(QK)	: Qara-aı Kózım
(AK)	: Ahaı Kerim
(BDKE)	: Bır Dosyń Kerek Eken
(A)	: Amanat
(TK)	: Túrik Kaǵan
(S)	: Samaltaı
(Q)	: Qarajorga
(H)	: Hassaqnama
(JD)	: Jastar Dýmany

1.2. DİĞER KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
A.e.	: Aynı eser
bk.	: Bakınız
bs.	: Basım
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları
-	: Fiil kök ve gövdelerine gelen eki gösterir.
/	: Satırları birbirinden ayırır.

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

А а	A a	О о	O o
Ә ә	Á á	Ө ө	Ó ó
Б б	B b	П п	P p
В в	V v	Р р	R r
Г г	G g	С с	S s
Ғ ғ	Ѓ ѓ	Т т	T t
Д д	D d	У у	Ý ý
Е е	E e	Ү ү	U u
Ё ё	Yo yo	Ү ү	Ú ú
Ж ж	J j	Ф ф	F f
З з	Z z	Х х	H h
И и	I i	Һ һ	H h
Й й	I i	Ц ц	<i>Ts ts</i>
К к	K k	Ч ч	Ch ch
Қ қ	Q q	Ш ш	Sh sh
Л л	L l	Щ щ	<i>Sh sh</i>
М м	M m	Ъ ъ	—
Н н	N n	Ы ы	Y y
Ң ң	Њ њ	І і	I i
Ь ь	—	Э э	E e

TEZDE TAKİP EDİLEN YÖNTEM

- Bu çalışmada Kazakistanlı etno-folklor grubunun şarkı sözleri Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

- Toplam yirmi iki eserin on üç eseri (*Aqsaq Qulan, Elim-aı, Qazaq Eli, Men – Men Edim, Men Edim, Qara Jorğa, Muqağalı Tolğay, Shılı Ózen, Ańsa, Janym, Qara-aı Kózım, Ahaý Kerim, Bır Dosyń Kerek Eken, Samaltaý, Qarajorğa*) halk şarkısı ve manzum şiir olup Qazaq Ánderi, Máńgilik Mura, Aqsaq qulan. Ketbuğa bıdıń kúileri, Mahambet Ótemisuly, t.b. Shyğarmalary kitabından temin edilmiştir.

- Dokuz şarkı (*Er Turan, Uly Turan – Máńgılık, Dombıra, Alash Amanaty, Kóshpendiler Rýhy, Amanat, Túrık Kağan, Hassaqlama, Jastar Dýmany*) etno-folklor grubunun şarkısı olup çevrimiçi ve kişisel iletişim ile temin edilmiştir. Kişisel iletişim yoluyla tarafımıza gönderilen metin tarafımızca transkribe edilmiştir.

- Sözlük kısmında ve metin kısmında parantez içerisinde grup adlarını ve şarkı adlarını kısaltarak, satırları numaralandırarak ifade ettik. Örnek: “(T/ET 01)” (Turan/Er Turan 01. satır), “(S/AA 01)” (Sarmad/Alash Amanaty 01. satır), “(HE/A 01)” (HasSak Etno/Amanat 01. satır).

- Dizine “T/D 01”, “S/AK 01”, “HE/S 01” bu şekilde grupların adlarını ve şarkı adlarını kısaltma yoluyla ifade etmeyi tercih ettik.

- Sözlüklü dizini “TürkSözDiz” uygulaması aracılığıyla yaptık.

- Bazı deyim ve kalıp ifadeler ayrıca alt madde başlarında anlamlandırılmıştır.

- Sözlükteki Kazak Türkçesi kelimelerinin karşılığını vermek için “Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü” 2 cilt takımından ve Kubbealtı Lugatı sözlüğünden istifade edilmiştir. Kelimelerin karşılığını verirken bizzat şarkı sözünde kullanıldığı anlamlar ifade edilmeye çalışılmıştır.

- Sözlüklü dizindeki kelimeler Kazakistan Türkçesinin resmî alfabe sırasına uyumlu olarak düzenlenmiştir.

- Tematik söz varlığı incelemesinde özel adlar, yer isimleri, Allah ve Tanrı isimleri büyük harfle yazılmıştır.

- Tematik sınıflandırmada boşlukta kalan bazı tematik kavramları uygun başlıklara koymaya çalıştık.

- Tematik sınıflandırmaların alt başlıklarında verilen bazı teorik bilgiler tarafımızca bizzat yaşanıp tecrübe edilip aktarılmıştır. Bk. “Yiyeceklerle İlgili Kavramlar”, “Evlilik, Aile, Akraba”.
- Kaynakça Kazakistan Türkçesinin resmî alfabe sırasına uyumlu olarak düzenlenmiştir.

GİRİŞ

Terim Anlamı Olarak “Kazak” Adı

“Kazak” terimi sadece bir halkın etnik adlandırması değil, yüzyıllar boyunca çeşitli jeopolitik ve dilsel bağlamlarda şekillenmiş karmaşık bir tarihsel ve kültürel kategoridir. Önde gelen Türk araştırmacılara göre, orijinal anlamı, gelişimi ve bir etnonim hâline dönüşümü, Orta Asya Bozkırının göçebe Türk dünyasının hareketliliğini yansıtmaktadır.¹

XIII. yüzyılda yazılan Türkçe-Arapça bir sözlükte “Kazak” kelimesinin “evsiz”, “yurtsuz”, “hane-berduş” anlamında kullanıldığı kaydedilmiştir.² Reşit Rahmeti Arat’ın işaret ettiği gibi, terim semantik alanı kapsar ve “hür, bekâr, serbest, yiğit, mert, cesur” anlamlarına gelir.³

Kazak teriminin etnik anlamının oluşumu 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Tarihi belgelere göre, Janibek ve Kerey hanları döneminde bazı Türk boyları Özbek Hanlığı’ndan koparak Jetisu’ya taşınmış ve Kazak (yani “ayrılmış”, “özgür”) olarak tanınmışlardır. Bu gruplar, 1465-1466 civarında resmileşen Kazak Hanlığı’nın temelini attılar.⁴

TDK sözlükleri de dâhil olmak üzere modern Türk kaynakları “Kazak” kelimesine hem etnik hem de mecazi bir anlam yüklemektedir: “Özgür, cesur, bekâr, mert.”⁵ Bu anlam, edebiyatta olduğu kadar günlük konuşma dilinde de kök salmıştır.

Edebî Dil Olarak Kazakistan Türkçesi

Kazakistan (Kazak) Türkçesinin tarihi, Kazak halkını oluşturan eski boy ve kabilelerin dillerine dayanmaktadır. Köktürk ve Uygur Kağanlığı zamanına ait olan Orhun-Yenisey Yazıtları, tüm Türk halklarının temeli hâline gelen tek bir dili

¹ Bk. Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981, s. 537; Bahaeddin Ögel, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2020, s. 662.

² Orhan Doğan, “Kazak Adının Menşei, Kazak Halkının ve Hanlığı’nın Oluşumu ve Faaliyetleri (XVI. Yüzyıla Kadar)”, **Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, C. 1, 2019, s. 17.

³ Reşit Rahmeti Arat, “Kazakistan”, **İ. A.**, C. VI., s. 498-499.

⁴ Zeki Velidi Togan, **Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981, s. 36-37.

⁵ Türk Dil Kurumu (TDK), Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr>, 15 Haziran 2025.

yansıtmaktadır. “Türk Şeceresi”nde beş Türk boyundan biri olarak anılan Kıpçaklar, Türk dünyasının tarihinde önemli bir rol oynamışlardır. Dilleri, boy zayıfladıktan sonra bile önemini korumuş, XI-XIV yüzyıllarda uluslararası bir dil hâline gelmiştir. Daha sonra Altın Orda Hanlığı zamanında devlet dili statüsünü kazanmıştır. Kazak Hanlığı’nın kurulmasından sonra Kıpçak dili yeni devletin ana dili hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Kazak dilinin tarihinin incelenmesi için özellikle değerli olan, Eski Kazak dilinin anıtları olarak kabul edilen ve modern Türkolojide aktif olarak analiz edilen Kadirgali Jalairi’nin *Jamig at-tavarih* ve Ebülğazi’nin *Şecere-i Türk* gibi XVI-XVII yüzyıl eserleridir.⁶

Kazak dilinin tarihi, Kazak dilbiliminin en az araştırılan alanlarından biridir. Ekim Devrimi öncesi dönemde Türkologlar, Kazak dilinin diğer Türk lehçeleriyle akrabalığını kabul etmelerine rağmen, bu dilin odaklanmış bir tarihsel analizini yapmamışlardır. Ekim Devrimi’nden sonra, 1940’lara kadar, bu konuda önemli bir çalışma da ortaya çıkmamıştır. Bu durum, bir yandan uzmanların çabalarının pratik görevlere (ders kitapları, sözlükler, imla ve terminoloji normları oluşturma) odaklanmasıyla, diğer yandan da Türk lehçelerinin genetik akrabalığını reddeden Marksist teorinin etkisiyle açıklanmaktadır. Buna rağmen, daha 1930’larda Profesör Kudaybergen Jubanov, Kazak dilinin gramerine tarihsel bir yaklaşımın temelini atmıştır. 1936 tarihli “Kazak cümlelerindeki kelime sıralamasının tarihinden”⁷ başlıklı makalesinde, Türkolojide kelime sıralamasının tarihsel evrimini ayrıntılı olarak analiz eden ilk kişi olmuş ve modern sözdizimsel sistemin daha sonraki bir dönemde oluştuğunu, oysa eski zamanlarda bunun tam tersi bir sıralamanın var olduğunu kanıtlamıştır.⁸

Kazak dilinin incelenmesine yönelik tarihsel yaklaşımın oluşumuna önemli bir katkı, çalışmaları dil süreçlerini iç düzenlilikleri açısından analiz etmenin temelini atan K. Zhubanov’a aittir. Ancak, çeşitli nedenlerden dolayı, zamanında geniş çapta yayılmamıştır. Sovyet Türkolog S. E. Malov, Kazak dilinin tarihine ilişkin araştırmaların yönünü sistematik olarak belirleyen ilk kişi olarak kabul edilir. “Kazak

⁶ B. Ábılqasymov, A. Seitbekova, **Qazaq Tılı Tarihyna Qatysty Türkologialyq Izdenister**, Almatı, ARYS Yay., 2011, s. 4.

⁷ H. K. Jubanov, “Qazaq sóilemindegi sóz tártibi tarihyan”, Alma-Ata, KazFAN SSSR Yay., 1936.

⁸ Ábılqasymov, Seitbekova, **a.g.e.**, s. 5.

Dilinin Tarihine”⁹ (1941) adlı makalesinde, ilk olarak modern Kazak dilini eski yazılı anıtlarla karşılaştırmanın önemine işaret etmiştir. Temel kaynaklar arasında, Kazak dilinde meydana gelen ses süreçlerini yansıtan alternatif formları kaydeden XIII-XIV. yüzyıllara ait *Codex Cumanicus*’u seçmiştir. Malov’a göre, Kazak dilinde *g* ve *r* seslerinin düşmesinin veya başka seslerle (u, y) yer değiştirmesinin tarihi bu anıtın dilinde izlenebilir. Çünkü eski Kıpçak edebî dillerinde “tau”, “sarı” ve “tag”, “sarığ” gibi biçimler paralel olarak kullanılmıştır.¹⁰

Malov ayrıca XIII-XV. yüzyıl Arap gramercilerinin eserlerinin, VIII. yüzyıl Arapça, Ermenice ve Yunanca anıtların ve Kaşgarlı Mahmud’un *Dîvânu Lugâti’t-Türk* adlı eserinin değerini vurgulamıştır. Bu tür kaynakların modern Kazak dili ile karşılaştırmalı olarak sistematik bir analizinin, gelişiminin tarihsel köklerini ve düzenliliklerini geri kazanmak için gerekli bir koşul olduğunu savunmuştur.¹¹

Malov’un makalesini takiben, Kazak dilbilimcilerin sonraki çalışmalarında, Kazak dili tarihinin önemli konularını onun önerdiği anıtlar ve araştırma yaklaşımı temelinde ele alma eğilimi belirgindir. Öyle ki Profesör N. T. Sauranbaev’in çalışmalarında, XV. yüzyılda oluşan Kazak dilinin temeli eski Kıpçak diline dayandırılmaktadır. Yazar, eski Kıpçak dilini diğer Türk lehçelerinden ziyade modern Kazakçaya yaklaştıran temel özellik olarak, konuşmada *j* (ж) ve *s* (с) seslerinin kullanımına işaret etmektedir.¹²

Kazak halkının etnogeneiz aşamalarının genel olarak tarih yazımında ana hatlarıyla belirtilmiş olmasına rağmen, bireysel boyların dilsel özelliklerini doğru bir şekilde yansıtan çok az yazılı kanıt vardır. Günümüze ulaşan az sayıdaki yazılı anıt arasında, V-VIII. yüzyıllara ait Orhun-Yenisey ve Talas yazıtları özel bir öneme sahiptir.¹³ Bu yazıtlar için bk.¹⁴

⁹ S. E. Malov, “K İstorii Kazakhskogo Yazyka”, *Izvestiya Akademii Nauk Soyuzu SSR, Izv. Otd. literatury i Yazyka*, №3, 1941.

¹⁰ A.e., s. 6.

¹¹ A.e.

¹² A.e., s. 7.

¹³ A.e., s. 10.

¹⁴ Ahmet Bican Erçilasun, *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2016, s. 757; Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, Ankara, TDK Yayınları, 1994, s. 962; Erhan Aydın, *Orhon Yazıtları (Köl Tigin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*, Konya, Kömen Yay., 2012, s. 208.

Kazak dili tarihi alanındaki modern araştırmalar iki paralel yönün uygulanmasını içerir: Birincisi, gramer taslakları ve sözlüklerin derlenmesiyle dil anıtlarının ayrıntılı bir analizi; ikincisi, karşılaştırmalı-tarihsel yöntem temelinde bireysel gramer kategorilerinin tarihinin kapsamlı bir çalışması. Kazak diline tarihinin farklı dönemlerinde Arapça, Farsça, Moğolca, Rusça ve diğeri dillerin etkisi altında giren ödünç unsurlara da büyük önem verilmektedir. Bu unsurların kökenleri ve uyarlanmaları açısından incelenmesi, söz varlığının gelişimi hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu bağlamda, Kazakistan Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsünün Kazak dili tarihi ve Türkoloji için uzmanlaşmış bir bölüm kurması ve bu alanda sistematik araştırmalar için geniş fırsatlar sunması dikkat çekicidir. Bir sistem olarak dil sürekli evrim geçirmektedir. Dilde meydana gelen değışimler kendi zamanlarının kanıtı olarak korunmaktadır ve bu temelde güvenilir bir tarihsel evrim modeli oluşturmak mümkündür. Kazak dili, anıtlarda kaydedilen zengin eski değışim katmanıyla, Türk dil grubundaki tarihsel süreçleri incelemek için en değışerli malzemedir.¹⁵

Kazak Müzik Kültürü

Kazak halkı, en önemli parçası şarkı sanatı olan tükenmez bir manevi ve sanatsal mirasa sahiptir. Bir Kazak atasözünün dediğı gibi, *Óleń – kónildiń ajary*¹⁶ “Şarkı, gönlün süsüdür.” Bu söz, müziğın insan ruhunun en derin katmanlarına dokunan manevi bir gıda olarak algılandığı Kazak toplumunun yaşamında şarkının özel rolünü vurgulamaktadır.

Hayatın ilk anlarından dünyevi yolculuğun sonuna kadar müzik insana eşlik eder: Ninniler, törensel şarkılar, lirik yansımalar ve veda ezgileri. İyi bir şarkı, dinleyicinin ruhuna işler, duyguları uyandırır, empati uyandırır ve hafızada silinmez bir iz bırakır. Besteci, şair ve icracının fikirleri tek bir sanatsal ifadede birleştğinde özellikle güçlü bir etki yaratılır. O zaman şarkı gerçek bir etki gücü kazanır ve geleneksel yapının bir parçası hâline gelir.¹⁷

¹⁵ A.e., s. 13.

¹⁶ Jamalhan Asyqova, *Qazaq Maqal-Mátelderi*, Almaty, Balaýsa Yay., 2013, s. 31.

¹⁷ K. Kenjetaev, *Qazaq Halyń Ánderin Oryndaýdağy Keibir Sıpattary*, Almaty, Qazaq SSR-niń mádeniet jónindegi memlekettik komiteti (Arhıvtik qor) Yay., 1990, s. 1.

Bu bağlamda, Abay Kunanbayev'in sözleri özel bir önem kazanıyor:

“İyi bir şarkı ve tatlı bir küy

Kulaktan doğrudan ruha nüfuz eder.

Derin düşüncelere neden olur,

Bir şarkıyı severseniz benim sevdiğim gibi sevin.”¹⁸

Halk şarkıları; kolay icra edilebilir yapıları, melodi ile sözler arasındaki uyum ve içerik bakımından taşıdığı derinlik ile öne çıkar. Sözler genellikle semboliktir ve yalnızca seçilmiş bir muhataba; bir sevgiliye, bir arkadaşına veya gizli anlamı kavrayabilen bir dinleyiciye hitap eder. Şarkı sadece bir iletişim biçimi değil, aynı zamanda duyguları, düşünceleri ve ruhsal deneyimleri ifade etmenin bir yolu hâline gelmektedir.

Folklor

Kazak halk müziği, “ander”¹⁹ (*änder*), “küyler”²⁰ (*küler*), “jırlar”²¹ (*jyrlar*), “termeler”²² (*termeler*), “tolgaular”²³ (*tolğaylar*), “jeldirme”²⁴ (*jeldirme*) ve “aytıs”²⁵ (*aitys*) gibi türleri kapsayan zengin bir sözlü ve enstrümantal mirastır. Yüzyıllar boyunca oluşmuş ve halk sanatçılarının üstün hafızası ve sanatsal yetenekleri sayesinde müzik notası olmadan sözlü olarak aktarılmıştır. Müzik, şiir ve sahne

¹⁸ Abay Qunanbayev, “Qulaqtan kirip, boydy alar”, (Çevrimiçi) <https://abaialemi.kz/kz/post/view?id=216>, 1 Haziran 2025.

¹⁹ Ander: Şarkılar. (Kenan Koç, Ayabek Bayniyazov, Vehbi Başkapan, **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2021, s. 106.)

²⁰ Küyler: Kazak halk müziğinde dombıra ile çalınan sözsüz, anlatı niteliği taşıyan geleneksel enstrümantal ezgilerdir. (A.e., s. 427.)

²¹ Jırlar: Kazak sözlü edebiyatında genellikle kahramanlık, tarihî olaylar veya bireysel duyguları işleyen uzun manzum halk anlatılarıdır. (A.e., s. 334.)

²² Termeler: Kazak sözlü edebiyatında ahlaki ve öğretici temalar taşıyan, ezgiyle söylenen manzum halk şiirleridir. (A.e., s. 890.)

²³ Tolgaular: Kazak halk edebiyatında şairin duygu ve düşüncelerini felsefî ve öğretici bir biçimde dile getirdiği manzum eserlerdir. (A.e., s. 901.)

²⁴ Jeldirme: Kazak halk edebiyatında veya müziğinde hızlı ritmi ve kıvrak yapısıyla dikkat çeken, genellikle kahramanlık veya coşku temalı parçalara verilen addır. (A.e., s. 299.)

²⁵ Aytıs: Kazak halk edebiyatında önemli bir yer tutan, iki halk ozanının karşılıklı doğaçlama şiir söyleyerek yaptığı edebî yarışmadır. (A.e., s. 43.)

sanatları her zaman Kazak göçebe kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuş, hem gündelik hem de tarihî gerçekliği yansıtmıştır.²⁶

Kazakistan’da müzik kültürü çok daha derinlere kök salmıştır. Diğer sanat türleri gibi, halk müziğinin kökenleri de antik çağlara kadar uzanmaktadır. Günlük yaşama, gelenek ve göreneklere eşlik eden, ateş ve Tengri ile ilgili eski inançları yansıtan Şaman ilahileri ve ritüelleri (*arbay, bailay, jalbaryny*) bunun örnekleridir. Ayrıca, müzik kültüründe, özellikle avcılıkla bağlantılı olarak hayvanların ve kuşların seslerini ve hareketlerini taklit eden eserler de vardı.²⁷

Müzik folkloru, halkın yaşam biçimi, dünya görüşü ve gelenekleriyle yakından bağlantılıdır. Hem şaman ayinlerini ve eski inançları hem de sosyal ve aile törenlerini (*áyjar*²⁸, *syńsý*²⁹, *jar-jar*³⁰, *betashar*³¹, *toı bastar*³², *joktay*³³ vb.) yansıtır. Daha sonra ortaya çıkmalarına rağmen, dombıra üzerinde icra edilen, veda, keder ve yası ifade eden enstrümantal ezgiler (“*Aqsaq qulan*³⁴”, “*Toqanyń kúi*³⁵”, vb.) özel bir önem kazanmıştır.³⁶

Keder ve yası ifade eden enstrümantal ezgilerden biri olan “Aksak kulan’ın” en ünlü versiyonlarından biri Turan etno-folklor grubu tarafından icra edilmektedir. Bu enstrümantal melodi Kazak müzik kültüründe özel bir yere sahiptir. “Aksak kulan’ın” konusu, Han’ın oğlunun trajik ölümü efsanesiyle bağlantılıdır ve derin kayıp ve keder duygularını aktarır. Kazak geleneğinde bu küy, keder ve kayıp acısını ifade eden

²⁶ Aldajar Ábilov, Raýshanbek Salmanov, **Qazaq Fólklory jáne Dástúr Sabaqtastygy**, Qyzylorda, Tumar Yay., 2007, s. 13.

²⁷ **A.e.**, s. 13-14.

²⁸ Áýjar, geleneksel Kazak düğünlerinde gelin alma sırasında söylenen törensel halk şarkısıdır. (Koç, Bayniyazov, Başkapan, **a.g.e.**, s. 111.)

²⁹ Syńsý, Kazak halk kültüründe gelin olacak kızın baba evinden ayrılırken söylediği, hüznü ve özlem içeren geleneksel halk şiiridir. (Koç, Bayniyazov, Başkapan, **a.g.e.**, s. 842.)

³⁰ Jar-jar, Kazak halk geleneğinde, evlilik öncesi düzenlenen törende gelin ve damat tarafı gençlerinin karşılıklı söyleyerek icra ettiği geleneksel düğün ezgisidir. (Koç, Bayniyazov, Başkapan, **a.g.e.**, s. 282.)

³¹ Betashar, Kazak düğünlerinde gelinin yüzünün açılması sırasında okunan, ahlaki öğütler içeren geleneksel törensel şiirdir. (Koç, Bayniyazov, Başkapan, **a.g.e.**, s. 155.)

³² Toı bastar, Kazak düğün geleneğinde törenin başlangıcında okunan, dua, iyi dilek ve övgüler içeren geleneksel açılış şarkısıdır. (Koç, Bayniyazov, Başkapan, **a.g.e.**, s. 897.)

³³ Joqtay, Kazak halk edebiyatında, vefat eden kişinin ardından söylenen ve hem yas hem de anma işlevi gören geleneksel ağıt türüdür. (Koç, Bayniyazov, Başkapan, **a.g.e.**, s. 312.)

³⁴ Dombıra ile çalınan, Cuci’nin ölümünü anlatan sözsüz bir Kazak halk ezgisidir (küy).

³⁵ Dombıra ile çalınan sözsüz bir ezgidir (küy).

³⁶ Ábilov, Salmanov, **a.g.e.**, s. 14.

müzikal bir ağıt, enstrümantal joktau'un bir biçimi olarak kabul edilir. Beste, geleneksel küy sanatının gücünü yansıtan dram ve duygusal ifade ile doludur.

Küy, özellikle Batı Kazakistan'da yaygın olan Kazak halk müziğinin en önemli türlerinden biridir. Burada özel bir küy ve dombıra performansı ekolü gelişmiştir. Diğer bölgelerde; Güney, Jetisu, Doğu, Orta ve Kuzey Kazakistan'da küyler şarkı melodisine daha yakındır. Halk profesyonel küy bestecileri, aralarında hem karmaşık formda enstrümantal kompozisyonlar hem de iki veya üç bölüm üzerine inşa edilmiş şarkı başlangıcına daha yakın küyler bulunan birçok eser yaratmıştır. Seçkin halk küyşi bestecileri arasında Kurmangazy, Tattimbet, Dauletkerey, Seytek, Sügir, İkilas, Toka, Bayjigit, Balamaysam, Dina ve diğerleri bulunmaktadır. En çok Batı Kazakistan'da gelişen ve dombıra üzerinde eşsiz bir icra ekolünün olduğu küy türü özel bir yere sahiptir.³⁷

Halk şarkıları ve küyler bölgesel benzersizliklerle karakterize edilir: Doğu, Orta ve Kuzey Kazakistan'da monodik formlar hakimdir; Batı Kazakistan'da Frig armonileri, terme ve tolgau zenginliği hakimdir; Güney Kazakistan ve Jetisu'da melizmatik yapı, ritmik çeşitlilik ve entonasyon özellikleri belirgin bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Altay Dağları'nda Kazakların "kara ölen"³⁸ (*qara ólen*) şiirselliğine dayanan iki sesli lirik şarkıları vardır.³⁹

Kazak müzik folklorunun incelenmesi 19. yüzyılda Rus ve yabancı araştırmacıların (G. Potanin, S. Rybakov, A. Eichhorn, vb.) katılımıyla başlamış ve Sovyet döneminde A. Zataevich, A. Jubanov, B. Erzakoviç ve diğerlerinin çalışmalarıyla devam etmiştir. Bugün bu yön, folklorun söz, müzik, koreografi ve tiyatral unsurların birliği olarak senkretik doğasını vurgulayan modern akademisyenler tarafından başarılı bir şekilde geliştirilmektedir. Dolayısıyla müziksel folklor, sözlü folklorla yakın bağlantı içinde kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir.⁴⁰

³⁷ A. Seidimbek, **Qazaqtyń kúı óneri. Monografia**, Astana, Kúltegin Yay., 2002, s. 9.

³⁸ Kara ölen, Kazak halk edebiyatında ahlaki, didaktik ve duygusal temaları işleyen, dörtlülüklerden oluşan ölçülü halk şiiri türüdür.

³⁹ Ábilov, Salmanov, **a.g.e.**, s. 15.

⁴⁰ Ábilov, Salmanov, **a.g.e.**, s. 15-16.

Kazak Etno-Folklor Grupları: Turan, Sarmad, HasSak-Etno

Son yıllarda Kazakistan’da geleneksel kültürü modern müzikle harmanlayan etno-folklor grupları dikkat çekmektedir. Bu gruplar, hem Kazak halk müziğini yaşatmakta hem de genç kuşaklara yeni bir estetik anlayışıyla sunmaktadır. Aşağıda, bu gruplar arasında öne çıkan üç önemli topluluk ele alınacaktır: Turan, Sarmad ve HasSak-Etno.

Turan Etno-Folklor Grubu

“Turan Ensemble”⁴¹ grubu 2008 yılında Almatı’da Kurmangazy adını taşıyan Kazak Ulusal Konservatuari mezunları tarafından kurulmuştur. Grubun adı, Türk halklarının birliğini ve topluluğunu simgeleyen jeokültürel bir alan olan Turan kavramına atıfta bulunmaktadır.⁴² Kuruluşundan bu yana müzik grubu, eski Kazak ve Türk müzik kültürünü modern dünya bağlamında yeniden yaratmayı ve popüler hâle getirmeyi kendine görev edinmiştir.

Grubun kompozisyonu değişkenlik göstermekle birlikte, genellikle her biri çeşitli etnik enstrümanlarda yetkin 5-7 sanatçıdan oluşmaktadır. Çoğunlukla 5 daimi müzisyen, bazı projelerde 1-2 sanatçı daha katılmaktadır. Grup üyeleri Kazakistan’ın farklı bölgelerinin yerlileri olan Kazaklardır. Kurmangazy Kazak Ulusal Konservatuari (Almatı) mezunları, geleneksel enstrümanlar ve kompozisyon konusunda uzmanlaşmışlardır.⁴³ Müzisyenlerin her biri çeşitli enstrümanlara (örneğin; kobız, dombıra, sazsırnay, dabıl sherter, jetigen, sybyzgy, daulpaz, shan-kobyz) sahiptir ve aynı zamanda gırtlaktan şarkı söyleme tekniklerini kullanmaktadır.⁴⁴

Bu enstrümanlardan bazıları arkeolojik verilere ve etnografik tanımlamalara göre yeniden inşa edilmiştir, bu da topluluğun sesine özgünlük ve bilimsel güvenilirlik kazandırmaktadır.

Müzik grubu, etnik ve ruhani müzik türünde çalışmakta ve şunları vurgulamaktadır:

⁴¹ bk. Fotoğraf 3.2

⁴² Turan etno-folk grubu, “Hakkımızda”, (Çevrimiçi) <https://turanoofficial.com>, 5 Haziran 2025.

⁴³ Turan etno-folk grubu, “Hakkımızda”, (Çevrimiçi) <https://turanoofficial.com>, 5 Haziran 2025.

⁴⁴ Tengri News, “The Spirit of Turkistan”, (Çevrimiçi) <https://tengrinews.kz>, 5 Haziran 2025.

- Eski göçebe ses ortamlarının yeniden inşası,
- Gırtlaktan şarkı söyleme (kómeı) ve törensel ezgileri taklit eden vokal tekniklerinin kullanımı,
- Müzik, video dizileri, geleneksel kostümler ve ışık efektlerinin sahne sentezi.⁴⁵

Grubun sesi genellikle “kadim göçebenin sesi” olarak anılır, Türk medeniyetinin tarihsel hafızasına, kutsal imgelerine ve mitolojik köklerine hitap eden bir müziktir.

Turan, Kazakistan’ı uluslararası etno-forumlarda ve festivallerde aktif olarak temsil etmektedir:

- Tengri’nin Ruhu (Almatı),
- Sharq Taronalari (Özbekistan),
- Rainforest Dünya Müzik Festivali (Malezya),
- Ayrıca ABD, Fransa, Almanya, Japonya, Türkiye, Çin ve diğer ülkelerde.⁴⁶

Grubun müziği belgesel filmlerde, enstalasyonlarda, tiyatro prodüksiyonlarında, müzelerde ve üniversitelerde yaygın olarak kullanılmakta, bu da evrenselliğini ve sanatsal gücünü kanıtlamaktadır.

Turan’ın sahne konsepti, kendine özgü bir sahne stiliyle karakterize ediliyor:

- Müzisyenler, göçebe savaşçıların imgelerine benzeyecek şekilde stilize edilmiş ulusal kostümler içinde performanslarını sergilerler,
- Konserlerde koreografi ve törensel hareket unsurları kullanılır,
- Enstalasyonlar, projeksiyonlar ve ışık, müzik eyleminin algılanmasını geliştirmek için kullanılır.⁴⁷

⁴⁵ Tengri News, “The Spirit of Turkistan”, (Çevrimiçi) <https://tengrinews.kz>, 5 Haziran 2025.

⁴⁶ The Astana Times, “Kazakhstan’s Turan Ethno-Folk Ensemble Begins European Tour with First Performance in Switzerland”, (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 5 Haziran 2025.

⁴⁷ Tengri News, “The Spirit of Turkistan”, (Çevrimiçi) <https://tengrinews.kz>, 5 Haziran 2025.

Turan Ensemble, Kazakistan’da müziğin yeniden inşasını son derece estetik bir sanatsal sunumla birleştiren ilk gruplardan biridir. Faaliyetleri şunlara katkıda bulunmaktadır:

- Somut olmayan kültürel mirasın korunması,
- Gençler arasında geleneksel kültüre olan ilginin canlandırılması,
- Kazakistan’ın yurtdışında olumlu bir kültürel imajının oluşması.

Grup ayrıca ustalık sınıfları, açık dersler düzenlemekte, bilimsel ve kültürel forumlara katılmakta, bu da faaliyetlerini hem akademik hem de eğitim ortamları için önemli kılmaktadır.

Turan grubu, Kazak ve Türk ulusal enstrümanlarının çeşitliliğini uluslararası sahneye taşıyarak onları yüceltmeyi amaçlamaktadır. Geleneksel Kazak ve Türk müziğinin derinliğini göstermek, kaçırılmayacak vokal ve enstrümantal deneyimler sunmak ve izleyicilerin konserlerden kardeş uluslar arasındaki bu birlik mesajını sürdürmek için ilham alarak ayrılımlarını sağlamak için 40’tan fazla enstrümanla performans sergilemektedirler.⁴⁸

“Turan” etno-folklor grubunda kullanılan Kazak müzik aletleri:

- Telli–parmakla çalınan çalgılar: *Dombıra, Üç Telli Dombıra, Şerter, Şinkildek, Jetigen.*
- Yaylı–telli çalgılar: *Kobız ve Narkobız.*
- Borulu üflemeli çalgılar: *Sıbzıgı, Sazsırnay, Buğışak ve Müyizsırnay, Kamıssırnay, Kernei.*
- Kamış dilli üflemeli çalgılar: *Şankobız.*
- Derili vurmalı çalgılar: *Dañğıra, Dauılpaz, Darbuka.*
- Çıngıraklı–sallamalı çalgılar: *Küntayaq.*
- Derisiz vurmalı çalgılar: *Tuyaqtas.*
- Orteke: *Orteke.*

⁴⁸ The Astana Times, “Turan Ethno-Folk Group Celebrates Majesty of Turkic Music at Qazaq Concert”, (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 5 Haziran 2025.

Dombıra, Kazak halkının eskiden beri kullandığı, iki telli, parmakla çalınan geleneksel bir müzik aletidir. Dombıra'nın şinkildek, kalak dombıra, üç telli dombıra, armut biçimli dombıra, tılsımlı (tımar) dombıra gibi çeşitli türleri bulunmaktadır. Araştırmacılar XIX. ve XX. yüzyıllarda Kazakistan'ın farklı bölgelerinde rastlanan dombıra çeşitlerini şu gruplara ayırmaktadır: Batı Kazakistan modeli; Orta ve Doğu Kazakistan modeli; Güney Kazakistan ve Jetisu modeli. Bu enstrüman, hem saz eserlerinin icrasında hem de şarkı, destan ve terme gibi sözlü gelenek ürünlerinin eşliğinde kullanılır. Dombıra genellikle ağaçtan ya bütün olarak oyularak ya da parça parça birleştirilerek yapılır. Telleri eskiden keçi bağırsağından bükülerek hazırlanırdı, günümüzde ise misina (*leska*) kullanılmaktadır. Dombıra yaklaşık on dokuz perdeye sahiptir. “Turan” grubundaki dombıra, usta Narbek Ohanov tarafından tek parça ağaçtan oyularak yapılmıştır.⁴⁹

Üç Telli Dombıra, Kazak halkına ait dombıra türü çalgılardan biridir. Bu enstrüman bazen “çift burgulu dombıra” olarak da adlandırılır. Adından da anlaşılacağı üzere üç tele sahiptir. Genellikle Doğu Kazakistan ve Jetisu bölgelerinde yaygındır. “Turan” grubundaki üç telli dombıra, usta Almas Mustafayev'e özel siparişle yaptırılmıştır. Bu çalgı, İkılaz Müzesi'nde sergilenen Abay Kunanbayev'in üç telli dombırasının birebir kopyasıdır.⁵⁰

Şerter, Kazak halkının eskiden beri kullandığı, üç telli, parmakla çalınan geleneksel bir çalgıdır. Boyut olarak günümüzdeki dombıralardan biraz daha kısadır. Bu enstrüman bazı araştırmacılar tarafından kobıza da benzetilmektedir. Çünkü eski dönemlerde şerterin tek parça ağaçtan oyularak yapılan gövdesi deriyle kaplanır, telleri at kılından hazırlanır ve üzerinde perde bulunmazdı. Günümüzde ise şerter geliştirilmiştir: Gövdesinin üst kısmı ahşap bir kapakla örtülmekte, alt kısmı ise yarı şekilde deriyle kaplanmakta, ayrıca üzerine on üç ile yirmi iki arasında perde takılmaktadır. Şerterin yeniden canlanmasında bilim insanı ve etnograf Bolat Sarıbayev'in katkısı büyüktür. “Turan” grubunun kullandığı şerter enstrümanı, usta Nurlan Abdirahman tarafından yapılmıştır.⁵¹

⁴⁹ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.10

⁵⁰ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.11

⁵¹ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.12

Şinkildek, küçük çocukların ellerine uygun olacak şekilde küçültülerek yapılmış bir dombıra türüdür. Bu çalgıya “çocuk dombrası” da denir. Adından da anlaşılacağı üzere, sesi ince ve tizdir. “Turan” grubundaki şinkildek, “Şerter” firması tarafından üretilmiştir. Grup tarihçesi boyunca, çalgının ön kapağının yıpranıp incilmesi nedeniyle şinkildek iki kez yenilenmiştir.⁵²

Jetigen, Kazak halkına ait çok telli geleneksel bir müzik aletidir. Adından da anlaşılacağı üzere, eski tipleri yedi telli olarak yapıldı. Telleri at kılından hazırlanır, eşiklerinde koyun aşık kemiği kullanılırdı. Jetigen zamanla unutulmaya yüz tutmuş, ancak XX. yüzyılın ikinci yarısında yeniden canlanmaya başlamıştır. Günümüzde ise jetigen geliştirilmiş bir hâlde kullanılmaktadır. Yaklaşık yirmi üç tele sahiptir, telleri naylondan yapılır ve eşikleri ahşaptandır. Jetigenin yeniden canlanmasında bilim insanı ve etnograf Bolat Sarıbayev’in katkısı büyüktür. Bu çalgının çağın gereklerine uygun olarak geliştirilmesi, yapımçı ustalarla yakın iş birliği içinde çalışılması ve repertuarının zenginleştirilmesi konusunda jetigen icracısı ve araştırmacısı Nurgül Jakıpbek’in büyük emeği vardır. Günümüzde jetigen, Kazakistan’ın tüm bölgelerine yayılmış ve jetigen yapım ustalarının sayısı da artmıştır. “Turan” grubunun kullandığı jetigen, “Şerter” atölyesinde yapılmıştır. Enstrüman, grubun konser yolculuklarına uygun olarak tasarlanmış, uçağın kabin kısmına el bagajı olarak alınabilmesi için ortasından ikiye ayrılıp tekrar birleştirilebilecek biçimde imal edilmiştir. “Turan” grubunun müzik çalışmalarında jetigenin bir başka türü olan *bas jetigen* de kullanılmaktadır.⁵³

Kobız, Türk halklarına özgü, iki at kılı telli, yayla çalınan bir müzik aletidir. Kobız türü çalgılar; Kazaklar (kobız, kıkobız), Karakalpaklar (kobız, kobuz), Nogaylar (kobız), Tatarlar (kıkubız), Başkurtlar (kıkubız) ve Kırgızlar (kıyak, kıkıyak) gibi çeşitli Türk topluluklarında da görülür. Kobız, tek parça ağaçtan oyularak yapılır; telleri at kılından hazırlanır. Gövdesinin alt kısmı deve derisiyle kaplanır. Eski zamanlarda kobız, şamanlar (*baksılar*) tarafından dini ayinlerde, ozanlar tarafından destan anlatımında ve savaş öncesi askerleri cesaretlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Aynı zamanda halkın sevinç, keder, özlem ve duygularını ifade etmede

⁵² Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.13

⁵³ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.14

de önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde kobız, profesyonel müzik dünyasında yaygın bir şekilde kullanılan bir çalgı hâline gelmiştir. Kobızla icra geleneği, İkıl as Dukenulı'nın çizdiği yoldan ilerleyen Jappas Kalambaev ve Daulet Myktıbaev gibi sanatçılar sayesinde korunmuştur. Onların izinden giden ve kobızı meslekî bir alan hâline getirerek okul düzeyinde eğitime dahil eden, ülke geneline ve uluslararası düzeye taşıyan, birçok yetenekli ve usta kobız sanatçısı yetiştiren öğretmen Abdımanap Jumabekulı'nın katkıları son derece büyüktür. “Turan” grubunun üyesi Maksat Medeubek, A. Jumabekulı'nın öğrencisidir.⁵⁴

Narkobız, geleneksel kobıza kıyasla iki-üç kat daha büyük ebatlara sahip olup, daha kalın ve tok bir sese sahiptir. “Turan” grubunun kullandığı kobız, usta Tölegen Sarsenbaev tarafından 2005 yılında, narkobız ise usta Talğat Janasılov tarafından 2010 yılında yapılmıştır.⁵⁵

Sıbızgı, Kazak halkına ait en eski üflemeli çalgılardan biridir. Üç ve beş delikli çeşitleri bulunur. Sıbızgı, özellikle hayvancılıkla uğraşan göçebe topluluklarda yaygın olarak kullanılmıştır. Bu çalgı, genellikle kamışın yeşil kamış, kara kamış, ahududu kamışı, nane gibi türlerinden yapılır. Eskiden her sıbızgıcı, zamanı geldiğinde doğada yetişen kamışları kesip kendi ölçülerine göre deliklerini açarak sıbızgısını kendisi yapardı. Halk arasında ayrıca kamıştan, ağaçtan veya bakırdan yapılan sıbızgı türlerine de rastlanmaktadır. Geçmişte sıbızgı en çok çobanlar tarafından kullanılmış, ancak halk arasında çeşitli şölen ve kutlamalarda da çalınmıştır. Günümüzde sıbızgı, müzik aleti olarak müzik gruplarında ve orkestralarda yaygın bir şekilde kullanılmakta ve tanıtılmaktadır. “Turan” grubunda sıbızgının ağaçtan, bakırdan ve metal-plastik malzemeden yapılmış; dört, beş ve yedi delikli çeşitleri yer almaktadır. Ağaçtan yapılan modeller genç usta Azamat Bakiya tarafından, metal-plastik malzemeden sıbızgı ise sıbızgıcı Talğat Mukışev tarafından yapılmıştır.⁵⁶

Sazsırnay, Kazak halkına ait borulu üflemeli bir çalgıdır. Kil ve çamurdan şekillendirilip pişirilerek yapılır. 1971 yılında Otrar şehri kalıntılarında gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sırasında bulunan küçük bir çalgıyı, bilim insanı ve etnograf Bolat

⁵⁴ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.15

⁵⁵ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.15

⁵⁶ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.16

Sarıbayev geliştirerek üzerine ek delikler açmış, bunun bir sazısrınay olduğunu kanıtlamış ve bu enstrümanın müzik aleti olarak gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca sazısrınayın yaygınlaşması ve bilimsel olarak araştırılması sürecinde sazısrınay sanatçısı Gülfayruz Dalbagay’ın da önemli katkıları olmuştur. Günümüzde sazısrınayın ses kapsamı genişletilmiştir. Usta Azamat Bakiya, Kazak halkının unutulmuş üflemeli çalgı adlarından faydalanarak pişmiş topraktan yapılmış “*uildek, tastaui, sazısrınay, üskirik, şıñırau, kussayrauik*” adlarını vermiş ve sazısrınay türündeki çalgıları çeşitlendirmiştir. “Turan” grubunda bu sayılan çalgıların tamamı kullanılmaktadır.⁵⁷

Buğışak ve Müyizsırınay, Bu enstrümanlar, Kazak halkının en eski üflemeli çalgıları arasında yer alır. Her iki çalgı da büyükbaş hayvanların boynuzundan yapılır. Buğışak, özellikle avcılıkta geyik ve maral gibi hayvanların sesini taklit ederek onları cezbetmek amacıyla kullanılmıştır. Buğışak’ın üflenen kısmına kamıştan yapılan küçük bir dil yerleştirilir; bu dil, geyik ve maral sesi çıkarmak için tasarlanmıştır. Savaş dönemlerinde ise müyizsırınaylar, askerî çatışmalarda haberleşme ya da sinyal amaçlı olarak kullanılmıştır. “Turan” grubunun ilk müyizsırınayları, İsrail’in Tel Aviv kentindeki konser yolculukları sırasında temin edilmiştir. Bu çalgılar, Doğu Afrika antiloplarının boynuzundan yapılmıştır. Günümüzde grubun kullandığı müyizsırınaylar ise “longhorn” olarak bilinen büyük boynuzlu sığırların boynuzundan imal edilmiştir ve Macaristan’da düzenlenen Türk halkları kurultayı sırasında satın alınmıştır.⁵⁸

Kamıssırınay, göçebe yaşam tarzını benimsemiş birçok Türk halkında görülen bir üflemeli çalgıdır. Günümüzde bu enstrümana bazı ülkelerde hâlâ rastlanmaktadır. Ancak ne yazık ki Kazak halkının kültürel pratiğinden büyük ölçüde çıkmıştır. Sadece birkaç sanat topluluğunda nadiren kullanılmaktadır. Kamıssırınay; üzerinde birden fazla ses deliği ve kamıştan yapılmış dili (kamış dılcık) bulunan, kamıştan üretilen geleneksel bir üflemeli müzik aletidir. “Turan” grubunun kullandığı kamıssırınay, usta Azamat Bakiya tarafından yapılmıştır.⁵⁹

Kernei, Kazaklara ait eski üflemeli çalgılardan biridir ve ağaçtan yapılır. Geçmişte savaş zamanlarında ya da günlük yaşamda haber verme, uyarı yapma ve

⁵⁷ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.17

⁵⁸ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.18

⁵⁹ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.19

alarm amacıyla kullanılmıştır. Çalgının uzunluğu bir metreyi bulmaz ve dış yüzeyi deve yemek borusu (boğaz zarı) ile kaplanır. “Turan” grubunda kullanılan kernei, usta Almas Mustafa tarafından yapılmıştır.⁶⁰

Şankobız, Kazak halkına ait kamış dilli (dilcikli) bir üflemeli çalgıdır. Türk halkları arasında “homus” adıyla da bilinmektedir. Demir, ahşap veya kemikten yapılabilir. Şankobız iki ana parçadan oluşur: Çerçeve (gövde) ve titreşim sağlayan dil (metal dilcik). Tarihi olarak bu çalgı, şamanların kullandığı bir enstrüman olmuştur. Zamanla kız çocuklarının sevdiği bir çalgıya dönüşmüş, günümüzde ise profesyonel bir müzik aleti olarak kullanılmaktadır. “Turan” grubu şankobızın çeşitli türlerini kullanmaktadır. Demirden, çelikten ve ağaçtan yapılmış modelleri vardır. Bu çalgılar gruba Altay, Kırgızistan (A. Nasridinov) ve Saha Cumhuriyeti (M. Malsev) bölgelerinden getirilmiştir.⁶¹

Dañğıra, Kazak halkına ait derili vurmali bir çalgıdır. Şamanlık dönemlerinde şamanların (*baksıların*) kullandığı başlıca enstrümanlardan biri olmuştur. Dañğıranın gövdesi (gövde kasnağı) ağaçtan yapılır, üzerine keçi ya da büyükbaş hayvan derisi gerilir. Sesin daha gür çıkması için dañğıranın iç kenarına şamanlar çeşitli metal halkalar, ziller ve çingiraklar asarlardı. Dañğıra, savaş dönemlerinde alarm vermek ve haberleşmek amacıyla da kullanılmıştır. Günümüzde dañğıra, folklorik-etnografik topluluklarda müzik aleti olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. “Turan” grubunda dañğıranın birden fazla türü bulunmaktadır. İlk dañğıralar, Altay ve Hakasya Cumhuriyeti’ndeki ustalara özel siparişle yaptırılmıştır.⁶²

Daułpaz, Kazak halkının bir diğer derili vurmali çalgısıdır. Eski dönemlerde özellikle savaş zamanlarında orduyu savaşa çağırmak veya savaşın sona erdiğini duyurmak amacıyla, barış zamanlarında ise halkı toplamak için sesli uyarı aracı olarak kullanılmıştır. Çalgının gövdesi tek parça ağaçtan oyularak yapılır. Daułpaz farklı boyutlarda üretilir. Küçük boyutlu olanları askı kayışlarıyla omza takılarak taşınır; büyük boyutlu olanları ise özel olarak çapraz biçimde tasarlanmış ahşap stantlara yerleştirilir. “Turan” grubu çeşitli türde daułpazlar kullanmaktadır. Geleneksel, miğfer

⁶⁰ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.20

⁶¹ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.21

⁶² Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.22

biçimli daulpazların yanı sıra, 2008 yılında Paris'ten temin edilmiş iki farklı boyuttaki Afrika kökenli *djembe* davulları da repertuarda yer almaktadır. Bu enstrümanlar hem oturarak çalmaya elverişli formdadır hem de güçlü ve net ses tonlarıyla dikkat çeker.⁶³

Darbuka, Yakın Doğu, Mısır, Türkiye, Kafkasya ve Balkan ülkelerine özgü ortak bir vurmali çalgıdır. Geleneksel formu, kil veya topraktan yapılır ve her iki ucu da açık olur; ancak yalnızca bir tarafına deri gerilerek çalınır. Günümüzde metalden üretilen darbukalar yaygın olarak kullanılmaktadır. “Turan” grubunun kullandığı darbuka da metalden yapılmıştır. Bu enstrüman, grubun Türkiye'nin İstanbul şehrine gerçekleştirdiği konser yolculuğu sırasında satın alınmıştır.⁶⁴

Küntayaq, “Turan” grubu tarafından geliştirilen, Kazak halkının çingiraklı-sallamalı çalgılar grubuna giren *asatayağın* yeni bir türüdür. *Asatayaq*; ahşap gövdeye takılmış çeşitli biçimlerdeki metal halkalar ve çingiraklardan oluşur. Tarihî olarak bu enstrüman, şaman ve kamların kullandığı araçlardan biri olmuştur. Asatayaq, şamanî törenlerde çıkan sesleri güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Araştırmacılara göre, bu enstrümandan çıkan seslerin şifalı etkileri de bulunmaktadır. Asatayağın halk arasında ay şekilli asatayaq, çanlı asatayaq, yılan başlı asatayaq, tokmak başlı asatayaq ve kobız başlı asatayaq gibi çeşitli türleri mevcuttur. Günümüzde bu çalgı, folklorik-etnografik topluluklar ve orkestralarda ses renklerini zenginleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Küntayaq'ın formu, Türk halklarının mitolojik düşünce dünyasında yer alan *güneş başlı insan* figürünü simgeler. “Turan” grubunda kullanılan küntayaq, usta Tölegen Sarsenbaev tarafından yapılmıştır.⁶⁵

Tuyaqtas, Kazak halkının eskiden beri kullandığı vurmali çalgılardan biridir. Göçebe yaşam süren ve hayvancılıkla uğraşan topluluklarda sıkça rastlanan bir enstrümandır. Bu çalgı, atın toynağından yapılır. Daha güçlü ve tok bir ses elde etmek için üst kısmı deriyle kaplanır. Tuyaqtas, Kazak halkının geleneksel yaşamında yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle evlenip baba ocağından ayrılan genç kızların söyledikleri *sıñsu* adlı geleneksel ağıtlar, bu çalgının eşliğinde icra edilirdi.

⁶³ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.23

⁶⁴ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.24

⁶⁵ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.25

Günümüzde tuyaqtas, çeşitli folklorik müzik toplulukları ve orkestralarda ses rengi zenginliği sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.⁶⁶

Orteke, Türk dilli halklara özgü senkretik (çok yönlü) bir sanat türüdür. El sanatı, müzik, dans ve kukla oynatıcılığı gibi birden fazla sanat dalını bünyesinde birleştirir. Kuklalar, müzik aletini çalan sanatçının eline bağlı ipler aracılığıyla hareket eder ve müziğin ritmine uygun olarak dans eder. Orteke sanatı, 2022 yılında UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Temsili Listesi'ne dâhil edilmiştir. "Turan" grubunun kullandığı ortekeler, Kazak halkına ait geleneksel müzik aletleri ustası ve sanatçı Erdos Rakımbek tarafından yapılmıştır.⁶⁷

Sarmad Etno-Folklor Grubu

Sarmad Ensemble,⁶⁸ 2020'lerin başında Kazak müzik geleneğinin manevi ve şiirsel olarak yeniden canlandırılmasına odaklanan bağımsız bir sanatsal ve etnografik proje olarak kurulmuştur. Grubun adı "Sarmad"; "ebedi", "ölümsüz" anlamına gelir ve sembolik olarak Kazak halkının atalarının hafızasının ve kültürel kodunun ölümsüz mirasına işaret etmektedir.⁶⁹

Grubun lideri ve solisti, müzisyen, Kazak şiiri araştırmacısı ve jirau tarzında icracı olan Bauyrjan Aktaev'dir.² Müzik grubu, terme, tolgau, jır vokal geleneğinin yanı sıra dombıra, kobız, şerter, sazısnay gibi enstrümanlarda ustalaşmış 4-6 sanatçıdan oluşmaktadır. Grup üyeleri Kazak olup, çoğu Batı Kazakistan'dan (Atırau ve Mangustau bölgeleri) gelmektedir. Yönetmeni, Bauyrzhan Aktaev aynı zamanda profesyonel müzisyen ve Kazak sözlü şiiri araştırmacısıdır. Müzisyenler Kazak Ulusal Sanat Üniversitesi ve Jergen Sanat Akademisinde eğitim görmüş olup, öğretim ve konser faaliyetlerinde deneyim sahibidir.⁷⁰

⁶⁶ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.26

⁶⁷ Kaynak ve görsel için bk. Fotoğraf 3.27

⁶⁸ bk. Fotoğraf 3.3

⁶⁹ Assembly.kz, "Sarmad Etno-folklorlyq ansambli: Uly dala áýeniniń Dybysy", (Çevrimiçi) <https://assembly.kz/ru/news/etno-folklorlyq-ansambl-sarmad-zvuchanie-melodii-velikoy-stepi/>, 7 Haziran 2025.

⁷⁰ Assembly.kz, "Sarmad Etno-folklorlyq ansambli: Uly dala áýeniniń Dybysy", (Çevrimiçi) <https://assembly.kz/ru/news/etno-folklorlyq-ansambl-sarmad-zvuchanie-melodii-velikoy-stepi/>, 7 Haziran 2025.

Sarmad Ensemble, jırau, terme ve Kazak epik şiirinin formlarını yeniden canlandırmaya ve modern düzenlemelere dâhil etmeye kendini adanmıştır.

Sanatsal özellikler:

- Kahramanlık ve ahlaki ve etik şiirin temsili,
- Ritmik okuma ve resitatif de dâhil olmak üzere sözlü jırau geleneğinin yeniden inşası,
- Otantik ses ve formdan vazgeçmeden modern sahne estetiği.

Ana programları olan Alaş Amanatı, Alaş hareketinin tarihine ve Kazak bağımsızlık ideallerine adanmış eserler içermektedir.⁷¹

Sarmad aktif olarak;

- Alaş Orda, Türk birliği, Bağımsızlık Günü'ne adanmış ulusal festivallerde,
- Okullarda ve üniversitelerde konferanslar ve edebî ve müzikal akşamlar da dâhil olmak üzere eğitim projelerinde sahne almaktadır.⁷²

Sarmad, Kazak epik etiğinin modern bir aktarıcısı olarak görülmekte ve tarihsel hafızayı genç nesle sanatsal açıdan çekici bir biçimde aktarabilmektedir.

HasSak-Etno Grubu

HasSak-Etno Grubu⁷³ 2013 yılında kurulmuştur. HasSak-Etno eski Türk mitolojisi ve görsel performans unsurlarını birleştiren bir gençlik etno-sanat projesi olarak kuruldu. İsim, eski İskit-Sak köklerine atıfta bulunan “gerçek Sak” anlamında “Has Sak” kelimesinden gelmektedir.⁷⁴

Grup şu konularda uzmanlaşmış 5-8 üyeden oluşmaktadır:

⁷¹ Aq Jaiyq, “Sarmad ansambli Germaniada Naýryz merekesin toıladı”, (Çevrimiçi) <https://azh.kz/kz/news/view/76430>, 7 Haziran 2025.

⁷² Aq Jaiyq, “Sarmad ansambli Germaniada Naýryz merekesin toıladı”, (Çevrimiçi) <https://azh.kz/kz/news/view/76430>, 7 Haziran 2025.

⁷³ bk. Fotoğraf 3.4

⁷⁴ Kudago, “HasSak: Biz tek qazaqtardyń ǵana emes, búkil túrki áleminiń halyq mádenietiniń elshilerimiz”, (Çevrimiçi) <https://kudago.com/spb/news/hassak-interview/>, 8 Haziran 2025.

- Enstrümantal müzik (jetigen, dombıra, şerter, kobız),
- Koro ve solo şarkı söyleme,
- Törensel koreografik hareketler.

Sanatçı sayısı; Temel kompozisyon 5 kişi, ek vokalist ve perküsyonistlerin katılımıyla periyodik olarak 7-8 kişiye kadar genişletilir. Grup üyelerini çoğunlukla Kazakistan'ın güney bölgelerinden gelen Kazaklar oluşturmaktadır. Ülkenin önde gelen müzik üniversitelerinden mezun olmuşlardır; Kurmangazy Kazak Ulusal Konservatuvarı, Jurgenov Kazak Ulusal Sanat Akademisi. Her müzisyen en az üç halk enstrümanını bilmektedir. Repertuarda hem yeniden inşa edilmiş hem de nadir enstrümanlar kullanılmaktadır (şerter, kıkobız, barbat).⁷⁵

HasSak epik ve mitolojik içeriğe odaklanır ve kolektif enstrümantal sunum yoluyla ulusal kimliği vurgular:

- Arkaik destanlar (Kobılandı, Alpamıs, Er Targın) ile elektronik düzenlemeler,
- Şamanik motifler (ritüel ritimler, maskeler, hareketler),
- Modern ışık ve video yerleştirmeleri.⁷⁶

HasSak, Kazakistan'ı bir dizi uluslararası kültürel etkinlikte temsil etmiştir:

- Nomad Inspiration Gala (Astana Operası),
- Bakü Muğam Merkezi (Azerbaycan),
- Kore'de Kazakistan Günleri.⁷⁷

Performansları, özgünlükleri, gelenek ve avangardın sentezi ve sahne enerjisiyle büyük beğeni toplamaktadır.

⁷⁵ Kudago, "HasSak: Biz tek qazaqtardyń ğana emes, búkil túrki áleminiń halyq mádenietiniń elshilerimiz", (Çevrimiçi) <https://kudago.com/spb/news/hassak-interview/>, 8 Haziran 2025.

⁷⁶ The Astana Times, "HasSak Band, Astana Opera Dazzle in Nomad Inspiration Gala", (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 8 Haziran 2025.

⁷⁷ Azernews.az., "HasSak ethno-folk ensemble shines in Baku", (Çevrimiçi) <https://www.azernews.az>, 8 Haziran 2025.

Turan, Sarmad ve HasSak Müzik Gruplarının Şarkılarının Genel İçeriği

Turan, Sarmad ve HasSak etno-gruplarının müziği, sadece geleneksel Kazak ezgilerinin günümüz yorumlarını sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu müziklerde Kazak halkının tarihsel hafızası, kültürel kimliği ve dünyaya bakış açısı da yansıtılmaktadır. Ses, besteleme yaklaşımı ve sahne tasarımıındaki farklılıklara rağmen, her üç müzik grubu da Kazak ve Türk kimliğinin temel unsurlarına hitap etmektedir.

Turan, ağırlıklı olarak geleneksel tınlara ve yeniden inşa edilmiş enstrümanlara (kobız, şerter, sazsırnay, vb.) dayanan enstrümantal kompozisyonları, şaman ritüellerini taklit eden gırtlaktan şarkı söyleme ve vokal teknikleriyle birlikte kullanır.¹ Turan şarkılarının temaları eski Türklerin mitolojik ve ruhani alanını kapsar; Ataların ruhlarına, doğa güçlerine ve göksel tanrı Tengri'ye hitap ederler. Bestelerin merkezinde, metinden çok ses, tını ve atmosfer aracılığıyla ifade edilen kutsal ve metafizik bir başlangıç yer alır.⁷⁸

Turan grubunun teze konusu olan şarkıları şunlardır: Er Turan, Uly Turan – Mángılık, Aqsaq Qulan, Elım-aı, Qazaq Elı, Men – Men Edım, Men Edım, Qara Jorǵa, Dombyra, Muqaǵalı Tolǵaı, Shılı Ózen, Ańsa, Janym.

Buna karşılık, Sarmad grubu metinsel ve şiirsel içeriği vurgulamaktadır. Grubun repertuarında Kazak devletine, tarihî şahsiyetlerin ve kahramanların anısına (örneğin “Alaş amanatı” bestesinde) adanmış şarkıların yanı sıra felsefi ve etik temalar da yer almaktadır. Sarmad'ın eserleri, kelimenin sadece bilgilendirici değil aynı zamanda kutsal-eğitimsel işlev taşıdığı Jırau ve Termeş geleneğinin unsurlarıyla doyurulmuştur.⁷⁹ Yaratıcılıklarının ana anlamsal yönü, ulusal öz bilincin, ahlaki sürekliliğin ve vatansever bakış açısının ortaya konmasıdır.

Sarmad grubunun teze konusu olan şarkıları şunlardır: Alash Amanaty, Kóshpendiler Rýhy, Qara-aı Kózım, Ahaıy Kerim, Bır Dosýn Kerek Eken.

⁷⁸ The Astana Times, “Turan Ethno-Folk Group Celebrates Majesty of Turkic Music at Qazaq Concert”, (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 5 Haziran 2025.

⁷⁹ Assembly.kz, “Sarmad Etno-folklorlyq ansambli: Uly dala áyeniniń Dybysy”, (Çevrimiçi) <https://assembly.kz/ru/news/etno-folklorlyq-ansambl-sarmad-zvuchanie-melodii-velikoy-stepi/>, 7 Haziran 2025.

HasSak grubu, enstrümantal ve vokal kompozisyonları belirgin bir epik-tarihsel sesle birleştirir. Şarkıların temaları mitolojik geçmişe, Türk atalarının kahramanlık imgelerine, dinî ve kültürel dönüşümlere yöneliktir. “Hicret”, “Turik Kağan” veya “Amanat” gibi besteler, müzikal semboller aracılığıyla aktarılan kolektif tarihsel hafızanın bir görüntüsünü oluşturur. HasSak’ın sesine genellikle yoğun ritimler, vurmali aksanlar ve arkaik enstrümanların kullanımı eşlik eder. Bu da bir sefer, bir savaş, bir göçebe yolculuğu atmosferi yaratır.⁸⁰

HasSak grubunun teze konusu olan şarkıları şunlardır: Amanat, Turik Kağan, Samaltaý, Qarajorga, Hassaqnama, Jastar Dymany.

Böylece, etnomüzikolojik repertuarın semantik içeriğinin üç geleneksel modelini ayırt edebiliriz:

- Sakral-mitolojik model (Turan): İnsan ve doğa/evren arasında bir araç olarak müzik,
- Epik-şiirsel model (Sarmad): İnsanların hafızasının koruyucusu, ahlaki mesaj kaynağı olarak şarkı,
- Tarihsel-kahramanlık modeli (HasSak): Türk kültürel büyüklüğünü ve ulusal kimliğini yansıtan müziksel destan.

Her üç müzik grubu birlikte, geçmişin ilham veren, eğiten ve birleştiren canlı ve etkili bir kaynak olarak sunulduğu benzersiz bir müziksel söylem yaratmaktadır.

⁸⁰ Kudago, “HasSak: Biz tek qazaqtardyń ǵana emes, búkil túrki áleminiń halyq mádenietiniń elshilerimiz”, (Çevrimiçi) <https://kudago.com/spb/news/hassak-interview/>, 8 Haziran 2025.

BİRİNCİ BÖLÜM

METİN

TURAN ETNO-FOLKLOR GRUBU (T)

ER TURAN (ET)¹

(T/ET 01) Qaıta oralsyn uly
kúnder!

(T/ET 02) Ğunnyń Alla ğumyryn
ber!

(T/ET 03) Bólingendi bóri jeidi,

(T/ET 04) Birigińder, birigińder!

(T/ET 05) Qaıta oralsyn uly
kúnder!

(T/ET 06) Ğunnyń Alla ğumyryn
ber!

(T/ET 07) Bólingendi bóri jeidi,

(T/ET 08) Birigińder, birigińder!

(T/ET 10) Ómir tozyp bara jatyr,

(T/ET 11) Arman ozyp bara jatyr.

(T/ET 12) Bolashaqty qolǵa alyp,
Turan,

(T/ET 13) Bolmaý úshin
zamanaqyr.

(T/ET 14) Kimge kerek jumyr
basyń?

(T/ET 15) Jurtyń úshin týylǵasyn.

TURAN

ER TURAN

Geri dönsün ulu günler!

Hun'un Allah ömrünü ver!

Bölüneni kurt yer,

Birleşin, birleşin!

Geri dönsün ulu günler!

Hun'un Allah ömrünü ver!

Bölüneni kurt yer,

Birleşin, birleşin!

Hayat yıpranıyor,

Hayaller uzaklaşıyor.

Turan geleceği eline almalı,

Kıyamet kopmaması için.

Bu fâni can kimin umurunda?

Halkın için doğduysan.

¹ Israil Saparbai, “Órtolǵay”, (Çevrimiçi)
<https://www.zharar.com/index.php?do=sh>

[orttexts&action=item&id=96378](#), 1 Eylül
2024.

(T/ET 16) Turan uly qalgymasyn!

(T/ET 17) Turan týy jygylmasyn!

(T/ET 18) Qaıta oralsyn uly kúnder!

(T/ET 19) Ğunnyń Alla ğumyryn ber!

(T/ET 20) Bólingendi bóri jeidi,

(T/ET 21) Birigińder, birigińder!

(T/ET 22) Kimder seni quryqtady?

(T/ET 23) Er Edildiń uryqtary!

(T/ET 24) Qaıta týǵan, qaisar ulan,

(T/ET 25) Qaıta týla túrik qany.

(T/ET 26) Túrik qany týlaǵanda,

(T/ET 27) Tún qalmaidy bul ǵalamda.

(T/ET 28) Kúnniń kózi kúlim qaǵyp,

(T/ET 29) Nur shashady kúlli adamǵa.

(T/ET 30) Túrik qany qanaǵanda,

(T/ET 31) Tún qalmaidy aınalada.

(T/ET 32) Kúlli dúnie dúr silkiner,

(T/ET 33) Kúnniń kózi janaǵanda.

Turan'ın oǵlu uyumasın!

Turan'ın bayraǵı yıkılmasın!

Geri dönsün ulu günler!

Hun'un Allah ömrünü ver!

Bölüneni kurt yer,

Birleşin, birleşin!

Kimler seni esir etti?

Er İdil'in oǵulları!

Yeniden doğan, cesur yiǵit,

Yeniden coşsun Türk'ün kanı.

Türk'ün kanı coştuǵunda,

Bu âlemde gece kalmaz.

Güneşin yüzü gülümseyip,

Tüm insanlara ıśık saçar.

Türk'ün kanı kaynadıǵında,

Etrafinda gece kalmaz.

Tüm dünya sarsılır,

Güneşin yüzü parladıǵında.

(T/ET 34) Jyrtylganda el jaǵasy,

(T/ET 35) Qaıda qalmas pende basy...

(T/ET 36) Esineme esińdi jı,

(T/ET 37) Eı Turannyń keń dalasy!

(T/ET 38) Kórinbese el danasy,

(T/ET 39) Kóringenge jem
bolasyń.

(T/ET 40) Esineme esińdi jı,

(T/ET 41) Eı Turannyń bel balasy!

(T/ET 42) Ot pen sýdan jaratylǵan,

(T/ET 43) Dana Turan, Bala Turan!

(T/ET 44) Qutqaryńdar dúmeni,

(T/ET 45) Qara túnniń qanatynan.

(T/ET 46) Shyrqyn buzyp qara
bulttyń,

(T/ET 47) Shyńǵa shyǵar sham
alyp kim?

(T/ET 48) Sesi qaıda Kókbórinin?

(T/ET 49) Kóshi qaıda dalalyqtyń?

Halkın yakası yırtıldıǵında,

Kalır mı bir tek baş sapasaǵlam...

Kendine gel, topla bilincini,

Ey Turan'ın engin Bozkırı!

Halkın bilgeleri görünmezse,

Her önüne gelene yem olursun.

Uyuma, kendine gel,

Ey Turan'ın asil evladı!

Ateşten ve sudan yaratılmış,

Bilge Turan, Oǵul Turan!

Kurtarın dünyayı,

Karanlık gecenin pençesinden.

Kara bulutun düzenini kim bozar,

Zirveye meşaleyle kim çıkar?

Nerede Bozkurt'un o eski kudreti?

Nerede Bozkır halkının göçü, izi?

(T/ET 50) Jelbiregen týýn qaıda?

(T/ET 51) Jelkildegen ulyń qaıda?

(T/ET 52) Tuman qaıta seilmei me?!

(T/ET 53) Turan qaıta týylmaı ma?!

(T/ET 54) Qaıta oralsyn uly kúnder!

(T/ET 55) Ğunnyń Alla ğumyryn ber!

(T/ET 56) Tilden qalǵan árýaqtar,

(T/ET 57) Tirilińder, tirilińder!

(T/ET 58) Aldyńda áli uly kúnder,

(T/ET 59) Qaıda uranyń "Túrigim" der?

(T/ET 60) Bólingendi bóri jeidi,

(T/ET 61) Birigińder, birigińder!

(T/ET 62) Aldyńda áli uly kúnder,

(T/ET 63) Qaıda uranyń "Túrigim" der?

(T/ET 64) Bólingendi bóri jeidi,

(T/ET 65) Birigińder, birigińder!

Dalgalanan bayraǵın nerede?

Coşan yiǵitlerin nerede?

Sis yeniden daǵılmayacak mı?

Turan yeniden doğmayacak mı?

Geri dönsün ulu günler!

Hun'un Allah ömrünü ver!

Dilden düşen ata ruhu,

Dirilin, dirilin!

Önünde hâlâ büyük günler var,

Nerede senin "Türk'üm!" diye haykıran sesin?

Kurt yer bölünmüş olanı,

Birleşin! Birleşin!

Önünde hâlâ büyük günler var,

Nerede senin "Türk'üm!" diye haykıran sesin?

Kurt yer bölünmüş olanı,

Birleşin! Birleşin!

ULY TURAN – MÁNGILIK (UTM)²

(T/UTM 01) Saqtan qalğan
saltymdy

(T/UTM 02) Ğunнан qalğan
ǵurpymdy

(T/UTM 03) Túp qazyqqa balağan

(T/UTM 04) Uly Turan Mángilik!

(T/UTM 05) Túrkidén qalğan
jurtymdy

(T/UTM 06) Jánibek-Kereí tý
qylyp

(T/UTM 07) Ulyq qylğan ultymdy

(T/UTM 08) Uly Turan Mángilik!

(T/UTM 09) Esimniń eski joly men

(T/UTM 10) Qasymnyń qasqa joly men

(T/UTM 11) Kóringen Táýke
tórinen

(T/UTM 12) Uly Turan Mángilik!

(T/UTM 13) Abylay jyr bolğan

(T/UTM 14) Tuǵyr bolğan, tý
bolğan

(T/UTM 15) Kenesary muń bolğan

(T/UTM 16) Uly Turan Mángilik!

ULU TURAN EBEDİDİR

Sakalardan kalan geleneǵımı

Hunlardan kalan töremi

Köklü direǵe baǵlayan

Ulu Turan ebedidir!

Türklerden kalan yurdumu

Janibek ile Kerey bayrak kaldırarak

Ulu kılan milletimi

Ulu Turan ebedidir!

Esim'in eski yoluyla

Kasım'ın geniş yoluyla

Tauke'nin tahtından görünen

Ulu Turan ebedidir!

Abılay'ı destan olmuş

Dayanak olmuş, bayrak olmuş

Kenesarı hüzün olmuş

Ulu Turan ebedidir!

² Turan Ethno-Folk Ensemble, "Uly Turan
– Mángilik", (Çevrimiçi)

<https://lyricstranslate.com/ru/turan-uly-turan-mangilik-lyrics.html>, 1 Eylül 2024.

(T/UTM 17) Kárisiń be, jassyń ba

(T/UTM 18) Keyde tolǵan
tasqynǵa

(T/UTM 19) Alash týy astynda

(T/UTM 20) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 21) Kók bórideı tegi bar

(T/UTM 22) Jerıyqtaı jeri bar

(T/UTM 23) Qazaq degen eli bar

(T/UTM 24) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 25) Ashtyqta azyp
kórmegen

(T/UTM 26) Joqtyqta tozyp kórmegen

(T/UTM 27) Ólse de namys bermegen

(T/UTM 28) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 29) Ajal oǵyn atsa da

(T/UTM 30) Bir - birindep satsa da

(T/UTM 31) Jazyqsyz jala japsa da

(T/UTM 32) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 33) Aqyndary ar bolǵan

(T/UTM 34) Batyrlary nar bolǵan

(T/UTM 35) Bir táńirge jar bolǵan

İhtiyar mısın, genç misin

Göğsün dolu taşkınlıkla

Alaş bayraǵı altında

Ulu Turan ebedidir!

Bozkurt gibi soyu olan

Cennet gibi yurdu olan

Kazak gibi milleti olan

Ulu Turan ebedidir!

Açlıkta erimedi

Yoksullukla silinmedi

Can verse de eğilmedi

Ulu Turan ebedidir!

Ölüm okunu atsa da

Birer birer satılsa da

Haksız yere iftira atılsa da

Ulu Turan ebedidir!

Şairleriyle övünmüş

Kahramanı yiğit olmuş

Tanrı katında dost olmuş

(T/UTM 36) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 37) Tektiden týǵan tek bolǵan

(T/UTM 38) Ker zamanǵa kek bolǵan

(T/UTM 39) Aıtqan sózi sert
bolǵan

(T/UTM 40) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 41) Qazaqtyqtyń qunary

(T/UTM 42) Júreginde jyr áni

(T/UTM 43) Azattyqtyń jumaǵy

(T/UTM 44) Uly Turan Máńgilik!

(T/UTM 45) Qoldan namys
bermegen

(T/UTM 46) Jer besigin terbegen

(T/UTM 47) Kún sóngenshe
sónbegen

(T/UTM 48) Uly Turan Máńgilik!

Ulu Turan ebedidir!

Asilden doğan hep asil

Zorlukta çelik, dimdik, vakur

Söylediǵi söz bir yemindir

Ulu Turan ebedidir!

Kazak yurdu bereketli

Yüreǵinde şir sesi

Özgürlüǵün öz cenneti

Ulu Turan ebedidir!

Namusunu elden bırakmamış

Medeniyetin beşigini germiş

Güneş sönene dek sönmemiş

Ulu Turan ebedidir!

AQSAQ QULAN (AQ)³

(T/AQ 01) Kimde-kim ulymnyň ólimin estirtse, kómeine qorgasyn quiamyn.

(T/AQ 02) Hannyň balasy öldi deidi goı! Hannyň balasy ólipti deidi! Ras pa? Hannyň balasy ölgen deidi. Qoıýndar! Ondaıdy aıtpaýdar! Aıtpaýdar!

(T/AQ 03) Sóile!

(T/AQ 04) Balań öldi, Joshy Han!

(T/AQ 05) Balań öldi, Joshy Han!

(T/AQ 06) Balań öldi, Joshy Han!

(T/AQ 07) Balań öldi, Joshy Han!

(T/AQ 08) Balań öldi, Joshy Han!

(T/AQ 09) Balań öldi, Joshy Han!

(T/AQ 10) Toqtat! Quiýndar, kómeine qorgasyndy.

TOPAL VAHŞI AT

Kim oğlumun ölümünü duyurursa, boğazına kurşun dökerim.

Hanın oğlu ölmüş diyorlar! Hanın oğlu ölmüş diyorlar! Doğru mu? Hanın oğlu ölmüş diyorlar. Yeter! Böyle şeyler söylemeyin! Söylemeyin!

Konuş!

Oğlun öldü, Cuci Han!

Oğlun öldü, Cuci Han!

Oğlun öldü, Cuci Han!

Oğlun öldü, Cuci Han!

Oğlun öldü, Cuci Han!

Oğlun öldü, Cuci Han!

Durun! Dökün kurşunu boğazına.

³ Janǵalı Júzbai, **Aqsaq qulan. Ketbuǵa bıdın kúleri**, Astana, Qazaqstan

Respýblıkasynyń Mádenıet Jáne Sport Ministrıǵı, 2015, s. 22-26.

(T/AQ 11) Aqsaq qulan shoshyǵan,

(T/AQ 12) Qyrda erkin josyǵan.

(T/AQ 13) Tynyshyn buzyp
qulannyń,

(T/AQ 14) Oq atty sizdiń ulyńyz,

(T/AQ 15) Opat boldy osydan.

(T/AQ 16) Habaryn sonyń atýǵa

(T/AQ 17) Aryp-ashyp alystan

(T/AQ 18) Kelip tur mynaý
dombyra.

(T/AQ 19) Bolǵan istiń barlyǵyn

(T/AQ 20) Qaldyрмаı túgel
baıandar.

(T/AQ 21) Únine onyń qulaq sal,

(T/AQ 22) Qaýmalǵan, halayıq,

(T/AQ 23) Han bastaǵan jarandar!

(T/AQ 24) Ýa, ıemiz Shyńǵys han!

(T/AQ 25) Dombyra ne dep
jyrlady,

(T/AQ 26) Sarnap bir daýsyn qyrnaıdy,

(T/AQ 27) Qulaǵyń sal, osyǵan...

(T/AQ 28) Aqsaq qulan, qý qulan,

(T/AQ 29) Qıannan qashqan tý
qulan,

Topal vahşı at úrkmiş,

Bozkırda özgürce koşmuş.

Vahşı atın huzurunu bozan,

Sizin oǵlunuz ateş etmiş,

Ve bu yüzden ölmüş.

Onun haberini duyurmaya

Yorgun, aç susuz uzaklardan

Gelen bu dombıradır.

Olmuş işlerin hepsini

Hiçbirini atlamadan bütünüyle
anlatır.

Onun sesine kulak verin,

Etrafını sarmış halk,

Hanın önderliğindeki insanlar!

Ey efendimiz Cengiz Han,

Dombıra bir ağıt söylüyor,

Hüzünle döküyor sesini,

Kulak ver buna...

Topal vahşı at, boz vahşı at,

Yüksek daǵlardan kaçan yaban at,

(T/AQ 30) Qırsyz quba dalada,
(T/AQ 31) Ańda júrgen balańa,
(T/AQ 32) Kez bolyp bir qashypty.
(T/AQ 33) Belden-belge asypty,
(T/AQ 34) Qatqaq buldyr salada,
(T/AQ 35) Mekendep ósken
órbisip,
(T/AQ 36) Ordaly qulan josýǵan.
(T/AQ 37) Qýyp aqsaq qulandy,
(T/AQ 38) Mingeni tulpar qunan-
dy,
(T/AQ 39) Ordaly úrikken qulanǵa,
(T/AQ 40) Quıǵytyp oınap
qosylǵan.
(T/AQ 41) Ólim degen táńir isi,
(T/AQ 42) Jelikken qulan áńgisi,
(T/AQ 43) Qulanmen tulpar
elikken,
(T/AQ 44) Josýǵan qulan jelikken,
(T/AQ 45) Balańdy shınap óltirip,
(T/AQ 46) Julmalap, jalmap
ketipti.
(T/AQ 47) Ordaly qulan
shoshyǵan,

Sonsuz sarı bozkırda,
Av peşinde olan oǵluna,
Birdenbire rastlamış.
Sıradan sıraya geçip,
Donmuş bulanık derede,
Büyüyüp yerleşen,
Sürüdeki vahşi at koşmuş.
Oǵlunuz topal vahşi atı kovmuş,
Bir tulpar atın üzerindeydi,
Sürüde ürkek vahşi at,
Dört nala koşarak ona katılmış.
Ölüm dediǵın Tanrı işidir,
Coşmuş vahşi atın hikayesi,
Vahşi at ve tulpar at birlikte
coşmuş,
Koşan vahşi at coşmuş,
Oǵlunu çiğneyip öldürmüş,
Parçalayıp götürmüş.
Sürüde vahşi at ürkmüş,

(T/AQ 48) Jurttyń aýzy barmagan,

(T/AQ 49) Sózdi aıtyp jyrlap
zarlagan,

(T/AQ 50) Dombyranyń balańdy,

(T/AQ 51) Estirtkeni osy, Han!

(T/AQ 52) Ózgege artpa jalańdy,

(T/AQ 53) Eliktirgen balańdy,

(T/AQ 54) Sol qý qulan, tý qulan,

(T/AQ 55) Balań óldi – Joshy han!

(T/AQ 56) Nansaishy hanym,
osygan!

(T/AQ 57) Aqsaq qulan josygan,

(T/AQ 58) Qaıǵyly bolgan osygan,

(T/AQ 59) Armanda ketken
balańyz,

(T/AQ 60) Hor qyzyna qosylgan...

Halkın dili bağlanmış.

Dombıra dile gelmiş, Hanım!

Oǵlunun derdini böyle anlatmış,

Suçı başkasına yükleme,

Oǵlunu kandıran,

O boz, o vahşi yaban at,

Oǵlun öldü: Cuci Han!

Kabul et bunu, ey Han!

Topal at zorla koşmuş,

Üzüntüyle бүкүlmüş başlar,

Hayalleriyle yola çıkan oǵlunuz,

Ulaşmış göksel bir kıza...

ELIM-AI (EA)⁴

(T/EA 01) Qara taýdyń basynan kósh
keledi,

(T/EA 02) Kóshken saıyn bir talaq
bos keledi,

(T/EA 03) Elim-aı, Elim-aı.

(T/EA 04) El-jurtynan aırylgan
jaman eken,

(T/EA 05) Qara kózden móltıldep
jas keledi,

(T/EA 06) Elim-aı, Elim-aı

(T/EA 07) Myna zaman qai zaman?
Baıaǵy zaman,

(T/EA 08) Baıaǵydaı bolsaıshy
taǵy zaman,

(T/EA 09) Elim-aı, Elim-aı.

VATANIM, AH

Kara Daǵ'ın yücesinden göç iniyor,
Her seferde bir taylak eksik geliyor,
Vatanım, ah... Vatanım, ah!

Vatanından, milletinden ayrılmak
zor bir şey,

Kara gözlerden damla damla yaş
geliyor,

Vatanım, ah... Vatanım, ah!

Bu zaman, kayıp bir yankıdır
eskiden,

Bir kez daha eskisi gibi olsun
zaman,

Vatanım, ah... Vatanım, ah!

⁴ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZAqparat, 2013, C. 1, s. 171.

(T/EA 10) Atadan ul, eneden qyz
airyldy,

(T/EA 11) Kózdiń jasyn kól qylyp
aǵyzamyn,

(T/EA 12) Elim-aı, Elim-aı.

(T/EA 13) Myna zaman qai zaman?

Qysqan zaman,

(T/EA 14) Baqyt qusy alashtan ushqan
zaman,

(T/EA 15) Elim-aı, Elim-aı.

(T/EA 16) Kók aspannan topyraq, shań
borady,

(T/EA 17) Kúni sýyq qańtardan,
qystan jaman,

(T/EA 18) Elim-aı, Elim-aı

Oǵul babadan, kız anadan
koparıldı,

Gözyaşımı göl edip aǵlayacağım,
Vatanım, ah... Vatanım, ah!

Bu zaman mı? Umudun bittiǵı
zamandır,

Mutluluk kuşu Alaş'tan göçtüǵü
zamandır,

Vatanım, ah... Vatanım, ah!

Gökyüzü gri, tozla kaplı her yanı,ım,
Ocaktan soǵuk, kıştan da beter
zaman,

Vatanım, ah... Vatanım, ah!

QAZAQ ELI (QE)⁵

(T/QE 01) Paı! Paı! Paı! Kıeli netken
jer!

(T/QE 02) Batyrlar dúrildep ótken
jer,

(T/QE 03) Tulparlar dúbirlep tókken
ter,

(T/QE 04) Ğashyqtar bir-birin ópken
jer,

(T/QE 05) Sarylyp sal-seri ketken
jer.

(T/QE 06) Bas ıip, ıiskep
topyraǵyn,

(T/QE 07) Taǵzym jasamaı
ótpenıder!

(T/QE 08) Myna ólke, myna
aımaq, bul mańda

(T/QE 09) Qulshylyq etemin
turǵanǵa,

(T/QE 10) Qulshylyq etemin
qumdarǵa,

(T/QE 11) Taǵzym jasamyn
qyrlarǵa!

KAZAK HALKI

Vay! Vay! Vay! Ne kadar kutsal bir
yer!

Kahramanların gürültüyle geçtiği
yer,

Tulparların gürültüyle ter döktüğü
yer,

Aşıkların birbirini öptüğü yer,

Sal-seri (gezgin sanatçı) hasretle
bekleyen yer.

Baş eğip toprağını koklayıp,

Saygı göstermeden geçmeyin!

Bu bölge, bu alan, bu çevrede

Durana ibadet ediyorum,

Kumlara ibadet ediyorum,

Yamaçlara saygı gösteriyorum!

⁵ Qadyr Álımqulov, **Máńgilik Mura**,
Almaty, Hantániri, 2015, s. 33.

(T/QE 12) Shúkirlík etemin qashan
da

(T/QE 13) Osy bir Otanda
turǵanǵa!

(T/QE 14) Jazy bar jalynmen
jandyǵan,

(T/QE 15) Qysy bar aıazǵa
qardyǵan.

(T/QE 16) Kóktemi balaýsa,
baldyǵan,

(T/QE 17) Al kúzi alyp bir aq
qyrman,

(T/QE 18) Aq dánnen aq nóser
jaýdyǵan,

(T/QE 19) Kúreń nan jańa alǵan
tandyrdan.

(T/QE 20) Kóldeneń kólbegen
kókjiek

(T/QE 21) Qyrannyń qanatyn
taldyǵan.

(T/QE 22) Paı! Paı! Paı! Kıeli
netken jer!

(T/QE 23) Paı! Paı! Paı!

Her zaman şükrediyorum

Bu vatanımda yaşadığım için!

Yazı var, alevle yakan,

Kışı var, ayazla donduran.

İlkbaharı – taze filiz, genç fidan,

Ve sonbaharı – dev bir harman,

Beyaz tahıldan beyaz saǵanak
yaǵdıran,

Tandırdan yeni alınan kızıl ekmek.

Ufuk boyunca uzanan

Kartalın kanatlarını yoran,

Vay! Vay! Vay! Ne kadar kutsal bir
yer!

Vay! Vay! Vay!

(T/QE 24) Men – men edim, men edim!

(T/QE 25) Men Narynda júrgende

(T/QE 26) Eñirep júrgen er edim.

(T/QE 27) Isataıdyń barynda

(T/QE 28) Eki tarlan bóri edim.

(T/QE 29) Qaı qazaqtan kem edim?

(T/QE 30) Bir qazaqpen teń edim.

(T/QE 31) Ózderindeı handardyn,

(T/QE 32) Qarny jýan bılderin

(T/QE 33) Atandaı daýsyn aqyrtyp,

(T/QE 34) Laýazymyn kókke shańyrtyp,

(T/QE 35) Basyn kessem dep edim!

(T/QE 36) Taqta otyrǵan handardyn

(T/QE 37) Tórde otyrǵan hanymyn

(T/QE 38) Qatyn qylsam dep edim.

(T/QE 39) Áldılegen balasyn

(T/QE 40) Jetim qylsam dep edim.

(T/QE 41) Han balasy - aqsúiek,

(T/QE 42) Ejelden taban ańdysqan

(T/QE 43) Ata dushpan sen edin,

(T/QE 44) Ata jaýyn men edim.

Ben, ben idim, ben idim!

Ben Narın'da gezerken

İçli içli ağlayan bir yiğittim.

İsatay hayattayken

İki usta bozkurt gibiydik.

Hangi Kazak'tan eksiktim?

Her Kazak'la birdim, eşittim.

Sizler gibi hanların,

Saltanatla semirmiş beylerin

Bağırıp çağırانların,

Mevkisini göklere çıkaranların,

Zulmüne kılıç çekmek isterdim!

Tahtta oturan hanların

Saraylarda oturan eşlerini

Kendime eş yapsam diyordum.

Beşikte sallanan çocuklarını

Yetim bırakmak isterdim.

Han soyundan gelen asiller,

Ezelden beri halkın düşmanı
sizdiniz

Ata düşmanı sendiniz,

O düşmana karşı çıkan bendim.

**MEN – MEN EDİM, MEN
EDİM! (ME)⁶**

(T/ME 01) Men Narynda júrgende

(T/ME 02) Eníregen er edim.

(T/ME 03) Isataıdyń barynda

(T/ME 04) Eki tarlan bóri edim.

(T/ME 05) Qaı qazaqtan kem
edim?

(T/ME 06) Bir qazaqpen teń edim.

(T/ME 07) Ózderindeı handardyń,

(T/ME 08) Qarny jyń bilerdiń

(T/ME 09) Atandaı daýsyn
aqyrtyp,

(T/ME 10) Laýazymyn kókke
shaqyrtyp,

(T/ME 11) Sultanyń sýğa sulatyp,

(T/ME 12) Hanshasyn qaqpа
aldynda jylatyp

(T/ME 13) Ernín etteı tesisip,

(T/ME 14) Keńirdegin kesisip,

(T/ME 15) Jyrağa basyn túsirip,

(T/ME 16) Jylgadan qanyń aǵyzyp,

(T/ME 17) Basyn kessem dep
edim!

BEN, BEN İDİM, BEN İDİM

Ben, ben idim, ben idim!

Ben Narın'da gezerken

İçli içli aǵlayan bir yiğittim.

İsatay hayattayken

İki usta bozkurt gibiydik.

Hangi Kazak'tan eksiktim?

Her Kazak'la birdim, eşittim.

Sizler gibi hanların,

Saltanatla semirmiş beylerin

Göge kadar sesini yükseltip,

Mevkisini göklere çıkarıp,

Sultanını tahtından indirip,

Hanımını ardında aǵlatıp

Dudaklarını lime lime edip,

Sesini sonsuza dek susturarak,

Kesik başını kana bulanmış dereye
savurup,

Dereleşi kanla doldurmak,

Başını gövdenden ayırmak
isterdim!

⁶ Beken Ybyraıym, **Dýlat Babatauuly,**
Mahambet Ótemisuly, t.b.

Shyǵarmalary, Almaty, Nurly Press.kz,
2014, s. 109-111.

(T/ME 18) Edildiń boıy en toǵaı
(T/ME 19) El qondyrsam dep
edim.
(T/ME 20) Jaǵalaı jatqan sol elge
(T/ME 21) Mal tolyrsam dep
edim.
(T/ME 22) Eńsesi bıık aq orda
(T/ME 23) Eriksiz kirsem dep
edim.
(T/ME 24) Keregesin keskilep,
(T/ME 25) Oтын etsem dep edim.
(T/ME 26) Týyrlyǵyn teskilep,
(T/ME 27) Toqym etsem dep edim.
(T/ME 28) Taqta otyrǵan
handardyń
(T/ME 29) Tórde otyrǵan hanymyn
(T/ME 30) Qatyn etsem dep edim.
(T/ME 31) Áldilegen balasyn
(T/ME 32) Jetim etsem dep edim.
(T/ME 33) Han sýsyny sary bal -
(T/ME 34) Suraýsyz ishsem dep
edim.

İdil'in kıyısı geniş ormanlık
Oraya halkı yerleştirmek isterdim.
Kıyısında yaşayan halka
Sürüleri bağışlamak isterdim.
Yüksek çatılı ak saraya
İzinsiz dalmak isterdim.
Kirişlerini kesip,
Odun etmek isterdim.
Tavanını delip,
Kıl kilim dokumak isterdim.
Tahtta oturan hanların
Yüksekte bakan hatunlarını
Kendime eş yapmak isterdim.
Beşikte sallanan çocuklarını
Yetim bırakmak isterdim.
Hanların içtiği balı,
Sorgusuz yudumlamak isterdim.

(T/ME 35) Hannyń kıgen kireýke -

(T/ME 36) Ústıme kısıem dep edim.

(T/ME 37) Qanıkeıdeı kóriktińdi

(T/ME 38) Qalyńsyz qushsam dep edim.

(T/ME 39) Tinikeıdeı tektińdi,

(T/ME 40) Itelgi kózin tónkertip,

(T/ME 41) Kúshikteı daýsyn qyńsytyp,

(T/ME 42) Ash kúzendeı belin
búgiltip,

(T/ME 43) Ádil jannan túńiltip,

(T/ME 44) At kótine úńiltip,

(T/ME 45) Artyma salsam dep
edim.

(T/ME 46) Tilekti qudaı bermedi -

(T/ME 47) Ózderindeı handardy

(T/ME 48) Osylaı bir qylsam dep
edim!

(T/ME 49) Men – men edim, men
edim!

(T/ME 50) Men Narynda júrgende

(T/ME 51) Eńiregen er edim.

(T/ME 52) Isataıdyń barynda

(T/ME 53) Eki tarlan bóri edim.

Hanların giydiǵı zırhı,

Üzerime kuşanmak isterdim.

Kanıkey misali güzele

Başlıksız evlenmek isterdim.

Tınıkey gibi soyluları,

Şahın bakışla büyüleyip,

Köpek yavrusu gibi inletp,

Aç bir gelincik gibi belini бүktүрүр,

Adaletten umudunu kestirip,

Atın kuyruǵuna göz diktirip,

Peşime düşürmek isterdim.

Tanrı dileǵımı vermedi,

Sizler gibi hanları

İşte böyle cezalandırmak isterdim!

Ben, ben idim, ben idim!

Ben Narın'da gezerken

İçli içli ağlayan bir yiğittim.

İsatay hayattayken

İki usta bozkurt gibiydik.

(T/ME 54) Eregisken dushpangá
 (T/ME 55) Qyzyl syrly jebe edim.
 (T/ME 56) Jaqsylarğa ep edim,
 (T/ME 57) Jamandarğa kóp edim.
 (T/ME 58) Eregisken dushpannyń
 (T/ME 59) Ekitalaı bolǵanda
 (T/ME 60) Azyqqa etin jep edim.
 (T/ME 61) Han balasy aqsúiek -
 (T/ME 62) Ejelden taban ańdysqan
 (T/ME 63) Ata dushpan sen ediń,
 (T/ME 64) Ata jaýyń men edim.
 (T/ME 65) Ejelgi dushpan el
 bolmas,
 (T/ME 66) Etekten kesip jeń
 bolmas!
 (T/ME 67) Han balasy aqsúiek
 (T/ME 68) Baıeke sultan sen
 bolyp,
 (T/ME 69) Sendeı narqospaqtyń balasy,
 (T/ME 70) Maǵan ońasha jerde
 jolyqsań,
 (T/ME 71) Qairańnan alǵan
 shabaqtaı
 (T/ME 72) Qıa bir soǵyp as etsem,
 (T/ME 73) Tamaǵyma qylqanyń keter
 demes em.

İnatçı düşmana karşı
 Kızıl boyalı bir ok gibiydim.
 İyilerle dost,
 Kötülere ağır gelirdim.
 Düşman inatlaştığında
 Etini yiyecek kadar yırtıcı olurdum.
 Han soyundan asil sensin,
 Ezelden beri süregelen
 Atalar düşmanı sendin,
 Atalar düşmanın bendim.
 Ezeli düşman dost olmaz,
 Etekten kesilen kol olmaz!
 Sen, Bayeke Sultan, han soyunun
 evlâdı,
 Senin gibi asil birinin evladı,
 Eğer seni تنها bir yerde
 yakalasam,
 Kıyıdan tutulmuş balık gibi
 Bir vuruşta av yapar,
 “Boğazıma kemik takılır”
 demezdim.

QARA JORĜA (QJ)⁷

- (T/QJ 01) Qara jorĝa bolmasa,
(T/QJ 02) Bıdıń sáni keler me,
(T/QJ 03) Qos etek kóılek kımese
(T/QJ 04) Qyzdyń sáni keler me.
(T/QJ 05) Al qánekeı joldastar
(T/QJ 06) Bireýiń shyq toıbastar,
(T/QJ 07) Toı degende deıdi eken
(T/QJ 08) Domalaıdy qý bastar.
(T/QJ 09) Al halayıq bileńder
(T/QJ 10) Bıleńizder súıgenmen,
(T/QJ 12) Basyńyzdar shattanyp
(T/QJ 13) Qara jorĝa biıne.
(T/QJ 14) Qossyn barlyq beınege
(T/QJ 15) Qan tarasyn denegе,
(T/QJ 16) Qara jorĝa bolmasa
(T/QJ 17) Toıdyń sáni keler me.
(T/QJ 18) Qara jorĝa oınańdar
(T/QJ 19) Qoı dese de qoımańdar,
(T/QJ 20) Qos júrektiń shattyǵyn
(T/QJ 21) Dál osylaı toılańdar.

KARA JORĜA (YÖRESEL OYUN)

Kara Jorĝa olmasa,
Oyunun ne anlamı kalırdı?
Etekleri kabarık elbise giymese
Kızın güzelliĝi parlar mıydı?
Haydi bakalım arkadaşlar,
Biriniz çıkın, düĝünü başlatın,
Düĝün deyince derler ki
Yuvarlanır kuru kafalar.
Haydi millet, oynayın
Sevdiĝinizle birlikte dönün,
Sevinçle başlar sallansın
Kara Jorĝa dansında!.
Herkesе güzellik dolsun
Canlansın her bedenın kanı,
Kara Jorĝa olmasa
Düĝünün ne şanı kalır, ne tadı.
Kara Jorĝa’yı oynayın
“Dur!” deseler de durmayın,
İki yüreĝin sevinciyle
İşte böyle kutlayın.

⁷ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZAqparat, 2013, C. 1, s. 262.

(T/QJ 22) Kele bermes yńǵaıǵa

(T/QJ 23) Dál osyndaı kún qaıda

(T/QJ 24) Oımańyzdar jamaǵat

(T/QJ 25) Bileńizder mundaıda.

(T/QJ 26) Shaldar júirse shattanyp

(T/QJ 27) Janarynan ot janyp

(T/QJ 28) Bı bilesin maıdanda

(T/QJ 29) Kempirine maqtanyp.

(T/QJ 30) Kempir júrsin keńkildep

(T/QJ 31) Aq jaýlyǵy jelpildep

(T/QJ 32) Shaldaryna kóz qysyp

(T/QJ 33) Bı bilesin selkildep.

(T/QJ 34) Bile jeńgem bilegim

(T/QJ 35) Myna toıdyń gúli ediń

(T/QJ 36) Aǵalardyń qalaıda

(T/QJ 37) Dir dir etkiz júregin.

(T/QJ 38) Salaýatty aǵasy

(T/QJ 39) Azamattyń sarasy

(T/QJ 40) Bılep jatqan sylqyldap

(T/QJ 41) Kelinderge qarashy.

(T/QJ 42) Bıle bile jigitter

(T/QJ 43) Janyp turǵan úmitter

Bir daha gelmez bu firsat

Böyle bir gün bulunmaz

Haydi oynayın, ey halkım

Oynayın tam zamanında.

Dedeler sevinçle yürüsün

Gözlerinden kıvılcım saçsın

Savaş meydanında oynasınlar

Nineler de onlarla gurur duysun.

Nineler keyifle gülsün

Beyaz yazmaları dalgalansın

Dedelere göz kırparak

Nazla, neşeyle oynasın.

Haydi yenge, oynayın

Bu düğünün çiçeğisin sen

Aǵabeylerin gönlünü

Böyle böyle titret sen.

Sağlıklı aǵabey

Gerçek bir er kişisin

Şöyle hafifçe oynayan

Gelinlere sen de bir bakıver.

Oynayın, delikanlılar

Umutlarınız alev alev

(T/QJ 44) Shyqqanyynsha toqtama
(T/QJ 45) Mañdaıyñnan tunyq ter.
(T/QJ 46) Bıle qyzdar buralyp
(T/QJ 47) Saýyq saıran quratyyp
(T/QJ 48) Jaýlasyn bir ot sezim
(T/QJ 49) Júrekterde surapyl.
(T/QJ 50) Qyzdar solai mázdasyn
(T/QJ 51) Júrek qylyn qozǵasyn
(T/QJ 52) Kórgen kezde jigitter
(T/QJ 53) Talyp túse jazdasyn.
(T/QJ 54) Ğashyqtarda til qatyp
(T/QJ 55) Júrekterdi jyr qatyp
(T/QJ 56) Qyz ben jigit qosylyp
(T/QJ 57) Bıleý degen bir baqyt
(T/QJ 58) Bıle bıle sulýym
(T/QJ 59) Qandaı ğajap kúlýıñ
(T/QJ 60) Syrtyldasyn saýsaǵyñ
(T/QJ 61) Bylqyldasyn býynyñ.
(T/QJ 62) Anaý turgan boıjetken
(T/QJ 63) Súıkimdi edi-aý oı
netken

Alnınızdan ter akana dek
Durmayın, devam edin hep.
Kızlar oynasin kıvrıla kıvrıla
Neşe kursun her bir kıyıda
Yüreklere ateş düşsün
Fırtınalar kopsun içinde.
Kızlar sevinçe ısıldasın
Kalpleri titretsin her adımda
Genç delikanlılar bakınca
Bayılacak gibi olsun hayranlıkla.
Aşıklar söylesin gönülden
Kalpleri şiirle sarılsın
Kızla erkek bir araya gelsin
Ne büyük mutluluk, birlikte
oynamak.
Oyna, oyna güzelim
Gülüşün ne kadar da güzel
Parmakların tıngırdasın
Bütün eklemlerin neşeyle titresin.
Şu uzaktaki genç kız var ya
Ne kadar tatlı, ne kadar şirin

(T/QJ 64) Talalağan jigittiń

(T/QJ 65) Júrekterin sóiletken.

(T/QJ 66) Qara jorğa bolmasa,

(T/QJ 67) Bıdıń sáni keler me

(T/QJ 68) Qos etek kóilek kımese

(T/QJ 69) Qyzdyń sáni keler me

(T/QJ 70) Qara jorğa oımańdar

(T/QJ 71) Qoı dese de qoımańdar,

(T/QJ 72) Qos júrektiń shattyǵyn

(T/QJ 73) Dál osylar toılańdar!

Nice delikanlının yüreǵini

Söze getirmiş bakışyla.

Kara Jorğa olmasa,

Oyunun ne anlamı kalırdı?

Etekleri kabarık elbise giymese

Kızın güzelliǵi parlar mıydı?

Kara Jorğa'yı oynayın

“Dur!” deseler de durmayın,

İki yüreǵin sevinciyle

İşte böyle kutlayın!

DOMBYRA (D)⁸

(T/D 01) Qara qys aýylyma
kelgende

(T/D 02) Kúrpildegén qar jerge
túskende

(T/D 03) Dombyramdy alarmyn

(T/D 04) Júrek sazın shalarmyn

(T/D 05) Qaıǵyrǵandy esh aıtpaı

(T/D 06) Dombyra sazın estigen
ataılar

(T/D 07) Mánisine es bergen analar

(T/D 08) Estigenine oı berip

(T/D 09) Júrekterge ses berip

(T/D 10) Kóz jasty qyzǵanbas olar

(T/D 11) Eı, dombyra

(T/D 12) Eı, dombyra

(T/D 13) Noǵaıdyń qaıǵy sansyz
kúnde

(T/D 14) Batyrlar ıyqtamaǵan túnde

(T/D 15) Júrekterin kótergen

(T/D 16) Soǵystarǵa kúsh bergen

(T/D 17) Kópti kórgen dombyra

(T/D 18, 19) Eı, dombyra

DOMBIRA

Kara kış köyüme geldiğinde

Gıcırdayan kar yere düştüğünde

Alırım dombıramı

Kalp sazını çalarım

Kederlendiğimi hiç söylemeden

Dombıranın sazını duyan dedeler

Anlamını kavrayan analar

Duyanlara düşünce veren

Kalplere cesaret veren

Göz yaşlarını sakınmaz onlar

Ey dombıra,

Ey dombıra!

Nogay'ın dert dolu sayısız gününde

Kahramanlar uykusuz kaldığı
gecelerde

Yürekleri yücelten

Savaşlara güç katan

Çok şey görmüş dombıra

Ey dombıra,

Ey dombıra!

⁸ Arslanbek Sultanbekov, "Dombyra",
(Çevrimiçi) https://vk.com/topic-157301156_39024575 , 5 Eylül 2024.

MUQAĞALI TOLĞAY (MT)⁹

(T/MT 01) Pa1, pa1, Ómir!

(T/MT 02) Ótesin-ay bir kúni.

(T/MT 03) Tyiasyn-ay qýanyshy,
kúlkini.

(T/MT 04) Ómir degen – bir jarq etken
na1zaǵa1,

(T/MT 05) Ómir degen – kók aspannyń
kúrkiri.

(T/MT 06) Pa1, pa1, Ómir,

(T/MT 07) Ótesin-ay bir kúni!

(T/MT 08) Bolmaǵanda1,
júrmeǵende1 sende biz,

(T/MT 09) Ketemiz-ay, á1, ketemiz,..
pendemiz.

(T/MT 10) Urpaqtarǵa beremiz de
kezekti,

(T/MT 11) Biz ketemiz.

(T/MT 12) Ketý úshin kelgenbiz.

MUQAĞALI DÜŞÜNCESİ

Vay, vay, Hayat!

Geçeceksin tabii ki bir gün.

Durduracaksın tabii ki sevinci,
gülüşü.

Hayat dediğin bir şimşek çakması,

Hayat dediğin gökyüzünün
gürlemesi.

Vay, vay, Hayat,

Geçeceksin tabii ki bir gün!

Sanki hiç olmamışız, yürümemişiz
gibi,

Gideceğiz tabii ki, gideceğiz... Biz
insanız.

Yerimizi yeni nesillere bırakacağız,

Biz gideceğiz.

Gitmek için gelmiştik.

⁹ Qadyr Álımqulov, **Máńgilik Mura**,
Almaty, Hantániri, 2015, s. 106-107.

(T/MT 13) Ómir degen – buıym
emes qoldaǵy,

(T/MT 14) Ómir deitin – uly beket
joldaǵy.

(T/MT 15) Qanyń keýip qatalaǵan
kezińde

(T/MT 16) Sýsynyńdy qandyrsań bir
bolǵany.

(T/MT 17) Myna kún de, myna
aspan da, dala anaý,

(T/MT 18) Bári bizden, bári bizden
qalady-aý!

(T/MT 19) Ómir deitin - taǵatsyz
bir qozǵalys,

(T/MT 20) Ómir deitin - ólemin dep
qaramaý.

Hayat dediǵın elindeki bir sús
deǵıl,

Hayat dediǵın yoldaki büyük bir
duraktır.

Kanın kuruyup susadıǵında

Bir defa susuzluǵunu giderebilersen
yeter.

Şu güneş de şu gökyüzü de şu
topraklar da,

Hepsi bizden, hepsi bizden kalacak
tabii ki!

Hayat dediǵın sabırsız bir
harekettir,

Hayat dediǵın ölümü
düşünmemektir.

SHILI ÓZEN (SO)¹⁰

(T/SO 01) Shılı ózen qamys-aı,

(T/SO 02) Bizdi oılaı júr, tanys-aı.

(T/SO 03) Aınalaıyn atyńnan, altynym-aı,

(T/SO 04) Aq júzińdi kórgende
balqydym-aı.

(T/SO 05) Shılı ózen qamys-aı,

(T/SO 06) Bizdi oılaı júr, tanys-aı.

(T/SO 07) Siz darıa bolǵanda, men
qońyr qaz,

(T/SO 08) Baıyrym tósep betinde
qalqydym-aı.

(T/SO 09) Shılı ózen qamys-aı,

(T/SO 10) Bizdi oılaı júr, tanys-aı.

(T/SO 11) Aınalaıyn qaraǵym, kekildim-aı,

(T/SO 12) Balapany aqqýdyń
sekildim-aı.

SAZLIK NEHİR

Sazlık nehir, kamyşsın ah,

Bizi de bir düşün, tanıdıksın ah.

İsmine hayranım, altınım ah,

Beyaz yüzünü görünce eridim ah.

Sazlık nehir, kamyşsın ah,

Bizi de bir düşün, tanıdıksın ah.

Sen derya olunca, ben kahverengi
kaz,

Göğsümü serip üzerinde süzüldüm
ah.

Sazlık nehir, kamyşsın ah,

Bizi de bir düşün, tanıdıksın ah.

Canım benim, kaküllüm ah

Kuğunun yavrusuna benzersin ah.

¹⁰ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZAqparat, 2013, C. 1, s. 359.

(T/SO 13) Shılı ózen qamys-aı,

(T/SO 14) Bizdi oılaı júr, tanys-aı.

(T/SO 15) "Qolda barda altynnyń qadiri joq",

(T/SO 16) Qoldan shyǵyp ketken soń ókindim-aı.

(T/SO 17) Shılı ózen qamys-aı,

(T/SO 18) Bizdi oılaı júr, tanys-aı.

Sazlık nehir, kamyssın ah,

Bizi de bir düşün, tanıdıksın ah.

“Elimdeyken altının kıymeti bilinmez”,

Elden çıkınca pişman oldum ah.

Sazlık nehir, kamyssın ah,

Bizi de bir düşün, tanıdıksın ah.

AÑSA, JANYM (AJ)¹¹

(T/AJ 01) Bilemin

(T/AJ 02) Keremet bir kún keledi!

(T/AJ 03) Jainaıdy, jasyı baǵym gúldenedi.

(T/AJ 04) Kóremın, keremet bir kún
keshemin,

(T/AJ 05) Bolashaǵym, senimen birge
ósemin.

(T/AJ 06) Men seniń únińmen
úndesemin,

(T/AJ 07) Men seniń tilińmenen tildesemin.

(T/AJ 08) Saıyq quryp boynda bir
kósheniń.

(T/AJ 09) Bolashaǵym, sen tursań
men ólmespin!

(T/AJ 10) Aqıqattyń aldynda
bógelmespin.

(T/AJ 11) Joǵalmas ne, ómirden
jónelmek kim?

(T/AJ 12) Sen esen bol!

(T/AJ 13) Men múmkin
elenbespin.

ÖZLE, CANIM

Biliyorum

Harika bir gün gelecek!

Yeşil bahçem çiçek açıp
parlayacak.

Göreceğim, harika bir gün
yaşayacağım,

Geleceğimle birlikte büyüyeceğim.

Senin sesinle uyum içinde
olacağım,

Senin dilinle konuşacağım.

Bir caddenin boyunda eğlence
kuracağım.

Geleceğim, sen varsın diye
ölmeyeceğim!

Gerçekliğin önünde
duraksamayacağım.

Kaybolacak ne, hayattan ayrılan
kim?

Sen esen kal!

Ben belki fark edilmeyeceğim.

¹¹ Qadyr Álınqulov, **Máńgilik Mura**,
Almaty, Hantáńiri, 2015, s. 37-38.

(T/AJ 14) Sol aqıqat-men sensiz
kógermespin?!

(T/AJ 15) Men saǵynam.

(T/AJ 16) Sen-daǵy saǵyn janym,

(T/AJ 17) Adamnan tek jaqslyq
tabylǵanyn,

(T/AJ 18) Ashýsyz, ala kózsiz
baýyrlardyń,

(T/AJ 19) Ańsaimyn alqam-salqam
qaýymdaryn.

(T/AJ 20) Men ańsaimyn

(T/AJ 21) Kónilim bolsa-daǵy
qansha jarym,

(T/AJ 22) Solarmen bilinbeidi
sharshaǵanym.

(T/AJ 23) Jaqsydan jailap esken
jan-samalyn,

(T/AJ 24) Jabyqpaı ańsa janym,

(T/AJ 25) Ańsa, janym!..

(T/AJ 26) Men jastyqtan balalyqqa
qyzyqtym, odan bozbalalyqty
“baq” dep bildim. Onan ári
adamshylyq atty “baqqa”
qyzmetker boldym. Aqyrynda
malǵa qul boldym. Sebebi jasaǵan
saiyn aldyńgy buzylyp, artqy “baq”
túzý syqyldanady.

O gerçek şu ki, sensiz
yeşermeyeceğim!

Ben özlüyorum.

Sen de özle canım,

İnsanlardan sadece iyilik geldiğini,

Öfkesiz, kötü bakışsız kardeşlerin,

Özlüyorum karışık ama sıcak
topluluklarını.

Ben özlüyorum

Kalbim ne kadar yaralı olursa
olsun,

Onlarla anlaşılıyor yorgunluğum.

İyilerin nazikçe esen ruh rüzgarını,

Üzülmeden özle canım,

Özle, canım!

Ben gençlikten çocukluğa özendim,
ondan sonra delikanlılığı “şans”
olarak bildim. Daha sonra ise
insanlık denen “şansa” hizmetkar
oldum. Sonunda mala kul oldum.
Çünkü yaşlandıkça, önceki şans
bozuluyor, sonraki şans düzelmiş
gibi görünüyor.

**SARMAD ETNO-FOLKLOR
GRUBU (S)**

ALASH AMANATY (AA)¹²

(S/AA 01) Tiri bolsam Qazaqqa
qyzmet etpei qoimaimyn

(S/AA 02) Alash Alash bolǵanda
dúr

(S/AA 03) Alash atqa qonganda dúr

(S/AA 04) Aıdan appaq tolǵanda
dúr

(S/AA 05) Kúńnen de ystyq
janganda dúr

(S/AA 06) Alash Alash bolǵanda
dúr

(S/AA 07) Alash atqa qonganda dúr

(S/AA 08) Azattyq dep Qazaqtyq
dep

(S/AA 09) Ketken edi armanda bir

(S/AA 10) Azattyq dep alqynǵanda

(S/AA 11) Kók aspanǵa
talpyńǵanda

(S/AA 12) Janarynda jarqyl barda

(S/AA 13) Daýyldatqan dańqyń
barda

(S/AA 14) Táńiri tekti túrki babam

SARMAD

ALAŞ'IN EMANETİ

Eğer sağ kalırsam, Kazak halkına
hizmet etmeden durmam

Alaş, Alaş olduğunda heybetliydi

Alaş ata bindiğinde heybetliydi

Ay dolunay gibi parladığında
heybetliydi

Güneşten daha sıcak yandığında
heybetliydi

Alaş, Alaş olduğunda heybetliydi

Alaş ata bindiğinde heybetliydi

Özgürlük ve Kazaklık diyerek

Birlikte tek bir hayal peşinde
gitmişlerdi

Özgürlük diye yandıkça

Gökyüzüne kanat çırpıkça

Gözlerinde parıldayan ışıltı oldukça

Fırtınalarla yankılanan ünün
oldukça

Gök Tanrı'dan kut almış Türk atam

¹² Bauyrzhan Aktaev, kişisel iletişim, 3
Kasım 2024.

(S/AA 15) Daýylpazy tyńshymaǵan

(S/AA 16) Bolǵaı aq dep ultym
aman

(S/AA 17) Bolǵaı aq dep jurтым
aman

(S/AA 18) Alash Alash aıtary bar

(S/AA 19) Atameken bairtaǵy bar

(S/AA 20) Tar kezeń de arpalysqan

(S/AA 21) Susty erlerdiń soıqany
bar

(S/AA 22) Azattyq dep aqyrǵandar

(S/AA 23) Qazaqtyqqa
shaqyrǵandar

(S/AA 24) Altaı, Arqa, Atyraýdan

(S/AA 25) Ar teńizin sapyrǵandar

(S/AA 26) Erteńim dep el
sengender

(S/AA 27) Bostandyq dep
belsengender

(S/AA 28) Kók bórideı qapastaǵy

(S/AA 29) Tas buǵaıda
teńselgender

Hiç durmamış, özgürlük davulcusu

Milletim sağ kalsın diye

Yurdum sağ kalsın diye

Alaş, Alaş, söyleyecek sözü var

Ata yurdu, geniş toprakları var

Zor zamanlarda savaşıan

Kahraman yiğitlerin izleri var

Özgürlük diye haykıranlar

Kazak kimliğine çağırانlar

Altay, Arka, Atırau'dan

Ar denizinin dalgalarını savuranlar

Halkın “yarınım” diye güvendiği
kişiler

Özgürlük diye harekete geçenler

Kafesteki bozkurtlar gibi

Taş prangada sarsılanlar

(S/AA 30) Alash, Alash azat búgin

Alaş, Alaş bugün özgür

(S/AA 31) Týdy áiteýir gajap
kúnim

Nihayetinde mucizevi günüm
doğdu

(S/AA 32) Arystardyn armanyndai

Kahramanların hayali gibi

(S/AA 33) Qany taza qazaqtygym

Kanı temiz, Kazaklığım

(S/AA 34) ALASH

ALAŞ

KÓSHPENDILER RÝHY (KR)¹³

(S/KR 01) Biz qazaq degen mal baqqan elmiz, biraq eshkimge soqtyqpaı jaı jatqan elmiz.

(S/KR 02) Elimizden qut-bereke qashpasyn dep, jerimizdiń shetin jaý baspasyn dep, naızaǵa úki taqqan elmiz,

(S/KR 03) Eshbir dushpan basynbaǵan elmiz, basymyzdan sózdi asyrmaǵan elmiz.

(S/KR 04) Dosymyzdy saqtai bilgen elmiz, dámi, tuzyn aqtai bilgen elmiz.

(S/KR 05) Asqaqtaǵan han bolsa, han ordasyn taptai bilgen elmiz.

(S/KR 06) Atadan ul týsa, qul bolamyn dep týmaıdy, anadan qyz týsa, kún bolamyn dep týmaıdy.

(S/KR 07) Ul men qyzdy qamatyp otyra almaıtyn elmiz.

GÖÇEBELERİN RUHU

Biz, Kazak milleti hayvan güden bir halkız, ama kimseye sataşmadan barış içinde yaşamış bir milletiz.

Ülkemizden bereket ve bolluk kaçmasın diye, topraǵımızın sınırını düşman çiğnemesin diye, mızraǵımıza baykuş tüyü takan bir halkız,

Hiçbir düşman bize baş eǵdirememiştir, sözümüzü doğrudan söyleyen bir milletiz.

Dostumuzu korumasını bilmişiz, ekmeǵi ve tuzu helal etmiş bir halkız.

Kibirlenen bir han olsa bile, onun sarayını çiğnemesini bilen bir milletiz.

Atadan doğan oǵul, kul olacaǵım diye doğmaz, anadan doğan kız, köle olacaǵım diye doğmaz.

Oǵlumuzu ve kızımızı esir ettirmeyecek bir milletiz.

¹³ Bauyrzhan Aktaev, kişisel iletışim, 3 Kasım 2024.

QARA-AI KÓZIM (QK)¹⁴

(S/QK 01) Áýlym kóship barady
belden asyp,

(S/QK 02) Belden asqan
bulttarmen aralasyp-aı.

(S/QK 03) Áýlyń shalgai ketkende,
beý, qaraǵym,

(S/QK 04) Aq qaǵazben turalyq
habarlasyp-aı.

(S/QK 05) Qara kózim,

(S/QK 06) Esińde me keshegi

(S/QK 07) Aıtqan sóziń-aı?

(S/QK 08) Áýlym kóship barady
(y)laı kólge,

(S/QK 09) Qyzyl beshpet jarasar
qynai belge-aı.

(S/QK 10) Áýlyń shalgai ketkende,
beý, qaraǵym,

(S/QK 11) Kózdiń jasyn kól qylyp
jylaı berme-aı.

(S/QK 12) Qara kózim,

(S/QK 13) Esińde me keshegi

(S/QK 14) Aıtqan sóziń-aı?

KARA GÖZÜM

Köyüm taşınıyor daǵları aşarak,

Daǵları aşan bulutlarla karışarak.

Köyden uzaklaştıǵında, ah canım,

Beyaz kaǵıtlı haberleşelim,
yazışarak.

Kara gözlüm,

Hatırlıyor musun dün

Söylediǵin sözleri?

Köyüm taşınıyor çamurlu göle
doǵru,

Kırmızı kaftan yakışır ince bele.

Köyün uzaklaştıǵında, ah canım,

Gözyaşlarını göl gibi dökme canım.

Kara gözlüm,

Hatırlıyor musun dün

Söylediǵin sözleri?

¹⁴ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZaqparat, 2013, C. 1, s. 247.

AHAÝ KERİM (AK)¹⁵

(S/AK 01) Ainalaıyn qarağym,
altynym-aı,

(S/AK 02) Aq júzińdi kórgende
balqydym-aı.

(S/AK 03) Kórmegeli kóp aıdyń
júzi boldy,

(S/AK 04) Esen-aman júrmisiń,
jarqynym-aı?

(S/AK 05) Ahaý, kerim, burań
belim,

(S/AK 06) Kúnde jıyn, kúnde toı,

(S/AK 07) Júrgen jeriń.

(S/AK 08) Rızamyn, jan qalqa, sertke
jetseń,

(S/AK 09) Qıyn-qystaý jerlerden
aman ótseń.

(S/AK 10) Bir shybyndaı janymdy
qurban etem,

(S/AK 11) Ğashyğyńdy óziń bil zar
eńiretseń.

(S/AK 12) Aıaı sarym, sáýle janyım,

(S/AK 13) Sağyńanda qaıda ediń,

(S/AK 14) Ğashyq jarym.

AH, GÜZELİM

Canımın içi, altınım ah,

Beyaz yüzünü görünce eridim ah.

Seni görmeyeli geçti uzun aylar,

Sağ salım misin parlak yıldızım ah?

Ah, güzelim, ince bellim,

Her gün şölen, her gün düğün,

Gittiğin yerler.

Razıyım, ey canım, sözünü
tutarsan,

Zor ve dar yollardan sağ çıkarsan.

Sinek gibi canımı feda ederim,

Aşığını acılara boğmak senin
hakkın.

Ah benim değerlim, sevgilim,

Seni özlediğimde neredeydin,

Sevgili yârim.

¹⁵ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZAqparat, 2013, C. 1, s. 13.

(S/AK 15) Siz asyl zat qalqataı
sağattaǵy,

(S/AK 16) Kónilimdi súıgen jar tabad
taǵy.

(S/AK 17) Kónilimdi súıgen jar tappaı
ketse,

(S/AK 18) Kónil, shirkin, qaıteın
qalad taǵy.

(S/AK 19) Aıaı kerim, móldir
kóziń,

(S/AK 20) Áli esimnen ketpeıdi

(S/AK 21) Aıtqan sóziń.

Siz, deǵerli bir mücevher gibisiniz
saat içinde,

Gönlümdeki sevdiǵımı bulurum
yine.

Eǵer gönlümdeki sevdiǵımı
bulamazsam,

Ne yapayım, gönül yine kalır boş.

Ah, güzelim, berrak gözlüm,

Hâlâ aklımdan çıkmıyor

Söylediǵin sözün.

**BİR DOSYŇ KEREK EKEN
(BDKE)¹⁶**

(S/BDKE 01) Jabyğyp
qalganynda,

(S/BDKE 02) Taýsylyp talgamym
da

(S/BDKE 03) Arylyp aýyr muňnan,

(S/BDKE 04) Bir sátke aldanýğa

(S/BDKE 05) Qasymda bir bolatyn

(S/BDKE 06) Jasysam synga
alatyn

(S/BDKE 07) Japanda jalaý qalsam

(S/BDKE 08) Aıamas mingen atyn

(S/BDKE 09) Kónilge nur beretin

(S/BDKE 10) Ómirge bir keletin

(S/BDKE 11) Ne kórse bir kóretin

(S/BDKE 12) Bir dosyň gerek eken

(S/BDKE 13) Jalgyzdyq
batqanynda,

(S/BDKE 14) Atpaı bir aq tańym da

(S/BDKE 15) Kónilim
tumandanyyp,

(S/BDKE 16) Qulazyp batqanynda

BİR DOSTUN GEREKMİŞ

Üzgün olduğumda,

Tüm tadım tükendiğinde

Ağır hüznlerden kurtulup,

Bir anlık avunmaya

Yanımda olacak

Ümidimi yitirdiğimde eleştirecek

İssız bir yerde yaya kalsam

Atını esirgemeyecek

Kalbime ışık veren

Hayata bir kez gelen

Ne görürse birlikte görececek bir
dosta ihtiyaç varmış

Bir dostun gerekmiş

Yalnızlık bastırdığında,

Gün doğmadığında

Gönlüm bulanıklaştığında,

Karamsarlık çöktüğünde

¹⁶ Halk şarkısı, “Bir Dosyň Kerek Eken”,
(Çevrimiçi) https://vk.com/wall-108688709_17471, 5 Eylül 2024.

(S/BDKE 17) Shattygym
kernegende

(S/BDKE 18) Elge des bermegende

(S/BDKE 19) Sharyqtap
sóilegende

(S/BDKE 20) Qolyńdy sermegende

(S/BDKE 21) Bir dosyń kerek
eken...

Sevincim her yanı kapladığında

Halkı susturamadığımda

Coşkuyla konuştuğumda

Elini salladığında

Bir dostun gerekmiş...

**HASSAK ETNO ETNO-
FOLKLOR GRUBU (HE)**

AMANAT (A)¹⁷

(HE/A 01) Altyn Ordam – Otan
anasyń

(HE/A 02) Alashymnyń uly dalasy

(HE/A 03) Urpaǵyna etken amanat

(HE/A 04) Qazaǵymnyń uly
babasy

(HE/A 05) Abylaılap sermep
qylyshyn

(HE/A 06) Qanyn tókken qyz ben
ul úshin

(HE/A 07) Tańbasy bar tasqa
jazylǵan

(HE/A 08) Umytylmas babam uly
isiń!

(HE/A 09) Erttep mingen asyl
pyraǵyn

(HE/A 10) Atoılaǵan salyp uranyn

(HE/A 11) Ǵasyr asyp keldi
búginge

(HE/A 12) Qazaq degen qaisar
qyranyń!

HASSAK ETHNO

EMANET

Altın Orda, ana vatanım

Alaşımdın engin topraǵı

Nesillere bırakılmış bir emanet

Kazaklarımın ulu atası

Abılay, kılıcını sallayarak

Kan döken kız ve oǵul için

Bir taş üstüne işaret bırakmış

Unutulmaz atam, yüce işin!

Asil atını eyerleyip binmiş

Haykırarak savaşa çağırın

Asırlardan günümüze gelen

Kazak adını taşımış yiğit kartalım!

¹⁷ Erjan Jamenkeev, kişisel iletişim, 3
Kasım 2024.

(HE/A 13) Bahadúr babamyz –
qyran

(HE/A 14) Terbetip dalamyzdy bar

(HE/A 15) Oıan da oıan dep qazaq

(HE/A 16) Salamyz salamyz uran

(HE/A 17) Babamnan anamnan
qalğan

(HE/A 18) Jeriıdı qorgap ót jaýdan

(HE/A 19) Táýelsiz kúnińniń quny

(HE/A 20) Qan men jas janardan
jaýğan!

(HE/A 21) Eı qazaq saltyńdy saқта

(HE/A 22) Qaratpa halqyńdy jatqa

(HE/A 23) Qolyńdy kóterip kókke

(HE/A 24) Jalbaryn jalbaryn Haqqa

(HE/A 25) Erteńiń bolsyn dep
jarqyn

(HE/A 26) Tańdaryń bolsyn dep
altyn

(HE/A 27) Táńirden tileimiz máńgi

(HE/A 28) Qoldaı ber alashtyń
halqyn!

Baba kahramanımız, kartal

Tüm topraklarımızı titreterek

Uyan da uyan Kazak diye

Mücadele çağrısı yapacağыз

Babamdan, annemden kalan

Toprağını koruyarak geçer
düşmandan

Bağımsız gününün bedeli

Kan ve gözyaşıdır dökülen!

Ey Kazak, geleneğini koru

Halkını yabancıya muhtaç etme

Elini kaldır gökyüzüne

Yalvar, yalvar Yaratana

Yarının parlak olsun diye

Günlerin altın olsun diye

Tanrıdan isteriz sonsuza kadar

Alaş'ın halkını korusun diye!

(HE/A 29) Sanağa berilmeı quldyq

(HE/A 30) Saltyńdy dáriptе jyr qyp

(HE/A 31) Erteńiń bolady jarqyn

(HE/A 32) Halqyńnan ketpese
birlik!

(HE/A 33) Tuǵyrlı tilińdi saқта

(HE/A 34) Aqıqat dinińdi satpa

(HE/A 35) Qara jer anańdy qorǵa

(HE/A 36) Abylaı otyrǵan taqqa!

Zihnimize kölelik yazılmasın

Geleneǵini şarkıyla yücelt

Yarınların aydınlık olur

Halkın birliǵini yitirmezse!

Köklü dilini koru

Gerçek dinini satma

Kara “toprak ana”nı koru

Abılay tahtına oturan!

TÚRIK KAĞAN (TK)¹⁸

(HE/TK 01) Sen – Er Túriksiń,
túbiń – arlan,

(HE/TK 02) Saq pen Ğun bárinen
uly bolǵan.

(HE/TK 03) Basyń ıgen biri qalmaı

(HE/TK 04) Attılla Kókbóri
ulyǵanda.

(HE/TK 05) Sen – Túriksiń, Anań
– Umai,

(HE/TK 06) Uranyń Alash pen Han
Abylai

(HE/TK 07) Seneriń tek ǵana
QUDAI.

(HE/TK 08) Kógińde keledi
jańaryp aı.

(HE/TK 09) Sen – Túriksiń, Oǵyz
– dastan,

(HE/TK 10) Osmannyń qylyshyn
qolyńda ustap

TÜRK KAĞAN

Sen, Er Türk'sün – kökenin kurttur,
Sakalar, Hunlar, hepsinden yücedir.

Baş eǵmeyen kalmazdı bir kişi
Atilla, Bozkurt uluduǵunda.

Sen, Türksün – Anan Umay,
Sloganların Alaş ve Han Abılay

Tek inancın sadece Tanrıdır.

Göğünde yeni ay doğar.

Sen Türksün – Oǵuz bir destandır,
Osman'ın kılıcını elinde tutan

¹⁸ Erjan Jamenkeev, kişisel iletişim, 3 Kasım 2024.

(HE/TK 11) Han Suleimen joldy
bastap

(HE/TK 12) Atatürkpen sen
boldyń asqaq.

(HE/TK 13) Sen – Túriksín, ótkir erim

(HE/TK 14) Qaharman, laýlağan
ottyń eli.

(HE/TK 15) Erligińdi kók bileđi,

(HE/TK 16) Qarabah taýlary bek
tiregen.

(HE/TK 17) Sen Er – Túriksín,
janyń teńiz

(HE/TK 18) Jan daýań Álisherdiń
jalyn sózi.

(HE/TK 19) Samarhand saf baғыń
seniń,

(HE/TK 20) Sen barda ólmeıdi
Ámir – Temir.

(HE/TK 21) Sen – Túriksín – Qar
barysym,

(HE/TK 22) Alataý, Akqalpaq ar-
namysyń.

Han Süleyman yolunu başlattı

Atatürk'le yeniden yüceldin.

Sen Türksün, keskin bir er

Alev alev yanan bir yürek.

Yüceliğini gökler bilir,

Karabağ dağları — sarsılmaz kale.

Sen Türk'sün, ruhun deniz

Ruh ilacın Alişir'in sözleridir.

Semerkind saf bahçen senin,

Sen varken ölmez Emir Timur.

Sen Türksün, kar parsım,

Alatau, Akkalpak — onurundur.

(HE/TK 23) Batyr Manas – arqa
kúshiń

(HE/TK 24) Qaitadan bıkke
samǵa qusym...

(HE/TK 25) Men – Er – Túrıkpin
Táńiri ALLA

(HE/TK 26) Aǵaryp keledi tańym
aldan

(HE/TK 27) Qaita órleıdi taǵym,
ordam

(HE/TK 28) Boıymda Túrıktiń
qany barda

(HE/TK 29) Men Túrıkpin qas
daryndy

(HE/TK 30) Týym dep bilemin
aspanymdy.

(HE/TK 31) Tizerletip qas
jaýymdy

(HE/TK 32) Qaitadan jazamyn
dastanymdy.

(HE/TK 33) Men – Er – Túrıkpin,
ulyq bekpin

(HE/TK 34) Basqa emes meni tek
Túrık dep bil.

Kahraman Manas senin gücündür

Yeniden yükseǵe uç, kuşum...

Ben, Er Türk'üm, Tanrım Allah

Aydınlıkla doğacak sabah

Yeniden yükselecek tahtım,
sarayım

Çünkü damarımda Türk'ün kanı var

Ben Türk'üm, gerçek bir yetenek

Gökyüzünü bayraǵım olarak
bilirim.

Düşmanımı diz çöktürerek

Yeniden yazarım destanımı.

Ben, Er Türk'üm, ulu bir beǵım

Başka deǵil, yalnız Türk bil beni.

(HE/TK 35) Tany meni Túrik dep
bir,

(HE/TK 36) Júregim men Túrik,
Túrik dep tur.

(HE/TK 37) Men Túrikpin Túrik
bolam

(HE/TK 38) Meniń de seniń de
Túrik balań

(HE/TK 39) Men Túrikpin ulyq
babam

(HE/TK 40) Álemdi bilegen Túrik
qaǵan

Tanı beni, bir Türk'üm ben,

Kalbim, ruhum “Türk'üm!” der her
dem.

Ben Türk'üm, Türk olacağım

Benim de senin de Türktür evladın

Ben Türk'üm, ulu atam

Âlemi yöneten Türk Kaǵan

SAMALTAÝ (S)¹⁹

(HE/S 01) Qazaǵym, elim!
Qaiqayıp belin synýǵa tur tayıp.

Talaıda malyń, qamaıda janyń ash
kózińdi.

Ash kózińdi oıanyp. Qanǵan joq pa
alı uıqyń?

Uıyqtatıyndaı bar ne sıqyń?

(HE/S 02) Atty emespiz, jaıaımyz,

(HE/S 03) Jaıaıdan da baıaımyz,

(HE/S 04) On bes kúndeı júrgende,

(HE/S 05) Omby jaqqa taıaımyz.

(HE/S 06) Samal taý, qairan elim,
shalqar kólim,

(HE/S 07) Ne bolar soldat bolyp
kórgen kúnim,

(HE/S 08) Esime qaıta-qaıta túse
berdin,

(HE/S 09) Kir-jýyp, kindik kesken
qairan jerim

SAMALTAU

Kazaklarım, halkım! Belin
bükülmeye yakın.

Koyunların talanda, canın hapiste,
aç gözünü.

Gözlerini aç, uyan, hâlâ doymadın
mı uykuya?

Uyuyacak ne halin var ki?

Atlı deǵiliz, yaya yürüyeniz,

Yayadan daha yavaşız,

On beş gün kadar yol aldığımızda,

Ombı tarafına yaklaşız.

Samaltau, ah güzel ülkem, engin
gölüm,

Ne olacak asker olarak geçirdiğim
günlerim,

Aklıma tekrar tekrar geliyor,

Kirimi temizleyip, göbek baǵını
kestiğim o güzel yerim

¹⁹ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZAqparat, 2013, C. 1, s. 315.

(HE/S 10) Atty emespiz, jaiáymyz,

(HE/S 11) Jaiáýdan da baiáymyz,

(HE/S 12) On bes kúndeı júrgende,

(HE/S 13) Omby jaqqa talaıymyz.

(HE/S 14) Jasyım bar qos
músheldeı, jylym – sıyr

(HE/S 15) Taǵdyrdyń aıdaıymen
kettim qıyr

(HE/S 16) Samal taý, qairan jerim
artta qaldy

(HE/S 17) Adasqan órisinen biz bir
úıir

(HE/S 18) Atty emespiz, jaiáymyz,

(HE/S 19) Jaiáýdan da baiáymyz,

(HE/S 20) On bes kúndeı júrgende,

(HE/S 21) Omby jaqqa talaıymyz.

Atlı deǵiliz, yaya yürüyeniz,

Yayadan daha yavaşız,

On beş gün kadar yol aldığımızda,

Ombı tarafına yaklaşız.

Yaşım iki kat on iki, senem, inek

Kaderin yönlendirmesiyle uzaklara
gittim

Samaltau, güzel vatanım geride
kaldı

Kaybolmuş otlaklardan biz bir sürü
olduk

Atlı deǵiliz, yaya yürüyeniz,

Yayadan daha yavaşız,

On beş gün kadar yol aldığımızda,

Ombı tarafına yaklaşız.

(HE/S 22) Áke-sheshem bar edi,
(HE/S 23) Jasy jetken kári edi,
(HE/S 24) Osynaý ánge saldyrgan,
(HE/S 25) On altynyn zary edi...²⁰

Anne-babam vardı,
Yaşlanmışlardı,
Bu şarkıyı söylettiren,
“On altı”nın acısıydı...

²⁰ 1916'daki ulusal kurtuluş
ayaklanmasının 100. yıldönümüne
adınmıştır.

QARAJORĞA (Q)²¹

(HE/Q 01) Dúnie bir qısyq jol
burańdaǵan,

(HE/Q 02) Baq taise basqa dáýlet
quralmaǵan.

(HE/Q 03) Aspannan alpys túrli
jaýsa pále,

(HE/Q 04) Sonda da kúder úzbe bir
Alladan.

(HE/Q 05) Aıtayn men bir óleń
tyńdasańyz,

(HE/Q 06) Tyńdaǵannan,
kópshilik, myń jasańyz

(HE/Q 07) Dúnie ishi qýys bir
báiterek,

(HE/Q 08) Ketedi jarǵa qulap or
qazsańyz.

(HE/Q 09) Pa, shirkin, qara jorǵa
tıse qolǵa,

(HE/Q 10) Keter em alys sapar,
uzaq jolǵa

(HE/Q 11) Dúnie ókinemin
jalǵanyna,

(HE/Q 12) Jetkizem qaitem deseń
armanyňa

KARAJORGA

Dünya, bir kıvrılan dolambaçlı yol,
Talih yüz çevirirse, başka bir servet
kurulmaz.

Gökten altmış türlü bela yağsa bile,
Yine de umudunu kesme bir
Allah'tan.

Söyleyeyim bir şiir, dinlerseniz
eğer,

Dinleyenler, hepiniz bin yaşayın
yeter

Dünya, içi boş koca bir çınar sanki,
Kazarsanız dibini, düşer o da
derine.

Ah, şunun güzelliğine bak, elde
olsa Kara Jorga,

Çıkardım uzak sefere, uzun yola
Dünyanın yalanına üzülürüm yine,
Hayaline ererim dersin her çileyle

²¹ M. Iliasov, **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZaqparat, 2013, C. 1, s. 262.

(HE/Q 13) Birge ósken
kishkentaidan, beý, qurbym,

(HE/Q 14) Kónersiń taǵdyrdyń bir
jazǵanyna.

(HE/Q 15) Óleńdi aıt degende
aıarym joq,

(HE/Q 16) Azyraq jelisim bar
aıańym joq

(HE/Q 17) Jigitter jas shaqta
syılasyp ót,

(HE/Q 18) Ótedi, bul jalǵannyń
baıany joq.

Birlikte büyüdüǵümüz, ah canım
dostum,

Razı olursun sonunda kaderin
yazǵısına.

Şiir söylemem istenirse, çekinmem
asla,

Az da olsa hızım var, yavaşlık yok

Gençler, gençlik çağında iyi
geçinin,

Bu dünya yalancı, hiçbir anı kalıcı
deǵil.

HASSAQNAMA (H)²²

(HE/H 01) Men kim edim?

(HE/H 02) Kún edim kókte
laýlağan

(HE/H 03) El edim eshbir jaý
almağan

(HE/H 04) Altyn saýyt künip

(HE/H 05) Aq qanatty pyrağyma
mingende

(HE/H 06) Titirkenip qarağan
ğalam mağan

(HE/H 07) Janarymda ot jalyn

(HE/H 08) Júregimde Kók Táñir
bolğan

(HE/H 09) Aq edim, Saq edim

(HE/H 10) Hassaq meniń atym

(HE/H 11) Sen mağan deisiń be
kim bolasyń

(HE/H 12) Astymda qanatty
mingen atym

HASSAQNAMA

Ben kimdim?

Gökte yanan bir güneştim

Hiçbir düşmanın yenemediği bir
millettim

Altın zırhı kuşanıp

Beyaz kanatlı atıma bindiğimde

Titreyerek bakardı âlem bana

Gözlerimde ateş alevi

Kalbimde Gök Tanrı vardı

Ak idim, Saka idim

Hassaq benim adım

Bana “Sen kimsin?” mi diyorsun?

Altımda kanatlı atım var

²² Erjan Jamenkeev, kişisel iletişim, 3
Kasım 2024.

(HE/H 13) Ómirde óshpetin izim
qalğan

(HE/H 14) Tamyrdı jaýynger qan

(HE/H 15) Sen mağan deisiń be
kim bolasyń

(HE/H 16) Jalyndy júzime bir
qarashy

(HE/H 17) Tarihym tastarda
tańbalağan

(HE/H 18) Men saqtyń máńgilik
kún balasy

(HE/H 19) Tildesip naızaǵaı jel
qaýymmen

(HE/H 20) Jan berip alysqan men
jaýymmen

(HE/H 21) Aspannyń astynda bılik
qurǵan

(HE/H 22) Erkindik ańsaǵan er
jaýynger

(HE/H 23) Taýlar da teńselgen

(HE/H 24) Dál mendeı batyrdy
kórmegender

(HE/H 25) Sózimdi tyńdasyn
bilmegender

(HE/H 26) Kózime qarasyn
senbegender

Hayatta silinmez izlerim var

Damarlarımda savaşı kanı akar

Bana “Sen kimsin?” mi diyorsun?

Alev alev yüzüme bir bak hele

Tarih, taşlara kazıdı izimi

Ben Sakaların sonsuz Güneş
evladıyım

Fırtınalı rüzgârla konuşup

Düşmanım la canla başla savaştım

Gökyüzünün altında hüküm
sürdüm

Özgürlüğü arzulayan yiğit bir
savaşçıyım

Dağlar da sarsıldılar

Benim gibi bir kahraman
görmediler

Sözümü dinlesin bilmeyenler

Gözlerime baksın inanmayanlar

(HE/H 27) Altai men Jetisý,
Shyǵysty jailaǵan

(HE/H 28) Semseri shyndyqtyń
júzinde qairaǵan

(HE/H 29) Dosyma jibekpin,
qasyrna tym ótkir

(HE/H 30) Qazaqtyń namysyn
naızaǵa bairlaǵan

(HE/H 31) Dala men aspandy
ózinen aralap

(HE/H 32) Rýhym bar jalynnan
jaralǵan

(HE/H 33) Kúnmen birge óshemin

(HE/H 34) Kúnmen laılaǵan

(HE/H 35) Er babam jarty álem

(HE/H 36) Jahandy jaılaǵan

(HE/H 37) Eshkimniń aldynda
tizemdi búkpegen

(HE/H 38) Ejelgi uranym

(HE/H 39) Tóbemde altyn kún

(HE/H 40) Qyranyrn samǵaǵan

(HE/H 41) Eı, elim qulaq sal

(HE/H 42) Tyńdasyn bar ǵalam

Altay ve Jetisu, Doğuya yayılan

Gerçeğin kılıcında bilenmişim

Dostuma ipek kadar yumuşak,
düşmana keskinim

Kazak'ın onurunu mızrağıma
bağladım

Bozkırla gökyüzünü gezen

Ruhum alevden yaratılmış

Güneşle birlikte batacağım

Güneşle alevlenip yanacağım

Atalarım yarım dünyayı

Cihanı fethetmiş

Kimsenin önünde diz çökmemişim

Kadim savaş naram

Başımda altın güneş

Kartalım kanat açmış

Ey milletim, dinle!

Bütün dünya duysun

(HE/H 43) Altyn kún antymmen

(HE/H 44) Ant etemin aldynda

(HE/H 45) Altyn kún sóngenshe

(HE/H 46) Bar bolamyn

Altın Güneş'in andıyla

Söz veririm huzurunda

Altın Güneş sönene dek

Var olacağım

JASTAR DÝMANY (JD)²³

(HE/JD 01) Qalqataı shýaqtym

(HE/JD 02) Bir kórip unattym

(HE/JD 03) Jaýabyn beriniz

(HE/JD 04) Bir ǵana suraqtyń

(HE/JD 05) Esiminiz kim?

(HE/JD 06) Bir kórisip

(HE/JD 07) Máńgi tanys bolayıq

(HE/JD 08) Al sodan soń

(HE/JD 09) Bolmas tabysayıq

(HE/JD 10) Alaqańǵa salyp, aialap
sizdi

(HE/JD 11) Kelin qylyp elge alyp
barayıq

(HE/JD 12) Kýá bol dúim jurt
halayıq

(HE/JD 13) Qyzdardyn jaýabyn
alayıq

(HE/JD 14) Dosymnyń unatqan
janyna

(HE/JD 15) Asyldan alqasyn
taǵayıq

GENÇLER ŞENLİĞİ

Sevgilim, güneş yüzlüm

İlk görüşte hemen sevdim seni

Cevabını ver

Bir tek sorum var

Adınız nedir?

Bir görüşüp

Sonsuza dek tanış olalım

Ama sonra

Olmaz böyle, buluşalım

Sizi avuçlarımda tutup, özenle
koruyarak

Gelin edip, ülkeye götürelim

Herkes şahit olsun

Kızların cevabını alalım

Dostumun sevdiği kişi için

Değerli taşlardan bir kolye takalım

²³ Erjan Jamenkeev, kişisel iletişim, 3 Kasım 2024.

(HE/JD 16) Oı, bárekeldi, jigitter

(HE/JD 17) Al endi kúndeı kórkem
arýlarymyz ne der eken

(HE/JD 18) Qanekeı kóreıik

(HE/JD 19) Beý, jigitim, keshirińiz

(HE/JD 20) Aıtylmas árkimge
esimimiz

(HE/JD 21) Aıtqanǵa kóner dep
oılamańyz

(HE/JD 22) Sondyqtan úmitti
óshirińiz

(HE/JD 23) Batyl eken jigitimiz

(HE/JD 24) Bolsynshy paidaly bir
isińiz

(HE/JD 25) Qolyńyz jetpeıdi-aý
bul armanǵa

(HE/JD 26) Sondyqtan qurbymdy
umytyńyz

(HE/JD 27) Shirkin-aı, shirkin-aı,
jigitter

(HE/JD 28) Mundaida únsiz
qalǵandaryń jaramas

Arkadaşlar, helal olsun size

Peki şimdi, güneş kadar güzel
kızlarımız ne diyecek?

Haydi bakalım, görelim

Ah, genç yiğit, affedin bizi

Herkese adımız söylenmez

Dediğimizi kabul ederiz sanmayın

Bu yüzden umudunuzu kesin

Cesurmuş genç yiğit

Faydalı bir iş yapın

Bu hayale ulaşamayacaksınız

Bu yüzden arkadaşımı unutun

Ah, ah, gençler!

Böyle durumlarda sessiz kalmak
yakışmaz size

(HE/JD 29) Qol jetpeitin qalqam
arman bolmaıdy

(HE/JD 30) Degenine jeter, Allam
qoldıady

(HE/JD 31) Qalaǵanyń almaı jigit
qoımaıdy

(HE/JD 32) Umytyńyz deısiz, aıtpa
ondaıdy

(HE/JD 33) Ózińe jetpesem

(HE/JD 34) Bolar sol qaıǵy

(HE/JD 35) Jol kórseter sensin
jaryq alaıym

(HE/JD 36) Qaıda bolsań izdep
taıyp alamyn

(HE/JD 37) Mensinbeisin búgin

(HE/JD 38) Erteń joǵaltsań

(HE/JD 39) Jan, júregin meni
saǵynady áli

(HE/JD 40) Sezim degen
aqylyńnyń aıtqanyna qaraı ma?

(HE/JD 41) Júrekke ámir júrmeıdi
ǵoı

(HE/JD 42) Súıip qalma, abaila

(HE/JD 43) Azamattar, sender
ózderińe tym senimdiñder ǵoı

(HE/JD 44) Abaısyzda súrinip
qalyp júrmeñder

Erişilmez sevgilim, hayal olmaz

İstediǵine kavuşur, Allah yardım
eder

Dilediǵini almadan bırakmaz yiǵıt

Unutun diyorsunuz, öyle
söylemeyin

Sana ulaşamazsam

O zaman acı olur benim için

Yol göstericim sensin, parlak
alevim

Nerede olsan, bulurum seni

Bugün umursamazsın

Ama yarın kaybedersen

Kalbin, ruhun beni özler yine

Sevgi, aklın dediǵine uyar mı?

Kalbe hükmetmek kolay deǵıl

Aşık olma, dikkat et

Gençler, kendinize çok
güveniyorsunuz

Dikkatsizce düşmeyin sonra

(HE/JD 45) Jaryq aımyñ jańǵan
dara

(HE/JD 46) Seniki bolmaıtyn
arman ǵana

(HE/JD 47) Buıyrmas kóktegi
jalǵan ǵana

(HE/JD 48) Sen mendeı arýdy
armandama

(HE/JD 49) Artyq aıtyp asyrasyz

(HE/JD 50) Siz qaıda asyǵasyz

(HE/JD 51) Dámeńiz zor eken
ardaqtym-aı

(HE/JD 52) Bekerge tóginip,
tasynasyz

(HE/JD 53) Jıym búgin qıyn
janym

(HE/JD 54) Basyma qonar ma bıyl
baǵym

(HE/JD 55) Júgirgen jetpeıdi
bilemin, biraq

(HE/JD 56) Ketpeıdi eshqáıda
buıyrǵany

(HE/JD 57) Aqqý moıyn, sulýlar-aı

(HE/JD 58) Júziń men janyńda jylý
bar-aı

Parlayan ayım ben

Seninki bir hayal sadece

Gökteki yalancı yıldız gibi

Benim gibi bir güzeli hayal etme

Abartıyorsunuz

Neden acele ediyorsunuz?

Beklentiniz yüksekmiş, sevgilim

Boşuna coşup taşmayın böyle

Bugün zor durumdayım, canım

Talih kuşum bu yıl konar mı
başıma?

Koşarak yetişemem biliyorum ama

Kismetse kaçmaz bir yere

Kuğu boyunlu, güzel kızlar

Yüzünüzde ve ruhunuzda sıcaklık
var

(HE/JD 59) Sendersiz bizderge bul
ómirdi

(HE/JD 60) Bolmaidy súry ónaı

(HE/JD 61) Kel jigitter án salaıyq

(HE/JD 62) Tyńdasyn tamsanyp
bar halayıq

(HE/JD 63) Án-jyrda júrekke dári
bar-aı

(HE/JD 64) Ágúgaı, ágúgaı,
ágúgaı-aı

(HE/JD 65) Al endi dýmanymyzdy
ary qaraı jalǵastyraıyq

(HE/JD 66) Qane qyzdar, jigitter

(HE/JD 67) Áýyldyń shetine baryp
altybaqan tebeik

(HE/JD 68) Kettik

Siz olmadan bu hayat

Yaşanmaz bizim için kolay

Haydi gençler, şarkı söyleyelim

Dinlesin tüm halk, hayran kalsın

Şarkılarda, şiirlerde şifa var kalbe

Agügay, agügay, agügay ah

Şenliğimize devam edelim şimdi

Haydi kızlar, gençler

Köyün dışına gidip salıncakta
sallanalım

Haydi gidelim

İKİNCİ BÖLÜM

KAZAK ETNO-FOLKLOR GRUPLARININ ŞARKILARINDA TEMATİK SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ: TURAN, SARMAD, HASSAK-ETNO ÖRNEĞİ

Bu tezde, Turan Etno-Folklor Grubunun on bir şarkısı, Sarmad Etno-Folklor Grubunun beş şarkısı ve Hassak Etno-Folklor Grubunun da altı şarkısının tematik söz varlığı incelenmiştir. Bu çalışmada toplam yirmi iki şarkıda tematik söz varlığı çerçevesinde evren-zaman, bitkiler, yiyeceklerle ilgili kavramlar, hayvanlar, insan, maddi kültür, unvan, rütbe, ulaşım, yolculuk, sanat, meslek, uğraş, iş-hizmet, mesken, mekân, coğrafya ve şehir adları, toplumsal ilişki, olay, olgu ve durumlar, dil ve iletişim, manevi kültür, sağlık, söz bilgisi, son çekim edatları, bağlama edatları, ünlemler, hitaplar, sorular, yönler, zamana dair kavramlar tespit edilmiştir ve çeşitli anlam alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Tespit edilen kavramlar kullanım sıklıkları esas alınarak sıralanmıştır.

2.1. EVREN-ZAMAN

“Evren” ve “zaman” kavramları Kazak halkının geleneksel dünya görüşünde merkezî bir yere sahiptir. Göçebe yaşam koşullarında şekillenen Kazak kültürü, insan, doğa ve evren arasında oluşan özel bir ilişkinin sonucu olarak ortaya çıkar. Kazak anlayışında zaman; mevsimlerin, yaşam aşamalarının ve doğal süreçlerin değişimini yansıtan bir döngü olarak algılanır. Çalışmada evren-zaman başlığı altında; dünya, hava olayları, gökyüzü, zaman ve yeryüzü ile ilgili kavramların tespiti yapılmıştır.

2.1.1. DÜNYA, HAVA OLAYLARI, GÖKYÜZÜ, ZAMAN

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında dünya, hava olayları, gökyüzü, zaman anlamına sahip otuz sekiz kavram tespit edilmiştir. Şarkı sözlerinde bunlardan en çarpıcı olanları aspan (gökyüzü), kún (güneş), jaryq (ışık), samğa- (göğe yükselmek, uçmak) gibi kavramlar sıkça önümüze çıkar. Kazakistan Cumhuriyeti’nin ulusal bayrağı gök mavisi bir kumaşın ortasında 32 ışınlı altın bir güneşi tasvir eder. Güneş; yaşamın, ışığın, sıcaklığın ve refahın eski bir sembolüdür. Sonsuzluk, zamanın hareketi ve enerjisi ile ilişkilendirilir.

Kazak kültüründe güneş canlılığı, bolluğu ve doğayla uyumu simgeler. Tahıl şeklinde ışınları olan güneş imgesi, Kazak halkının göçebe ve yarı göçebe geleneği için önemli olan tarımsal yaşam biçimini ve toprağın verimliliğini vurgular. Ayrıca bayraktaki güneş, modern Kazakistan'ın arzuladığı açıklık, yardımseverlik ve barışçılık ideallerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla Kazakistan bayrağındaki güneş sadece bir tasarım unsuru değil, aynı zamanda halkın dünya görüşü, tarihi ve kültürüyle ilişkili derin bir semboldür.¹ Bayraktaki süs sadece dekoratif bir unsur değil, sürekliliğin, birliğin ve ulusal ruhun derin bir sembolüdür.²

ai: Ay, kamer.

ai: Ay, senenin on ikide biri.

aiaz: Kuru soğuk, ayaz.

alaý: Alev, yalım.

aspan: Gökyüzü.

asqaq: Doruk.

bult: Bulut.

jalyn: Alev.

jarqyl: Işıltı.

jaryq: Işık.

jel: Rüzgar.

kók: Gökyüzü.

kókjek: Ufuk.

kóktem: İlkbahar.

kún: Güneş.

kún: Tam gün, 24 saat.

¹ bk. Resim 2.5

² **Qazaqstan Respýblıkasynyń memlekettik ráımızderi týraly** Qazaqstan Respýblıkasynyń 2007 jylǵy 4 maýsymdaǵy N 258 Konstitýsıalyq zańy

kúz: Sonbahar.

qańtar: Ocak ayı.

qar: Kar.

qys: Kış.

laýla-: Alevlenmek.

nóser: Sağanak yağmur.

naızaǵaı: Yıldırım.

samal: Meltem.

samǵa-: Göge yükselmek, uçmak.

sáýle: <Ar. Işık.

són-: Güneşin sönmesi.

sýyq: Soğuk.

tań: Tan vakti, şafak.

tuman: Sis.

tumandan-: Sis basmak.

tóbe: Gökyüzünün zirvesi.

shań: Toz.

shańyrt-: Toz kalkmak.

shýaq: Işık.

shyń: Zirve.

shygys: Doğı.

tý-: Doğmak.

2.1.2. YERYÜZÜ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yeryüzü ile ilgili otuz altı kavram tespit edilmiştir.

beket: Durulan, karar kılınan yer, istasyon.

dala: Bozkır, step.

daria: <Far. Derya.

jağa: Yaka, dağ yamacı.

japan: Ova, yaban.

jer: Yer, kara parçası.

jylğa: Oyuk, çukur.

jyra: Derecik, su yolu.

kól: Göl.

qairań: Sığ yer.

qyr: Kır, bozkır.

qýys: Çukur, oyuk.

qorǵasyn: Kurşun.

qum: Kum.

qunar: Toprağın verimi.

qyrman: Harman zamanı.

qystaý: Kışlak.

lai: Saman ve balçık karışımı, lığ.

or: Çukur.

otyn: Odun.

órbi-: Çoğalmak, üremek.

ózen: Irmak, nehir.

sala: Saha.

seil-: Dağılmak, azalmak.

selkilde-: Sallanmak, sarsılmak.

tandyr: <Ar. Tandır.

taý: Dağ.

tas: Taş.

tasqyn: Taşkın.

teñiz: Deniz.

toǵar: Ilgın ağaçlarından oluşan orman.

topyraq: Toprak.

tunyq: Duru, berrak.

shań: Toz.

shańyrt-: Toz kalkmak.

shı: Kamış, saz.

2.2. BİTKİLER

Bitkiler, Kazak halkının geleneksel kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bitkiler; çiçekler, ağaçlar, bitki çeşitleri ve bitkilerle ilgili diğer kavramlar olmak üzere üç alt başlık altında ele alınmıştır. Kazak geleneğinde ağaçlar ve çiçekler genellikle yaşam, yeniden doğuş, kadınlık ve güzellikle ilişkilendirilmiştir. Bitkilerin sembolizmi folklorda, süs eşyalarında ve ritüellerde de kendini gösterir.³

2.2.1. BİTKİ ÇEŞİTLERİ VE BİTKİLERLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında bitki çeşitleri ve bitkilerle ilgili beş kavram tespit edilmiştir.

balaysa: Taze ot.

³ Ўқтам Пратов, **Botanika**, Tashkent, "O'zbekiston" Baspa-Poligrafia, 2015, s. 6.

baldyrǵan: Filiz.

dán: Tohum.

qamys: Kamış.

shı: Kamış, saz.

2.2.2. AĞAÇLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında ağaçlar ile ilgili üç kavram tespit edilmiştir.

bárterek: Büyük çınar.

shyrmaýyq: Sarmaşık.

ish: Ağacın içi, iç tarafı.

2.2.3. ÇİÇEKLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında çiçekler ile ilgili iki kavram tespit edilmiştir.

gúl: <Far. Çiçek.

gúlden-: Çiçek açmak.

2.3. YİYECEKLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yiyeceklerle ilgili on üç kavram tespit edilmiştir. Kazakların göçebe yaşam tarzı, bir yaşam ve hayatta kalma kaynağı olarak gıdaya karşı özel bir tutum geliştirmiştir. Yiyecek büyük bir emekle elde edilirdi; sığır yetiştiriciliği, avcılık, mevsimsel hasat iklim, doğa ve hayvanlar hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirirdi. Bu nedenle yiyecek asla sıradan bir şey olarak görülmez, ona minnettarlık ve hürmetle yaklaşıldı. Ekmek (nan) ve su (su) bile kutsal bir öneme sahipti ve atasözleri ile ritüellerde sıkça bahsedilirdi. Ekmek ve su ile ilgili atasözlerden bazıları şu şekildedir:

- *Hannyń qasynda bolǵansha, sýdyń basynda bol.*⁴ “**Han’ın yanında olacağına, suyun başında ol.**”
- *Sýdyń da suraýy bar.*⁵ “Suyun da bir hesabı (sorgusu) vardır.”
- *Aǵyn sý bal tatyr, aq balyǵy mai tatyr.*⁶ “Akarsu bal gibi tat verir, ak balığı yağ gibi tat verir.”
- *Sýly jer – nýly jer, Bulaqty jer – turaqty jer. Tógilgen topyraǵymen tolady.*⁷ “Sulu yer – otlı yer, pınarlı yer – sürekli yer. Dökülen toprak yine toprağıyla dolar.”
- *Adamdyqtan úlken at joq, Nannan úlken as joq.*⁸ “İyilikseverlikten (insanlıktan) büyük unvan yok, ekmekten büyük yemek yok.”
- *Aq qar kóp bolsa – aq nan kóp.*⁹ “Beyaz kar çok olursa – beyaz ekmek çok olur.”

Kazak kültüründe yemek misafirperverlik ile yakından ilişkilidir. Ekmek ve su, kutsal armağanlar olarak algılanarak insanların birlikte yemek yemesini manevi ve sosyal bir birliktelik göstergesi hâline getirirdi. Dolayısıyla, Kazak dilindeki yemek sözcüğü yalnızca günlük ihtiyaçları değil, aynı zamanda kültürel ve ahlaki değerler sistemini de yansıtmaktadır.

Yiyeceklerle ilgili kavramlar sadece ürünlerin kendi adlarını (azyq, bal, nan) değil, aynı zamanda yeme sürecini anlatan fiilleri de (ish- içmek, shaina- çiğnemek) içerir. Bu kelimeler zengin kültürel içerikler taşır: Misafirperverlik kavramları, büyüklere saygı ve ikram gelenekleri. Örneğin, yemeği reddetmek bir hakaret olarak algılanırken, yemeği paylaşmak bir dostluk ve güven eylemi olarak görülmektedir.

Geleneksel beslenmede özel bir yere sahip olan *qurt*, ekşi süttten yapılan bir üründür. Besin değeri, uzun raf ömrü ve yolculuktaki rahatlığı nedeniyle *qurt*, batırların ve gezginlerin ekipmanlarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilirdi. Destanlarda ve efsanelerde *qurttan* sık sık bir kahramana güç ve dayanıklılık veren bir

⁴ Jamalhan Asyqova, **Qazaq Maqal-Mátelderi**, Almaty, Balaýsa Yay., 2013, s. 48.

⁵ A.e., s. 60.

⁶ A.e., s. 75.

⁷ A.e., s. 78.

⁸ A.e., s. 6.

⁹ A.e., s. 82.

yiyecek olarak bahsedilir. Dolayısıyla, Kazak dilindeki yemek kavramı sadece günlük yaşamın bir yansıması değil, aynı zamanda gelenekleri, davranış normlarını ve halkın dünya görüşünü aktaran somut olmayan kültürün önemli bir parçasıdır.

Kazak kültüründe, bir misafirin (*qonaq*) kabulü, saygı, cömertlik ve ulusal haysiyetin ifade edilmesinin en önemli biçimlerinden biridir. Değerli konukları ağırlamak için bolluk, misafirperverlik ve açıklığı simgeleyen zengin bir *dastarhan* (sofra)¹⁰ hazırlanır. Erişte ve soğanla servis edilen haşlanmış etten (çoğunlukla at, koyun veya sığır eti) oluşan geleneksel bir yemek olan Beşbarmak, böyle bir yemeğin merkezi olarak kabul edilir. Sybaga (pay, parça), Kazak kültürünün önemli bir parçasıdır, ülkenin ve halkın sosyo-kültürel özelliklerini, tarihini, kültürünü ve geleneklerini bütünüyle yansıtır. En büyük veya en saygın konuğa en yüksek onurun bir işareti olarak verilen haşlanmış koç başı servisi özel bir öneme sahiptir. Yemeğin bu şekilde düzenlenmesi, misafirin önemini ve geleneksel Kazak dünya görüşünün temeli olarak misafirperverliğin rolünü vurgular; burada misafir, tüm aile için ilahi bereket ve onurla ilişkilendirilir.¹¹

as: <Far. Yemek.

ash: Karnı aç.

azyq: Yiyecek, gıda.

bal: Bal.

je-: Ağızda çiğneyerek yutmak, yemek.

qan-: Kanmak, susuzluğunu gidermek.

qatala-: Çok susamak.

nan: <Far. Ekmek.

tuz: Tuz.

sý: Su.

¹⁰ bk. Fotoğraf 3.28

¹¹ Saltanat Áybákirova, Anar Ýyzbaeva, Zýhra Ismağambetova, “Qazaq halqynyń dástúrli tağamdarynyń simvoldyq máni”, *Adam álemi*, 2018, C. 1, s. 41.

sýsyn: İçecek.

shama-: Çiğnemek.

ish-: İçmek.

2.4. HAYVANLAR VE HAYVANLARLA İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında hayvanlarla ilgili otuz dokuz kavram tespit edilmiştir. Kurt ve kartalın sembolik imgeleri özellikle önemli bir yere sahiptir. Kazak mitolojisindeki kurt korkusuzluğun, iradenin ve bağımsızlığın sembolüdür; genellikle bir totem atası ve ailenin koruyucusu olarak kabul edilir.

Kazakların da ait olduğu eski Türk mitolojisine göre, ataları, insanları zorluklardan kurtaran ve kabilenin reisi hâline gelen kurttu (bóri). Kurdun bir ata olarak imajı, sadece insanları kurtuluşa götürmekle kalmayıp aynı zamanda ruhun gücünü, dayanıklılığı ve özgürlüğü kişileştirdiği efsanelere ve destanlara da yansımıştır. Dolayısıyla, Kazaklar için kurt sadece vahşi bir hayvan değil, aynı zamanda halkın hafızasında derin kökleri olan kutsal bir soy ve etnik kimlik sembolüdür.¹² Şarkılarda da sık sık *kókbóri* (bozkurt) soyundan geldiği öne sürülüyor. Göksel kurt olan bozkurt imgesi genellikle kahramanlık ve koruma ile ilişkilendirilir. Bu bağlamda, “Turan” etno-folklor grubunun logosunda da kurt figürüne yer verilmiş olması anlamlıdır; bu figür, grubun kültürel kimliğini ve köklerine olan bağlılığını simgeler.¹³ Buna karşılık, *qyran* kelimesiyle ifade edilen kartal ve diğer yırtıcı kuşlar keskinliği, zihin gücünü ve yüce özgürlüğü temsil eder. Gücü sembolize eder ve geleneksel avcılığın ayrılmaz bir parçasıdır. Kazakistan Cumhuriyeti bayrağı, güneşin altında süzülen bir bozkır kartalını (altın kartal da denir) tasvir eder.¹⁴ Bu sembol derin tarihî ve kültürel öneme sahiptir. Dolayısıyla Kazakistan bayrağındaki kartal, Kazak halkının cesaretini, ulusal gururunu, bağımsızlığını ve tarihsel gücünü ifade eder.¹⁵

¹² Dilek Kaplankıran, “Kazak Türkçesinde Hayvan Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları Üzerine”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, C. 5(3), 2016, s. 1166.

¹³ bk. Resim 2.7

¹⁴ bk. Resim 2.5

¹⁵ “*Qazaqstan Respýblıkasynyń memlekettik ráemizderi týraly*” Qazaqstan Respýblıkasynyń 2007 jylgy 4 maýsymdaǵy N 258 Konstıtýsıalyq zańy

Kazakistan ulusal bayrağının sol tarafında, şaft boyunca, ulusal süsleme olan *qosqar mûiz* (kelimenin tam anlamıyla: “koç boynuzları”) yer almaktadır.¹⁶ Bu, Kazak sanat ve zanaatındaki en eski ve en tanınmış desenlerden biridir.

Süsleme; gücü, kararlılığı, asaleti ve yaşamın sürekliliğini sembolize eder. Türk kültüründe cesaret, fedakârlık ve bollukla ilişkilendirilen koç imgesiyle ilişkilendirilir. Ayrıca desen, Kazakların doğadaki güzellik, uyum ve dengeye ilişkin estetik fikirlerini ifade eder.¹⁷

Geleneksel süslemelerin bayrağa yerleştirilmesi Kazak halkının ulusal kimliğini ve kültürel mirasını vurgulamaktadır. Atalarla olan bağın, geleneklere saygının ve zengin manevi kültürün bir hatırlatıcısıdır.

Kazak kültüründe özel bir yere sahip olan at (*at*, *tulpar*), sadece bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda yiğitlik, özgürlük ve asaletin de sembolüdür. Geleneksel Kazak dünya görüşünde at, bir erkeğin, özellikle de bir batırın (kahramanın) sadık bir yoldaşı olarak kabul edilirdi. At olmadan ne ava çıkmayı, ne bir savaşı ne de uzun bir yolculuğu hayal etmek neredeyse imkânsızdı. Destanlarda ve efsanelerde at genellikle zeki bir varlık olarak görünür, sahibinin konuşmasını anlar ve doğaüstü dayanıklılığa sahiptir. Mitolojik at *Tulpar* sadece hızlı bir hayvan değil, gerçek bir kahramanlık sembolüdür. *Tulpar*, kahramanın büyük mesafeleri aşmasına yardımcı olur, savaşa katılır ve aslında batırın kendisinin bir parçası hâline gelir.¹⁸

Bir başka efsanevi imge olan kanatlı at *Pyraq* (Burak), İslami gelenekten gelmekle birlikte halk bilincinde derin köklere sahiptir. Kazak masal ve efsanelerinde *Pyraq* genellikle ilahi gücü, ruhani yükselişi ve ilahi korumayı sembolize eder.¹⁹

Kazakistan armasında *shańyraq*’ın (bir çadırın kubbeli üst kısmı) iki tarafında iki tane kanatlı at bulunuyor.²⁰ Devlet armasının merkezî unsuru, mavi renkli bir arka plan üzerinde bir shańyraq resmidir. Shańyraq’ın etrafında güneş ışınları gibi yanlara

¹⁶ bk. Resim 2.5

¹⁷ Tattigül Kartaeva, Yerdan Oralbay, “Geleneksel Kazak Kültüründeki Koç Kültüyle İlgili Etnoarkeolojik İncelemeler”, *Belleten*, 2020, C. 84, s. 947.

¹⁸ Nevriye Çufadar, “Köroğlu Destanı’nda atın mitolojik göstergeleri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 5, 2019, s. 216-223.

¹⁹ Osman Kabadayı, *Kazakça At Koşum Takımları (Tarihî Karşılaştırmalı Söz Varlığı İncelemesi)*, Çanakkale, PA Paradigma Akademi Yayınları, 2024, s. 29.

²⁰ bk. Resim 2.6

doğru ayrılmış *jyqlar* bulunmaktadır. Shańyraq'ın her iki yanında mitolojik kanatlı *pyraqlar* tasvir edilmiştir. Armanın üst kısmında hacimsel beş köşeli bir yıldız, alt kısmında ise “Qazaqstan” yazısı bulunmaktadır. Yıldız, shańyraq, ýyq, mitolojik kanatlı atların yanı sıra “Qazaqstan” yazısı altın renginde yapılmıştır.²¹

Dolayısıyla at sadece ekonomik öneme sahip bir hayvan değil, aynı zamanda Kazak halkının cesaret, bağlılık, özgürlük ve doğayla bağlantı gibi ideallerini yansıtan kültürel, mitolojik ve manevi bir semboldür.

Evcil hayvanlar (mal, sıyr, qaz, qus) gündelik yaşamın maddi yönünü yansıtır; insanlar bu hayvanlardan et, süt, deri gibi beslenme ve giyinme araçları elde ederken, bazılarını ulaşım ve yük taşıma amacıyla da kullanmışlardır. Bu durum, insan ile hayvanlar arasındaki ilişkinin sadece maddi değil, aynı zamanda manevi bir boyutu da olduğunu ortaya koyar; hayvanlara duyulan şefkat, onlarla kurulan bağ ve onların hayatın bir parçası olarak görülmesi, bu manevi ilişkinin temelini oluşturur.

aqqý: Kuğu.

ań: Av.

arlan: Erkek kurt, aslan.

at: At.

atan: Dört yaşından büyük ve kısırlaştırılmış deve.

áńgi: Erkek eşek.

balapan: Cıvcıv.

barys: Pars.

bóri: Kurt.

jem: Hayvan yemi.

jorğa: Rahvan, at yürüyüşü.

ert-: Eyerlemek, eyer takmak.

²¹ “Qazaqstan Respýblikasynyń memlekettik ráemizderi týraly” Qazaqstan Respýblikasynyń 2007 jylgy 4 maýsymdaǵy N 258 Konstıtýsıalyq zańy

kókbóri: Bozkurt.

kúshik: Köpek yavrusu.

kúzen: Gelincik.

qanat: Kanat.

qaz: Kaz.

quba: Al donlu at.

qulan: Yabani at.

qus: Kuş.

qunan: Üç yaşına giren erkek at.

quıgyt-: Dörtnala, doludizgin gitmek.

qyńsy-: Köpeğin canı yandığında çıkardığı ses.

qyran: Kartalgillerin genel adı.

qylqan: Kılçık.

mal: Hayvanların genel adı.

narqospaq: Melez deve.

óris: Hayvanların otladıkları yer.

pyraq: <Ar. Burak, masallardaki kanatlı at.

sıyr: Sığır.

tailaq: İki yaşını doldurmamış deve yavrusu, taylak.

toqym: At örtüsü, teğelti.

tulpar: Mitolojik kahraman atı.

shabaq: Küçük balık.

shybyn: Sinek.

uly-: Ulumak.

ush-: Uçmak.

úır: At sürüsü.

úki: Puhu kuşunun tüyü.

2.5. İNSAN

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında insan kavramı; insan vücudu ve insana dair kavramlar, yaşam, ölüm, yaşamın çağları, canlılarla ilgili genel kavramlar, evlilik, aile, akraba olarak üç alt başlıklarda incelenmiştir.

2.5.1. İNSAN VÜCUDU VE İNSANA DAİR KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında insan vücudu ve insana dair kırk dört kavram tespit edilmiştir. İnsan bedeni ve insanla ilgili kavramlar, Kazak dilinde hem fiziksel anatomiye hem de kişiliğin manevi ve ahlaki yönlerini yansıtan önemli bir yere sahiptir.

Kazak dilinin dünya tasavvurunda insan bedeni sadece biyolojik bir varlık olarak değil, aynı zamanda ahlak, onur ve ruhun da taşıyıcısı olarak kabul edilir. *Zhúrek* (kalp), *aqyl* (zihin), *jan* (ruh), *namys* (onur) ve diğer kavramlar, cesaret, adalet ve insanın iç dünyası hakkındaki fikirlerle yakından bağlantılıdır. Buna ek olarak Kazak halkının Kazak halkının kültüründe sembollerin öneminin vurgulandığı atasözlerinde, törenlerde ve geleneksel inançlarda vücut parçalarından sıklıkla bahsedilmektedir.

alaqan: Avuç içi.

aqyl: <Ar. Akıl.

aýyz: Ağız.

árkim: Herkes, hepsi.

az-: Zayıflamak.

bas: Baş.

bel: Bedenin bel kısmı.

bilek: El ile dirsek arası.

boı: Beden, boy.

býyn: Ekleme.

dene: Vücut.

et: Kas, vücut dokusu.

eñse: Ense.

er: Cesur kişi, erkek.

erin: Dudak.

es: Akıl, hafıza.

esim: <Ar. Ad, isim.

jan: İnsan, kişi.

janar: Göz, göz nuru.

jaras-: Yakışmak.

júrek: Kalp, yürek.

júz: Yüz.

mañdar: Alın.

moıyn: Boyun.

meñ: Ben, tende bulunan ufak koyu leke.

namys: <Ar. Namus.

keñirdek: Gırtlak.

keyde: Göğüs, gövde.

kekil: <Far. Kâkül.

kómei: Boğaz.

kót: Kalça.

kóz: Göz.

kindik: Göbek.

qaryn: Karın.

qol: El.

qulaq: Kulak.

ós: Büyümek.

saýsaq: Parmak.

taban: Ayak tabanı.

tamaq: Boğaz.

tara-: Vücuda kan dağılmak, yayılmak.

ter: Ter.

tize: Diz.

týla-: Şahlanmak, coşmak (kan).

2.5.2. EVLİLİK, AİLE, AKRABA

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında evlilik, aile, akraba ile ilgili yirmi dört kavram tespit edilmiştir. Evlilik, aile ve akrabalıkla ilgili kavramlar Kazak etno-folklor şarkılarının söz varlığında özel bir yere sahiptir. Bunlar sadece geleneksel Kazak toplumunun yapısını değil, aynı zamanda ahlaki ve kültürel değerlerini de yansıtır. Aile üyelerini ifade eden kelimeler (*ana, áke, ata, sheshe, ul, qyz, bala, jenge*) aile bağlarının önemini, yaşlılara saygıyı ve kadın ve erkeklerin aile ve sosyal yaşamdaki rolünü vurgular. Evlilik ve birliktelikle ilgili kavramlar (*qosylu, qushu, kelin*) aile kurumunun nesillerin devamlılığı ve manevi uyumun korunması için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kavramlar aynı zamanda çocuklara ve yaşlılara gösterilen özeni, yetimlere (*jetim*) duyulan şefkati ve Kazak dünya görüşünün derinliğini vurgulayan ebeveynlere ve atalara duyulan özel saygıyı yansıtmaktadır.

adam: <Ar. İnsan, adam.

ağa: <Moğ. Yaşça büyük erkek, ağabey.

ana: Anne, ana.

áke: Baba.

áldı: Bebek.

ata: Dede, ecdat.

baba: Ata, dede.

bala: Çocuk.

baýyr: Kardeş.

besik: Beşik.

ene: Anne, kaynana.

jeńge: Yenge.

jetim: <Ar. Yetim, öksüz.

kelin: Gelin.

kempir: Kocakarı, yaşlı kadın.

qatyn: Eş, kadın.

qosyl-: Evlenmek.

qyz: Kız.

qush-: Evlenmek, kavuşmak.

pende: İnsan, aciz.

ul: Oğul.

ulan: Oğlan.

sheshe: Anne.

shal: İhtiyar, yaşlı adam.

2.5.3. YAŞAM, ÖLÜM, YAŞAMIN ÇAĞLARI VE CANLILARLA İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yaşam, ölüm, yaşamın çağları, canlılarla ilgili on yedi temel kavram tespit edilmiştir.

ajal: <Ar. Ecel.

jan: <Far. Can, ruh.

jasa-: Yaşamak.

jónel-: Gitmek, ayrılmak (ölüm anlamında kullanılır; “göçmek” gibi).

kesh-: Yaşamak, geçirmek.

opat: <Ar. Ölüm, vefat.

ólim: Ölüm.

óltir-: Öldürmek.

ól-: Ölmek.

ómir: <Ar. Ömür.

pále: <Ar. Bela, felaket.

syn: Ayıplama, suçlama.

súr-: Yaşamak, sürmek.

tal: Bayılmak.

tagdyr: Yazgı, kader.

úmit: Umut.

hor: <Ar. Huri.

2.6. MADDİ KÜLTÜR

Maddi kültür, insanların etnik kimliğinin oluşmasında ve korunmasında kilit bir rol oynamaktadır. İnsan faaliyeti sürecinde yaratılan somut nesneleri ve olguları içerir: Konut, giyim, gıda, araçlar, taşıtlar, ev eşyaları, süslemeler ve çok daha fazlası. Bu unsurlar aracılığıyla gelenekler, nesillerin deneyimleri ve dünya görüşünün özellikleri aktarılır. Kazak kültüründe maddi nesneler göçebe yaşam biçimi, doğal koşullar ve sosyal ilişkilerle yakından bağlantılıdır.²² Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında maddi kültür öğelerinin şarkılara nasıl yansıdığı tespit edilerek beş ayrı başlık altında bu sözler belirtilmiştir.

²² Nursultan Nazarbayev, **Tarihin Akışında**, Ankara, Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Yay., 2012, s. 29.

2.6.1. EŞYA, ARAÇ-GEREÇ, NESNE

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında eşya, araç-gereç, nesne ile ilgili on sekiz kavram tespit edilmiştir.

asty: Bir şeyin yere bakan yüzü, alt.

bet: Bir şeyin üst kısmı.

buıym: Eşya.

zat: Eşya, şey.

jelbire-: Bayrak dalgalanmak.

mal: Mal mülk, varlık, zenginlik.

móltilde-: Herhangi bir nesnenin ağzına kadar dolu olması.

kir: Kirli çamaşır.

qağaz: <Far. Kâğıt.

sat-: Herhangi bir nesneyi satmak.

syn-: Herhangi bir nesnenin kırılması.

tandyr: Tandır.

taq: Taht.

tór: Evin en değerli yeri, baş köşe.

túp: Bir şeyin dibi, altı.

týyrlyq: Çadırın kenar kısımlarını örten keçe örtüsü.

ústi: Bir nesnenin tepesi, üstü, üst tarafı, yüzü.

shet: Bir nesnenin kenarı, ucu.

2.6.2. GİYİMLER, SÜS, TAKI

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında giyimler, süs, takı ile ilgili sekiz kavram tespit edilmiştir. Kazak geleneksel kültüründe kıyafetler, takılar ve başlıklar, özellikle kadın kıyafetlerinde sadece aksesuar amaçlı değil, aynı zamanda sembolik bir rol oynamaktadır.

Kazak kadınları eski zamanlardan beri dış görünüşlerine büyük önem vermiş, bunu güzelliklerinin, saygınlıklarının ve statülerinin bir yansıması olarak görmüşlerdir. *Beshpet*²³ (geleneksel giysi, cepken), *kólelek* (elbise), *jaýlyq* (başörtüsü) ve *aqqalpaq* (beyaz sarık) gibi giyim unsurları hem günlük yaşamda hem de ritüel bağlamlarda kullanılmıştır. Özel bir yere sahip olan *alqa* (kolye) gibi takılar, kadınlığın altını çizer ve bir nevi nazarlık görevi görürdü. Bir kadının kıyafetinin en önemli sembollerinden biri, tüyler, gümüş, altın ve değerli taşlarla zengin bir şekilde süslenmiş, gelinin geleneksel düğün başlığı olan *saukele*'dir.²⁴ Saukele yeni bir hayatın başlangıcını, aile statüsünü ve refahı sembolize ederdi.²⁵ Saukele o kadar değerli kabul edilirdi ki değeri 500 at fiyatına ulaşabilirdi, bu da sadece maddi değil aynı zamanda kültürel önemini de vurgular.

Dolayısıyla, Kazak kadınlarının kıyafetleri ve takıları²⁶ somut olmayan kültürel mirasın önemli bir unsurunu temsil etmektedir.

alqa: <Ar. Halka, hanımların boynuna taktığı gerdanlık.

aqqalpaq: Beyaz sarık.

beshpet: Geleneksel giysi, cepken.

jaýlyq: Başörtüsü.

jama-: Parlamak.

jeń: Elbise kolu.

etek: Etek.

kólelek: <Far. Elbise.

²³ bk. Fotoğraf 3.5

²⁴ bk. Fotoğraf 3.7

²⁵ Guzal Massadikova, "Kazakistan Kültüründe Kazak Gelinliklerinin 1900'den Günümüze Değişimi", Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s. 22.

²⁶ bk. Fotoğraf 3.8

2.7. SAVAŞMAK VE MÜCADELE ETMEK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında savaşmak ve mücadele etmek ile ilgili elli beş kavram tespit edilmiştir. Kazak kültüründe savaş ve mücadele, hem destanlarda hem de halk şarkılarında önemli bir yere sahiptir.

Tarihsel olarak göçebe yaşam tarzı, dış düşmanlardan gelen sürekli tehditler ve topraklarını savunma ihtiyacı, Kazaklar arasında güçlü bir askerî geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Askerî terminoloji, yalnızca fiziksel çatışmayı (örneğin *al, soğys, qorğa, qash*) değil aynı zamanda savaşçının ahlaki ve psikolojik durumunu da (*aqyr, jañar, jelkilde*) ifade eden çeşitli fiiller ve isimler içerir. Kazak savaşçıları ya da batırları cesaret, onur ve halkına bağlılığı temsil ederdi.

Kültürde özellikle önemli olan husus, genç erkeklerin ailenin gelecekteki savunucuları olarak yetiştirilmesiydi; küçük yaşlardan itibaren ata binme, okçuluk ve göğüs göğüse dövüş eğitimi alırlardı. Bir batır olarak hizmet etmek ya da bir *ayylın* (köyün) savunmasına katılmak sadece bir görev değil aynı zamanda bir onur olarak kabul edilirdi. Bu nedenle, Kazak şarkıları ve folklorundaki askerî kavramlar sadece savaş alanındaki eylemleri tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda kararlılık, uyum ve özgürlük sevgisi gibi köklü kültürel değerleri de yansıtır.

agyz-: Kan akıtmak, dökmek.

al-: Yenmek.

alqyn-: Nefes nefese kalmak.

alys-: Dövüşmek.

ańdy-: Saldırmaya hazır olma durumu, pusuda beklemek.

arpalys-: Güreşmek, mücadele etmek.

atoıla-: Fırlamak, atılmak.

aqyr-: Bağımsızlık diye bağırarak.

at-: Ateş etmek.

basyn-: Üstünlük göstermek.

baıla-: Bir nesneye bağlamak.

beril-: Teslim olmak.

daýylda-: Hızlı uçmak.

domala-: Yuvarlanmak.

dúbirle-: Gürültü yapmak.

dúrilde-: Fazla gürültü yapmak.

dushpan: <Far. Düşman.

dos: <Far. Düşman karşıtı, dost.

eregis-: İnatlaşmak.

jalma-: Yok etmek.

jan-: Yanmak.

jandyr-: Yakmak.

jañar-: Yenilenmek.

jaýla-: İstila etmek, işgal etmek.

jelkilde-: Atılmak, coşmak.

jygył-: Yıkılmak.

jogal-: Yok olmak.

jul-: Yolmak, sökmek, koparmak.

kes-: Düşmanın boğazını kesmek.

qama-: Tutuklamak.

qamaý: Tutuklama.

qardyr-: Maruz bırakmak.

qash-: Kaçmak.

qan: Kan.

qaýmala-: Kuşatmak.

qorğa-: Ülkeyi korumak.

qutqar-: Kurtarmak.

qul: Esir, köle.

qula-: Düşmek.

quryqta-: Serbest bırakmamak, esir etmek.

qý-: Birinin ardına düşmek, kovalamak.

maıdan: Savaş alanı.

súrin-: Tökezlemek, düşeyazmak.

soǵys-: Savaş.

soq-: Vurmak, çarpmak.

soqtyq-: Çarpışmak, tokuşmak.

talaı: Yağma, talan.

taı-: Kaymak, dengesini kaybetmek.

taıa-: Yaklaşmak, yanaşmak.

tapta-: Hanın sarayını ayaklarıyla basmak, ezmek, çiğnemek.

tensel-: Sendelemek.

tep-: Tekme atmak.

tús-: Düşmek, inmek.

shaqyr-: Yüksek sesle bağırarak.

úz-: Koparmak, çekip almak.

2.7.1. SİLAH-TEÇHİZAT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında silah-teçhizat ile ilgili yirmi iki kavram tespit edilmiştir. Silahlar ve askerî teçhizatla ilgili terimler, geleneksel Kazak toplumunda askerî kültürün önemini yansıtan özel bir yere sahiptir.

Göçebe bir halk olan Kazaklar, yüzyıllar boyunca savunma, avlanma ve askerî seferler için çeşitli araçlara ihtiyaç duymuşlardır. Bu bağlamda, silah isimleri (*naıza*,

qylysh, oq, jebe, semser), savunma unsurları (*saýyt, kireýke*), hareket ve taktik eğitimiyle ilgili öğeler (*min, tańba, qural, qaz, tańbala*) dile yerleşmiştir.

buǵaý: Pranga.

jebe: Ok, yayla atılan, sivri uçlu savaş veya av silahı.

kireýke: Zırh, değerli kaftan.

qaz-: Kazmak.

qapas: Zindan.

qaqpa: Kapı.

qazyq: Kazık.

qon-: Konmak.

qozǵa-: Hareket ettirmek.

qylysh: Kılıç.

qui-: Dökmek.

qur-: Kurmak.

qural-: Toplanmak.

naıza: Mızrak.

min-: Binmek.

oq: Mermi, ok.

ot: Ateş.

saýyt: Zırh.

sula-: Uzatmak, boylu boyunca düşürmek.

semser: Bir tür kılıç, Acem kılıcı.

tańba: Damga, işaret, mühür.

tańbala-: Damgalamak, işaret koymak.

2.8. UNVAN, RÜTBE

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında unvan, rütbe ile ilgili on kavram tespit edilmiştir. Kazak etno-folklor şarkılarında, halkın sosyal hiyerarşisini, kahramanlık bakış açısını ve tarihsel hafızasını yansıtan unvanları ve askerî rütbeleri ifade eden kelimeler özel bir yere sahiptir. Bunlardan en çarpıcı olanları *batır*, *bek* ve *kağan* terimleridir.

Batır (<Moğ. baatar²⁷) sadece bir savaşçı değil, aynı zamanda cesaret, asalet ve özverinin bir simgesidir. Şarkılarda genellikle halkın savunucusu, özgürlük savaşçısı ve Kazak savaşçı idealinin somutlaşmış hâli olarak sunulur.

Bek, belirli bir bölge veya klan üzerinde gücü olan bir hükümdarı veya nüfuzlu bir kişiyi ifade eden aristokratik kökenli bir unvandır. Han ile halk arasında bir aracı, siyasi ve askerî gücün taşıyıcısıydı.²⁸

Kağan, genellikle Türk imparatorlukları bağlamında kullanılan, bir hükümdarın en yüksek unvanıdır. Kazak geleneğinde yüce gücü, siyasi birliği ve kutsal liderliği sembolize eder.²⁹

Bu ve jaýynger, soldat, qaharman gibi diğer unvanlar, askerî cesaret, tarihî hafıza ve ulusal gurur değerlerini yansıtır.

batyr: <Moğ. Kahraman.

bahadúr: <Far. Bahadır, yiğit.

bek: Bey, prens.

erlik: Yiğitlik.

jaý: Düşman.

jaýynger: Savaşçı, asker.

qağan: Hükümdar, kağan.

²⁷ Glosbe Sözlük, “Türkçe-Moğolca Sözlük”, (Çevrimiçi) <https://tr.glosbe.com/tr/mn/bahad%C4%B1r>, 10 Haziran 2025.

²⁸ Fikret Turan, “Eski Türkçeden Orta Türkçeye Askeri Rütbe ve Unvanlar”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 58, 2018, s. 166.

²⁹ Fikret Turan, “Eski Türkçeden Orta Türkçeye Askeri Rütbe ve Unvanlar”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 58, 2018, s. 158.

qaharman: <Far. Kahraman.

qosshy: Kahramanın en güvenilir askeri.

soldat: <Rus. Asker, savaşçı.

2.9. ULAŞIM, YOLCULUK

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında ulaşım, yolculuk ile ilgili dört kavram tespit edilmiştir.

alań: Ağır yürüyüş.

jol: Yol.

joldas: Yoldaş.

iz: İz, belirti.

2.10. SANAT

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında sanat ile ilgili on iki kavram tespit edilmiştir. Sanat, Kazak etno-folklor geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır; burada müzik, şiir ve icra biçimleri yalnızca estetik ifade araçları olarak değil, aynı zamanda kültürel kimliğin taşıyıcıları olarak da hizmet etmektedir.

Halk şarkılarında *Aqyn* (doğaçlama şair), *án* (şarkı), *jyr* (epik şiir), *sal* (halk sanatçısı) gibi kavramların yanı sıra müzik aletlerinin ve eylemlerinin isimleri; *dombyra*, *saz*, *shal-* (bir enstrüman çalmak), *sal-* (icra etmek) sıklıkla yer alır. Kazak müzik kültürünün sembolü olan iki telli, koparmalı bir müzik aleti olan *dombyra* enstrümanı halk tarafından özellikle tercih edilen veya en sık kullanılan müzik aletleri arasında yer alır ve önemli bir yere sahiptir. Onun sesi aracılığıyla kahramanlık destanları, lirik şarkılar ve felsefi düşünceler aktarılır.

Modern zamanlarda etno-folklorik unsurlar; Turan, Sarmad ve Hassaq gibi müzik gruplarının çalışmalarında yaşamaya ve gelişmeye devam etmektedir.

Turan grubu *dombyra*, *qobyz*, *shanqobyz* ve *jetigen* gibi otantik enstrümanları kullanarak eski Türk motiflerini modern müzik yaklaşımlarıyla birleştirmektedir.

Sarmad, geleneksel Kazak sesini elektronik efektlerle birleştirerek kutsal ve ruhani bir yükseliş atmosferi yaratıyor.

Analiz edilen şarkılarda da adı geçen Hassaq, destansı kelime dağarcığı ve kahramanlık imgeleri de dahil olmak üzere Kazak halkının tarihî ve kültürel mirasıyla aktif olarak çalışan bir etnik grubun canlı bir örneğidir.

Dombyra, en derin duyguları kelimeler olmadan aktarabilen bir enstrüman olarak Kazak kültüründe özel bir yere sahiptir. En ünlü efsanelerden biri onun önemini ve ifade gücünü vurgulamaktadır.

Cengiz Han'ın büyük oğlu Cuci Han avda öldüğünde şöyle demiştir:

“Kim bana bu haberi getirmeye cesaret ederse, boğazından aşağı erimiş kurşun dökeceğim.” Halk korkar ve kimse Han'a bu korkunç haberi vermeye cesaret edemez. Sonra bir gün elinde dombyra olan bir adam çadıra girer ve tek kelime etmeden trajik ve kederli bir melodi çalar. Cengiz Han bunu duyduğunda her şeyi anlar. Öfkelenir ve söz verdiği gibi bir ceza işareti olarak dombıraya kurşun dökülmesini emreder.³⁰

O zamandan beri dombyra sadece müzik aleti değil, aynı zamanda kelimelerin ifade edemediğini ifade edebilen ruhani bir çalgı aleti olarak kabul edilir. Halkın duyguları ile tarihin büyük olayları arasında bir aracı olarak saygı görür. Bu efsane sadece müziğin gücünü değil, aynı zamanda tehlikesini de vurgular; kelimeler olmadan bile gerçeği aktarabilir.

aqyn: Şair, ozan.

án: Şarkı, türkü.

daýys: <Ar. Ses.

dombyra: Müzik aleti, dombıra.

jyr: Uzun manzum şiir.

sal: Halk sanatçısı.

sairan: Oyun, eğlence.

sal-: Söylemek anlamında yardımcı fiil.

³⁰ Jangalı Júzbaı, **Aqsaq qulan. Ketbuğa bıdın kúleri**, Astana, Qazaqstan Respýblıkasynyń Mádenıet Jáne Sport Ministrıǵı Yay., 2015, s. 21.

saz: <Far. Melodi, ezgi.

ún: Ses, seda.

Hassaq: Müzik grubu.

shal-: Enstrüman çalmak.

2.11. MESLEK, UĞRAŞ, İŞ-HİZMET

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında meslek, uğraş, iş-hizmet ile ilgili üç kavram tespit edilmiştir.

qyzmet: <Ar. iş, hizmet.

laýazym: Rütbe, unvan.

is: İş, uğraş.

2.12. MESKEN VE MESKENLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında meskenle ilgili yedi kavram tespit edilmiştir. Kazaklar geleneksel olarak göçebe bir yaşam tarzına sahiptir. Bu nedenle ana konutları bozkırdaki yaşama uyarlانmış katlanabilir, taşınabilir bir konut olan çadırlardan meydana gelmekteydi. Çadır birkaç bölümden oluşuyordu:

- *Kerege* (kafesli ahşap duvar),
- *Ýyq* (kubbeyi destekleyen kavisli iskeleler),
- *Shanyraq* (üst yuvarlak delik, soyun ve evin sembolü),
- *Týyrlyq* (rüzgâr ve soğuktan koruyan yoğun bir keçe örtü).

Çadır sadece bir konut olarak değil, aynı zamanda aile konforunun, akrabalığın ve doğa ile bağlantının bir sembolü olarak da hizmet vermiştir.³¹ Bugün, kentleşmeye rağmen, köylerde (*ayýllarda*), özellikle ulusal bayramlarda veya etno-festivallerde hâlâ geleneksel çadırlara rastlamak mümkündür.

³¹ Nursan Álimbai, **Qazaqtýn Etnografialyq Kategorialar, Uğymdar Men Ataýlarynyń Dástúrlı Júnesi. Ensiklopedia**, Almaty, DPS, 2011, s. 41.

“Vatan” anlamına gelen *Otan* kelimesi de şarkılarda yer alır ve bir insanın yaşadığı ve büyüdüğü yerin kutsal anlamını vurgular. *Jeruıyq* ifadesi ise kişinin kendini güvende ve refah içinde hissettiği ideal, cennete benzer bir yeri sembolize eder.

aýyl: Köy.

jeruıyq: Cennet gibi yer.

kerege: Kapı, duvar.

kóshe: Sokak.

mekende-: <Ar. Yerleşmek.

týyrlyq: Çadır örtüsü.

Otan: <Ar. Vatan.

2.13. MEKÂN, COĞRAFYA VE ŞEHİR ADLARI

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında mekân, coğrafya ve şehir adları ile ilgili yirmi bir kavram tespit edilmiştir. Kazakistan, Orta Asya’nın en büyük ülkesidir ve toprak bakımından dünyada dokuzuncu sırada yer almaktadır. Ülke 17 bölgeye (Oblast) ve cumhuriyet açısından önemli 3 şehre ayrılmıştır: Astana (başkent), Almatı ve Çimkent. Kazakistan coğrafi olarak yedi bölgeye ayrılmıştır: Kuzey, Güney, Doğu, Batı, Merkez, Aral, Jetisu. Bölgenin genişliği nedeniyle şehirler arasındaki mesafeler oldukça fazla olabilmektedir. Örneğin Almatı’dan Astana’ya yaklaşık 1.200 kilometre, Uralsk’tan Çimkent’e ise neredeyse 2.000 kilometre mesafe bulunmaktadır.³² Şarkılar genellikle Arqa, Turan, Altay, Jetisu, Atameken gibi tarihî ve doğal alanlara atıfta bulunarak Kazak halkının toprakları, doğası ve doğal genişlikleriyle olan derin bağını vurgulamaktadır.

Alataý: Aladağ.

Altay: Altay.

alys: Uzak, ırak.

³² Emin Atasoy, “Kazakistan’ın Nüfus Yapısı ve Demografik Özellikleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 2001, s. 215.

atameken: Ana yurt, ana vatan.

Atyraý: Atyrau.

amala: Etraf, çevre.

aimaq: Bölge.

Arqa: Kazakistan coğrafyasının orta bölümü.

bol: Yol, ırmak, deniz kıyısı.

Jetisý: Bölge adı, Jetisu.

mań: Bölge, yer, civar.

Naryn: Coğrafi bölge adı.

Qarabah: Karabağ.

qıan: Uzak bozkır.

qıyr: Uzak yer.

qyr: Kır, bozkır.

Omby: Omsk şehri.

Samaltaý: Kuzey Kazakistan'daki bölge ismi.

Samarhand: Semerkand.

Turan: Türklerin tarihî yurdu.

ólke: Bölge, eyalet.

2.14. TOPLUMSAL İLİŞKİ, OLAY, OLGU VE DURUMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında toplumsal ilişki, olay, olgu ve durumların şarkılara nasıl yansıdığı tespit edilmiş ve bu kavramlar iki ayrı başlık altında belirtilmiştir.

2.14.1. TOPLUM, TOPLUMSAL İLİŞKİLERE DAİR KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında toplum, toplumsal ilişkilere dair yetmiş kavram tespit edilmiştir. Geleneksel Kazak toplumunun sosyal yapısı,

göçebe yaşam tarzına ve Türk medeniyet modeline dayanan karmaşık bir boy hiyerarşisi, sosyal tabakalaşma, etik ve ahlaki normlar sisteminden oluşmaktadır.

Kazak sosyal yapısının merkezî unsuru, tüm ulusu üç ana birliğe bölen cüz (*júz* “parça”, “pay”) sistemidir: Ulu (*Uly júz*), Orta (*Orta júz*) ve Küçük cüz (*Kishi júz*). Bu oluşumlar idari bölgeler değil, kan, tarih ve toprakla birleşmiş boyların etno-sosyal birleşmeleridir. Her bir cüz içinde, ana birimin ru (boy) olduğu katı bir boy hiyerarşisi işliyordu.³³

Kazak sosyal sisteminde özel bir yere sahip olan “yedi ata” (*jeti ata*) kurumu, kişinin atalarının yedi nesli hakkında zorunlu bilgi sahibi olmasını gerektiriyordu. Bu kural sadece yakın akrabalar arasındaki evlilikleri önlemek için değil, aynı zamanda ataların hafızasını ve kültürel sürekliliği korumanın bir yolu olarak da hizmet ediyordu. Bu yasağın ihlali büyük bir kabahat olarak kabul edilir ve halkın kınamasıyla cezalandırılırdı.³⁴

Toplumda hem kökene hem de sosyal işleve dayalı açık bir sosyal tabakalaşma da vardı:

Aqsúiek: Aristokrasi, hanların, sultanların, beylerin soyundan gelenler; siyasi ve manevi otoriteye sahip seçkinlerin temsilcileri,

Qarasúiek: Sıradan özgür topluluk üyeleri; çobanlar, zanaatkârlar, savaşçılar,

Qul ve Kún: Köleler ve cariyeler, çoğunlukla savaş esirleri veya kölelerin torunları, atalarının aidiyetinden mahrum bırakılmışlardır.

Sosyal düzenleme sistemindeki ayrı figürler şunlardır:

Bı: Anlaşmazlıkları çözme ve örfî hukuk (*jeti jarǵy*) ile adaleti tesis etme hakkına sahip yargıç ve bilge,³⁵

Han: Cüz aristokrasisi arasından seçilen yüce hükümdar,

Batyr: Savaşta yiğitlik gösteren halk kahramanı,

³³ Álımbai, a.g.e., s. 28.

³⁴ Álımbai, a.g.e., s. 18.

³⁵ Álımbai, a.g.e., s. 500.

Aqyn ve Jyray: Kamuoyunu oluşturan ve gelenekleri söz ve şarkı yoluyla aktaran şairler, şarkıcılar ve sözlü tarihin koruyucuları.

Kazak toplumu karşılıklı sorumluluk, toplulukçuluk ve boy dayanışması temelinde işliyordu. *Ar* (onur), *amanat* (güven), *ru* (boy), *ult* (ulus) gibi kavramlar kimlik ve ahlaki kuralların oluşumunda temel bir rol oynamıştır.

Dolayısıyla Kazak sosyal modeli, gelenek, onur ve sosyal düzen arasındaki dengenin korunduğu, akraba, birey ve devlet arasında dinamik ama istikrarlı bir etkileşim mekanizmasıydı.

aqśúiek: Aristokrat, asilzade.

ayıryl-: Birbirinden ayrılmak, ayrı düşmek.

amanat: <Ar. Emanet.

ar: <Ar. Şeref.

arys: Saygıdeğer kimse.

arqa: Koruyucu, iltimasçı.

azamat: Sözünün eri olan adam.

azat: <Far. Hür, bağımsız.

asyl: <Ar. Asil, değerli, soylu.

Ámir: <Ar. Emir.

baq: <Far. Baht, şans, talih.

baqyt: <Far. Baht, talih.

barlyq: Hep, tüm.

bári: Hepsi, bütünü.

bı: Hanın yanındaki hâkim, kadı.

bılik: İdare, iktidar.

birge: Birlikte.

birey: Bir kimse, herhangi biri.

bojjetken: Genç kız, ergin olmuş.

bozbala: Delikanlı, genç.

dúim: Bütün, tam.

ǵashyq: <Ar. Aşıklar, sevgililer.

dastan: <Far. Destan.

daýyypaz: Özgürlük için mücadele eden kimse.

ejel: <Ar. Eski, kadim.

el: Halk, millet.

esh: <Far. Zerre kadar, hiç.

jar: <Far. Yar, eş.

jahan: <Far. Cihan.

jamaǵat: Cemaat.

jala: İftira.

jaran: Topluluk.

jat: Yabancı.

jıyn: Topluluk, yığın.

jurt: Millet.

jigit: Yiğit.

ie: İye, sahip.

keremet: <Ar. Harika, olağanüstü.

kósh: Göç, kervan.

kún: Köle, cariye.

kúlli: Külliye, hepsi.

qalqa: Güzel, gösterişli kız.

qaýym: <Ar. Topluluk, grup.

qurby: Akran, yaşıt.

orda: Göçebe devletlerin yönetim merkezi.

sán: Moda.

seri: Marifetli genç.

sultan: <Ar. Hükümdar, sultan.

taǵzym: <Ar. Hürmet, saygı.

táyelsiz: Bağımsız.

tý: Sancak, bayrak.

tek: Soy, nesil, kök.

tekti: Asil, soylu.

tamyr: Köken, damar.

tany-: Tanımak.

tiri: Canlı, diri.

tiril-: Dirilmek.

tizerle-: Diz çökmek.

toqta-: Durmak, duraklamak.

túr: Cins, tür.

túrik: Türk halkları.

ult: Millet, ulus.

uryq: Soy, boy.

urpaq: Nesil, kuşak.

uran: Slogan, nara.

halayıq: <Ar. Halk, topluluk.

halyq: <Ar. Halk.

han: Hükümdar.

hansha: Han sülalesinden kadın.

hanym: Hanın eşi, sultan.

2.14.2. DÜĞÜN VE EĞLENCE İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında düğün ve eğlence ile ilgili on üç kavram tespit edilmiştir. Kazak kültüründe düğün, çok sayıda tören, şarkı ve şenlikli kutlamaların eşlik ettiği birkaç günlük ve önemli bir olaydır.³⁶ En eski ve saygın geleneklerden biri, damadın ailesinin resmî olarak kızının evlenmesini istediği *quda túsú*’dür (çöpçatanlık). Bu aşamada, para, çiftlik hayvanları ve diğer hediyeleri içerebilen *qalyń mal* (başlık parası) miktarı tartışılır.³⁷

Aileler anlaştıktan sonra, nişanı simgeleyen eski bir tören olan *syrğa salý* yapılır. Damadın ailesinden bir temsilci kıza küpe takar. Bu, evliliğe rıza gösterildiğine dair kamusal bir onaydır. Bu andan itibaren kız nişanlı olarak kabul edilir ve diğer adaylar artık onun elini talep edemez. Bu günde ayrıca hediyeler verilir ve bir ziyafet düzenlenir.

Bir sonraki aşama *tanysý*, akrabaların tanışması ve şenlikli bir akşam yemeğidir. Damat geline kıyafetler hediye eder ve bazı bölgelerde kız damat için kıyafet satın alır. Gelinin gelinliği törenin önemli bir unsurudur ve genellikle damadın ailesi tarafından seçilir. Klasik Kazak kültüründe Türk kına gecesinin bir benzeri olmamasına rağmen, bazen nedimeler için şarkıların söylendiği, şiirlerin okunduğu ve veda sözlerinin söylendiği bir akşam düzenlenir.

Çok önemli ve duygusal bir an *Uzatý toı*, gelinin vedasıdır. Bu, gelinin ailesi tarafından damadın evine gitmeden önce düzenlenen bir veda düğünüdür. Bu günde kız; akrabalarına, evine, çocukluğuna ve arkadaşlarına veda eder. Mutlu bir aile hayatı için duygu ve umut dolu özel bir şarkı, *qoştasý áni* (veda şarkısı) söylenir. Akrabalar veda sözleri söyler, esenlik ve mutluluk diler. Akrabalar ve komşular toplanır, bir ziyafet düzenlenir. Bu günde gelin, yeni bir hayata girişini simgeleyen gümüş, tüy ve mücevherlerle süslü geleneksel bir düğün başlığı olan *saukele* giyer. Saukele sadece

³⁶ bk. Fotoğraf 3.29

³⁷ Aliya Bostanova, “Kazak Türkleri ve Türkiye Türkleri Arasındaki Kültürel Benzerlikler ve Farklılıklar”, *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 2022, s. 126.

ulusal kostümün bir parçası değil, aynı zamanda manevi ve kültürel mirasın da önemli bir unsuru olduğu için bu an ciddi ve çok dokunaklı olarak kabul edilir.³⁸

Bundan sonra, gelin ciddiyetle damadın evine götürülür ve burada ana düğün *toi'u*, *neke toi'u* gerçekleşir. Bu, şarkılar, oyunlar, danslar, halk sanatçılarının performansları, toıbastar, özel düğün şarkıları performansı ile büyük ölçekli bir etkinliktir. Gençler *altybaqan* (salıncak) gibi ulusal oyunlar oynar, Kazak kültürünün ruhu olarak kabul edilen *dombyra* başta olmak üzere müzik çalınır.³⁹

Ayrıca düğün sırasında takı takma töreninin bir benzeri olan hediye ve takı alışverişi de gelenekseldir. Genellikle bir düğünün şerefine, tüm konuklara ikramda bulunmak ve misafirperverlik geleneğini gözlemlemek için genellikle bir boğa veya inek olmak üzere kurbanlık bir hayvan kesilir.⁴⁰

Dolayısıyla, Kazak düğün ritüelleri ulusal geleneğin zenginliğini yansıtan derin bir sosyal, kültürel ve manevi anlamlar sistemini temsil eder.

altybaqan: Kazakların millî oyunu, salıncak.⁴¹

bı: Dans.

ğurp: Gelenek, görenek.

dýman: Eğlence, şenlik.

qalyń: Gelinlik başlığı, başlık parası.

Qara Jorga: Kara Jorga oyunu.⁴²

ona-: Oynamak.

óleń: Şiir.

salt: Gelenek, görenek.

sal: Halk sanatçısı (I. anlam).

³⁸ A.e., s. 127.

³⁹ A.e., s. 127.

⁴⁰ A.e., s. 128.

⁴¹ bk. Resim 2.8

⁴² bk. Fotoğraf 3.30

saýyq: Eğlenme, şenlik.

toi: Düğün, toy.

toibastar: Düğün öncesi merasim şarkısı.

2.15. DİL VE İLETİŞİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında dil ve iletişim ile ilgili sekiz kavram tespit edilmiştir.

aitar: Söylenecek, diyecek söz.

habar: <Ar. Haber, bilgi.

habarlas-: <Ar. Haberleşmek, iletişim kurmak.

ses: Ses, ün.

tabys-: Buluşmak, kavuşmak.

tany-: Tanımak.

tanys: Tanış, tanıdık.

til: Dil, lisan.

2.16. MANEVİ KÜLTÜR

Manevi kültür, toplum tarafından oluşturulan ve nesilden nesile aktarılan maddi olmayan değerdir. İnsanların dünya görüşünü ve iç dünyasını yansıtan bir inançlar sistemini, ahlaki normları, gelenekleri, ritüelleri, sözlü halk sanatını, dili, bilgiyi ve düşünme biçimlerini kapsar.

Manevi unsurlar Kazak kültüründe özellikle önemli bir rol oynar ve ulusal kimliğin temelini oluşturur. *Namys* (onur), *aqyl* (akıl), *es* (hafıza), *jan* (ruh), *júrek* (kalp) gibi kavramlar Kazak zihniyetini anlamamanın anahtarıdır. Atasözleri, şarkılar, efsaneler ve masallar aracılığıyla manevi kurallar, yaşam ilkeleri ve etik idealler aktarılır.

Manevi kültür, halkın iç bütünlüğünü sağlar, sosyal uyum ve ahlaki eğitim için bir temel oluşturur. Dil, din ve geleneklerden ayrılamaz ve kültürel mirasın korunmasında temel bir rol oynar.

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında manevi kültür öğelerinin şarkılara nasıl yansıdığı tespit edilerek dokuz başlık altında bu sözler belirtilmiştir.

2.16.1. DİN VE İNANÇ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında din ve inanç ile ilgili on altı kavram tespit edilmiştir.

Alla: <Ar. Allah.

árýaq: <Ar. Ervah, ruhlar.

din: <Ar. Din.

dúnie: <Ar. Dünya.

jaral-: Yaratılmak.

jarat-: Yaratmak.

jumaq: Cennet.

keshir-: Affetmek.

qudar: <Far. Huda, Allah.

qulshylyq: Kulluk etmek.

nan-: İnanmak.

rýh: <Ar. Ruh.

sen-: İnanmak, güvenmek.

táñir: Tanrı, Allah.

shúkir: <Ar. Şükretmek.

haq: <Ar. Tanrı, hak.

2.16.2. DUYGU VE DÜŞÜNCE

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında duygu ve düşünce öğelerinin şarkılara nasıl yansıdığı tespit edilerek kendi içinde altı başlık altında bu sözler belirtilmiştir.

2.16.2.1. İRADE BİLDİREN KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında irade bildiren otuz kavram tespit edilmiştir.

abaila-: Dikkat etmek.

abaisyz: Dikkatsiz, farkında olmadan.

adas-: Yolunu şaşırarak, yanılmak.

aiar: Hile.

ai-: Cimrilik etmek.

aldan-: Aldanmak, kanmak.

asyq-: Acele etmek.

ayyr: Çetin, meşakkatli.

ary-: Gücünü, kuvvetini kaybetmek.

ashy: Hiddet, öfke.

jalgan: Yalan.

mensinbe-: Küçük görmek.

kón-: İkna olmak.

qyzgan-: Kıskanmak.

oian-: Uyanmak.

surapyl: Düzensiz, karmakarışık.

súi-: Öpmek, sevmek.

syilas-: Karşılıklı saygı göstermek.

sylqylda-: Gevşemek, salınmak.

sana: Şuur, bilinç.

tağat: <Ar. Tahammül.

talpyn-: Gayret etmek.

tynysh: Sakin.

tarlan: Usta, tecrübeli.

toz-: Eskimek, yıpranmak.

tyńda-: Dinlemek.

tyńshy-: Dinleyen kişi.

umyt-: Unutmak.

únil-: Dikkatle bakmak.

sharsha-: Yorulmak.

2.16.2.2. İNSANA AİT DUYGU, KARAKTER, RUH HÂLLERİ VE DAVRANIŞ ŞEKİLLERİ

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında insana ait duygu, karakter, ruh hâlleri ve davranış şekilleri ile ilgili yirmi sekiz kavram tespit edilmiştir.

armanda-: Hayal etmek.

batyl: Cesur.

erkin: Serbest, hür.

elik-: Heveslenmek.

ekitala: Şüpheli.

jaman: Kötü.

jalgyz: Yalnız.

jap-: İftira atmak.

jaila-: (Duygu) sarmak, kaplamak.

ja: Durum, vaziyet.

jelik-: Heveslenmek.

jalbar-: Yalvarmak.

zarla-: Feryat etmek.

ker: Çileli.

qayıǵyr-: Üzülmek, kederlenmek.

qala-: İstemek.

qaisar: Kararlı, tutarlı.

qasqa: Güçlü, etkili.

qý: Fani, yalan.

qyzǵan-: Kıskanmak.

mundaı: Bunun gibi, aynen böyle.

nar: Güçlü, kuvvetli.

ońasha: Yalnız.

sezim: Duygu, his.

senimdi: Güvenilir.

sıq: Hâl, durum.

syqyldan-: Benzemek, andırmak.

týla-: Coşmak.

2.16.2.3. SEVMEK, BEĞENMEK, ÖZLEMEN VE DİĞER DUYGU VE DÜŞÜNCELER İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında sevmek, beğenmek, özlemek ve diğer duygu ve düşünceler ile ilgili on beş kavram tespit edilmiştir.

ansa-: Özlemek, çok arzulamak.

arman: Hayal, arzu.

aıala-: Üzerine titremek, özenle bakmak.

asqaqta-: Mağrurlanmak, gururlanmak, büyülenmek.

ǵashyq: <Ar. Âşık.

maqтан-: Övünmek.

mázda-: Sevinmek.

óp-: Öpmek.

rıza: <Ar. Rız, memnun.

sagyn-: Özlemek.

saryl-: Hasret çekmek, beklemek.

tamsan-: Hayran kalmak.

tile-: Dilemek.

unat-: Beğenmek, hoşlanmak.

shattan-: Sevinmek.

2.16.2.4. KEDERLENMEK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında kederlenmek ile ilgili on üç kavram tespit edilmiştir.

jas: Gözyaşı.

jabyq-: Üzülmek.

jasy-: Gönlü kırılmak.

jyla-: Ağlamak.

eñire-: Hüngür hüngür ağlamak.

qulazy-: Morali bozulmak.

muń: Kaygı, keder.

qairan: Özlem duygusunu bildiren söz.

qatein: “Ne yapabilirim?” anlamında kullanılan söz.

qaitem: Ne olursa olsun, mutlaka.

ola-: Düşünmek.

ókin-: Pişman olmak.

túnıl-: Umudunu kesmek.

2.16.2.5. KORKMAK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında korkmak ile ilgili altı kavram tespit edilmiştir.

dir: Ürperme, titreme.

soıqan: Felaket, kargaşa.

sarna-: İnlemek.

títirken-: Ürpermek.

úrik-: Ürkmek.

shoshy-: Ödü kopmak.

2.16.2.6. GÜLMEK, TEBESSÜM ETMEK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında gülmek, tebessüm etmek ile ilgili beş kavram tespit edilmiştir.

keńkilde-: Kıkır kıkır gülmek.

kúlim-: Gülümsemek.

kúl-: Gülmek.

kúlki: Gülüş.

shattyq: Neşe.

2.16.3. SOYUT KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında soyut kavramlar ile ilgili elli yedi kavram tespit edilmiştir.

ant: Ant, yemin.

ádil: <Ar. Adil, dürüst.

bar: Var.

bereke: <Ar. Bereket, bolluk.

bolashaq: Gelecek.

bostandyq: Özgürlük.

buıyr-: Nasip olmak.

ǵalam: <Ar. Dünya, cihan.

ǵumyr: <Ar. Hayat, ömür.

daıya: <Ar. Deva.

dáýlet: <Ar. Rızık, nasip.

dańq: Şöhret, ün.

daryn: Yetenek.

dám: Tat.

des: İmkân.

dáme: Ümit, niyet.

ep: Eğilim, yatkınlık.

iz: İz, belirti.

jaı: Durum, serbestlik.

jarty: Yarım.

jazǵany: Alnında yazılı olan kader.

jazyq: Suç, günah.

jaıap: <Ar. Cevap, yanıt.

joq: Yok.

jeli: Esas, temel.

zar: Kaygı, tasa, acı.

zamañqyr: <Ar. Ahir zaman.

kek: Kin, intikam.

kerek: Gerek, lazım.

kezek: Sıra.

kezeń: Devre, dönem.

kúder: Ümit.

kónıl: Gönül.

küllı: <Ar. Küllî, hepsi, tamamı.

kýá: <Ar. Şahit, tanık.

kıe: Kut, kutsallık.

qadir: <Ar. Saygı, değer.

qas: <Ar. Gerçek, hakiki.

qayı́y: Kaygı, tasa.

qaita: Tekrar, yeniden.

qozǵalys: Hareket, iş.

qurban: <Ar. Feda etme.

qut: Uğur, bereket.

qýanysh: Sevinç, coşku.

ósh-: (İz) sönmek, silinmek.

óshir-: Umudu söndürmek.

sert: Vaat, yemin, ant.

sóz: Kelime, sözcük.

suraq: Soru, sual.

syr: <Ar. Sır, gizem.

syn: Ayıplama, suçlama.

talǵam: Zevk.

tilek: Dilek.

uíqy: Uyku.

úmit: <Far. Umut.

teń: Eşit, denk.

tuǵyr: Dayanak, direk.

2.16.4. BİLİM VE FELSEFE

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında bilim ve felsefe ile ilgili on kavram tespit edilmiştir. Kazak halkı eski çağlardan beri bilgiye, düşünmeye ve gerçeği aramaya büyük önem vermiştir. Göçebe yaşam tarzlarına rağmen Kazak kültürü, şiir, atasözleri ve şarkılar aracılığıyla bilimsel bilgiyi ve yaşamın gerçeklerini aktaran bilgelere, şairlere ve düşünörlere her zaman saygı duymuştur. *Aqıqat* (gerçek), *shyndyq* (hakikat), *oi* (düşünce), *mán* (anlam), *paida* (fayda), *sebep* (neden) ve *erik* (irade) gibi kavramlar, dünyanın felsefi algısını yansıtan etno-folklor şarkılarında sıklıkla bulunur.⁴³

Kazaklar *álem'i* (evren) anlamaya çalışmış, *tarıh* (tarih) üzerine düşünmüş, olup bitenlerin kökenini araştırmış ve eşyanın özünü kavramaya çalışmışlardır. Dolayısıyla sözlü gelenekte bile varlık, hakikat ve idrak meselelerine derin bir ilgi vardır ki bu da Kazak kültüründe felsefi ve bilimsel düşüncenin önemini teyit etmektedir.

aqıqat: <Ar. Hakikat.

álem: <Ar. Evren, cihan, dünya.

qaldyr-: Bırakmak, (bilgiyi) atlamak.

erik: İrade.

mán: <Ar. Mana.

oi: Düşünce, fikir.

paida: <Ar. Fayda.

sebep: <Ar. Neden.

tarıh: <Ar. Tarih.

shyndyq: Gerçek, hakikat.

⁴³ Álımbai, a.g.e., s. 109.

2.17. SAĞLIK

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında sağlık kategorisinde dört kavram tespit edilmiş olup kendi içinde üç başlık altında bu sözler belirtilmiştir.

aman: Sağ salim, sağlam, sağlıklı.

dári: <Ar. Em, ilaç.

esen: Sağ salim.

kari: Yaşlı.

2.17.1. FİZİKSEL ÖZELLİKLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında fiziksel özellikler ile ilgili on yedi kavram tespit edilmiştir.

aqsaq: Hafifçe topallayan, aksayan.

beme: Görünüş.

en: Genişlik.

jaiaý: Yaya.

jailap: Yavaşça.

jan: Yanmak.

jýan: Kalın, geniş.

kúsh: Güç.

kóringen: Herhangi, rastgele.

móldir: Duru, şeffaf, berrak.

salaýatty: Gösterişli.

sus: Heybet.

sulý: Güzel.

súkimdi: Şirin, sempatik, sevimli.

taiaý: Yakın.

tar: Dar, geniş olmayan.

shyrqy: Güzellik, görk.

2.17.2. İFADE, TAVIR VE GÖRÜNÜŞ

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında ifade, tavır ve görünüş ile ilgili dört kavram tespit edilmiştir.

sus: Heybet, soğuk yüz.

taza: Temiz, lekesiz, düzgün, kirden arınmış.

tildes-: Düşünce paylaşmak, sır söylemek.

tunyq: Alından akan terin berraklığı.

2.18. KAZAK ETNO-FOLKLOR GRUPLARININ ŞARKILARINDA SÖZCÜK TÜRLERİ

2.18.1. ADLAR

Adlar nesneleri, olguları, kişileri veya soyut kavramları ifade eden bağımsız bir söz ögesidir.⁴⁴ Kazak dilinde adlar sayı ve durum bakımından değişir ve iyelik eki almış şekillerde karşımıza çıkarlar. Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yer alan adlar, kendi içinde üç başlık altında incelenmiştir.

2.18.1.1. ÖZEL ADLAR

Şarkı sözlerinde tespit edilen özel adlar tarihî şahsiyetlerin isimlerini ve mitolojik isimleri içerir. Türkçede büyük harfle yazılırlar.

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında otuz iki özel ad tespit edilmiştir. Kazak müzik gruplarının etno-folklor şarkılarında Türk halklarının tarihî, kültürel ve mitolojik mirasını yansıtan özel isimler önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar arasında aşağıdakiler öne çıkmaktadır:

Abylai,⁴⁵ 1771-1781 yılları arasında hüküm süren Kazak Hanlığı'nın⁴⁶ önde gelen bir hanıdır. Kazak cüzlerini birleştirmede ve dış tehditler karşısında hanlığın

⁴⁴ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, s. 88.

⁴⁵ bk. Resim 2.2

⁴⁶ bk. Harita 1.2

bağımsızlığını güçlendirmede kilit bir rol oynamıştır. Abylai, devlet bilgeliliğinin ve diplomatik becerinin sembolü hâline gelmiştir.⁴⁷

Alaş, Kazakların eski bir etnik öz adıdır ve aynı zamanda ulusal kimliğin bir sembolü hâline gelmiştir. 20. yüzyılın başlarında Alaş Orda hareketi⁴⁸ Kazak halkının özerkliğini ve aydınlanmasını savunmuştur.⁴⁹

Attila (Kazak şarkılarında “Attıla” olarak geçer), antik çağın en ünlü askerî liderlerinden biri olan Hunların ünlü lideridir. Kazak geleneğinde bir Türk kahramanı, güç ve savaşçı ruhun sembolü olarak algılanır.⁵⁰

Ġun (Hunlar), Kazaklar da dahil olmak üzere birçok Türk halkının ataları olarak kabul edilen Türk kökenli eski bir göçebe halktır. Folklorda Hunlar korkusuzluk, savaş ve özgürlük ile ilişkilendirilir.⁵¹

Isataı Taimanuly (Isataı), 1836-1838 yıllarında feodal baskıya ve Çarlık yönetiminin keyfi yönetimine karşı Kazak halk ayaklanmasının liderlerinden biridir.⁵² Şair ve çalışma arkadaşı Mahambet Ótemisuly ile birlikte Isataı adalet ve direnişin sembolü hâline gelmiştir. Onların imgeleri şarkılarda ve kahramanlık destanlarında yaygın olarak temsil edilir.⁵³

Türki (Türkler); Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Türkmenler, Tatarlar ve diğerleri dahil olmak üzere tüm Türk halklarının ortak adıdır. Etno-folklor geleneğinde “Türki”den bahsedilerek ortak köken, dil ve kültüre vurgu yapılır.

Umai (Umay), Türk mitolojisinde kadınların, çocukların ve ailenin koruyucusu olan eski bir ana ruhtur. Umai doğurganlık, koruma ve ruhsal esenlikle ilişkilendirilir.

⁴⁷ T. Omarbekov, **Qazaq túrkileriniń memlekettiligi: qaǵanattar, ulystar men handyqtar baıany: monografıa**, Almaty, Qazaq ınıversiteti Yay., 2015, s. 172.

⁴⁸ bk. Fotoǵraf 3.1

⁴⁹ Nursultan Nazarbayev, **Tarihin Akıńında**, Ankara, Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliǵı, 2012, s. 129.

⁵⁰ Nazarbayev, **a.g.e.** s. 75.

⁵¹ Nazarbayev, **a.g.e.** s. 70.

⁵² bk. Resim 2.3

⁵³ Beken Ybyraıym, **Dýlat Babataıuly, Mahambet Ótemisuly, t.b. Shyǵarmalary**, Almaty, Nurly Press.kz, 2014, s. 142.

Modern şarkılarda ve isimlerde bile kutsal kadınlığın ve anneliğin önemli bir sembolü olmaya devam etmektedir.⁵⁴

Dolayısıyla, bu isimlerin şarkılarda kullanılması tesadüfî değildir, kültürel işaretler olarak hizmet ederler, tarihsel hafızayı güçlendirirler ve Kazak halkının ulusal gururunu ifade ederler.

Abylai: 1771-1781 yılları arasında hüküm süren Kazak Hanlığı'nın 18. hanı.

Alash: Kazak Türklerine verilen eski ad.

Álisher: Ali Şîr Nevaî.

Ámir: Emîr Timur.

Altyn: (III) Altın Orda Devleti.⁵⁵

Atatúrik: Atatürk.

Attilla: Attila.

Baıeke: Kazak Hanlığı'nda bir sultan.

Ćun: Hun Türkleri.

Edil: I. Attila.

II. Volga Nehri.

Esim: (1598–1628) Kazak hanı.

Jánibek: Kazak Hanlığı kurucusu.⁵⁶

Joshy: Cuci Han.

Isataı: Ísatay Taymanulı, Kazak isyan lideri.

Kenesary: Kazak Hanlığı'nın son hükümdarı.

Kererı: Kazak Hanlığı kurucusu.⁵⁷

Qanikerı: Kız ismi.

⁵⁴ Rıza Álmuhanova, **Qazaq fólkloryndaǵy antıkalyq saryndar**, Almaty, Arys Yay., 2009, s. 117.

⁵⁵ bk. Harita 1.1

⁵⁶ bk. Resim 2.1

⁵⁷ bk. Resim 2.1

Qasym: Kazak Hanlığı'nın dördüncü hanı.

Qazaq: Kazak halkı.

Manas: Manas destanı.

Noǵai: Nogay halkı.

Osman: Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu.

Oǵyz: Türk boyu.

Táýke: Kazak hanı (1680–1718).

Temir: Emir Timur.

Türki: Türk kökenli halklar.

Tınkei: Kız ismi.

Umar: Koruyucu ruh.

Shyńǵys: Cengiz Han.

Saq: Tarihi halk, Sakalar.⁵⁸

Súleimen: Kanuni Sultan Süleyman.

Hassaq: Kazak müzik grubu.

2.18.1.2. SAYI VE MİKTARLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında on dört sayı ve miktar adı tespit edilmiştir.

alpys: Altmış.

alty: Altı.

az: Çok olmayan, az.

artyq: Fazla, artık.

bes: Beş.

⁵⁸ bk. Fotoğraf 3.9

bir: Bir.

eki: İki.

kóp: Çok, fazla.

qos: Çift.

múshel: Her on iki yıldan sonraki yaş.

on: On.

myń: Bin.

sansyz: Sayısız, çok sayıda.

túgel: Hepsi, herkes, tümü.

2.18.1.3. RENK

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında on iki renk tespit edilmiştir. Kazak geleneksel kültüründe renklerin sadece estetik değil, aynı zamanda derin sembolik işlevleri de vardır. İnsanların dünya, kâinat, maneviyat ve sosyal hiyerarşi hakkındaki fikirlerini yansıtırlar. Bu anlamlar Şamanizm, Tengricilik ve eski Türk mitolojisi dönemine dayanır ve folklor ve etno-müziksel eserlerde de korunur.

Kók (mavi), gökyüzünün rengi ve Türk dinindeki göksel tanrı Tengri'nin sembolüdür. Mavi renk ilahi korumayı, sonsuzluğu ve maneviyatı ifade eder.

Kók bóri (kelimenin tam anlamıyla “mavi kurt” yani bozkurt) ifadesinde, *kók* kelimesi hayvanın rengini tanımlamaktan çok, kutsal ve mitolojik bir anlam taşır. Türk ve Kazak mitolojisinde kurt, liderin, cesaretin ve özgürlüğün sembolü olan bir totem atası olarak kabul edilir. *Kók* sıfatı onun göksel kökenini ve Tengri ile bağlantısını vurgular.⁵⁹

Altyn / Sary (altın / sarı), güneşin, ışığın, sıcaklığın ve zenginliğin sembolüdür. Altın rengi canlılık, asalet ve refah ile ilişkilendirilir. Eski zamanlarda yöneticiler güç göstergesi olarak altın renkli giysiler giyerlerdi. Bu nedenle, Kazak şarkılarında ve

⁵⁹ G. N. Smağulova, A. Q. Mánkeeva, “Adamnyń jas Ereksheǵına Bailanysty túr - túriniń qaýymdastyǵynyń Psiholingvistikalyq máńgiligi”, *Qoǵamdyq jáne gýmanitarlyq ǵylymdar seriesy*, 2016, s. 186.

efsanelerinde güneş genellikle *altyn kún* (altın güneş) olarak adlandırılır. Ayrıca Kazakistan bayrağındaki güneşin rengi altın olup, Millî marşı da *Altyn kún aspany, altyn dan dalasy* olarak başlar.⁶⁰

Aq / Appaq (beyaz / kar beyazı), beyaz renk saflığın, dürüstlüğün, gerçeğin ve kutsallığın sembolüdür. Bozkır kültüründe beyaz aynı zamanda bereket ve yeni bir hayatın başlangıcı ile ilişkilendirilir. Gelinler beyaz giyer, yaşlı insanlar beyaz başlıklar takar. Ruhani anlamda “aq jol” (“ışık yolu”) doğru, dürüst bir yol anlamına gelir.⁶¹

Qara (siyah), sadece karanlığı değil, aynı zamanda gücü, derinliği ve gizemi de ifade eder. Kazak destanlarında ve şarkılarında “qara” sert bir kaderi veya kederi gösterebilir, ancak aynı zamanda “yerli, gerçek” anlamında da kullanılır, örneğin: “qara halyq”, sıradan insanlar.⁶²

Qyzyl / Al (kırmızı), yaşam gücü, aşk ve kan ile ilişkilendirilir. Ayrıca kırmızı renk eski zamanlarda kurban törenlerinde ve kötü ruhlardan korunmak için kullanılırdı. Gelinliklerde doğurganlığı ve ailenin devamını sembolize eder.⁶³

Jasyl (yeşil), baharın, gençliğin, doğanın ve yenilenmenin sembolüdür. İslam’da yeşil, cennetin ve peygamberliğin rengidir. Kazak kültüründe umut ve yaşamla ilişkilendirilir.⁶⁴

Qoňyr / kúreń (kahverengi / koyu kırmızı), toprağın, istikrarın ve evin rengidir. Genellikle atları tanımlamak için kullanılır. Örneğin *qoňyr at*, kahverengi bir attır ve sadakat ve dayanıklılığı sembolize eder.⁶⁵

Ala (alacalı, benekli), başlangıçların, çeşitliliğin ve bazen kaosun veya geçiciliğin bir karışımı anlamına gelir. Bu renk genellikle hayvan veya giysi tasvirlerinde bulunur.

⁶⁰ A.e., s. 188.

⁶¹ A.e., s. 183.

⁶² A.e., s. 184.

⁶³ A.e., s. 188.

⁶⁴ A.e., s. 189.

⁶⁵ A.e., s. 190.

Dolayısıyla Kazak şarkılarında ve kültürel metinlerinde renkler kutsal ve metafizik bir anlam taşır. Halkın dünya görüşünün, doğayla, maneviyatla ve tarihle ilişkisinin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlarlar.

aq: Beyaz.

appaq: Bembeyaz, apak.

ala: Ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, benekli, alaca.

altyn: Altın rengi, sarı.

jasyl: Yeşil.

kúreń: Kızıl kahve, kiremit rengi.

kók: Mavi.

qara: Siyah.

qońyr: Kahverengi.

qyzyl: Kızıl, kırmızı, al.

nur: <Ar. Nur, ışık.

sary: Sarı.

2.18.2. EYLEMLER

Fiiller, eylemleri veya durumları ifade eden kelimeleri kapsar. Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında eylemler kategorisi kendi içinde on bir başlık altında incelenmiş olup bu sözler belirtilmiştir.

İncelenen şarkı sözlerinde fiil kullanımına sıkça rastlanmakta, bu da anlatımın hareketli ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşılık adlar daha çok duygu, mekân ve toplumsal kimlikleri belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.

2.18.2.1. HAREKET VE YÖNELİM EYLEMLERİ

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında hareket ve yönelim bildiren altmış üç eylem tespit edilmiştir.

aidaý-: Sürmek, kovmak.

art-: Yükleme, görevlendirmek.

aryl-: Kurtulmak.

as-: İlerlemek.

asyr-: Aşırmak.

at-: Doğmak.

bar-: Varmak, gitmek.

bural-: Kıvrılarak hareket etmek.

buranda-: Çevirmek.

bógel-: Duraklamak.

buz-: Bozmak.

bylqylda-: Pelteleşmek.

ı-: Eğmek, bükme.

izde-: Aramak.

jaz-: Yazıya geçirmek, yazmak.

jara-: İşe yaramak.

jaý-: Çok miktarda, arka arkaya gelmek.

jelpilde-: Dalgalanmak.

jetkiz-: Ulaştırmak.

jogalt-: Kaybetmek.

jolyq-: Buluşmak, uğramak.

júgir-: Koşmak.

jet-: Varmak.

josity-: Kitle hâlinde hareket etmek.

júr-: Yürümek.

kel-: Gelmek.

ket-: Gitmek.

kóter-: Kaldırmak.

kir-: Girmek.

kólbe-: Çok yer kaplamak, geniş yer kaplamak.

kósh-: Göçmek.

qal-: Kalmak.

qat-: Eklemek işi, ilâve, eklemek.

qait-: Geri dönmek.

qalqy-: Su yüzünde durmak.

qoi-: Koymak.

qosyl-: Eklenmek, katılmak.

otyr-: Oturmak.

oral-: Geri gelmek.

oz-: İlerlemek, geçmek.

órle-: Yukarı doğru çıkmak.

ósh-: Sönmek.

óshir-: Söndürmek.

ót-: Geçmek.

serme-: Kolları açmak, sallamak.

taq-: Bir nesneyi takmak.

tap-: Bulmak, erişmek, ulaşmak, varmak.

tas: Taşmak.

terbe-: Sallamak.

terbet-: Sallamak, kımıldatmak.

tı-: Değmek.

tol-: Dolmak.

tur-: Durmak.

tús-: İnme, düşme.

tyı-: Kesme, dindirmek.

tyńshy: Dinlemek, kulak vermek.

tý-: Doğmak.

týyl-: Doğmak.

usta-: Tutmak, kavramak.

shaqyr-: Bir kimseyi çağırmak.

sharyqta-: Yükselmek.

shash-: Saçmak.

shyq-: Çıkmak.

2.18.2.2. GÜNLÜK YAŞAM VE PRATİK İŞLER İLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında günlük yaşam ve pratik işler ile ilgili yirmi bir eylem tespit edilmiştir. Geleneksel Kazak kültüründe, özellikle de konar-göçer yaşamda, günlük eylemlerin sadece yarar sağlayıcı değil, aynı zamanda törensel veya sembolik anlamları da vardır. Şarkılar ve folklor metinleri sıklıkla yemek yeme, yemek pişirme ve evle ilgilenmeyi tanımlayan fiiller içerir ve bu da bu unsurların günlük yaşamdaki önemini vurgular.

je-, yemek yemek; Kazak mutfağı süt, et ve un yemeklerine dayanıyordu. Ana yiyecek at eti, koyun eti ve kısırak sütünden yapılan yemeklerdir. Yemek yemek sadece fizyolojik bir eylem değil, aynı zamanda düğün, cenaze, toplantı ve vedalaşmalara eşlik eden misafirperverlik ve törenlerin de önemli bir kültürel parçasıdır.

et-, yapmak, pişirmek, dolayısıyla *et asý*, “et pişirmek” ifadesi, bayram sofrasının önemli bir unsurudur. Düzgün bir şekilde *et-* (pişirmek, eti işlemek) becerisi ev sahibesinin bir erdemi olarak kabul edilirdi.

tók-, dökmek; bu fiil genellikle kımız dökmek veya çorba dökmek bağlamında kullanılır, bu aynı zamanda bolluğu veya bir ikramı da sembolize edebilir.

toltyr-, doldurmak; genellikle bir kaseyi veya tabağı doldurmak anlamına gelir. Folklorda dolu bir kase (*toltyrylğan tostağan*) saygı, güven ve bereketin sembolüdür.

sapyr-, çalkalamak; bu fiil özellikle servis edilmeden önce özel deri kaplarda – *torsyq*'larda çalkalanan *qymyz* (kısırak sütünden yapılan ulusal içecek) dökme bağlamında yaygındır.

jý-, yıkamak, göçebe koşullarında bile vücut ve mutfak eşyalarının temizliği büyük önem taşırdı. Yemeklerden önce ve sonra ellerini yıkamaya, tabaklarını ve çadırlarını temiz tutmaya özellikle dikkat ederlerdi.

tóse-, yaymak, sermek; bu, misafir kabul etmeye hazırlanırken yapılan önemli bir eylemdir. Bir *dastarhan* (masa örtüsü) sermek, yemeğe davet etmek ve misafire saygı göstermek anlamına gelir.

tire-, yaslanmak, kurmak; genellikle çadırdaki nesnelerin yerleştirilmesini tanımlamak için kullanılır, bu da istikrar ve düzeni sembolize eder.

toıla-, kutlamak; bu fiil sadece eğlenmeyi değil, aynı zamanda ikramlar, şarkılar, oyunlar ve şiirlerle bir tören düzenlemeyi de içerir. *Tol* (düğün), Kazak kültürünün önemli bir parçası olan düğün, bayram ve doğum günü anlamına gelir.

Dolayısıyla, günlük ve pratik eylemleri tanımlayan fiiller, yemek, misafirperverlik, temizlik ve ritüellerin yalnızca günlük yaşamın değil, aynı zamanda halkın manevi kültürünün de ayrılmaz bir parçası olduğu bozkır yaşamına derinlemesine kök salmış bir değerler sistemini yansıtmaktadır.

al-: Almak.

ash-: Açmak.

ber-: Vermek.

bol-: Olmak.

et-: Etmek, yapmak.

je-: Yemek yemek.

jý-: Yıkamak.

jasa-: Yapmak.

jasa-: Yaşamak.

kı-: Giymek.

qos-: Katmak, birleştirmek, eklemek.

qyrna-: Kazımak, parlatmak.

sapyr-: Savurmak.

saqta-: Saklamak, muhafaza etmek.

tes-: Delmek.

toıla-: Kutlamak, tören yapmak.

toltyr-: Doldurmak.

tók-: Dökmek, boşaltmak.

tónker-: Çevirmek, alt üst etmek.

tóse-: Döşemek, sermek.

tire-: Dayamak.

2.18.2.3. GÖRME, İŞİTME VE KONUŞMA İLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında görme, işitme ve konuşma ile ilgili on dört eylem tespit edilmiştir.

ait-: Demek, söylemek.

baıanda-: <Ar. Anlatmak, beyan etmek.

jarq-: Işıldamak.

de-: Demek.

esti-: İşitmek.

eştirt-: İşittirmek.

kór-: Görmek.

kóris-: Görüşmek.

körin-: Görünmek.

sóile-: Konuşmak, söylemek.

silkin-: Sarsılmak, silkinmek.

syrtylda-: Tıkırdamak, takırdamak.

suraý: Soru sormak.

úndes-: Konuşmak.

2.18.2.4. DOĞA VE TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında doğa ve tabiat olayları ile ilgili on dört eylem tespit edilmiştir.

aǵar-: Tan atmak, şafak sökmek.

balqy-: Erimek.

bat-: Batmak.

bora-: Esmek.

gúlden-: Çiçek açmak.

jaý-: Yağmak.

es-: Esmek.

kerne-: Taşmak.

kep-: Kurumak.

kóger-: Gelişmek.

kólbe-: Genişlemek.

kúrkir-: Gürlemek.

kúrpilde-: Esmek.

qama-: Kaynamak.

2.18.2.5. YARDIMCI FİİLLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında on iki yardımcı fiil tespit edilmiştir.

al-: Almak.

ber-: Yardımcı fiil.

bol-: Olmak.

jazda-: Yazmak (yardımcı fiil).

jat-: Yardımcı fiil.

e-: İdi, yardımcı fiil.

em-: “İdim”in kısaltması.

emes: Değil. (Olumsuzluk belirten sözcük, fiil değildir.)

et-: Etmek, yapmak.

qyl-: Yapmak, kılmak.

qyp-: “Qylyp” fiilinin kısaltması.

sal-: Yardımcı fiil, yerleştirmek, koymak.

2.18.2.6. SOSYAL ETKİLEŞİM İLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında sosyal etkileşim ile ilgili on bir eylem tespit edilmiştir.

aqta-: Birinin yapmış olduğu iyiliğe iyilikle karşılık vermek, cevap vermek.

arala-: Gezmek, bakmak.

aralas-: Karışmak.

bıle-: İdare etmek.

bil-: Bilmek.

bilin-: Bilinmek.

eliktir-: Cezbetmek.

dáriptе-: Övmek.

qolda-: Kollamak, desteklemek.

suraý-: Soru sormak.

tabyl-: Bulunmak, ulaşmak.

2.18.2.7. BEDEN HAREKETLERİ İLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında beden hareketleri ile ilgili on bir eylem tespit edilmiştir.

búgil-: Eğilmek.

búk-: Bükmek.

bıle-: Dans etmek.

jyrla-: Şarkı/türkü söylemek.

esine-: Esnemek.

qaira-: Bilemek.

qalgý-: Uyuklamak.

qaiqai-: Eğrilmek, kıvrılmak, bükülmek (bel).

qys-: Kısırmak, sıkıştırmak (bedensel hareket).

oıan-: Uyanmak.

uıyqta-: Uyumak.

2.18.2.8. DÜZENLEME VE ORGANİZASYONLA İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında düzenleme ve organizasyon ile ilgili dört eylem tespit edilmiştir.

bólin-: Bölünmek.

birik-: Birikmek.

ele-: Elekten geçirmek.

jı-: Düzenlemek.

2.18.2.9. GÖRME VE ALGILAMA EYLEMLERİ

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında görme ve algılama ile ilgili üç eylem tespit edilmiştir.

baq-: Bakmak, beslemek.

qara-: Bakmak.

iske-: Koklamak.

2.18.2.10. BAŞLAMAK VE SÜRDÜRMEK İLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında başlamak ve sürdürmek ile ilgili üç eylem tespit edilmiştir.

basta-: Başlamak.

belsen-: İşe atılmak.

jalğastyr-: Devam ettirmek.

2.18.2.11. BASKI VE KONTROLLE İLGİLİ EYLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında baskı ve kontrol ile ilgili iki eylem tespit edilmiştir.

bas-: Bastırmak.

basyn-: Tahakküm etmek.

2.18.3. SIFATLAR

Sıfatlar, nesnelerin işaretlerini, niteliklerini ve özelliklerini belirten kelimeleri içerir.⁶⁶ Kazak gramerinde sıfatlar sayı ve durum bakımından değişmez, ancak karşılaştırmalı ve üstünlük derecelerinde kullanılabilir.

Bu çalışmada sıfatlar, şarkı metinlerinde isimlerle birlikte kullanılarak nesnelerin özelliklerini belirten görevleriyle tespit edilmiştir. Aşağıda verilen örnekler, sözlük anlamlarının yanı sıra şarkı sözlerindeki kullanımlarına göre sıfat olarak değerlendirilmiştir. Örneğin *küreñ nan* (esmer ekmek), *qısyq jol* (eğri yol), *baıağy*

⁶⁶ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, s. 132.

zaman (eski zaman) gibi tamlamalarda sıfatlar, niteleme görevinde yer almıştır. Diğer sıfatlar da benzer biçimde şarkı sözlerinde nesne ve kavramların özelliklerini belirten işlevleriyle kullanılmıştır.

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında sıfatlar kategorisi kendi içinde dokuz başlık altında incelenmiş olup bu sözler belirtilmiştir.

2.18.3.1. FİZİKSEL ÖZELLİK, ŞEKİL VE RENK BİLDİREN SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında fiziksel özellik, şekil ve renk bildiren on altı sıfat tespit edilmiştir.

alqam-salqam: Özensiz, gelişigüzel.

buldyr: Bulanık.

buran: Eğri, kıvrımlı.

jumyr: Yuvarlak.

itelgi: Güçlü, yetenekli, delikanlı.

kóldeneñ: Yatay, geniş.

kúreñ: Kızıl kahve, kiremit rengi.

qatqaq: Donmuş.

qısyq: Eğri, çarpık.

qyl: Çok ince, kıl.

qynar: İnce bel.

qıa: Hünerli, yatkın.

qıyn: Zor, çetin.

oñar: Kolay.

ótkir: Keskin.

túzý: Doğru, düz, dik.

2.18.3.2. İHTİMAL, DURUM VE HÂL BİLDİREN SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında ihtimal, durum ve hâl bildiren on üç sıfat tespit edilmiştir.

baıan: Durağan, sabit, değişmez.

baıaı: Yavaş, ağır, aheste.

bos: Boş.

bek: Sağlam, güçlü.

beker: Boşuna.

dúr: Ünlü, meşhur.

jarym: Eksik, yarım.

jai: Sakin, serbest.

jylı: Sıcaklık.

kem: Eksik, noksan.

múmkin: <Ar. Mümkün, ihtimal.

tynysh: Huzurlu.

ystyq: Sıcak.

2.18.3.3. BÜYÜKLÜK, YÜKSEKLİK VE ÖLÇÜ BİLDİREN SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında büyüklük, yükseklik ve ölçü bildiren sekiz sıfat tespit edilmiştir.

alyp: Dev.

biik: Çok yüksek, yüce.

zor: <Far. İri, büyük.

keń: Geniş, bol.

kishkentaı: Küçücük.

kóp: Çok.

uly: Büyük, yüce.

ulyq: Ulu, büyük.

2.18.3.4. GÜZELLİK VE ESTETİK BİLDİREN SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında güzellik ve estetik bildiren sekiz sıfat tespit edilmiştir.

arý: Zarif, çok güzel kız.

jarqyn: Aydınlık.

jaqsy: İyi, güzel.

jibek: İpek gibi yumuşak.

kórikti: Güzel, yakışıklı.

kórkem: Güzel, haşmetli.

kerim: Şahane, çok güzel.

seri: Güzel giyinen, marifetli genç.

2.18.3.5. ZAMAN, ESKİ/YENİ VE SÜREKLİLİK BİLDİREN SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında zaman, eski/yeni ve süreklilik bildiren sekiz sıfat tespit edilmiştir.

baıaǵy: Çok önceki.

eski: Kadim, eski.

jańa: Yeni.

jas: Genç.

máńgi: Sonsuz, baki.

uzaq: Uzak.

shalǵar: Uzak.

shalqar: Uçsuz bucaksız.

2.18.3.6. ZEKÂ, BİLGELİK VE SOYUT ÖZELLİKLER BİLDİREN SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında zekâ, bilgelik ve soyut özellikler bildiren sekiz sıfat tespit edilmiştir.

ardaq: Kıymetli, değerli kişi.

dana: Bilge.

dara: Benzersiz, eşsiz.

dál: Tam, doğru, net.

ǵajap: <Ar. Mükemmel, harika.

ras: Doğru, gerçek.

sara: Üstün, başarılı.

saf: <Ar. Katkısız, saf.

2.18.3.7. SAYI, MİKTAR VE BELİRSİZLİK İLE İLGİLİ SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında sayı, miktar ve belirsizlik bildiren yedi sıfat tespit edilmiştir.

artyq: Fazla, artık.

basqa: Başka, diğer.

bir: Tek, yalnız.

birlik: Birlik içinde olan.

ǵana: Yalnız, sadece.

eshbir: Hiçbir.

ózge: Başka.

2.18.3.8. DOĞA İLE İLGİLİ SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında doğa ile ilgili iki sıfat tespit edilmiştir.

bartaq: Sonsuz, uçsuz bucaksız, engin.

dalalyq: Bozkıra özgü.

2.18.3.9. DEĞER VE ANLAM İLE İLGİLİ SIFATLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında değer ve anlam ile ilgili iki sıfat tespit edilmiştir.

qun: Değer, bedel.

qyzyq: İlginç, tuhaf.

2.18.4. ZARFLAR

Zarflar; fiilleri, sıfatları, diğer zarfları veya tüm bir cümleyi zaman, yer, miktar, neden ya da durum açısından açıklayan ve anlamlarını çeşitli yönlerden tamamlayan kelime türüdür.⁶⁷ Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında zarflar kategorisi kendi içinde üç başlık altında incelenmiş olup bu sözler belirtilmiştir.

2.18.4.1. ZAMAN BİLDİREN ZARFLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında zaman bildiren sekiz zarf tespit edilmiştir.

áteýir: Nasıl olsa, nihayet, her nasılsa, eninde sonunda.

endi: Artık, şimdi.

odan: Ondan sonra.

onan: Ondan sonra.

saıyn: -Dıkça, -dikçe.

sonda: O vakit, o an.

sondyqtan: Onun için, o nedenle.

taғы: Daha, ve, bundan başka.

2.18.4.2. YÖN BİLDİREN ZARFLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yön bildiren dört zarf tespit edilmiştir.

⁶⁷ Korkmaz, a.g.e., s. 178.

ary: Öne doğru, ileri.

ári: Biraz öte, biraz uzak.

qasy: Yanı.

solar: Ona benzer, onun gibi, öyle.

2.18.4.3. MİKTAR BİLDİREN ZARFLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında miktar bildiren iki zarf tespit edilmiştir.

talai: Nice, birçok.

tym: Çok, pek, pek çok.

2.18.5. ZAMİRLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında on beş zamir tespit edilmiştir.

anaý: O, şu.

biz: Biz, çoğul birinci şahıs.

bul: Bu.

eshkim: Hiç kimse.

eshqaida: Hiçbir yere.

mağan: Bana.

men: Ben, tekil birinci şahıs.

mynaý: Bu, şu.

myna: Bu, şu.

ol: Tekil üçüncü şahıs, o.

osy: Bu, şu.

óz: Öz, kendi.

sen: İkinci tekil şahıs, sen.

siz: Siz, çoğul ikinci şahıs.

sol: Bu, şu, o.

2.19. SON ÇEKİM EDATLARI

Edatlar, tek başlarına anlam taşımayan; ancak diğer kelimelerle birlikte kullanıldıklarında anlam ve görev kazanan, kelimeler arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran sözcüklerdir. Son çekim, bağlama ve ünlem olmak üzere üçe ayrılırlar; cümlede yön, neden, benzerlik gibi ilişkiler kurarak görev üstlenirler.⁶⁸ Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yedi tane son çekim edatı tespit edilmiştir.

ben: İle.

goı: Edat.

qaraı: -e kadar, göre.

men: İle.

ondar: Onun gibi.

sekildi: <Ar. Gibi, benzer.

úshin: İçin, dolayı.

2.20. BAĞLAMA EDATLARI

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında beş tane bağlama edatı tespit edilmiştir.

ben: İle.

biraq: Ama, fakat.

da: Bağlaç.

de: Bağlaç.

pen: İle.

⁶⁸ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara, TDK Yayınları, 2003, s. 1052.

2.21. ÜNLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında ünlemler kategorisi kendi içinde beş başlık altında incelenmiş olup bu sözler belirtilmiştir.

2.21.1. DİKKAT ÇEKME/SESLENME ÜNLEMLERİ

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yedi tane dikkat çekme/seslenme ünlemleri tespit edilmiştir.

al: Dikkat çekmek için kullanılan bir ünlem.

ái: Dikkat çekmek için kullanılan bir ünlem.

ei: Dikkat çekmek için kullanılan ünlem.

ýa: Hey, seslenme ünlemi.

káneker: Haydi, hani.

qane: Haydi, hani.

qaneker: Haydi.

2.21.2. ŞAŞKINLIK/HAYRET/DUYGU BİLDİREN ÜNLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında beş tane şaşkınlık/hayret/duygu bildiren ünlem tespit edilmiştir.

al: Çeşitli duyguları ifade eden ünlem.

ay: Bir duyguyu, şaşkınlık veya hayreti belirten ünlem.

oi: Sevinç, üzüntü, hayret bildiren ünlem.

pai: Hayranlık veya şaşkınlık ifadesi.

shirkin: Keşke, hey gidi, ah vb.

2.21.3. HAYRANLIK/TAKDİR BİLDİREN ÜNLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında iki tane hayranlık/takdir bildiren ünlem tespit edilmiştir.

bárekeldi: Aferin, bravo.

beý: “Ne güzel” anlamında hayranlık bildirir.

2.21.4. ŞİİR/EZGİ İÇİN KULLANILAN ÜNLEMLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında iki tane şiir/ezgi için kullanılan ünlem tespit edilmiştir.

ágúgaı: Halk şarkılarında, türkülerde kullanılan ünlem.

ahaý: Şiiri ezgiyle söylerken sesi yükseltmek için kullanılan ünlem.

2.21.5. ANİ SES/VURGU ÜNLEMLERİ

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında bir tane ani ses/vurgu bildiren ünlem tespit edilmiştir.

dúr: Ani çıkan sert ses.

2.22. HİTAPLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında altı tane hitap kelimesi tespit edilmiştir.

altynym: Değerlim, kıymetlim.

analaıyn: “Canım”, “nazlım” anlamlarında bir sevgi ifadesi.

jarqynym: Gözüm, canım.

qalqam: Yavrum, canım.

qalqataı: Yavrucuğum, güzelim.

qarağym: Eevladım, yavrum.

2.23. SORULAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında on dört tane soru kelimesi tespit edilmiştir.

ba: Sözü, cümle, sonuna getirilen soru edatı, mı.

be: Söz sonu soru edatı, mü.

ma: Soru eki, mı.

me: Soru eki, mi.

pa: Soru eki, mu.

ne: Hangi şey, ne.

netken: Ne kadar, nasıl.

kim: Kim.

qar: Hangi.

qaida: Nerede, nereye.

qandar: Nasıl.

qashan: Ne zaman.

qalar: Nasıl, ne gibi.

qansha: Kaç, ne kadar.

2.24. YÖNLER

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında üç tane yön tespit edilmiştir.

aldy: Ön.

art: Önün zıddı, arka.

jaq: Taraf, yön.

2.25. ZAMANA DAİR KAVRAMLAR

Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkılarında yirmi beş tane zamana dair kavram tespit edilmiştir.

aqyr: <Ar. Son, ahir.

áli: Daha, henüz, hâlâ.

bıyl: Bu yıl.

búgin: Bugün.

ǵasyr: <Ar. Asır, yüzyıl.

zaman: <Ar. Zaman, vakit, devir.

zamanaqyr: <Ar. Ahir zaman.

jas: Doğuştan yıl birimiyle ölçülen zaman.

jastyq: Gençlik.

jaz: Yaz mevsimi.

jyl: Yıl.

erteń: Yarın, gelecek.

kez: Zaman.

keshe: Dün.

onan: Ondan sonra.

saǵat: <Ar. Saat.

saıyn: Her.

sapar: <Ar. Yolculuk, sefer.

sát: An, lahza, zaman.

sodan: Ondan sonra.

soń: Sonra.

taýsyl-: Bitmek, tükenmek.

tún: Gece.

shaq: Dönem, çağ.

yńǵar: Fırsat, olanak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜKLÜ DİZİN

-A-

abaila- dikkat etmek, düşünceyi bir
nokta üzerinde toplamak
a. HE/JD/42

abaisyz dikkatsiz, farkında olmadan
a.+ da HE/JD/44

Abylai 1771-1781 yılları arasında
hüküm süren Kazak Hanlığı'nın
18. hanı
a. HE/A/36, HE/TK/06
a.+ lap HE/A/05
a.+ y T/UTM/13

adam <Ar. insan, adam
a.+ ğa T/ET/29
a.+ nan T/AJ/17
a.+ shylyq T/AJ/26

adas - yolunu şaşırmak, sapmak,
yanılmak
a.- qan HE/S/17

ağa <Moğ. yaşça büyük erkek,

ağabey

a.+ lardyń T/QJ/36
a.+ sy T/QJ/38

ağar - tan atmak, şafak sökmek
a.- yp HE/TK/26

ağyz - akıtmak, dökmek
a.- amyn T/EA/11
a.- yp T/ME/16

ajal <Ar. ecel, ölüm
a. T/UTM/29

az - zayıflamak, kurumak
a.- yp (azyp kór-) T/UTM/25

az çok olmayan, az
a.+ yraq HE/Q/16

azamat insanlığı olan, sözünün eri olan
adam
a.+ tar HE/JD/43
a.+ tyń T/QJ/39

azat <Far. serbest, hür, bağımsız

a. S/AA/30
a.+ tyq S/AA/08, S/AA/10,
S/AA/22
a.+ tyqtn T/UTM/43

azyq yiyecek, gıda, yemek
a.+ qa T/ME/60

ai I. çeşitli duyguları ifade eden
ünlem

a. HE/JD/27, HE/JD/57,
HE/JD/58, HE/JD/63, HE/JD/64,
S/AK/01, S/AK/02, S/AK/04,
S/AK/12, S/AK/19, S/QK/02,
S/QK/04, S/QK/07, S/QK/09,
S/QK/11, S/QK/14, T/EA/03,
T/EA/06, T/EA/09, T/EA/12,
T/EA/15, T/EA/18, T/SO/01,
T/SO/02, T/SO/03, T/SO/04,
T/SO/05, T/SO/06, T/SO/08,
T/SO/09, T/SO/10, T/SO/11,
T/SO/12, T/SO/13, T/SO/14,
T/SO/16, T/SO/17, T/SO/18,
S/AK/12, S/AK/19

II. ay, kamer

a. HE/TK/08

a.+ dan S/AA/04

a.+ myn HE/JD/45

III. ay, senenin on ikide biri

a.+ dyń S/AK/03

aiia - cimrilik etmek

a.- mas S/BDKE/08

aiiala - üzerine titremek, özenle bakmak
a.- p HE/JD/10

aiiań ağır yürüyüş
a.+ ym HE/Q/16

aiiar kurnazlık, hile
a.+ ym HE/Q/15

aiiaz sâkin, açık ve genellikle mehtaplı
gecelerde çıkan kuru soğuk, ayaz
a.+ ğa T/QE/15

aiidaý sürme, kovma
a.+ ymen HE/S/15

aiimaq bölge, eyalet
a. T/QE/08

ainala etraf, civar, çevre
a.+ nda T/ET/31

ainalalyn “canım”, “nazlım”
anlamlarında bir tür sevgi ifadesi

- a. S/AK/01, T/SO/03, T/SO/11 S/AK/02, S/QK/04, T/QE/18, T/QJ/31, T/SO/04
- ait** - demek, söylemek
- a. HE/Q/15
- a.- aıyn HE/Q/05
- a.- pa HE/JD/32
- a.- paı T/D/05
- a.- pańdar T/AQ/02, T/AQ/02
- a.- qan S/AK/21, S/QK/07, S/QK/14, T/UTM/39
- a.- qanğa HE/JD/21
- a.- qanyna HE/JD/40
- a.- ylmas HE/JD/20
- a.- yp HE/JD/49, T/AQ/49
- a.- ýğa T/AQ/16
- aitar** - söylenecek, diyecek söz
- a.+ y S/AA/18
- ayıryl** - birbirinden ayrılmak, birbirinden ayrı düşmek
- a.- dy T/EA/10
- a.- ğan T/EA/04
- aq** kar rengine olan rengin adı, beyaz
- a. S/AA/16, S/AA/17, S/BDKE/14, T/ME/22, T/QE/17, T/QE/18, HE/H/05, HE/H/09,
- aqıqat** <Ar. hakikat, gerçek
- a. T/AJ/14, HE/A/34
- a.+ tyń T/AJ/10
- aqqalpaq** beyaz sarık
- a. HE/TK/22
- aqqý** kuğu, perde ayaklılardan, çok uzun ve zarif boyunlu, gagası ve kanatları geniş, beyaz veya siyah-beyaz tüylü büyük su kuşu
- a. HE/JD/57
- a.+ dyń T/SO/12
- aqsaq** hafifçe topallayan, aksayan, topal
- a. T/AQ/37, T/AQ/11, T/AQ/28, T/AQ/57
- aqşúek** aristokrat, asilzade
- a. T/ME/61, T/ME/67, T/QE/41
- aqta** - birinin yapmış olduğu iyiliğe iyilikle karşılık vermek, cevap vermek
- a.- ı (aqtaı bil-) S/KR/04

aqyl <Ar. akıl, idrak
a.+ yńnyń HE/JD/40

aqyn şair, ozan
a.+ dary T/UTM/33

aqyr - bağırmak
a.- ğandar S/AA/22
a.- typ T/ME/09, T/QE/33

aqyr <Ar. son, ahir
a.+ ynda T/AJ/26

al dikkat çekmek için kullanılan bir
ünlem
a. HE/JD/08, HE/JD/17,
HE/JD/65, T/QE/17, T/QJ/05,
T/QJ/09

al - I. (herhangi bir şeyi) tutup
yerinden ayırarak elinde veya
yanında bulundurmak
a.- ğan T/ME/71, T/QE/19
a.- armyn T/D/03
II. yenmek
a.- mağan HE/H/03
III. elde etmek
a.- mai HE/JD/31
IV. götürmek veya getirmek

a.- yp HE/JD/11

V. almak; yardımcı fiil

a.- aıyq (jaýabyń al-) HE/JD/13

a.- atyn (synğa al-) S/BDKE/06

a.- amyn (taýyp al-) HE/JD/36

a.- maıtyn (otyra al-) S/KR/07

ala ak ile başka renklerin bir arada
görünmesi, benekli, alaca
a. T/AJ/18

alaqan avuç içi, aya
a.+ ğa HE/JD/10

Alash Kazak Türklerine verilen eski ad
a. HE/TK/06, S/AA/02,
S/AA/03, S/AA/06, S/AA/07,
S/AA/18, S/AA/30, S/AA/34,
T/UTM/19

a.+ tan T/EA/14

a.+ tyń HE/A/28

a.+ ymnyń HE/A/02

Alataý Kazakistan'da bir dağ adı,
Aladağ

a. HE/TK/22

alaý alev, yalım, meşale
a.+ ym HE/JD/35

aldan - aldanmak, kanmak

a.- ýğa S/BDKE/04

aldy bir şeyin esas tutulan yüzü, arka
karşıtı, ön

a.+ an HE/TK/26

a.+ nda HE/H/37, HE/H/44,
T/AJ/10, T/ME/12

a.+ nda T/ET/58, T/ET/62

a.+ ngy T/AJ/26

Alla <Ar. Allah

a. HE/TK/25, T/ET/02,
T/ET/06, T/ET/19, T/ET/55

a.+ dan HE/Q/04

a.+ m HE/JD/30

alpys elli dokuzdan sonra, altmış birden
önce gelen sayının adı

a. HE/Q/03

alqa <Ar. halka, hanımların boynuna
taktığı gerdanlık

a.+ syn HE/JD/15

alqam-salqam özensiz, gelişigüzel

a. T/AJ/19

alqyn - nefes nefese kalmak

a.- ғанда S/AA/10

Altay bölge adı, Altay

a. HE/H/27, S/AA/24

alty beşten sonra, yediden önce gelen
sayının adı

a.+ nyń HE/S/25

altybaqan Kazakların millî oyunu,
salıncak

a. HE/JD/67

altyn I. sarı kızıl renkte, parlak ve ağır,
kolayca işlenebilen, dış etkilere
dayanıklı, paslanmayan, ziynet
eşyası yapımında, elektrik ve ısıyı
çok iyi ilettiğinden hassas ve
kıymetli makine ve cihaz
yapımında kullanılan, yoğunluğu
19,26, erime derecesi 1063°C,
atom ağırlığı 197,2, atom
numarası 79, sembolü Au olan
kıymetli element, zer

a. HE/H/04

a.+ nyń T/SO/15

II. çok kıymetli, bereketli, değerli

b. HE/A/26

III. (renk için) sarı	ana anne, ana
a. HE/H/39, HE/H/43, HE/H/45	a.+ dan S/KR/06
IV. Altın Orda Devleti	a.+ lar T/D/07
a. HE/A/01	a.+ mnan HE/A/17
V. değerlim, kıymetlim	a.+ n HE/TK/05
anlamında bir söz	a.+ ndy HE/A/35
a.+ ym S/AK/01, T/SO/03	a.+ syń HE/A/01
alyp olağandan çok büyük, dev	anaý çok uzakta olmayan kimse veya
a. T/QE/17	şeyi işaret yoluyla belirtir, şu, o
alys uzak, ırak	a. T/MT/17, T/QJ/62
a. HE/Q/10	ant ant, yemin
a.+ tan T/AQ/17	a. (ant et-) HE/H/44
alys - dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak	a.+ ymmen HE/H/43
a.- qan HE/H/20	ań karada ve havada yabani
aman sağ salim, sağlam, sağlıklı, sıhhatli	hayvanları, denizde balıkları
a. S/AA/16, S/AA/17, S/AK/09	tutma veya vurma işi, şikâr, av
• aman júr- : sağlıklı ve	a.+ da T/AQ/31
güvende olmak	ańdy - saldırmaya hazır olma durumu,
a. S/AK/04	pusuda beklemek
amanat <Ar. emanet, koruması için	a.- sqan (taban ańdy-) T/ME/62,
birakılan	T/QE/42
a. (amanat et-) HE/A/03	ańsa - özlemek, çok arzulamak
	a. T/AJ/24, T/AJ/25
	a.- ğan HE/H/22

a.- ımyñ T/AJ/19, T/AJ/20	a.+ yñdaı S/AA/32
appaq bembeyaz, apak	• armanda ket-: içinde ukde kalmak
a. S/AA/04	a. T/AQ/59
ar <Ar. ar, namus, şeref	armanda - hayal etmek, düşlemek
a. T/UTM/33, HE/TK/22, S/AA/25	a.- ma HE/JD/48
arala - gezmek, bakmak	arpalys - güreşmek, mücadele etmek
a.- p HE/H/31	a.- qan S/AA/20
aralas - (iki veya daha fazla madde) birbiri içinde dağılmak, birleşmek, karışmak	arqa koruyucu, kayırıcı, iltimasçı
a.- yp S/QK/02	a. HE/TK/23
ardaq kadirli, kıymetli, değerli kişi	Arqa Kazakistan coğrafyasının orta bölümü
a.+ tym HE/JD/51	a. S/AA/24
arlan erkek kurt, aslan	art - yüklemek, görevlendirmek
a. HE/TK/01	a.- pa T/AQ/52
arman hayal, arzu, emel, ülkü, maksat	art önün zıddı, arka
a. HE/JD/29, HE/JD/46, T/ET/11	a.+ qy T/AJ/26
a.+ da S/AA/09	a.+ ta HE/S/16
a.+ ğa HE/JD/25	• artyma sal-: peşine takmak
a.+ yna HE/Q/12	a.+ yma T/ME/45
	artyq fazla, artık
	a. HE/JD/49

ary - gücünü, kuvvetini kaybetmek a.- p T/AQ/17	a.+ nan T/EA/16, HE/Q/03 a.+ nyń T/MT/05, HE/H/21 a.+ ymdy HE/TK/30
ary öne doğru, ileri a. HE/JD/65	asqaq doruk, zirve a. HE/TK/12
aryl - kurtulmak, serbest kalmak a.- yp S/BDKE/03	asqaqta - mağrurlanmak, gururlanmak, büyüklenmek a.- ğan S/KR/05
arys saygıdeğer kimse a.+ tardyn S/AA/32	asty bir şeyin yere bakan yüzü, alt a.+ mda HE/H/12 a.+ nda HE/H/21, T/UTM/19
ary zarif, çok güzel kız a.+ dy HE/JD/48 a.+ larymyz HE/JD/17	asyl <Ar. asil, değerli, kıymetli, soylu a. HE/A/09, S/AK/15 a.+ dan HE/JD/15
as - ilerlemek, ileri gitmek a.- qan S/QK/02 a.- yp HE/A/11, S/QK/01 a.- ypty T/AQ/33	asyq - acele etmek, çabuk davranmak a.- asyz HE/JD/50
as <Far. aş, yemek a. T/ME/72	asyr - aşırmaq, geçirmek a.- asyz HE/JD/49 a.- mağan S/KR/03
aspan gökyüzü, gök, sema a. T/MT/17 a.+ dy HE/H/31 a.+ ğa S/AA/11	at - I. başlamak, doğmak a.- paı S/BDKE/14 II. ateş etmek

	a.- sa T/UTM/29	Atatúrik Atatürk	
	a.- ty T/AQ/14		a.+ pen HE/TK/12
at	binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan, at	atoıla - fırlamak, atılmak	
	a. T/ME/44		a.- ğan HE/A/10
	a.+ qa S/AA/03, S/AA/07	Atılla Avrupa Hun İmparatorluğu'nun hükümdarı	
	a.+ ty T/AJ/26, HE/S/02, HE/S/10, HE/S/18		a. HE/TK/04
	a.+ ym HE/H/10, HE/H/12	Atyraý şehir adı, Atırau	
	a.+ yn S/BDKE/08		a.+ dan S/AA/24
	a.+ ynnan T/SO/03	ay bir duyguyu, şaşkınlık veya hayret ifadesini belirten bir ünlem	
ata	dede, soy, ecdat		a. HE/JD/25, HE/JD/51, T/MT/02, T/MT/03, T/MT/07, T/MT/09, T/MT/18, T/QJ/63
	a. T/ME/63, T/ME/64, T/QE/43, T/QE/44	ayıl köy	
	a.+ dan S/KR/06, T/EA/10		a.+ dyń HE/JD/67
	a.+ ılar T/D/06		a.+ ym S/QK/01, S/QK/08
atameken	ana yurt, ana vatan, memleket, yurt		a.+ yma T/D/01
	a. S/AA/19		a.+ yń S/QK/03, S/QK/10
atan	dört yaşından büyük ve kısırlaştırılmış deve	ayyr çetin, meşakkatli	
	a.+ dai T/ME/09, T/QE/33		a. S/BDKE/03
		ayyz hayvan ve insanda yüzün ön aşığı	

	kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk, ağız	ágúgaı halk şarkılarında, türkülerde kullanılan ünlem	á. HE/JD/64, HE/JD/64
	• aýyz barma- : dili varmamak a.+ y T/AQ/48	ái dikkat çekmek için kullanılan bir ünlem	á. T/MT/09
ahaý	şiiiri ezgiyle söylerken sesi yükseltmek için kullanılan ünlem veya nida a. S/AK/05	áiteýir nasıl olsa, nihayet, her nasılsa, öninde sonunda á. S/AA/31	
ash	tokun zıddı, karnı aç a. T/ME/42 a.+ tyqta T/UTM/25	áke bir çocuğun dünyâya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sâhibi adam, peder, baba á. HE/S/22	
ash -	I. perişan olmak a.- yp T/AQ/17 II. yardımcı fiil; açmak a. HE/S/01, HE/S/01	áldı çocukları uyuturken nağme ile söylenen kelime, ninni á.+ legen T/ME/31, T/QE/39	
ashý	hiddet, öfke, sinir a.+ syz T/AJ/18	Álisher Ali Şîr Nevaî á.+ diń HE/TK/18	
	-Á-	álem <Ar. evren, cihan, dünya á. HE/H/35 á.+ di HE/TK/40	
ádil	<Ar. adil, doğru, dürüst á. T/ME/43		

áli daha, henüz, hâlâ
á. HE/JD/39, HE/S/01,
T/ET/58, T/ET/62, S/AK/20

Ámir <Ar. I. emir
á. (ámir júr-) HE/JD/41
II. Özel ad; Emîr Timur
á. HE/TK/20

án şarkı, türkü
á.+ ge HE/S/24
á.+ i T/UTM/42
• **án sal-:** şarkı söylemek
á. HE/JD/61, HE/JD/63

ángi erkek eşek
á.+ si T/AQ/42

ári biraz öte, biraz uzak
á. T/AJ/26

árkim herkes, tamamı, hepsi
á.+ ge HE/JD/20

árýaq <Ar. ervah, ruhlar
á.+ tar T/ET/56

-B-

ba sözün, cümleinin sonuna getirilen
soru edatı
b. T/UTM/17

baba ata, dede, eski atalar
b.+ m HE/A/08, HE/H/35,
HE/TK/39, S/AA/14
b.+ mnan HE/A/17
b.+ myz HE/A/13
b.+ sy HE/A/04

baıan durağan, sabit, değişmez
b.+ y HE/Q/18

baıanda - <Ar. anlatmak, bildirmek,
beyan etmek
b.- r T/AQ/20

baıaý yavaş, ağır, aheste
b.+ myz HE/S/03, HE/S/11,
HE/S/19

baıla - bağlamak, düğümlemek
b.- ğan HE/H/30, T/UTM/03

bartaq sonsuz, uçsuz bucaksız, engin
b.+ y S/AA/19

bal arıların çiçeklerden topladıkları

bal özü denen sıvı ile yaptıkları,
rengi beyazdan esmere kadar
değişen, koyu kıvamda tatlı
madde, asel, bal
b. T/ME/33

bala çocuk
b. T/ET/43
b.+ lyqqa T/AJ/26
b.+ ń HE/TK/38, T/AQ/04,
T/AQ/05, T/AQ/06, T/AQ/07,
T/AQ/08, T/AQ/09, T/AQ/55
b.+ ńa T/AQ/31
b.+ ńdy T/AQ/45, T/AQ/50,
T/AQ/53
b.+ ńyz T/AQ/59
b.+ sy HE/H/18, T/AQ/02,
T/ET/41, T/ME/61, T/ME/67,
T/QE/41, T/ME/69
b.+ syn T/ME/31, T/QE/39

balaýsa taze, yeni çıkmış, yeşermiş ot
b. T/QE/16

baldyrǵan bir bitki üzerinde yeni süren
küçük dal veya yaprak, sürgün,
filiz
b. T/QE/16

balqy - bir sıvı içinde katılığını
kaybedip dağılmak, o sıvıya
karışmak, erimek
b.- dym S/AK/02, T/SO/04

baq <Far. baht, şans, talih
b. T/AJ/26, HE/Q/02
b.+ qa T/AJ/26
b.+ ym HE/JD/54, T/AJ/03
b.+ yń HE/TK/19

baq - bakmak, beslemek
b.- qan S/KR/01

bar - I. varmak, gitmek
b.- a (bara jat-) T/ET/10, T/ET/11
b.- yp HE/JD/67
b.- alyq HE/JD/11
II. yardımcı fiil; barmak
b.-ady (kóship bar-) S/QK/01,
S/QK/08
b.- maǵan (aýzy bar-) T/AQ/48

bar var, mevcut
b. HE/H/46, HE/A/07,
HE/A/14, HE/H/32, HE/H/42,
HE/JD/58, HE/JD/62, HE/JD/63,
HE/Q/16, HE/S/01, HE/S/14,
HE/S/22, S/AA/18, S/AA/19,

S/AA/21, T/QE/14, T/QE/15, T/UTM/21, T/UTM/22, T/UTM/23 b.+ da HE/TK/20, HE/TK/28, S/AA/12, S/AA/13, T/SO/15 b.+ ynda T/ME/03, T/ME/52, T/QE/27		basta - bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, başlamak b.- ğan T/AQ/23 b.- p HE/TK/11
barlyq hep, tüm, bütün b. T/QJ/14 b.+ yn T/AQ/19		basyn - üstünlük göstermek, tahakkümü altına almak, bastırmak b.- bağan S/KR/03
barys pars, leopar b.+ ym HE/TK/21		bat - batmak, dibe çökmek b.- qanynda S/BDKE/13, S /BDKE/16 b.- sa T/ET/35
bas baş, kafa • bas ı- baş eğmek b. ıip T/QE/06 b.+ tar T/QJ/08 b.+ yma HE/JD/54 b.+ ymyzdan S/KR/03 b.+ yn HE/TK/03, T/ME/17, T/ME/15, T/QE/35 b.+ ynan T/EA/01 b.+ yń T/ET/14 b.+ yńyzdar T/QJ/12		bahadúr <Far. bahadır, yiğit b. HE/A/13 baraǵy çok önceki b. T/EA/07 b.+ dar T/EA/08
bas - bastırmak, boyun eğdirmek b.- pasyn (jaý bas-) S/KR/02		Baieke Kazak Hanlığı'nda (1790 – 1847) bölgesel yönetimden sorumlu olan sultan b. T/ME/68 balapan civciv, kuş yavrusu

	b.+ y T/SO/12		b. HE/JD/16
baqyt	<Far. baht, talih, şans b. T/QJ/57, T/EA/14	be	sözün, cümleinin sonuna getirilen soru edatı b. HE/H/11, HE/H/15, T/UTM/17
basqa	başka, diğer b. HE/Q/02, HE/TK/34	beine	suret, görünüş, biçim b.+ ge T/QJ/14
batyl	cesur, yürekli b. HE/JD/23	bek	I. sağlam, güçlü, dayanıklı a. (bek tire-) HE/TK/16 II. bey, prens b.+ pin HE/TK/33
batyr	<Moğ. kahraman kimse b. HE/TK/23 b.+ dy HE/H/24 b.+ lar T/D/14, T/QE/02 b.+ lary T/UTM/34	beket	durulan, karar kılınan yer, istasyon b. T/MT/14
baýyr	kardeş, yakın akraba b.+ lardyń T/AJ/18 b.+ ym T/SO/08	beker	boşuna, boş yere, nafile b.+ ge HE/JD/52
bári	hepsi, bütünü, tamamı b. T/MT/18, T/MT/18 b.+ nen HE/TK/02	bel	bedenin kemer bağlanacak yeri, bel b. T/ET/41 b.+ den S/QK/01, S/QK/02, T/AQ/33 b.+ ge T/AQ/33, S/QK/09 b.+ im S/AK/05
báterek	büyük çınar b. HE/Q/07		
bárekeldi	aferin, bravo		

b.+ in T/ME/42	bereke <Ar. bereket, bolluk, rızık
b.+ in HE/S/01	b. S/KR/02
belsen - işe atılmak, gayret göstermek	beril - bir şeye tam manasıyla sarılmak,
b.- gender S/AA/27	kendisini vermek
	b.- meı HE/A/29
ben ile bağlama edatı	bes dörtten sonra, altıdan önce gelen
b. HE/A/06, T/QJ/56	sayının adı
ber bir eylemin sürekliliğini, tekrarını	b. HE/S/04, HE/S/12, HE/S/20
veya devam etmesini ifade eden	beshpet gömlek üzerine giyilen, kolları
yardımcı fiil	bol ve yırtmaçlı, çoğunlukla
b. (qoldaı ber-) HE/A/28	yakasız, sıрма işlemeli, bele
b. (kele ber-) T/QJ/22	kadar inen kısa giyecek, cepken
b.- diń (túse ber-) HE/S/08	b. S/QK/09
b.- me (jylaı ber-) S/QK/11	besik bebeklerin içine yatırılıp
ber - (bir şeyi bir kimseye) iletmek,	uyutulduğu, tahta veya demirden
eriştirmek, vermek	yapılmış, ayaklı bir çeşit küçük
b. T/ET/02, T/ET/06, T/ET/19,	sallanır karyola, beşik
T/ET/55, HE/JD/03	b.+ in T/UTM/46
b.- emiz T/MT/10	bet bir şeyin üst tarafı, üst kısmı
b.- etin S/BDKE/09	b.+ inde T/SO/08
b.- gen T/D/07, T/D/16	beý “ne güzel” anlamında hayranlık
b.- ip HE/H/20, T/D/08, T/D/09	bildiren söz
b.- medi T/ME/46	
b.- megen T/UTM/27, T/UTM/45	
b.- megende S/BDKE/18	

	b. HE/Q/13, S/QK/03, S/QK/10, HE/JD/19	bıyl bu yıl b. HE/JD/54
bı	I. dans b. T/QJ/28, T/QJ/33 b.+ diń T/QJ/02, T/QJ/67 b.+ ine T/QJ/13 II. hanın yanında bulunan ülkeler arası sorunları çözen hâkim, kadı b.+ lerdiń T/ME/08, T/QE/32	boı I. yol, ırma�, deniz kıyısı b.+ y T/ME/18 II. beden, vücut b.+ ymda HE/TK/28 b.+ ynda T/AJ/08
b�ik	çok yüksek, yüce b. T/ME/22 b.+ ke HE/TK/24	boıjetken genç kız, bulu�a ermiş kız b. T/QJ/62
b�le -	I. idare etmek, yönetmek, hükmetmek b.- gen HE/TK/40 II. dans etmek b. T/QJ/42, T/QJ/58, T/QJ/34, T/QJ/42, T/QJ/46, T/QJ/58 b.- �nder T/QJ/09 b.- �nzder T/QJ/10, T/QJ/25 b.- p (bilep jat-) T/QJ/40 b.- sin T/QJ/28, T/QJ/33 b.- �y T/QJ/57	bol- meydana gelmek, vuku bulmak, olmak b. HE/JD/12, T/AJ/12
b�lik	h�kimiyet, idare, iktidar b. HE/H/21	bora - rüzgar, �im�ek, gök gürültüsü birbirine karışarak esmek b.- dy T/EA/16 bos bo�, içinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan b. T/EA/02 bozbala delikanlı, genç b.+ lyqty T/AJ/26 bol - meydana gelmek, vuku bulmak,

(isimlerden sonra geldiğinde) ...	T/ME/65
hâline gelmek	b.- masa T/QJ/16, T/QJ/01,
b.- ady HE/A/31	T/QJ/66
b.- aıyq HE/JD/07	b.- maý T/ET/13
b.- am HE/TK/37	b.- sa S/KR/05
b.- amyn HE/H/46, S/KR/06,	b.- sadağy T/AJ/21
S/KR/06	b.- saıshy T/EA/08
b.- ar HE/S/07, HE/JD/34	b.- sam S/AA/01
b.- asyń HE/H/11, HE/H/15,	b.- sań HE/JD/36
T/ET/39	b.- syn HE/A/26, HE/A/25
b.- atyn S/BDKE/05	b.- synshy HE/JD/24
b.- dy T/AQ/15, S/AK/03	b.- yp T/AQ/32, HE/S/07,
b.- dym T/AJ/26, T/AJ/26	T/ME/68
b.- dyń HE/TK/12	
b.- ǵaı S/AA/16, S/AA/17	bolashaq gelecek, istikbal
b.- ǵan HE/H/08, T/AQ/19,	b.+ ty T/ET/12
T/UTM/33, T/UTM/35,	b.+ ym T/AJ/05, T/AJ/09
T/UTM/13, T/UTM/38,	
T/UTM/15, T/UTM/34,	bostandyq bağımsızlık, serbestlik,
T/AQ/58, T/UTM/39,	özgürlük
T/UTM/37, T/UTM/14,	b. S/AA/27
T/UTM/14, HE/TK/02	
b.- ǵanda S/AA/02, S/AA/06,	bólin - bölünmek, ayrılmak
T/ME/59, T/SO/07	b.- gendi T/ET/64, T/ET/03,
b.- ǵany T/MT/16	T/ET/07, T/ET/20, T/ET/60
b.- maǵandaı T/MT/08	
b.- maıdy HE/JD/60, HE/JD/29	bógel - duraksamak, duraklamak
b.- maıtyn HE/JD/46	b.- mespin T/AJ/10
b.- mas HE/JD/09, T/ME/66,	

bóri köpekgillerden, gri sarı renkli,
yırtıcı, etçil memeli hayvan, kurt
b. T/ET/03, T/ET/07, T/ET/20,
T/ET/60, T/ET/64, T/ME/04,
T/ME/53, T/QE/28
b.+ dei S/AA/28

býyn eklem, boğum
b.+ yń T/QJ/61

buǵaý pranga, kelepçe
b.+ da S/AA/29

buıym her türlü eşya, nesne, mal
b. T/MT/13

buıyr nasip olmak
b.+ ǵany HE/JD/56
b.- mas HE/JD/47

bul en yakında olan kimse veya şeyi
işaret yoluyla belirtir, bu
b. HE/JD/25, HE/JD/59,
HE/Q/18, T/ET/27, T/QE/08

buldyr saf, duru ve berrak olmayan,
bulanık
b. T/AQ/34

bult gökyüzünün yüksekçe
katlarındaki görülebilir duruma
gelmiş su buharı kütlesi, bulut
b.+ tarmen S/QK/02
b.+ tyń T/ET/46

bural - kıvrılarak hareket etmek
b.- yp T/QJ/46

buranda - çevirmek, döndürmek,
vidalamak
b.- ǵan HE/Q/01

burań eğri, kıvrımlı
b. S/AK/05

buz - bozmak, tahrip etmek
b.- ylyp T/AJ/26
b.- yp T/AQ/13, T/ET/46

búgil - eğilmek, bükülmek
b.- tip T/ME/42

búgin içinde bulunulan gün, bugün
b. HE/JD/37, HE/JD/53,
S/AA/30
b.+ ge HE/A/11

búk - bükmek, eğmek

b.- pegen HE/H/37	S/BDKE/12, S/BDKE/21, T/ME/06, T/QE/30, T/UTM/30, T/UTM/35
bylqylda - yumuşamak, pelteleşmek, bingıldamak	b.+ i HE/TK/03
b.- syn T/QJ/61	b.+ in T/QE/04
	b.+ indep T/UTM/30
bil - bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak	bireý birisi, bir kimse, herhangi bir şahıs
b.- dim T/AJ/26	b.+ in T/QJ/06
b.- edi HE/TK/15	
b.-emin HE/TK/30,	
HE/JD/55T/AJ/01	biz çoğul birinci şahsı gösterir, biz
b.- gen S/KR/04, S/KR/05	b. HE/S/17, S/KR/01, T/MT/11
b.- megender HE/H/25	b.+ den T/MT/18, T/MT/18
	b.+ derge HE/JD/59
bir sayıların ilkinin adı, bir	b.+ di T/SO/02, T/SO/06, T/SO/10, T/SO/14, T/SO/18
b. S/BDKE/05, HE/H/16, HE/JD/24, HE/Q/01, HE/Q/04, HE/Q/05, HE/Q/07, HE/Q/14, HE/S/17, S/AA/09, S/BDKE/10, S/BDKE/11, S/BDKE/14, T/AJ/02, T/AJ/04, T/AJ/08, T/AQ/26, T/AQ/32, T/EA/02, T/ME/48, T/ME/72, T/MT/02, T/MT/04, T/MT/07, T/MT/16, T/MT/19, T/QE/04, T/QE/13, T/QE/17, T/QJ/48, T/QJ/57, HE/JD/02, HE/JD/04, HE/JD/06, S/AK/10, S/BDKE/04,	bil bilmek, anlamak, öğrenmek b. HE/TK/34, S/AK/11 b.+ gen S/KR/04
	bilin - bilinmek, anlaşılmak, görünmek b.- beıdı T/AJ/22
	bilek dirsek ile el arasındaki kısım, bilek b.+ im T/QJ/34

bir tek, yalnız

b. HE/TK/35

biraq ancak, ama, fakat

b. HE/JD/55, S/KR/01

birge birlikte, beraber

b. HE/H/33, T/AJ/05, HE/Q/13

birik - birikmek, toplanıp yığılmak

b.- inder T/ET/04, T/ET/08,
T/ET/21, T/ET/61, T/ET/65

birlik birlik ve beraberlik içinde olma

b. HE/A/32

-G-

gúl <Far. çiçek, süs

g.+ i T/QJ/35

gúliden - çiçek açmak, güzelleşmek

g.- edi T/AJ/03

-Ğ-

ğajap <Ar. mükemmel, harika, şahane

ğ. S/AA/31, T/QJ/59

ğalam <Ar. dünya, cihan, kainat

ğ. HE/H/06, HE/H/42

ğ.+ da T/ET/27

ğana sadece, yalnız

ğ. HE/JD/04, HE/JD/46,
HE/JD/47, HE/TK/07

ğashyq <Ar. Aşıklar, sevgililer

ğ. S/AK/14

ğ.+ tar T/QE/04

ğ.+ tarda T/QJ/54

ğ.+ yindy S/AK/11

ğasyr <Ar. yüzyıl, asır

ğ. HE/A/11

ğoi söz arasında ya, ise, ki vs. gibi
anlamalarda kullanılan edat

ğ. HE/JD/41, HE/JD/43,
T/AQ/02

ğumyr <Ar. hayat, ömür

ğ.+ yn T/ET/02, T/ET/06,
T/ET/19, T/ET/55

ğurp gelenek, görenek

ğ.+ ymdy T/UTM/02

Ġun Orta Asya ve Avrupa’da devlet kurmuş olan ve Hunlar diye adlandırılan Türk boyu ve bu boya mensup kimse

ġ. HE/TK/02

ġ.+ nan T/UTM/02

ġ.+ nyń T/ET/02, T/ET/06, T/ET/19, T/ET/55

-D-

da iki cümle veya eş görevli öge ile sonraki arasında “-den başka” anlamıyla ilişki kuran ve Kazak Türkçesinde “da, de, ta, te” olarak dört türü bulunan kuvvetlendirme edatı

d. HE/A/15, HE/Q/04, HE/S/03, HE/S/11, HE/S/19, S/BDKE/02, S/BDKE/14, T/MT/17, T/QE/12, T/UTM/29, T/UTM/30,

T/UTM/31

dala bozkır, step

d. T/MT/17, HE/H/31

d.+ da T/AQ/30

d.+ myzdy HE/A/14

d.+ sy HE/A/02, T/ET/37

dalalyq bozkıra has, özgü

d.+ tyń T/ET/49

dana akıllı, bilge

d. T/ET/43

d.+ sy T/ET/38

dańq şöhet, şan, nam, unvan, ün

d.+ yń S/AA/13

dara başkasından farklı, benzersiz, eşsiz

d. HE/JD/45

darıa <Far. derya, büyük ırmak

d. T/SO/07

daryn yetenek, istidat, kabiliyet

d.+ dy HE/TK/29

dastan <Far. destan, hikâye

d. HE/TK/09

d.+ ymdy HE/TK/32

daýa <Ar. deva, çare

d.+ ń HE/TK/18

daýys ses, akciğerlerden gelen havanın

etkisiyle ses çıkarma
organlarında meydana gelen,
kulağın duyabileceği titreşim
d.+ yn T/ME/09, T/QE/33,
T/AQ/26, T/ME/41

dáýylda - hızlı uçmak

d.- tqan S/AA/13

dáýylpaz özgürlük için mücadele eden
kimse
d.+ y S/AA/15

dál tam, doğru, net, tıpatıp,
tastamam, aynen
d. HE/H/24, T/QJ/21, T/QJ/23,
T/QJ/73

dáme ümit, niyet
d.+ nız HE/JD/51

dám tat, bazı cisimlerin tatma
organında bıraktığı tatlı, ekşi, acı,
kekre vb. duyum
d.+ i S/KR/04

dán tohum, bitki tohumu
d.+ nen T/QE/18

dári bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek
üzere içilmek, herhangi bir yolla
vücûda verilmek veya dışarıdan
sürülmek suretiyle kullanılan
maddelere verilen isim, ilaç, em
d. HE/JD/63

dáriptе methetmek, övmek
d. HE/A/30

dáýlet talih, nasip, rızık
d. HE/Q/02

de iki cümle veya eş görevli öge ile
sonraki arasında “-den başka”
anlamıyla ilişki kuran ve Kazak
Türkçesinde “da, de, ta, te” olarak
dört türü bulunan kuvvetlendirme
edatı

d. HE/TK/38, S/AA/05,
T/ET/10, T/MT/10, T/MT/17,
T/QJ/19, T/QJ/71, T/UTM/27

de - demek, söylemek
d.- gen HE/A/12, HE/JD/40,
S/KR/01, T/AQ/41, T/MT/04,
T/MT/05, T/MT/13, T/QJ/57,
T/UTM/23
d.- gende HE/Q/15, T/QJ/07

d.- genine HE/JD/30
d.- ıdı T/AQ/02, T/QJ/07,
T/AQ/02, T/AQ/02
d.- ısıñ HE/H/11, HE/H/15
d.- ısız HE/JD/32
d.- ıtın T/MT/14, T/MT/19,
T/MT/20
d.- mes T/ME/73
d.- p T/AQ/25
d.- se T/QJ/19, T/QJ/71
d.- señ HE/Q/12
d.- p HE/A/15, HE/A/25,
HE/A/26, HE/JD/21, HE/TK/30,
HE/TK/34, HE/TK/35,
HE/TK/36, S/AA/08, S/AA/10,
S/AA/16, S/AA/17, S/AA/22,
S/AA/26, S/AA/27, S/KR/06,
T/AJ/26, T/ME/17, T/ME/19,
T/ME/21, T/ME/23, T/ME/25,
T/ME/27, T/ME/30, T/ME/32,
T/ME/34, T/ME/36, T/ME/38,
T/ME/45, T/ME/48, T/MT/20,
T/QE/35, T/QE/38, T/QE/40,
S/KR/02
d.- r HE/JD/17

dene vücut, ten
d.+ ge T/QJ/15

des imkân, fırsat
d. S/BDKE/18

dombyra dombıra, müzik aleti
d. T/AQ/18, T/D/11, T/D/12,
T/D/17, T/D/18, T/D/19,
T/AQ/25, T/D/06
d.+ mdy T/D/03
d.+ nyñ T/AQ/50

domala - kendi üzerinde döne döne
hareket etmek, yuvarlanmak
d.- ıdy T/QJ/08

dos <Far. dost, arkadaş
d.+ yma HE/H/29
d.+ ymnyñ HE/JD/14
d.+ ymyzdy S/KR/04
d.+ yñ S/BDKE/12, S/BDKE/21

dushpan <Far. düşman, hasım
d. S/KR/03, T/ME/63,
T/ME/65, T/QE/43
d.+ ğa T/ME/54
d.+ nyñ T/ME/58

dúbirle - gürültü patırtı yapmak
d.- p T/QE/03

dúim bütün, tam
d. HE/JD/12

gerektiğini düzenleyen inanış
yolu, din
d.+ inđi HE/A/34

dúme <Ar. dünya, âlem
d. T/ET/32, HE/Q/01, HE/Q/07,
HE/Q/11
d.+ ni T/ET/44

-E-

e- idi, geçmiş zamanı ifade eden
yardımcı fiil

dúr I. aniden çıkan sert ses
d. T/ET/32
II. ünlü, tanınmış, meşhur
d. S/AA/02, S/AA/03, S/AA/04,
S/AA/05, S/AA/06, S/AA/07

e.-di HE/S/22, HE/S/23,
S/AA/09, T/QJ/63, HE/S/25

e.- dım HE/H/01, HE/H/02,
HE/H/03, HE/H/09, T/ME/02,
T/ME/04, T/ME/05, T/ME/06,
T/ME/17, T/ME/19, T/ME/21,
T/ME/23, T/ME/25, T/ME/27,
T/ME/30, T/ME/32, T/ME/34,
T/ME/36, T/ME/38, T/ME/45,
T/ME/48, T/ME/49, T/ME/51,
T/ME/53, T/ME/55, T/ME/57,
T/ME/60, T/ME/64, T/QE/24,
T/QE/26, T/QE/28, T/QE/29,
T/QE/30, T/QE/35, T/QE/38,
T/QE/40, T/QE/44, HE/H/09,
T/ME/49, T/ME/56, T/QE/24

dúrilde - fazla gürültü çıkarmak,
gürlemek
d.- p T/QE/02

dýman eğlence, şenlik
d.+ ymyzdy HE/JD/65

dir titreme, ürperme
d. T/QJ/37, T/QJ/37

din <Ar. insanların yaratıcı olarak
kabul ettikleri üstün güce olan
imanlarını, ona yapacakları
ibadetlerin bütünü ve bu imana
göre davranışlarının nasıl olması

e.- diń T/ME/63, T/QE/43,
T/QJ/35, S/AK/13

e.-mes HE/TK/34, T/MT/13

e.-mespiz HE/S/02, HE/S/10,
HE/S/18

Edil I. → Attila
e.+ diñ T/ET/23
II. Volga nehri
e.+ diñ T/ME/18

ejel <Ar. eski, kadim
e.+ den T/ME/62, T/QE/42
e.+ gi HE/H/38, T/ME/65

ei dikkat çekmek için kullanılan bir
ünlem
e. HE/A/21, HE/H/41, T/D/11,
T/D/12, T/D/18, T/D/19,
T/ET/37, T/ET/41

eki birden sonra, üçten önce gelen
sayının adı, iki
e. T/ME/04, T/ME/53, T/QE/28

ekitalaı şüpheli, kuşkulu
e. T/ME/59

eken imek, ek fiil
e. HE/JD/17, HE/JD/23,
HE/JD/51, S/BDKE/12,
T/EA/04, T/QJ/07
e. S/BDKE/21

el halk, millet
e. S/AA/26, T/ET/38, T/ME/65,
HE/H/03, T/EA/04, T/ME/19
e.+ ge HE/JD/11, T/ET/34,
T/ME/20, S/BDKE/18
e.+ i T/UTM/23, HE/TK/14
e.+ im HE/H/41, T/EA/03,
T/EA/06, T/EA/09, T/EA/12,
T/EA/15, T/EA/18
e.+ im HE/S/01, HE/S/06
e.+ miz S/KR/01, S/KR/02,
S/KR/03, S/KR/04, S/KR/01,
S/KR/03, S/KR/04, S/KR/05,
S/KR/07
e.+ imizden S/KR/02

ele - elekten geçirmek, elemek
e.- nbespin T/AJ/13

elik - gücünün yetmeyeceği bir şeye
heveslenmek, özenmek
e.- ken T/AQ/43

eliktir - cezbetmek, çekmek, etkilemek
e.- gen T/AQ/53

em er- yardımcı fiilin görülen geçmiş
zamanı ve I. teklik şahıs çekimi
ile elde edilen “едім” fiilinin

	kısaltılmış şekli		
	e. HE/Q/10, T/ME/73	erkin	serbest, hür, özgür
			e. T/AQ/12
			e.+ dik HE/H/22
en	en, genişlik		
	e. T/ME/18	erlik	yiğitlik, kahramanlık, cesurluk
			e.+ inđi HE/TK/15
endi	şimdi, bundan sonra, daha, artık		
	e. HE/JD/17, HE/JD/65	er	mert, korkusuz, cesur, yiğit, er
			e. T/ET/23, T/ME/02, T/ME/51,
ene	anne, ana		T/QE/26, HE/H/22, HE/H/35,
	e.+ den T/EA/10		HE/TK/01, HE/TK/17,
			HE/TK/25, HE/TK/33
eñire	- hüngür hüngür ağlamak		e.+ im HE/TK/13
	e.- gen T/ME/02, T/ME/51		e.+ lerdiñ S/AA/21
	e.- p (eñirep júr-) T/QE/26		
	e.- tseñ S/AK/11	eregis	- inatlaşmak, tartışmak, münakaşa
			etmek
eñse	boynun arkası, ense		e.- ken T/ME/54, T/ME/58
	e.+ si T/ME/22		
ep	eğilim, yatkınlık, kabiliyet,	erik	irade, iktidar, istem
	yetenek		e.+ siz T/ME/23
	e. T/ME/56	ert	- eyerlemek, eyer takmak
			e.- tep HE/A/09
erın	ağzın yüze göre daha kırmızı		
	renkteki dolgun ve etlice alt ve	erten	gelecek, istikbal, yarın
	üst iki kenarından her biri, dudak		e. HE/JD/38
	e.+ in T/ME/13		e.+ im S/AA/26
			e.+ in HE/A/25, HE/A/31

es akıl, us, hafıza

e. T/D/07

e.+ ime HE/S/08

e.+ imnen S/AK/20

e.+ inde S/QK/06, S/QK/13

e.+ inđi jı T/ET/36, T/ET/40

es - (hava için) bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek, esmek

e.- ken T/AJ/23

esen sağ salim, esen

e. S/AK/04

e. (bol-) T/AJ/12

eski çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadim, eski

e. T/UTM/09

esti - duymak, işitmek

e.- gen T/D/06

e.- genine T/D/08

estirt - işittirmek

e.- keni T/AQ/51

e.- se T/AQ/01

Esim <Ar. I. ad, isim

e.+ imiz HE/JD/20

e.+ iniz HE/JD/05

II. (1598-1628) Kazak hanı

e.+ niñ T/UTM/09

esine - (uyku, rehavet, yorgunluk gibi sebeplerle) ağzı iyice açarak uzun ve derin bir nefes almak, esnemek

e.- me T/ET/36, T/ET/40

et - etmek, kılmak, yapmak

e.- em S/AK/10

e.- emin HE/H/44, T/QE/09, T/QE/10, T/QE/12

e.- ken T/MT/04, HE/A/03

e.- kız T/QJ/37

e.- peı S/AA/01

e.- sem T/ME/32, T/ME/25, T/ME/30, T/ME/27, T/ME/72

et insan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı, et

e.+ in T/ME/60

e.+ teı T/ME/13

etek elbisenin belden aşağı kısmı, etek

e. T/QJ/03, T/QJ/68

e.+ ten T/ME/66

esh <Far. zerre kadar, hiç

e. T/D/05

eshkim hiç kimse

e.+ ge S/KR/01

e.+ niñ HE/H/37

eshqaida hiçbir yere

e. HE/JD/56

eshbir olumsuz cümlelerde ismin başına getirildiği zaman o cinsten olan şeylerden birinin bile cümlede verilen hükmün dışında kalmadığını, bu hükmün o şeyin bütününe ait olduğunu anlatır, hiçbir

e. HE/H/03, S/KR/03

-J-

jai I. serbest, rahat

j. S/KR/01

II. durum, vaziyet

j.+ ym HE/JD/53

jaiay yaya

j. S/BDKE/07

j.+ dan HE/S/03, HE/S/11,

HE/S/19

j.+ myz HE/S/02, HE/S/10,

HE/S/18

jaila - sarmak, kaplamak

j.- ğan HE/H/27

jailap yavaşça, aheste aheste

j. T/AJ/23

jaina - parlamak, çeşitli renklere bürünmek, canlanmak

j.- ğanda T/ET/33

j.- ıdy T/AJ/03

jala iftira

j. jabsa T/UTM/31

j.+ ndy T/AQ/52

jalğan gerçek olmayan, yalan, uydurma

j. HE/JD/47

j.+ nyñ HE/Q/18

j.+ yna HE/Q/11

jalğastyr - devam ettirmek

j.- aıyq HE/JD/65	j.+ yna HE/JD/14
jalma - yok etmek, imha etmek j.- p (jalmap ket-) T/AQ/46	jan - yanmak, tutuşmak j.- ğan HE/JD/45 j.- ğanda S/AA/05 j.- yp T/QJ/27
jalyn alev, güç, kuvvet j. HE/H/7, HE/TK/18 j.+ dy HE/H/16 j.+ men T/QE/14 j.+ nan HE/H/32	jandyr - yakmak, yandırmak j.- ğan T/QE/14
jamaġat bir yere toplanmış insan kalabalığı, cemaat j. T/QJ/24	jańa az zaman önce, yeni j. T/QE/19
jaman kötü, fena j. T/EA/4, T/EA/17 j.+ darġa T/ME/57	jańar - yenilenmek, gelişmek j.- yp HE/TK/08
jan <Far. I. can, ruh j. HE/H/20, S/AK/08, T/AJ/23, HE/TK/18 j.+ nan T/ME/43 j.+ ym HE/JD/53, T/AJ/25, S/AK/12, T/AJ/16, T/AJ/24 j.+ ymdy S/AK/10 j.+ yń HE/S/01, HE/TK/17 j.+ yńda HE/JD/58 II. insan, kiři, fert	jap - kendi yaptığı suçu başkasına atmak, iftira atmak j.- sa (jala jap) T/UTM/31
	jaq taraf, yön j.+ qa HE/S/05, HE/S/13, HE/S/21
	jar <Far. yâr, eş, zevce, sevgili j. T/UTM/35, S/AK/16, S/AK/17 j.+ ğa HE/Q/08 j.+ ym S/AK/14

jara - işe yaramak, uygun gelmek
j.- mas HE/JD/28

jaral - yaratılmak
j.- ğan HE/H/32

jaran topluluk, millet, kavim, halk
j.+ dar T/AQ/23

jaras - yakışmak, uymak
j.- ar S/QK/09

jarat - yaratmak, meydana getirmek,
ortaya çıkarmak
j.- ylğan T/ET/42

jarq ısıldamak, parıldamak
j. T/MT/04

jarqyl ısıltı, parıltı
j. S/AA/12

jarqyn ışıklı, aydınlık
j. HE/A/25, HE/A/31

jarqynym gözüm, canım gibi seslenme
ifadesi
j. S/AK/04

jarty bir şeyin yarımı kadar olan, yarım
olan, yarı
j. HE/H/35

jarym tamamlanmamış, eksik, noksan,
yarım
j. T/AJ/21

jaryq ışık, nur, aydınlık
j. HE/JD/35, HE/JD/45

jas I. gözyaşı
j. T/EA/05, HE/A/20,
j.+ ty T/D/10
j.+ yn S/QK/11, T/EA/11
II. hayatın çocuklukla orta
yaşlılık arasındaki döneminde
bulunan, genç
j. HE/Q/17
j.+ syń T/UTM/17
III. doğuştan itibaren geçen ve yıl
birimiyle ölçülen zaman
j.+ y HE/S/23
j.+ ym HE/S/14

jasa - I. yapmak, etmek
j.- ımyń T/QE/11
j.- maı T/QE/07

II. yaşamak, ömür sürmek j.- ğan T/AJ/26 j.- ñyz HE/Q/06	
jastyq genç olma durumu, genç yaşta bulunan kimsenin hâli j.+ tan T/AJ/26	jaý istilacı, düşman, hasım j. S/KR/02, HE/H/03 j.+ dan HE/A/18 j.+ ymdy HE/TK/31 j.+ ymmen HE/H/20 j.+ yń T/ME/64, T/QE/44
jasyl sarı ile mavi arasında yer alan renk, yaprak rengi, yeşil j. T/AJ/03	jaýap <Ar. cevap, yanıt j.+ yn HE/JD/13, HE/JD/03
jat - birleşik fiillerde yardımcı fiil görevinde kullanılır (bılep jat-, bara jat-) j.- qan S/KR/01, T/ME/20, T/QJ/40 j.- yr T/ET/10, T/ET/11	jaýlyq önü kolun ucuna, arka tarafı ökçeye kadar örtecek geniş ipek beyaz renkli baş örtüsü j.+ y T/QJ/31 jaýynger asker, savaşçı, muharip j. HE/H/14, HE/H/22
jat yabancı, yad, ecnebi j.+ qa HE/A/22	jaz - yazıya geçirmek, yazı ile anlatmak
jaý - I. (yağmur, kar ve dolu) gökten yere düşmek j.- dyrgan T/QE/18 II. çok miktarda, arka arkaya gelmek j.- ğan HE/A/20 j.- sa HE/Q/03	j.- amyn HE/TK/32 j.- ylğan HE/A/07 jazda - yardımcı fiil; yazmak j.- (túse jazda-) syn T/QJ/53 jazgany alnında yazılmış olmak j.+ na HE/Q/14

jabyq - kaygılanmak, hayıflanmak,
üzülmek

j.- paı T/AJ/24

j.- yp S/BDKE/01

jağa eğik arazi, dağ yamacı, yaka
j.+ laı T/ME/20

jahan <Far. cihan, dünya
j.+ dy HE/H/36

jalbar - yalvarmak, yakarmak
j.- yn HE/A/24, HE/A/24

jalğyz yalnız, tek başına
j.+ dyq S/BDKE/13

jan <Far. can, ruh
j. HE/JD/39

janar göz, göz nuru, göz bebeği
j.+ dan HE/A/20
j.+ ymda HE/H/07
j.+ ynan T/QJ/27
j.+ ynda S/AA/12

jan - yanmak, tutuşmak
j.- yp T/QJ/43

japan düz, ıssız ova, yaban
j.+ da S/BDKE/07

jaqsy iyi, güzel
j.+ dan T/AJ/23
j.+ larğa T/ME/56
j.+ lyq T/AJ/17

jasy - gönlü kırılmak, hüzünlenmek
j.- sam S/BDKE/06

jaýla - yağmalamak, zapt etmek, istila
etmek, işgal etmek
j.- ğan HE/H/36
j.- syn T/QJ/48

jaz yaz, yaz mevsimi
j.+ y T/QE/14

jazyq suç, kabahat, günah
j.+ syz T/UTM/31

Jánibek Kazak Hanlığı'nın kurucusu
j. T/UTM/06

jelbire - sallanmak, dalgalanmak
j.- gen T/ET/50

jelik - heveslenmek, ilgi duymak
j.- ken T/AQ/42, T/AQ/44

jelkilde - atılmak, coşmak
j.- gen T/ET/51

jeruiyq cennet gibi yer
j.+ taı T/UTM/22

jetim <Ar. yetim, öksüz
j. T/ME/32, T/QE/40

Jetisý bölge adı
j. HE/H/27

jetkiz - yetiştirmek, ulaştırmak
j.- em HE/Q/12

je - ağızda çiğneyerek yutmak,
yemek
j.- ıdı T/ET/03, T/ET/07,
T/ET/20, T/ET/60, T/ET/64
j.- p T/ME/60

jebe yay denilen âletle fırlatılan ve
ucunda sivri bir demir bulunan
ince kısa değnek, tir, sehim, ok
j. T/ME/55

jel yel, rüzgâr
j. HE/H/19

jeli esas, temel
j.+ sim HE/Q/16

jelpilde - dalgalar peyda etmek,
temevvüç etmek, dalgalanmak

j.- p T/QJ/31

jem hayvan yiyeceği, yem
j. T/ET/39

jeń yen (elbisede)
j. T/ME/66

jeńge dayı veya amca karısı, yenge
j.+ m T/QJ/34

jer kara parçası
j. HE/A/35, T/QE/01, T/QE/02,
T/QE/04, T/QE/05, T/QE/22
j. T/UTM/46
j.+ de T/ME/70
j.+ ge T/D/02
j.+ i T/UTM/22
j.+ im HE/S/09, HE/S/16
j.+ imizdiń S/KR/02

j.+ ín S/AK/07	
j.+ índi HE/A/18	joldas yoldaş, arkadaş
j.+ lerden S/AK/09	j.+ tar T/QJ/05
jet - varmak, ulaşmak, erişmek	jolyq - yüz yüze görüşmek, buluşmak,
j.- er HE/JD/30	uğramak
j.- ken HE/S/23	j.- sań T/ME/70
j.- peidi HE/JD/55, HE/JD/25	
j.- peitin HE/JD/29	joq yok, var sözünün karşıtı
j.- pesem HE/JD/33	j. HE/Q/15, T/SO/15
j.- seń S/AK/08	
ji düzenlemek, toplamak	jorga yorga, binicisini sarsmayan (bir at yürüyüşü)
j. T/ET/36, T/ET/40	j. HE/Q/09, T/QJ/01, T/QJ/13,
	T/QJ/16, T/QJ/18, T/QJ/66,
jiyn kalabalık, yığın	T/QJ/70
j. S/AK/06	
joğalt - kaybetmek, yitirmek	josy - kitle hâlinde hareket etmek
j.- sań HE/JD/38	j.- ğan T/AQ/44, T/AQ/57,
	T/AQ/12, T/AQ/36
jol bir yerden bir yere gitmek	joğal - yok olmak, kaybolmak
amacıyla içinden veya üzerinden	j.- mas T/AJ/11
geçilen yer, tarik, yol	
j. HE/Q/01, HE/JD/35	joq yok, var sözünün karşıtı
j.+ dağy T/MT/14	j. HE/Q/16, HE/Q/18, HE/S/01
j.+ dy HE/TK/11	j.+ tyqta T/UTM/26
j.+ ğa HE/Q/10	
j.+ ymen T/UTM/09, T/UTM/10	Joshy Cuci Han, Altın Orda Devleti'nin

kurucusu	j. HE/JD/12
j. T/AQ/04, T/AQ/05, T/AQ/06, T/AQ/07, T/AQ/08, T/AQ/09, T/AQ/55	j.+ tyń T/AQ/48, T/ET/34 j.+ ym S/AA/17 j.+ ymdy T/UTM/05 j.+ ynan T/EA/04 j.+ yń T/ET/15
jónel - gitmek, ayrılmak (ölüm anlamında kullanılır; “göçmek” gibi) j.- mek T/AJ/11	júgir - bir yere hızla, acele ile gitmek, koşmak j.- gen HE/JD/55
jý - (bir şeyi) su veya başka bir sıvı ile temizlemek, yıkamak j.- yp HE/S/09	júr - adım atarak ilerlemek, gitmek, yürümek j. T/SO/02, T/SO/06, T/SO/10, T/SO/14, T/SO/18 j.- gen T/AQ/31, S/AK/07, T/QE/26 j.- gende T/ME/01, T/ME/50, T/QE/25, HE/S/04, HE/S/12, HE/S/20 j.- megendeı T/MT/08 j.- meıdı HE/JD/41 j.- meńder HE/JD/44 j.- misiń S/AK/04 j.- se T/QJ/26 j.- sin T/QJ/30
jýan kalın, geniş j. T/ME/08, T/QE/32	
jumaq çok güzel, iç açıcı, huzur verici yer, cennet j.+ y T/UTM/43	
jumyr oval, yuvarlak j. T/ET/14	
jul - çekmek, yolmak, sökmek, koparmak j.- malap T/AQ/46	
jurt halk, millet	júrek kalp, yürek j. T/D/04, T/QJ/51

j.+ im HE/TK/36	j.- typ T/ME/12
j.+ imde HE/H/08	
j.+ in T/QJ/37	jylý sıcaklık, ısı
j.+ inde T/UTM/42	j. HE/JD/58
j.+ in HE/JD/39	
j.+ ke HE/JD/63, HE/JD/41	jyr uzun, manzum şiir
j.+ terde T/QJ/49	j. T/UTM/13, T/QJ/55,
j.+ terdi T/QJ/55	HE/A/30, T/UTM/42
j.+ terge T/D/09	j.+ da HE/JD/63
j.+ terin T/D/15, T/QJ/65	
j.+ tin T/QJ/20, T/QJ/72	jyrla - şarkı, türkü söylemek
	j.- ıdy T/AQ/25
júz sima, çehre, yüz	j.- p T/AQ/49
j.+ i S/AK/03	
j.+ ime HE/H/16	jylğa oyulmuş, içi boş ve çukur olan,
j.+ inde HE/H/28	oyuk
j.+ in HE/JD/58	j.+ dan T/ME/16
j.+ in di S/AK/02, T/SO/04	
jygył - yıkılmak, düşmek	jyra derecik, küçük dere, hendek, su
j.- masyn T/ET/17	yolu
	j.+ ga T/ME/15
jyl yıl, sene	jibek ipek gibi yumuşak ve parlak olan
j.+ ym HE/S/14	j.+ pin HE/H/29
jyla - acı, keder, pişmanlık ve bâzan da	jigit genç, delikanlı, yiğit
sevinçten gözyaşı dökmek,	j. HE/JD/31, T/QJ/56
ağlamak	j.+ im HE/JD/19
j.- ı (ber-) S/QK/11	j.+ imiz HE/JD/23

j.+ ter HE/JD/16, HE/JD/27,
HE/JD/61, HE/JD/66, T/QJ/42,
T/QJ/52, HE/Q/17
j.+ tiń T/QJ/64

-Z-

zaman <Ar. zaman, vakit, devir
z. T/EA/07, T/EA/08, T/EA/13,
T/EA/14
z.+ ға T/UTM/38

zamanaqyr <Ar. ahir zaman
z. T/ET/13

zar kaygı, tasa, acı
z. S/AK/11
z.+ y HE/S/25

zarla - feryat etmek, derdini dökmek
z.- ған T/AQ/49

zat eşya, şey
z. S/AK/15

zor <Far. kocaman, iri, büyük
z. HE/JD/51

-I-

ı - eǵmek, bükmek
1.- gen HE/TK/03
1.- ip T/QE/06

ie iye, sahip, efendi
1.+ miz T/AQ/24
1.+ si T/ET/48

Isataı İsatay Taymanulı, 1836-1838
yıllarında Kazakların Bökey Orda
yönetimine ve Ural Kazaklarına
karşı başlattığı isyanın
liderlerinden biridir. Bu isyanda
Makhambet Ötemisulı ile birlikte
hareket etmiştir.

1.+ dyń T/ME/03, T/ME/52,
T/QE/27

itelgi güçlü, yetenekli, zeki delikanlı
1. T/ME/40

iske - kokusunu almak için bir şeyi
burnuna yaklaştırıp havayı içine
çekmek, koklamak
1.- p T/QE/06

-K-

kári yaşlı, ihtiyar

k. HE/S/23

k.+ sin T/UTM/17

kempir kocakarı, yaşlı kadın.

k. T/QJ/30

k.+ ine T/QJ/29

kel - (bir şey veya kimse) konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesafe katedip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak, gelmek

k. HE/JD/61

k.- di HE/A/11

k.- e T/QJ/22

k.- edi HE/TK/08, HE/TK/26, T/AJ/02, T/EA/02, T/EA/05, T/EA/01

k.- er T/QJ/02, T/QJ/04, T/QJ/17, T/QJ/67, T/QJ/69

k.- etin S/BDKE/10

k.- genbiz T/MT/12

k.- gende T/D/01

k.- ip T/AQ/18

Kenesary Kazak Hanlığı'nın son hükümdarı

k. T/UTM/15

ker çileli, sıkıntılı

k. T/UTM/38

kerege bir binanın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı, duvar
k.+ sin T/ME/24

Kerei Kazak Hanlığı kurucusu

k. T/UTM/06

kelin evlenmek üzere süslenip hazırlanmış genç kız veya yeni evlenmiş kadın, gelin

k. HE/JD/11

k.+ derge T/QJ/41

keremet <Ar. harika, muhteşem, harikulade, olağanüstü

k. T/AJ/04, T/AJ/02

keyde göğüs, gövde

	k. T/UTM/18		k. S/BDKE/12, S/BDKE/21, T/ET/14
kez	zaman, süre, vakit k. T/AQ/32 k.+ de T/QJ/52 k.+ içinde T/MT/15	kerim	şahane, mükemmel, çok güzel k. S/AK/05, S/AK/19
kek	kin, öç, intikam k. T/UTM/38	kerne	- ağzına kadar dolmak, taşmak k.- gende S/BDKE/17
kekil	<Far. perçem, kâkül k.+ dim T/SO/11	kes	- kesmek, doğramak, dilimlemek k.- ip T/ME/66 k.- isip T/ME/14 k.- ken HE/S/09 k.- kilep T/ME/24 k.- sem T/QE/35, T/ME/17
kem	eksik, noksan k. T/ME/05, T/QE/29	kesh	- geçirmek, yaşamak k.- emin T/AJ/04
keñ	geniş, bol k. T/ET/37	keshe	dün, geçenlerde, geçende k.+ gi S/QK/06, S/QK/13
keñirdek	boynun ön tarafında derinin hemen altında bulunan nefes borusunun üst kısmı, hançere, gırtlak k.+ in T/ME/14	keshir	- affetmek, bağışlamak k.- in iz HE/JD/19
keñkilde	- kıkır kıkır gülmek k.- p T/QJ/30	ket	- gitmek, bir yere doğru yönelmek k.- edi HE/Q/08 k.- emiz T/MT/09, T/MT/09, T/MT/11
kerek	gerek, lazım		

k.- er T/ME/73, HE/Q/10	k.- sem T/ME/36
k.- ipti T/AQ/46	
k.- ken T/QE/05, T/SO/16, S/AA/09, T/AQ/59	kıe kut, kutsallık
k.- kende S/QK/03, S/QK/10	k.+ li T/QE/01, T/QE/22
k.- peıdı HE/JD/56, S/AK/20	kóger - gelişip olgunlaşmak
k.- pese HE/A/32	k.- mespin T/AJ/14
k.- se S/AK/17	
k.- tik HE/JD/68	kólek çamaşır üstüne giyilen dış giyeceği, giysi, libas, esvap, elbise
k.- tim HE/S/15	k. T/QJ/03, T/QJ/68
k.- ý T/MT/12	
kep - ıslaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelmek, kurumak	kókjiek ufuk, evren, göz erimi
k.- ip T/MT/15	k. T/QE/20
kezek sıra, kuyruk	kól kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su, göl
k.+ ti T/MT/10	k. S/QK/11, T/EA/11
kezeń devre, dönem, devir, zaman	k.+ ge S/QK/08
k.+ de S/AA/20	k.+ im HE/S/06
kı - (örtünüp korunmak veya süslenmek için) bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek, giymek	kólbe - çok yer kaplamak, geniş yer kaplamak
k.- gen T/ME/35	k.- gen T/QE/20
k.- inip HE/H/04	kómeı boğaz, gırtlak, yutak
k.- mese T/QJ/03, T/QJ/68	k.+ ine T/AQ/01, T/AQ/10

kóp çok, fazla, bol

k. S/AK/03, T/ME/57

k.+ shilik HE/Q/06

k.+ ti T/D/17

kór - (gözle ve ışık yardımı ile) bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek, görmek

k.- eik HE/JD/18

k.- emin T/AJ/04

k.- etin S/BDKE/11

k.- gen HE/S/07, T/QJ/52,
T/D/17

k.- gende S/AK/02, T/SO/04

k.- ip HE/JD/02

k.- megeli S/AK/03

k.- megen T/UTM/25, T/UTM/26

k.- megender HE/H/24

k.- se S/BDKE/11

k.- seter HE/JD/35

kórikti güzel, yakışıklı

k.+ ndi T/ME/37

kóris - görüşmek, buluşmak

k.- ip HE/JD/06

kórkem güzel, yakışıklı, görkemli, haşmetli, süslü

k. HE/JD/17

kósh eşyası ile bir yerden bir yere giden kâfile, kervan, göç

k. T/EA/01

kóshe yerleşim yerlerinde ev ve dükkânlar arasında uzanan, caddeye nispetle daha dar ve kısa yol, sokak

k.+ niñ T/AJ/08

kót atın arka, kalça kısmı

k.+ ine T/ME/44

kóter - bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek, kaldırmak

k.- gen T/D/15

k.- ip HE/A/23

kóz insanda ve hayvanda görme organı, göz

k. T/QJ/32, T/D/10

k.+ den T/EA/05

k.+ diñ S/QK/11, T/EA/11

k.+ i T/ET/28, T/ET/33

k.+ im S/QK/05, S/QK/12

k.+ ime HE/H/26

k.+ in T/ME/40	razı olmak
k.+ in S/AK/19	k.- er HE/JD/21
k.+ in di HE/S/01	k.- ersin HE/Q/14
k.+ in di HE/S/01	
k.+ siz T/AJ/18	kónil gönül, heves, istek
	k. S/AK/18
kók I. mavi	k.+ ge S/BDKE/09
k. T/MT/05, S/AA/11,	k.+ im S/BDKE/15, T/AJ/21
S/AA/28, T/EA/16	k.+ imdi S/AK/16, S/AK/17
II. gökyüzü, gök, sema	
k. HE/TK/15, HE/H/08	kórin - görünmek
k.+ in di HE/TK/08	k.- bese T/ET/38
k.+ ke T/QE/34, T/ME/10,	k.- gen T/UTM/11
HE/A/23	
k.+ te HE/H/02	kóringen herhangi, rastgele, kim olursa
k.+ tegi HE/JD/47	
	k.+ ge T/ET/39
kókbóri bozkurt	
k. HE/TK/04	kósh - göçmek, taşınmak
k.+ deı T/UTM/21	k.- ip S/QK/01, S/QK/08
k.+ niń T/ET/48	k.- ken T/EA/02
kóktem ilkbahar, bahar	kýá şahit, tanık
k.+ i T/QE/16	k. HE/JD/12
kóldeneń yatay, genişlik, en	kúder ümit, umut
k. T/QE/20	k. HE/Q/04
kón - ikna olmak, kabul etmek, yapmaya	kúlim ağzını açmadan iki yana doğru

yaymak sûretiyle ve ses çıkarmadan sadece yüz ifadesinin aldığı mana ile memnûniyetini, hoşnutluğunu belli etmek, hafifçe ve sessizce gülmek, tebessüm etmek, gülümsemek
k. (kûlim qaq-) T/ET/28

kûl - (bir kimse bir şeyi tuhaf bulduğu veya bir şeye sevindiği zaman) kesik kesik sesler çıkarmak sûretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak, gülmek
k.- ýin T/QJ/59

kûlki gülüş, gülme
k.+ ni T/MT/03

kûlli külli, külliye, hepsi, tamamı
k. T/ET/29, T/ET/32

kún I. güneş
k. T/UTM/47, T/MT/17, HE/H/02, HE/H/18, HE/H/39, HE/H/43, HE/H/45
k.+ deı HE/JD/17
k.+ men HE/H/33, HE/H/34
k.+ nen S/AA/05
k.+ nin T/ET/28, T/ET/33

II. tam gün, 24 saat

k. T/AJ/02, T/QJ/23, T/AJ/04
k.+ de S/AK/06, S/AK/06
k.+ deı HE/S/04, HE/S/12, HE/S/20
k.+ der T/ET/01, T/ET/05, T/ET/18, T/ET/54, T/ET/58, T/ET/62
k.+ i T/MT/07, T/EA/17, T/MT/02
k.+ im S/AA/31, HE/S/07
k.+ inde T/D/13
k.+ inin HE/A/19

kún köle (kadın), cariye
k. S/KR/06

kúrkir kalın, tok ve gür bir ses çıkarmak, gürleme
k.+ i T/MT/05

kúsh güç, kuvvet
k. T/D/16
k.+ in HE/TK/23

kúz güz, sonbahar
k.+ i T/QE/17

kúzen sansargiller familyasından, çok

uzun gövdeli, kısa bacaklı, sivri çeneli, esmer kırmızı renkte, karnı beyaz, fare, tarla sıçanı ve köstebekle beslenen, kümeslere zarar veren yırtıcı, etcil memeli hayvan, gelincik k.+ de1 T/ME/42	k.- sem T/ME/23
kúreñ kızıl kahve, kiremit rengi k. T/QE/19	kim hangi kimse, kim k. HE/H/01, HE/H/11, HE/H/15, T/AQ/01 k.+ de T/AQ/01 k.+ der T/ET/22 k.+ ge T/ET/14
kúrpilde - esmek (kar, yağmur veya bol tozlu sert rüzgâr) k.- gen T/D/02	kir kirli çamaşırlar k. HE/S/09
kúshik encik, enik, köpek yavrusu k.+ te1 T/ME/41	kireýke zırh, değerli kaftan k. T/ME/35
kim hangi kimse, kim k. HE/JD/05, T/AJ/11	kishkentaı küçücük, minimini k.+ dan HE/Q/13
kindik memeli hayvanlarda eteneden gelen damar örgüsünün yavrunun vücuduna girdiği delik, göbek k. HE/S/09	-Q-
kir - (dışarıdan içeriye) geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek, girmek	qadir <Ar. hürmet, saygı, kadir, değer q.+ i T/SO/15
	qağaz <Far. kâğıt, yaprak, sayfa q.+ ben S/QK/04
	qağan kağan, hakan, han, hükümdar q. HE/TK/40

qai adı geçen hususla, iki veya daha fazla şeyden neyin veya kimin kastedildiği öğrenilmek istendiği zaman kullanılan soru sıfatı, hangi

q. T/EA/07, T/EA/13, T/ME/05, T/QE/29

qaina - (bir kap içindeki sıvı) sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak, kaynamak

q.- ğanda T/ET/30

qaira - bilemek, keskinleştirmek

q.- ğan HE/H/28

qairan özlem, istek duygularını bildiren söz

q. HE/S/06, HE/S/09, HE/S/16

qaisar kararlı, tutarlı, sözünden dönmeyen, sebatlı

q. HE/A/12, T/ET/24

qait - geri dönmek

q.- sa T/ET/34

qaitiın “ne yapabilirim?” anlamında kullanılan söz

q. S/AK/18

qaitem ne olursa olsun, mutlaka

q. HE/Q/12

qal - (olduğu yerde ve olduğu halde) durmak, kalmak

q.- ad S/AK/18

q.- ady T/MT/18

q.- dy HE/S/16

q.- ğan HE/A/17, T/ET/56, T/UTM/01, T/UTM/02, T/UTM/05, HE/H/13

q.- ğandaryń HE/JD/28

q.- ğanynda S/BDKE/01

q.- ma HE/JD/42

q.- mai HE/TK/03

q.- maidy T/ET/27, T/ET/31

q.- mas T/ET/35

q.- sam S/BDKE/07

q.- yp HE/JD/44

qalai bir kimse veya bir şey hakkında bilgi almak için kullanılan soru sıfatı; ne biçim, ne türlü, ne gibi, nasıl

q.+ da T/QJ/36

qalgı - uyuklamak, gözleri kapanmak

q.- masyn T/ET/16	q.+ y HE/TK/28, T/ET/25, T/ET/26, T/ET/30, T/ET/34, S/AA/33
qalqam sevgi ifadesi (yavrum, canım)	q.+ yn T/ME/16, HE/A/06 q.+ yń T/MT/15
q. HE/JD/29, S/AK/08	
qalqataı sevgi ifadesi (yavrucuğum, güzelim)	qan - kanmak, susuzluğunu gidermek q.- dyrsań T/MT/16 q.- ған HE/S/01
q. S/AK/15	
qalqy - su yüzünde durmak, bata çıka yüzmek	qanat kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ, kanat
q.- dym T/SO/08	q.+ ty HE/H/05, HE/H/12 q.+ yn T/QE/21 q.+ ynan T/ET/45
qama - tevkif etmek, tutuklamak, hapse atmak	
q.- typ S/KR/07	
qamaý tevkif etme, tutuklama	qansha soru zamiri; kaç, ne kadar?
q.+ da HE/S/01	q. T/AJ/21
qamys buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki, kamyş	qańtar Ocak, kış mevsiminin ikinci ayı q.+ dan T/EA/17
q. T/SO/01, T/SO/05, T/SO/09, T/SO/13, T/SO/17	qapas koğuş, hücre, zindan q.+ tağy S/AA/28
qan kan, soy, nesil, ırk	qaqpa dış kapı, kale kapısı
q. HE/H/14, HE/A/20, T/QJ/15	q. T/ME/12

qar havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif beyaz taneler, kar q. T/D/02, HE/TK/21	qash - (birinden veya bir şeyden) kurtulmak için süratle uzaklaşmak, kaçmak q.- pasyn S/KR/02 q.- qan T/AQ/29 q.- ypty T/AQ/32
qara - bakmak, göz atmak q.- ğan HE/H/06 q.- ı HE/JD/40 q.- maý T/MT/20 q.- shy HE/H/16, T/QJ/41 q.- syn HE/H/26 q.- tpa HE/A/22	qashan ne zaman? q. T/QE/12 qasqa güçlü, etkili, nüfuzlu q. T/UTM/10 qat - eklemek işi, ilâve, eklemek q.- yp T/QJ/55, T/QJ/54
qarağym sevgi ifadesi (evladım, yavrum) q. S/AK/01, S/QK/03, S/QK/10, T/SO/11	qatala - susuzluktan dili damağı kurumak, çok susamak, hararet basmak. q.- ğan T/MT/15
qarai göre, -e doğru, -e kadar q. HE/JD/65	qaýym <Ar. topluluk, grup q.+ daryn T/AJ/19 q.+ men HE/H/19
qardyr - maruz bırakmak q.- ğan T/QE/15	qaz - toprağı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak, kazmak q.- saňyz HE/Q/08
qaryn karın, mide q.+ y T/ME/08, T/QE/32	

qaz ördek giller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bazı türleri göçebe olan, bazı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi, kaz
q. T/SO/07

qazyq toprağa çakılan, ucu sivriltilmiş ağaç, sırik veya odun, kazık
q.+ qa T/UTM/03

qaharman <Far. kahraman, bahadır
q. HE/TK/14

qaida soru zamiri, nerede, nereye
q. HE/JD/50, S/AK/13, T/ET/48, T/ET/49, T/ET/50, T/ET/51, T/QJ/23, HE/JD/36, T/ET/35

qaiǵy kaygı, tasa
q. HE/JD/34, T/D/13
q.+ ly T/AQ/58

qaiǵyr - kaygılanmak, üzölmek, gamlanmak, kederlenmek
q.- ǵandy T/D/05

qaiǵai - eǵrilmek, kıvrılmak, bükölmek
q.- yp HE/S/01

qairań derin olmayan, sıǵ yer
q.+ nan T/ME/71

qaita gene, yine, tekrar
q. HE/S/08, T/ET/52, T/ET/53, HE/TK/27, T/ET/01, T/ET/05, T/ET/18, T/ET/24, T/ET/25, T/ET/54, T/ET/59, T/ET/63
q.+ dan HE/TK/24, HE/TK/32

qala - istemek, arzulamak
q.- ǵanyn HE/JD/31

qaldyr - bırakmak, (bilgiyi) atlamak
q.- maı T/AQ/20

qalqa güzel, gösterişli kız
q.+ taı HE/JD/01

qalyń gelin olacak kıza verilen para veya armaǵan, kalın
q.+ syz T/ME/38

qandai bir kimse veya bir şey hakkında bilgi almak için kullanılan soru

sıfatı; ne biçim, ne türlü, ne gibi,

nasıl

q. T/QJ/59

qane haydi, hani

q. HE/JD/66

qanekerı → qane

q. HE/JD/18

Qanikerı özel ad; kız ismi

q.+ deı T/ME/37

qara kara, siyah

q. HE/Q/09, T/ET/46, HE/A/35,
S/QK/05, S/QK/12, T/D/01,
T/EA/01, T/EA/05, T/ET/45,
T/QJ/01, T/QJ/13, T/QJ/16,
T/QJ/18, T/QJ/66, T/QJ/70

Qarabah Karabah

q. HE/TK/16

qas <Ar. gerçek, hakiki, sahici, has

q. HE/TK/29, HE/TK/31

qasy yanı

q.+ ma HE/H/29

q.+ mda S/BDKE/05

Qasym Kazak Hanlığı'nın dördüncü hani

q.+ nyń T/UTM/10

qatqaq soğuktan donan, buzlaşan yer

q. T/AQ/34

qatyn zevce, eş

q. T/ME/30, T/QE/38

qaýmala - etrafını sarmak, kuşatmak, ihata etmek

q.- ğan T/AQ/22

Qazaq Kazakistan'da yaşayan Türk soylu halk, Kazak

q. T/UTM/23, HE/A/15,
HE/A/21, S/KR/01, HE/A/12

q.+ pen T/ME/06, T/QE/30

q.+ qa S/AA/01

q.+ tan T/ME/05, T/QE/29

q.+ tyǵym S/AA/33

q.+ tyń HE/H/30

q.+ tyq S/AA/08

q.+ tyqqa S/AA/23

q.+ tyqtyń T/UTM/41

q.+ ym HE/S/01

q.+ ymnyń HE/A/04

qánekeı haydi, hani	q.+ yńda HE/TK/10
q. T/QJ/05	q.+ yńdy HE/A/23, S/BDKE/20
	q.+ yńyz HE/JD/25
qıa h�nerli, eli yatkın, eğimli	qon - konmak, yere inmek
q. T/ME/72	q.- ar HE/JD/54
	q.- dyrsam T/ME/19
qıan ıssız, uzak bozkır	q.- ęanda S/AA/03, S/AA/07
q.+ nan T/AQ/29	
qıyn zor, �etin, m�şk�l	qońyr kahverengi
q. HE/JD/53, S/AK/09	q. T/SO/07
qıyr uzak, ırak	qoręa - korumak, savunmak, müdafaa etmek, muhafaza etmek
q. HE/S/15	q. HE/A/35
q.+ syz T/AQ/30	q.- p HE/A/18
qısyq eğri, çarpık, yamuk	qorgasyn ağır, yumuşak, kolayca d�v�lebilen, maviye �alan gri (kurşun�) renkli, boru im�li ve birçok kimyev� birleşikte kullanılan, yoğunluğu 11,3, erime derecesi 327�, atom ağırlığı 207,21, atom numarası 82, sembolü Pb olan metal element, kurşun
qol kolun, bilek mafsalından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı, el	q. T/AQ/01
q. HE/JD/29	q.+ dy T/AQ/10
q.+ da T/ET/12, T/SO/15	
q.+ dağy T/MT/13	
q.+ dan T/SO/16, T/UTM/45	
q.+ ęa HE/Q/09	

qosyl - I. eklenmek, katılmak, iştirak etmek, ilave olmak
q.- ğan T/AQ/40
q.- yp T/QJ/56
II. evlenmek
T/AQ/60

qozğa - itelemek, kımıldatmak, hareket ettirmek
q.- syn T/QJ/51

qozğalys iş, hareket
q. T/MT/19

qoi - koymak, bırakmak
q. T/QJ/19, T/QJ/71
q.- maıdy HE/JD/31
q.- maımyñ S/AA/01
q.- mańdar T/QJ/19, T/QJ/71
q.- yńdar T/AQ/02

qolda - kollamak, desteklemek
q.- ı HE/A/28
q.- ıdy HE/JD/30

qos çift, iki, ikiz
q. HE/S/14. T/QJ/03, T/QJ/20, T/QJ/68, T/QJ/72

qos - katmak, birleştirmek, eklemek
q.- syn T/QJ/14

qosshy kahramanın en güvenilir askeri
q. T/ET/49

qý fani, yalan
q. T/AQ/28, T/AQ/54, T/QJ/08

qý - birisinin ardına düşmek, kovalamak
q.- yp T/AQ/37

qýanysh içte duyulan hoşnutluğun dışa vuran belirtisi, sevinme hâli, neşe, coşku, sevinç
q.+ ty T/MT/03

qýys bir şey içindeki boş yer, çukur, oyuk
q. HE/Q/07

quıgyt - dörtñala, dolu dizgin gitmek
q.- yp T/AQ/40

qulazy - neşesi kaçmak, morali bozulmak
q.- p S/BDKE/16

qulshylyq kulluk etmek, sığınmak

q. T/QE/09, T/QE/10

qutqar - kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek, kurtarmak

q.- yñdar T/ET/44

quba al donlu (at)

q. T/AQ/30

qudai <Far. Huda, Allah

q. T/ME/46, HE/TK/07

quı - dökmek, doldurmak, koymak

q.- amyn T/AQ/01

q.- yñdar T/AQ/10

qul kul, esir, köle

q. S/KR/06, T/AJ/26

q.+ dyq HE/A/29

qula - düşmek, devrilmek

q.- p HE/Q/08

qulan yabani at

q. T/AQ/11, T/AQ/28,

T/AQ/28, T/AQ/29, T/AQ/36,

T/AQ/42, T/AQ/44, T/AQ/47,

T/AQ/54, T/AQ/54, T/AQ/57

q.+ dy T/AQ/37

q.+ ğa T/AQ/39

q.+ men T/AQ/43

q.+ nyñ T/AQ/13

qulaq başın iki yanında bulunan işitme organı, kulak

q. HE/H/41, T/AQ/21

q.+ yñ T/AQ/27

qum silisli kütlelerin, bâzı kaya ve mâden parçalarının tabiî tesirlerle parçalanıp ufalanması sonucu ortaya çıkan küçük ve sert tânecikler ve bunlardan oluşan kütle, kum

q.+ darġa T/QE/10

qun değer, bedel

q.+ y HE/A/19

qunan üç yaşına giren erkek at

q.+ dy T/AQ/38

qunar toprağın gücü, verimliliği

q.+ y T/UTM/41

qur - kurmak, yapmak

q.- atyp T/QJ/47

q.- ğan HE/H/21

q.- yp T/AJ/08

qural - bir araya gelmek, toplanmak,
oluşturulmak

q.- mağan HE/Q/02

qurban <Ar. bir şey uğrunda değerli bir
şeyden vazgeçme, uğruna verme,
feda

q. S/AK/10

qurby akran, yaşıt

q.+ m HE/Q/13

q.+ mdy HE/JD/26

quryqta - serbest bırakmamak, tutmak

q.- dy T/ET/22

qus yumurtlayan omurgalılarından
gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı,
vücudu tüylerle kaplı, uçucu
hayvanların ortak adı, kuş

q.+ y T/EA/14

q.+ ym HE/TK/24

qush - evlenmek, aile kurmak

q.- sam T/ME/38

qut kut, servet, bereket, uğur

q. S/KR/02

qyl - yapmak, etmek, kılmak

q.- ğan T/UTM/07

q.- sam T/ME/48, T/QE/40,
T/QE/38

q.- yp S/QK/11, T/EA/11,
HE/JD/11, T/UTM/06

qyl çok ince, ipince, kıl

q.+ yn T/QJ/51

qylqan balıkların etleri arasında
bulunan, iğne gibi ince ve sivri
kemikçik, kılçık

q.+ yń T/ME/73

qylysh kın içine konup bir kayışla bele
takılan, çelikten yapılmış, eğri
veya düz, uzun kesici silâh, kılıç

q.+ yn HE/A/05, HE/TK/10

qynai ince bel

q. S/QK/09

qyńsy - köpeğin canı yandıǵında
çıkardığı ses
q.- typ T/ME/41

qyp kılmak filinin kısaltılmış
versiyonu; kıp
q. HE/A/30

qyrman ekinlerin dövülme mevsimi,
hasat zamanı, harman
q. T/QE/17

qyrna - kazıyıp temizlemek, parlatmak
q.- ıdy T/AQ/26

qys 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta
sona eren, sonbahar ile ilkbahar
arasındaki yılın en soğuk
mevsimi, kış
q. T/D/01
q.+ tan T/EA/17
q.+ y T/QE/15

qystaı kışın barınılan yer, kışlık yer,
kışlak
q. S/AK/09

qyz dişi cinsten olan genç kimseler

için kullanılan hitap sözü, kız

q. HE/A/06, S/KR/06, T/EA/10,
T/QJ/56

q.+ dar T/QJ/46, T/QJ/50,
HE/JD/66

q.+ dardyń HE/JD/13

q.+ dy S/KR/07

q.+ dyń T/QJ/04, T/QJ/69

q.+ yna T/AQ/60

qyzǵan - imrenmek, özenmek, gıpta
etmek, kıskanmak
q.- bas T/D/10

qyzmet <Ar. iş, hizmet

q. S/AA/01

q.+ ker T/AJ/26

qyzyq - tuhaf, ilginç olay

q.- tym T/AJ/26

qyr kır, bozkır

q.+ da T/AQ/12

q.+ largá T/QE/11

qyran kartalgillerin genel adı

q. HE/A/13

q.+ nyń T/QE/21

q.+ ym HE/H/40, HE/A/12

qys - kıstırmak, sıkıştırmak

q.- qan T/EA/13

q.- yp T/QJ/32

qyzyl kızıl, kırmızı, al

q. S/QK/09, T/ME/55

-L-

lai saman ve balçık karışımı, lığ

l. S/QK/08

laýla - alevlenmek, cayır cayır yanmak

l.- ған HE/H/02, HE/H/34,
HE/TK/14

laýazym rütbe, mertebe, unvan

l.+ yn T/ME/10, T/QE/34

-M-

ma soru eki, mı

m. HE/JD/40, HE/JD/54,
T/ET/53

maidan savaş alanı

m.+ da T/QJ/28

mań bölge, yer, civar

m.+ da T/QE/08

maqтан - övünmek, kendini övmek

m.- yp T/QJ/29

maған ben zamirinin yönelme hâli,
bana

m. HE/H/06, HE/H/11,
HE/H/15, T/ME/70

mal I. at hayvanlarının genel adı, mal

m. S/KR/01, T/ME/21

II. mal mülk, varlık, zenginlik

m.+ ға T/AJ/26

m.+ yń HE/S/01

Manas Manas destanı

m. HE/TK/23

mańdai yüzün, kaşların üstünden saçlara

kadar olan ve şakaklar arasında

kalan kısmı, nâsiye, alın

m.+ yńnan T/QJ/45

mán <Ar. anlam, mana, muhteva,
içerik, önem

m.+ isine T/D/07

máŋgi sonsuz, baki

m. HE/A/27, HE/JD/07
m.+ lik HE/H/18, T/UTM/08,
T/UTM/04, T/UTM/12,
T/UTM/16, T/UTM/20,
T/UTM/24, T/UTM/28,
T/UTM/32, T/UTM/36,
T/UTM/40, T/UTM/44,
T/UTM/48

mázda - sevinmek, şad olmak

m.- syn T/QJ/50

me soru edatı; me

m. S/QK/06, S/QK/13,
T/ET/52, T/QJ/02, T/QJ/04,
T/QJ/17, T/QJ/67, T/QJ/69

meń ben, tende bulunan ufak, koyu
renkli leke

m.+ den batsa T/ET/35

mekende - <Ar. oturmak üzere bir yerde

kalmaya başlamak, mukim
olmak, yerleşmek

m.- p T/AQ/35

men I. cümle içinde aynı görevde
bulunan iki ögeyi bağlayan unsur,

ile, ve

m. HE/A/20, HE/H/20,
HE/H/27, HE/H/31, HE/JD/58,
S/KR/07

II. tekil birinci şahsı gösterir, ben

m. HE/Q/05, HE/TK/36,
T/AJ/09, T/AJ/14, T/ME/49,
T/ME/64, T/QE/24, T/QE/44,
T/SO/07, HE/H/01, HE/H/18,
HE/TK/25, HE/TK/29,
HE/TK/33, HE/TK/37,
HE/TK/39, T/AJ/06, T/AJ/07,
T/AJ/13, T/AJ/15, T/AJ/20,
T/AJ/26, T/ME/01, T/ME/49,
T/ME/50, T/QE/24, T/QE/25
m.+ de1 HE/H/24, HE/JD/48
m.+ i HE/JD/39, HE/TK/34,
HE/TK/35

m.+ in HE/H/10, HE/TK/38

mensinbe - küçük görmek, aşağılamak

m.- isin HE/JD/37

moiyn vücudun omuzlarla baş arasında
kalan ve başı bedene bağlayan
kısımlı, boyun

m. HE/JD/57

móldir billur, duru, şeffaf, tertemiz,
berrak

m. S/AK/19

móltilde - ağzına kadar dolu olmak

m.- p T/EA/05

mundaı bunun gibi, aynen böyle

m.+ da HE/JD/28, T/QJ/25

muń kaygı, keder, hüzn, elem

m. T/UTM/15

m.+ nan S/BDKE/03

múmkın <Ar. mümkün, muhtemel,
ihtimal

m. T/AJ/13

múshel her on iki yıldan sonraki yaş

m.+ deı HE/S/14

mynaý işâret zamiri olarak yerini
tuttuğu en yakındaki kimse veya
şeyi gösterir, bu, şu

m. T/AQ/18

myń dokuz yüz doksan dokuzdan
sonra, bin birden önce gelen
sayının adı, bin

m. HE/Q/06

myna işaret zamiri olarak yerini tuttuğu
en yakındaki kimse veya şeyi
gösterir, bu, şu

m. T/MT/17, T/QE/08,
T/EA/07, T/EA/13, T/MT/17,
T/QE/08, T/QJ/35

min - (bir şeyin veya bir hayvanın
üzerine çıkıp) ayakları sarkıtarak
oturmak, binmek

m.- gen HE/A/09, HE/H/12,
S/BDKE/08

m.- gende HE/H/05

m.- geni T/AQ/38

-N-

naıza ucunda sivri bir demir bulunan,
uzun saplı eski bir savaş âleti,
kargı, mızrak

n.+ ga HE/H/30, S/KR/02

naızaǵaı yıldırım, şimşek

n. HE/H/19, T/MT/04

namys <Ar. namus, şeref, ar

n. T/UTM/27, T/UTM/45

n.+ yn HE/H/30
n.+ yń HE/TK/22

nan <Far. unun su ile yoğrulmasından elde edilen hamurun fırın, saç veya tandırda pişirilmesiyle yapılan ve insanın başlıca gıdası olan yiyecek, ekmek
n. T/QE/19

nan - (bir şeyi) doğru olarak kabul etmek, inanmak
n.- saıshy T/AQ/56

Naryn Batı Kazakistan'da bir bölge adı
n.+ da T/ME/01, T/ME/50, T/QE/25

nar güçlü, kuvvetli
n. T/UTM/34

narqospaq tek hörgüçlü ve çift hörgüçlü develerin çiftleşmesinden doğan deve
n.+ tyń T/ME/69

ne hangi şey, ne
n. HE/JD/17, HE/S/01, T/AJ/11, T/AQ/25, HE/S/07,

S/BDKE/11

netken ne kadar, nasıl

n. T/QE/01, T/QE/22, T/QJ/63

Noǵaı Nogay, Kuzey Kafkasya'da yaşayan bir Türk boyu
n.+ dyń T/D/13

nóser sağanak yağmur

n. T/QE/18

nur <Ar. nur, ışık

n. S/BDKE/09, T/ET/29

-O-

Oǵyz Oğuz, Türk boyu

o. HE/TK/09

odan içinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare, ondan sonra
o. T/AJ/26

oz - ilerlemek, geçmek

o.- yp T/ET/10, T/ET/11

oi sevinç, üzüntü, hayret bildiren

ünlem

o. HE/JD/16

o.+ ar T/D/10

o.+ nyń T/AQ/21

oi düşünce, fikir

o. T/D/08

• **oi ber-** : kafa ver-: derin düşünmek

o. T/QJ/63

Omby Omsk şehri

o. HE/S/05, HE/S/13, HE/S/21

oian - uyku durumundan çıkmak, uyanmak

o. HE/A/15, HE/A/15

o.- yp HE/S/01

on dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı, on

o. HE/S/04, HE/S/12, HE/S/20, HE/S/25

oila - düşünmek, muhakeme etmek

o.- ı júr T/SO/02, T/SO/06,

T/SO/10, T/SO/14, T/SO/18

o.- mańyz HE/JD/21

onan içinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare, ondan sonra

o. T/AJ/26

ondai onun gibi, ona benzer

o.+ dy HE/JD/32, T/AQ/02

oina - oynamak, eğlenmek

o.- ńdar T/QJ/18, T/QJ/70

o.- ńyzdar T/QJ/24

o.- p T/AQ/40

oñai kolay, hafif

o. HE/JD/60

oñasha ayrı olarak, yalnız, tek başına

oq kurşun, mermi, ok

o. T/AQ/14

o.+ yn T/UTM/29

o. T/ME/70

opat <Ar. vefat, ölüm

o. T/AQ/15

ol tekil üçüncü şahsı gösterir, o

orda ortaçağda göçebe devletlerin yönetim merkezi, idare edildiği yer

o. T/ME/22

o.+ lı T/AQ/36, T/AQ/39, T/AQ/47

o.+ m HE/TK/27, HE/A/01

o.+ syn S/KR/05

or derin çukur, hendek

o. HE/Q/08

oral - geri gelmek, dönmek, avdet etmek

o.- syn T/ET/01, T/ET/05, T/ET/18, T/ET/54

o.- yp T/ET/59, T/ET/63

Osman Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu

o.+ nyń HE/TK/10

osy işâret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir, bu, şu

o. T/AQ/51, T/QE/13

o.+ dan T/AQ/15

o.+ ған T/AQ/56, T/AQ/58, T/AQ/27

o.+ laı T/QJ/21, T/QJ/73.

T/ME/48

o.+ naý HE/S/24

o.+ ndaı T/QJ/23

otyr - vücudun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kabetler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, oturmak

o.- a S/KR/07

o.- ған HE/A/36, T/ME/28, T/ME/29, T/QE/36, T/QE/37

ot ateş, od

o. HE/H/07, T/QJ/27, T/QJ/48, T/ET/42

o.+ tyń HE/TK/14

Otan <Ar. bir kimsenin doğup büyüdüğü ve yaşadığı yer, yurt, vatan

o. HE/A/01

o.+ da T/QE/13

otyn odun, yakacak, yakıt

o. T/ME/25

-Ó-

ózen ırmak, nehir
ó. T/SO/01, T/SO/05, T/SO/09,
T/SO/13, T/SO/17

óz öz, kendi
ó.+ derinde T/ME/07, T/ME/47,
T/QE/31
ó.+ derine HE/JD/43
ó.+ inen HE/H/31
ó.+ in S/AK/11
ó.+ ine HE/JD/33

özge başka, özge, ayrı
ó.+ ge T/AQ/52

ókin - pişman olmak, nedamet duymak
ó.- dim T/SO/16
ó.- emin HE/Q/11

óleñ duygu ve heyecanları,
güzellikleri, seslerin uyumundan
ve ahenginden faydalanarak etkili
bir şekilde anlatma sanatı ve bu
sanat yoluyla verilen edebî eser,
şiir
ó. HE/Q/05
ó.+ di HE/Q/15

ólim ölüm, vefat, ecel

ó. T/AQ/41
ó.+ in T/AQ/01

ólke bölge, eyalet
ó. T/QE/08

óltir - bir canlının hayatına son vermek,
öldürmek
ó.- ip T/AQ/45

ól - ölmek, vefat etmek
ó.- di T/AQ/02, T/AQ/55,
T/AQ/04, T/AQ/05, T/AQ/06,
T/AQ/07, T/AQ/08, T/AQ/09
ó.- emin T/MT/20
ó.- gen T/AQ/02
ó.- ipti T/AQ/02
ó.- meidi HE/TK/20
ó.- mespin T/AJ/09
ó.- se T/UTM/27

ómir <Ar. hayat, ömür
ó. T/ET/10, T/MT/01,
T/MT/04, T/MT/05, T/MT/06,
T/MT/13, T/MT/14, T/MT/19,
T/MT/20
ó.+ de HE/H/13
ó.+ den T/AJ/11
ó.+ di HE/JD/59

ó.+ ge S/BDKE/10

ó. HE/H/29, HE/TK/13

óp - öpmek, sevmek
ó.- ken T/QE/04

órbi - çoğalmak, üremek
ó.- sip T/AQ/35

óris hayvanların otladığı out bol yer,
otlak
ó.+ inen HE/S/17

órle - yukarı doğru çıkmak
ó.- ıdı HE/TK/27

ósh - (yanan, parlayan şeyler) artık
yanmaz, parlamaz olmak, ışığını
veya yakıcılığını kaybetmek,
sönmek
ó.- emin HE/H/33
ó.- peitin HE/H/13

óshir - (ışığı, ateşi) kapatmak, örtmek,
artık yanmaz ve parlamaz duruma
getirmek, söndürmek
ó.- iniz HE/JD/22

-P-

ós - büyümek, olgunlaşmak
ó.- emin T/AJ/05
ó.- ken HE/Q/13, T/AQ/35

pa soru edatı
p. T/AQ/02, HE/S/01, HE/Q/09

ót - bir yerden başka bir yere gitmek,
geçmek
ó. HE/A/18, HE/Q/17
ó.- edi HE/Q/18
ó.- esiñ T/MT/02, T/MT/07
ó.- ken T/QE/02
ó.- peñder T/QE/07
ó.- señ S/AK/09

pai hayranlık veya şaşkınlık ifadesi
p. T/MT/01, T/MT/01,
T/MT/06, T/QE/01, T/QE/22,
T/QE/23

paida <Ar. fayda, kazanç, gelir
p.+ ly HE/JD/24

pále <Ar. bela, felaket
p. HE/Q/03

ótkir keskin, sivri

pen iki kelimeyi, iki öbeği birbirine
bağlar, bağlama edatı; ile
p. HE/TK/02, HE/TK/06,
T/ET/42

pende insan, aciz
p.+ miz T/MT/09

pyraq <Ar. burak, masallardaki kanatlı
at
p.+ yma HE/H/05
p.+ yn HE/A/09

-R-

ras doğru, hakikat, gerçek
r. T/AQ/02

rıza <Ar. razı, memnun
r.+ myn S/AK/08

rýh <Ar. ruh, öz, tin
r.+ ym HE/H/32

-S-

saf <Ar. halis, saf, katkısız
s. HE/TK/19

sağat <Ar. gece ile gündüzden
meydana gelen bir günün yirmi
dörtte birine eşit olan altmış
dakikalık zaman birimi, saat
s.+ tağy S/AK/15

sağyn - özlemek, göresi gelmek
s. T/AJ/16
s.- ady HE/JD/39
s.- am T/AJ/15
s.- gānda S/AK/13

sairan oyun, eğlence
s. T/QJ/47

sayıyn her, her defasında, ne kadar, o
kadar, oldukça
s. T/AJ/26, T/EA/02

sal I. halk sanatçısı
s. T/QE/05
II. yardımcı fiil; yerleştirmek,
koymak
s. HE/H/41, T/AQ/21, T/AQ/27

sal - yardımcı fiil; söylemek
s.- aıyq (án sal-) HE/JD/61
s.- amyž (uran sal-) HE/A/16

	s.- dyrgan (án sal-) HE/S/24		saqta - saklamak, muhafaza etmek
	s.- sam (artyma sal-) T/ME/45		s. HE/A/21, HE/A/33
	s.- yp (uran sal-) HE/A/10		s.- ı S/KR/04
	s.- yp (alaqanğa sal-) HE/JD/10		
sala	saha, alan	sara	üstün, başarılı
	s.+ da T/AQ/34		s.+ sy T/QJ/39
salt	gelenek, görenek	sary	sarı renk
	s.+ ymdy T/UTM/01, HE/A/21, HE/A/30		s. T/ME/33
			s.+ m S/AK/12
samal	insana ferahlık veren hafif esen yel, meltem	sat -	(bir şeyi) bir bedel karşılığında başkasına devretmek, satmak
	s.+ yn T/AJ/23		s.- pa HE/A/34
			s.- sa T/UTM/30
samğa	göge yükselmek, uçmak	saýsaq	insanın ve bazı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemlili uzantılardan her biri, parmak
	s. HE/TK/24		s.+ yń T/QJ/60
	s.- ğan HE/H/40		
sansyz	sayısız, hesapsız, çok sayıda	saýyt	zırh, zırh gömleği
	s. T/D/13		s. HE/H/04
sapar	<Ar. yolculuk, sefer, seyahat	saz	<Far. melodi, nağme, ezgi
	s. HE/Q/10		s.+ yn T/D/04, T/D/06
sapyr -	savurmak, karıştırmak	salaýatty	gösterişli, görkemli
	s.- ğandar S/AA/25		

s.+ T/QJ/38

Samaltaý Kuzey Kazakistan'daki bölge
ismi
s. HE/S/6, HE/S/16

Samarhand Semerkand
s. HE/TK/19

sana şuur, bilinç
s.+ ğa HE/A/29

Saq Kuzeydoğu Avrasya stepleri ile
Tarım havzasında yaşayan ve at
yetiştirme, madencilik yapma
kabiliyetleri geliştirmiş olan
tarihi halk, Sakalar
s. HE/H/09, HE/TK/02
s.+ tan T/UTM/01
s.+ tyń HE/H/18

sarna - acı ve üzüntü ifade eden kesik
kesik sesler çıkarmak, inlemek
s.- p T/AQ/26

saryl - hasret çekmek, beklemek,
gözlemek
s.- yp T/QE/05

saýyq eğlenme, şenlik, düğün dernek
s. T/AJ/08, T/QJ/47

sán insanların yeniye olan
meraklarından, başkalarından
farklı olma, güzel görünme
isteklerinden kaynaklanıp hemen
her alanda, özellikle giyim
kuşamda toplum hayatına giren
geçici yenilik ve değişikliklerden
her biri, moda
s.+ i T/QJ/02, T/QJ/67, T/QJ/69,
T/QJ/04, T/QJ/17

sát an, lahza, zaman
s.+ ke S/BDKE/04

sáýle <Ar. ışın, ışıık, şule
s. S/AK/12

sebep <Ar. sebep, neden
s.+ i T/AJ/26

seil - dağılmak, azalmak
s.- meı T/ET/52

sekildi <Ar. benzer, gibi, şekilde
s.+ m T/SO/12

selkilde - sallanmak, sarsılmak

s.- p T/QJ/33

sen sen, ikinci tekil şahıs

s. T/ME/68, HE/TK/12,
T/AJ/09, T/ME/63, T/QE/43,
HE/H/11, HE/H/15, HE/JD/48,
HE/TK/01, HE/TK/05,
HE/TK/09, HE/TK/13,
HE/TK/17, HE/TK/20,
HE/TK/21, T/AJ/12

s.+ dağy T/AJ/16

s.+ de T/MT/08

s.+ dei T/ME/69

s.+ der HE/JD/43

s.+ dersiz HE/JD/59

s.+ i T/ET/22

s.+ iki HE/JD/46

s.+ imen T/AJ/05

s.+ in HE/TK/38, T/AJ/06,

T/AJ/07, HE/TK/19

s.+ sin HE/JD/35

s.+ siz T/AJ/14

sen - inanmak, güvenmek, kanmak

s.- begender HE/H/26

s.- erin HE/TK/07

s.- gender S/AA/26

senimdi itimatlı, emin

s.+ sinder HE/JD/43

semser bir tür kılıç, Acem kılıcı

s.+ i HE/H/28

seri güzel giyinen, marifetli delikanlı

s. T/QE/05

serme - kollarını açmak, sallamak

s.- gende S/BDKE/20

s.- p HE/A/05

sert vaat, yemin, ant

s. T/UTM/39

s.+ ke S/AK/08

ses ses, ün

s. T/D/09

sezim duygu, his, sezgi

s. T/QJ/48, HE/JD/40

sıq hâl, durum

s.+ yn HE/S/01

sıyr büyükbaş hayvan, sığır

s. HE/S/14

sodan içinde bulunulan veya bahsedilen
ânın daha ilerisindeki bir
zamanda, bilâhare, ondan sonra
s. HE/JD/08

soıqan felaket, yıkım, karışıklık, kargaşa
s.+ y S/AA/21

sol herhangi bir mesafe ifadesi
taşımadan işaret için kullanılır,
bu, şu, o
s. T/ME/20, HE/JD/34,
T/AJ/14, T/AQ/54
s.+ armen T/AJ/22
s.+ nyń T/AQ/16

solai ona benzer, onun gibi, öyle
s. T/QJ/50

soldat <Rus. asker, savaşçı
s. HE/S/07

soń -nin ardından, ... arkasından,
sonra
s. HE/JD/08, T/SO/16

soq - vurmak, çarpmak
s.- yp T/ME/72

soqtyq - çarpışmak, tokuşmak
s.- paı S/KR/01

soğys savaş, muharebe, harp, cenk
s.+ targa T/D/16

sonda o vakit, o an
s. HE/Q/04

sondyqtan onun için, o nedenle
s. HE/JD/22, HE/JD/26

sóıle - konuşmak, söylemek
s. T/AQ/03
s.- gende S/BDKE/19
s.- tken T/QJ/65

són - sönmek, parlaklığını, ışığını
yitirmek

s.- begen T/UTM/47
s.- genshe HE/H/45, T/UTM/47

sóz kelime, sözcük
s.+ di S/KR/03, T/AQ/49
s.+ i T/UTM/39, HE/TK/18
s.+ imdi HE/H/25
s.+ iń S/QK/07, S/QK/14,
S/AK/21

sý yağmur şeklinde bulutlardan
yağan, yer altında bulunan, yer
üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni
meydana getiren, hidrojen ve
oksijenden meydana gelmiş rengi,
kokusu ve tadı olmayan şeffaf
sıvı madde, su
s.+ dan T/ET/42
s.+ ға T/ME/11

sýsyn su ihtiyacını gidermek,
serinlemek veya zevk almak için
içilen sıvıların ortak adı, içecek
s.+ y T/ME/33
s.+ yndy T/MT/16

sýyq ısısı düşük, harâreti az olan,
soğuk
s. T/EA/17

sula - boylu boyunca düşürmek,
uzatmak
s.- typ T/ME/11

sulý güzel, alımlı
s.+ lar HE/JD/57
s.+ ym T/QJ/58

surapyl düzensiz, karmakarışık

s. T/QJ/49

suraq soru, sual
s.+ tyń HE/JD/04

sultan <Ar. hükümdar, sultan
s. T/ME/68
s.+ yn T/ME/11

suraý sual, soru
s.+ syz T/ME/34

sus heybet, soğuk yüz
s.+ ty S/AA/21

súkimdi alımlı, şirin, sempatik, sevimli
s. T/QJ/63

Súleimen Kanuni Sultan Süleyman
s. HE/TK/11

súi - öpmek, sevmek
s.- gen S/AK/16, S/AK/17
s.- ip HE/JD/42
s.+ genmen T/QJ/10

súrin - tökezlemek, düşeyazmak
s.- ip HE/JD/44

súr içinde bulunup yaşamak,
geçirmek, sürmek
s. HE/JD/60

sýlas - karşılıklı saygı göstermek,
birbirine değer vermek
s.- yp HE/Q/17

sylylda - gevşemek, salınmak
s.- p T/QJ/40

syn ayıplama, suçlama
s.+ ға S/BDKE/06

syn - kırılmak, parçalanmak
s.- ýğa HE/S/01

syqyldan - bir şeye benzemek, gibi
görünmek, andırmak
s.- ady T/AJ/26

syr <Ar. sır, gizem
s.+ ly T/ME/55

syrtylda - tıkırdamak, takırdamak
s.- syn T/QJ/60

silkin - sarsılmak, silkinmek
s.- er T/ET/32

siz çoğul ikinci şahsı gösterir, siz
s. HE/JD/50, S/AK/15, T/SO/07
s.+ di HE/JD/10
s.+ diń T/AQ/14

-T-

taban ayak tabanı
t. T/ME/62, T/QE/42

tabyl - bulunmak, ulaşılmak
t.- ғанyn T/AJ/17

tabys - buluşmak, kavuşmak
t.- aıyq HE/JD/09

taǵat <Ar. takat, tahammül, dayanma,
sabır, direnç
t.+ syz T/MT/19

taǵy daha, ve, bundan başka
t. S/AK/16, S/AK/18, T/EA/08

taı - kaymak, dengesini kaybetmek
t.- sa HE/Q/02

taıa - yaklaşmak, yanaşmak
t.- p HE/S/01

	t.+ dan T/QE/19	
taiaý yakın, doğru		
t.+ myz HE/S/05, HE/S/13, HE/S/21	tanys tanış, tanıdık, bildik	
	t. HE/JD/07, T/SO/02, T/SO/06, T/SO/10, T/SO/14, T/SO/18	
tailaq iki yaşını doldurmamış deve		
yavrusu, taylak	tañ tan vakti, şafak, seher	
t. T/EA/02	t.+ daryñ HE/A/26	
	t.+ ym HE/TK/26, S/BDKE/14	
tal - bayılmak, kendini kaybetmek		
t.- dyrğan T/QE/21	tañbala - damgalamak, mühürlemek,	
t.- yp T/QJ/53	işaret koymak	
	t.- ğan HE/H/17	
talǵam zevk, beğeni		
t.+ ym S/BDKE/02	tap - erişmek, ulaşmak, varmak,	
	bulmak	
talpyn - yönelmek, gayret etmek	t.- ad S/AK/16	
t.- ğanda S/AA/11	t.- paı S/AK/17	
	t.- yp HE/JD/36	
tamaq boğaz, imik		
t.+ yma T/ME/73	tapta - ayaklarıyla basmak, ezmek,	
	çiğnemek	
tamsan - imrenmek, hayran kalmak	t.- ı S/KR/05	
t.- yp HE/JD/62		
tandyr <Ar. içine saman ve keçi kılı	taq - bir şeyi başka bir nesneye asmak,	
kariştirilmiş topraktan yapılan ve	takmak	
yere kazılan bir çukur içine	t.- aıyq HE/JD/15	
yerleştirilen ufak fırın, tandır	t.- qan S/KR/02	

tara - dağılmak, yayılmak

t.- syn T/QJ/15

tarlan kendi işinde usta, uzman,
tecrübeli

t. T/ME/04, T/ME/53, T/QE/28

tas - (öfke, heyecan, sabırsızlık, sevinç
vb. durumlar yüzünden) artık
kendini tutamamak, kabına
sığamayıp coşmak, taşmak

t.- ynasyz HE/JD/52

tasqyn taşkın, sel

t.+ ga T/UTM/18

taý çevresindeki araziye göre büyük
bir çıkıntı teşkil edecek şekilde
yükselen toprak veya kaya
kütlesi, dağ

t.+ dyń T/EA/01

t.+ larda HE/H/23

t.+ lary HE/TK/16

taza temiz, kirsiz

t. S/AA/33

tağdyr yazgı, kader, alın yazısı

t.+ dyń HE/Q/14, HE/S/15

tağzym <Ar. tazim, izzet, hürmet, saygı

t. T/QE/11, T/QE/07

talai nice, çok, birçok

t.+ lağan T/QJ/64

talaý talan, soygun, yağma, gasp

t.+ da HE/S/01

tamyr köken, asıl, temel

t.+ da HE/H/14

tany tanımak, teşhis etmek

t. HE/TK/35

tańba damga, işaret, mühür

t.+ sy HE/A/07

taq hükümdarların üzerine
oturdukları koltuk, taht

t.+ qa HE/A/36

t.+ ta T/ME/28, T/QE/36

t.+ ym HE/TK/27

tar dar, geniş olmayan

T. S/AA/20

tarıh <Ar. toplumların, milletlerin

	başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişki ve bağlantılarını inceleyen ilim, tarih t.+ ym HE/H/17		t.+ den HE/A/27 t.+ ge T/UTM/35 t.+ i HE/TK/25, S/AA/14
		tek	soy, nesil, kök, köken t.+ i T/UTM/21
tas	yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim, taş t. S/AA/29 t.+ qa HE/A/07 t.+ tarda HE/H/17	tekti	asil, soylu t. S/AA/14
		teñsel	- sendelemek, yalpalamak t.- gen HE/H/23 t.- gender S/AA/29
taýsýl	- bitmek, tükenmek, kalmamak t.- yp S/BDKE/02	teñ	denk, aynı ölçüde, eşit t. T/ME/06, T/QE/30
táýelsiz	bağımsız, erkli t. HE/A/19	teñiz	yeryüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, derya, deniz t. HE/TK/17 t.+ in S/AA/25
Táýke	1680-1718 yılları arasında hüküm süren Kazak hanı t. T/UTM/11	tep	- tepmek, tekme atmak t.- eik HE/JD/67
táñir	Tanrı, Allah t. T/AQ/41, HE/H/08	ter	deriden sızan, kendine has kokulu, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, ter

t.	T/QE/03, T/QJ/45		
terbe -	(birini içine binmiş olduğu beşik, hamak veya salıncakla beraber) bir ileri, bir geri gidip gelecek şekilde hareket ettirmek, sallamak	toğai	çalılık, ılıgın ağaçlarından oluşan orman
t.- gen	T/UTM/46	t.	T/ME/18
tes -	delmek, delik açmak	toi	şölen, ziyafet, düğün, toy
t.- isip	T/ME/13	t.	S/AK/06, T/QJ/07
t.- kilep	T/ME/26	t.+ dyń	T/QJ/35, T/QJ/17
tek	I. soy, nesil, kök, köken, soyadı	toibastar	düğün başlamadan önce düğüncü başının halkı selamlayarak söylediği merasim şarkısı
t.	T/UTM/37	t.	T/QJ/06
t.+ tiden	T/UTM/37	toila -	kutlamak, tören yapmak, bayram yapmak
t.+ tińdi	T/ME/39	t.- ńdar	T/QJ/73, T/QJ/21
II. tek, sadece, yalnızca		tol -	(boş bir şey veya yer) içine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak, dolmak
t.	HE/TK/07, HE/TK/34,	t.- ған	T/UTM/18
T/AJ/17		t.- ғанда	S/AA/04
Temir	Emir Timur	toltyr -	(boş bir şeyi) dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, imlâ etmek, doldurmak
t.	HE/TK/20	t.- sam	T/ME/21
terbet -	sallamak, kımıldatmak		
t.- ip	HE/A/14		
tı -	değmek, dokunmak, temas etmek		
t.- se	HE/Q/09		

topyraq yer kabuğunun, üzerini
kaplayan çürümüş organik
maddelerden ve kütle
kırıntılarından oluşan canlıların
yaşamalarına elverişli kısmı,
toprak

t. T/EA/16
t.+ yn T/QE/06

toz - eskimek, yıpranmak
t.- yp T/UTM/26

toqta - durmak, duraklamak
t.- ma T/QJ/44
t.- t T/AQ/10

toqym atın sırtına eyerin batmaması için
iki kat halinde keçeden yapılan
örtü, teğelti
t. T/ME/27

tóbe doruk, zirve
t.+ mde HE/H/39

tók - dökmek, boşaltmak
t.- inip HE/JD/52
t.- ken HE/A/06, T/QE/03

tónker - çevirmek, altını üstüne getirmek
t.- tip T/ME/40

tór evin en değerli yeri, baş köşe
t.+ de T/ME/29, T/QE/37
t.+ inen T/UTM/11

tóse - döşemek, sermek
t.- p T/SO/08

tý sancak, bayrak
t. T/UTM/14, T/UTM/06,
T/AQ/29, T/AQ/54
t.+ y T/ET/17, T/UTM/19
t.+ ym HE/TK/30
t.+ yń T/ET/50

tý - I. (güneş, ay, yıldızlar) ufuktan
yükselerek gökyüzünde
görünmek, tulû etmek, doğmak
t.- dy S/AA/31

II. (insan veya hayvan yavrusu)
gününü tamamlayıp ana
karnından dışarıya çıkmak,
dünyaya gelmek, tevellüt etmek
t.- ğan T/UTM/37, T/ET/24
t.- maıdy S/KR/06, maıdy
S/KR/06
t.- sa S/KR/06

	HE/S/01
týla şahlanmak, şaha kalkmak	t.- alyq S/QK/04
t. T/ET/25	t.- ğan T/ET/12, T/QJ/62,
t.- ğanda T/ET/26	T/QJ/43
	t.- ğanġa T/QE/13, T/QE/09
týyl - doğmak, dünyaya gelmek	t.- sań T/AJ/09
t.- ğasyn T/ET/15	
t.- maı T/ET/53	tuz suda eriyen, kokusuz, dili yakan
týyrlyq çadırın kenar kısımlarını örten	bir tada sâhip, yiyecekleri
keçe örtü	korumada ve tatlandırmada
t.+ yn T/ME/26	kullanılan billûrsu madde, tuz
	t.+ yn S/KR/04
tulpar uzak yolculuġa dayanıklı, büyük	tuġyr dayanak, direk, destek
savaşlarda kahramanların	t. T/UTM/14
bindiġi, soylu ve çok hızlı koşan	t.+ ly HE/A/33
at	
t. T/AQ/38, T/AQ/43	tuman çok küçük su veya buhar
t.+ lar T/QE/03	taneciklerinden oluşın bulutların
tumandan - sis basmak, bulutlanmak	alçalarak yeryüzüne inmesi
	sonucu etrafa yayılan beyaz
t.- yp S/BDKE/15	duman, sis
	t. T/ET/52
tunyq temiz, berrak, duru	Turan Turan, Türklerin tarih boyunca
t. T/QJ/45	yaşadıġı topraklara verilen genel
tur - durmak, dikilmek	ad
t. HE/TK/36, T/AQ/18,	t. T/ET/16, T/ET/17, T/ET/43,
	T/ET/53, T/UTM/04, T/UTM/08,

	T/UTM/12, T/UTM/20, T/UTM/24, T/UTM/32, T/UTM/40, T/UTM/48, T/ET/43 t.+ nyń T/ET/37, T/ET/41	T/UTM/16, T/UTM/28, T/UTM/36, T/UTM/44, t. HE/TK/37, T/ET/25, HE/TK/34, HE/TK/35, HE/TK/36, t. HE/TK/36, HE/TK/38, HE/TK/40, T/ET/26, T/ET/30 t.+ imder T/ET/59, T/ET/63 t.+ pin HE/TK/25, HE/TK/29, HE/TK/37, HE/TK/39, HE/TK/33 t.+ siń HE/TK/21 t.+ siń HE/TK/01, HE/TK/05, HE/TK/09, HE/TK/13, HE/TK/17 t.+ tiń HE/TK/28	túr cins, tür t.+ li HE/Q/03
tún	güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarına kadar süren karanlık zaman, gece t. T/ET/27, T/ET/31 t.+ inde T/D/14 t.+ niń T/ET/45		túrik Türk halkları
túp	dip, alt t. T/UTM/03 t.+ iń HE/TK/01		
Túrki	Türk kökenli halklar t. S/AA/14 t.+ den T/UTM/05		tús - inmek, düşmek t.- e HE/S/08, T/QJ/53 t.- irip T/ME/15 t.- kende T/D/02
túgel	hepsi, herkes, tümü, bütünü t. T/AQ/20		
túnil -	umudunu kesmek, inancını kaybetmek t.- tip T/ME/43		túzý doğru, düz, dik t. T/AJ/26
			tym çok, pek, pek çok

t. HE/H/29, HE/JD/43	tiri canlı, yaşamakta olan (kimse), sağ, berhayat, diri t. S/AA/01
tyńda - kulak vermek, dinlemek t.- ǵannan HE/Q/06 t.- sańyz HE/Q/05 t.- syn HE/H/25, HE/H/42, HE/JD/62	tiril - dirilmek, canlanmak t.- inder T/ET/57, T/ET/57
tyńshy - dinlemek, kulak vermek t.- maǵan S/AA/15	titirken - ürpermek, tüyleri diken diken olmak t.- ip HE/H/06
tyı - kesmek, dindirmek t.- asyn T/MT/03	tizerle - diz çökmek, dizüstü oturmak t.- tip HE/TK/31
tynysh rahat, sakin, huzur t.+ yn T/AQ/13	tildes - sırlarını söylemek, düşüncelerini paylaşmak t.- emin T/AJ/07 t.- ip HE/H/19
til dil, lisan t. T/QJ/54 t.+ den T/ET/56 t.+ inđi HE/A/33 t.+ inmenen T/AJ/07	tile - dilemek, istemek t.- ımız HE/A/27
tilek dilek, arzu t.+ ti T/ME/46	tire - diremek, dayamak t.- gen HE/TK/16
Tinikeı kız ismi t.+ deı T/ME/39	tize bacakta uylukla baldırın birleştigi oynak kısım, diz t.+ mdi HE/H/37

-Ý-

u.+ ýnýz T/AQ/14

ýa birilerine seslenmek, ilgi ve dikkat çekmek için kullanılan ünlem, hey
ý. T/AQ/24

ulan erkek çocuk, oğlan
u. T/ET/24

ult millet, ulus
u.+ ym S/AA/16
u.+ ymdy T/UTM/07

-U-

uzaq uzak, ırak
u. HE/Q/10

uly ulu, yüce, büyük
u. HE/TK/02, HE/A/02,
HE/A/04, HE/A/08, T/ET/01,
T/ET/05, T/ET/16, T/ET/18,
T/ET/54, T/ET/58, T/ET/62,
T/MT/14, T/UTM/04,
T/UTM/08, T/UTM/12,
T/UTM/16, T/UTM/20,
T/UTM/24, T/UTM/28,
T/UTM/32, T/UTM/36,
T/UTM/40, T/UTM/44,
T/UTM/48

uıqy organizmanın, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyadan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu, uyku
u.+ n HE/S/01

u.+ q HE/TK/33, HE/TK/39

uıyqta - uykuya dalmak, uyumak
u.- ıtyndaı HE/S/01
u.- mağan T/D/14

uly - uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak, ulumak
u.- ğanda HE/TK/04

ul erkek çocuk, oğul
u. T/EA/10, HE/A/06, S/KR/06,
S/KR/07
u.+ ymnyń T/AQ/01
u.+ ýn T/ET/51

ulyq ulu, büyük
u. T/UTM/07

Umai ana ruh, bereketin koruyucusu,
annelik sembolü ve çocukların
hamisi
u. HE/TK/05

usta - elle kavramak, elde
bulundurmak, eline almak,
tutmak
u.- p HE/TK/10

umyt - (bildiği, öğrendiği bir şey)
aklında kalmamak, iradesi
dışında hatırandan çıkmak,
unutmak
u.- ylmaz HE/A/08
u.- yńyz HE/JD/26, HE/JD/32

ush - uçmak, yükselmek, havalanmak
ú.- qan T/EA/14

-Ú-

unat - beğenmek, hoşlanmak
u.- qan HE/JD/14
u.- tym HE/JD/02

úz - koparmak, çekip almak
ú.- be HE/Q/04

úır at sürüsü, yıldı
ú. HE/S/17

uran slogan, nara
u. HE/A/16
u.+ ym HE/H/38
u.+ yn HE/A/10
u.+ yń HE/TK/06

úki puhu kuşunun tüyü
ú. S/KR/02

úmit <Far. ümit, umut
ú.+ ter T/QJ/43
ú.+ ti HE/JD/22

uryq boy, sülale, soy
u.+ tary T/ET/23

úndes - konuşmak, sohbet etmek
ú.- emin T/AJ/06

urpaq nesil, kuşak
u.+ tarǵa T/MT/10
u.+ yna HE/A/03

ún ün, ses, seda
ú.+ ine T/AQ/21

ú.+ íhmen T/AJ/06	halyq <Ar. bir milleti meydana getiren
ú.+ siz HE/JD/28	insan topluluğu, halk
úñil - dikkatle bakmak	h.+ yn HE/A/28
ú.- tip T/ME/44	h.+ yñdy HE/A/22
	h.+ yñnan HE/A/32
úrik - ürkmek, korkmak	hanym hanın eşi, hatun, sultan
ú.- ken T/AQ/39	h.+ yn T/ME/29, T/QE/37
ústi bir şeyin tepesi, üstü, üst tarafı,	habar haber, bilgi, salık
yüzü	h.+ yn T/AQ/16
ú.+ me T/ME/36	
úshin için, dolayı	han han, eski Türk ve Moğol
ú. HE/A/06, T/ET/13, T/ET/15,	halklarında hükümdar
T/MT/12	h. S/KR/05, T/AQ/24,
	T/AQ/55, HE/TK/06, HE/TK/11,
	T/AQ/04, T/AQ/05, T/AQ/06,
	T/AQ/07, T/AQ/08, T/AQ/09,
	T/AQ/23, T/AQ/51, T/ME/33,
	T/ME/61, T/ME/67, T/QE/41
	h.+ dardy T/ME/47
	h.+ dardyñ T/ME/28, T/QE/36,
	T/ME/07, T/QE/31
	h.+ nyñ T/AQ/02, T/ME/35
	h.+ ym T/AQ/56
-H-	
habarlas - <Ar. haberleşmek, iletişim	hansha han sülalesinden olan kadın
kurmak, iletişim, muhabere	h.+ syn T/ME/12
etmek	
h.- yp S/QK/04	
halayıq <Ar. halk, topluluk, ahali,	
dinleyiciler	
h. HE/JD/12, HE/JD/62,	
T/AQ/22, T/QJ/09	

haq <Ar. hak, tanrı

h.+ qa HE/A/24

HasSaq Kazakistan'da müzik grubu
ismi

h. HE/H/10

hor <Ar. cennette yaşadığına inanılan
çok güzel kız, huri

h. T/AQ/60

-Sh-

shabaq küçük balıkların genel adı

s.+ ta1 T/ME/71

shama - bir şeyi ağıza alıp dişler arasında
ezmek, öğütmek, çiğnemek

s.- p T/AQ/45

shal - enstrüman çalmak

s.- armyn T/D/04

shalgai uzak, ırak, ücra

s. S/QK/03, S/QK/10

shalqar geniş, uçsuz bucaksız, sınırsız,
engin

s. HE/S/06

shañ toz, toz toprak

s. T/EA/16

shañyrt - toz kalkmak

s.- yp T/QE/34

shaq dönem, çağ, devir

s.+ ta HE/Q/17

shaqyr – I. (biriyle veya herhangi bir
araçla) bir kimseye gelmesinin
istendiğini bildirmek, dâvet
etmek, çağırmak

s.- ğandar S/AA/23

II. yüksek sesle bağlamak,

haykırmak

s.- typ T/ME/10

sharsha - yorulmak, bitkin düşmek,
mekali kalmamak

s.- ğanym T/AJ/22

shash - saçmak, dökmek, serpmek

s.- ady T/ET/29

shattan - şad olmak, çok sevinmek

s.- yp T/QJ/12, T/QJ/26

shattyq neşe, sevinç, mutluluk

s.+ ym S/BDKE/17

s.+ yn T/QJ/20, T/QJ/72

shal ihtiyar, yaşlı adam

s.+ dar T/QJ/26

s.+ daryna T/QJ/32

sharyqta - yükselmek, yükseklerle
uçmak

s.- p S/BDKE/19

sheshe anne, ana

s.+ m HE/S/22

shet kenar, uç

s.+ in S/KR/02

s.+ ine HE/JD/67

shı kamış, saz

s.+ li T/SO/01, T/SO/05,

T/SO/09, T/SO/13, T/SO/17

shoshy - ödü kopmak, dehşete kapılmak,
çok korkmak

s.- ğan T/AQ/11, T/AQ/47

shýaq ışın, ışıık

s.+ tym HE/JD/01

shúkir <Ar. şükür, Allah'a duyulan
minneti dile getirme

s.+ lik T/QE/12

shybyn çift kanatlılardan, karasinek,
sivrisinek vb. pek çok çeşidi olan
uçucu böceklerin ortak adı, sinek
s.+ daı S/AK/10

shyq - (bulunduğu yerden) dışarıya
varmak, içeriden dışarıya doğru
gitmek, çıkmak

s. T/QJ/06

s.- yp T/SO/16

s.- ar T/ET/47

s.- qanynsha T/QJ/44

shyndyq gerçek, hakikat

s.+ tyń HE/H/28

shyrmaýyq sarmaşıkgiller
familyasından, değişik
biçimlerdeki koyu yeşil
yapraklarını dökmeyen, ağaç,
duvar vb. bir desteğe sarılarak
veya yapışarak uzayan, çiçekleri
demet yâhut basit şemsiye
şeklinde, etli, yuvarlak ve

üzümsü meyveli tırmanıcı bitki,
sarmaşık
s.+ tyń T/ET/47

-İ-

shygys doğu, şark
s.+ ty HE/H/27

iz iz, belirti
i.+ im HE/H/13

shyń doruk, zirve, şahika
s.+ yna T/ET/47

izde - aramak, bulmaya çalışmak
i.- p HE/JD/36

Shyńgys Cengiz Han, Moğol
İmparatorluğu'nun kurucusu
s. T/AQ/24

is iş, uğraş, çalışma
i.+ i T/AQ/41
i.+ in HE/A/08
i.+ iniz HE/JD/24
i.+ tin T/AQ/19

shyrqy güzellik, görk
s.+ n T/ET/46

ish - içmek, yudumlamak
i.- sem T/ME/34

shirkin keşke, hey gidi, ah vb.
s. HE/JD/27, HE/JD/27,
HE/Q/09, S/AK/18

ish bir şeyin içi, iç tarafı
i.+ i HE/Q/07

-Y-

yńgaı fırsat, olanak
y.+ ga T/QJ/22

ystyq sıcak, çok ısınmış
y. S/AA/05

SONUÇ

Bu tezde, Türk kültürünü müzik yoluyla tanıtan Kazakistanlı üç etno-folklor grubunun (Turan, Sarmad, HasSak) şarkı sözlerinin tematik söz varlığı incelenmiştir. Toplamda yirmi iki şarkı analiz edilerek bu eserlerdeki kelimeler, anlam alanlarına göre sınıflandırılmış; kültürel, tarihî ve dilsel içerikleri tematik açıdan çözümlenmiştir. Tez, Kazakistan (Kazak) Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımı yapılan şarkı metinlerinin hem sözcük dağarcığı hem de kültürel içeriği üzerine disiplinlerarası bir yaklaşım sunmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda şarkı sözleri, yalnızca sanatsal bir anlatı biçimi olarak değil, aynı zamanda Kazak halkının tarihsel hafızasını, geleneklerini, inanç sistemini ve dünya görüşünü yansıtan bir kültürel aktarım aracı olarak da değerlendirilmiştir. Toplam 25 ana başlık ve 61 alt başlık altında 1071 kavram tespit edilmiş, bu kavramlar sıklık ve tematik yoğunluk açısından analiz edilmiştir.

En çok kavram tespit edilen başlık, 158 öge ile “Eylemler” başlığıdır. Bu durum, söz konusu şarkıların sadece betimleyici değil, aynı zamanda hareket, yönelim ve irade bildiren eylemlerle dinamik bir anlatı kurduğunu göstermektedir. Özellikle “savaş, mücadele, direnmek, yürümek, gitmek” gibi fiillerin yoğunluğu, bu eserlerin sadece estetik değil aynı zamanda ideolojik ve epik yönü olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda eylemler, söz varlığı içinde yalnızca dilsel bir kategori değil, aynı zamanda kültürel anlam yüklenmiş bir motif olarak öne çıkmaktadır. “Savaş, hareket ister.” sözü bu noktada anlamlı bir özeti temsil etmektedir: Şarkılardaki kahramanlık anlatıları, eylemler üzerinden vurgulanmaktadır.

En fazla kavram tespit edilen diğer başlıklar arasında:

- Toplum ve Toplumsal İlişkiler (70 kavram),
- Hayvanlar ve Hayvanlarla İlgili Kavramlar (39 kavram),
- Evren-Zaman (74 kavram toplam),
- İnsan Vücudu ve İnsana Dair Kavramlar (44 kavram) gibi alanlar yer almaktadır. Bu dağılım, Kazak şarkılarının yalnızca bireysel değil, kolektif bilinç ve kimlik üzerine inşa edildiğini göstermektedir.

Ayrıca, şarkılarda geçen “bozkurt (kókbóri), kartal (qyran) ve at (tulpar)” gibi hayvan motifleri, mitopoetik düzlemde özel bir yer tutmakta ve ulusal sembolleri besleyen köklü kültürel temsiller sunmaktadır. Bu hayvanlar, devlet armalarında, bayraklarda ve halk anlatılarında da yer bulan sembollerdir. Kurt özgürlük ve ruhun gücünü, kartal yüksek bilinç ve uyanıklığı, at ise sadakat, kahramanlık ve bağımsızlığı temsil etmektedir.

Soyut kavramlar, dinî inançlar, savaş ve mücadele temaları, hem geleneksel kültürün hem de çağdaş ulusal kimlik inşasının şarkı sözleri üzerinden nasıl yansıtıldığını ortaya koymaktadır. Elde edilen temalar, Kazak halk müziğinde kültürel sürekliliğin güçlü bir şekilde sürdüğünü, arkaik kelime ve kavramların hâlâ aktif kullanıldığını göstermektedir.

Bu araştırma, etno-folklor gruplarının şarkılarını sadece dilsel değil aynı zamanda kültürel, ideolojik ve sosyolojik bir çerçevede ele almak gerektiğini ortaya koymuştur. Söz konusu şarkılar, hem tarihî hem de çağdaş Türk kimliğinin inşasında aktif rol oynayan metinlerdir.

Bu tez çalışmasından hareketle, Türklük bilimine katkı sağlayabileceği düşünülen muhtemel araştırma başlıkları öneri mahiyetinde aşağıda sunulmuştur.

- Farklı etno-folklor gruplarının eserleriyle karşılaştırmalı söz varlığı çalışmaları yapılabilir.
- Şarkıların melodik yapıları ve müzikal ritimleri ile dilsel temalar arasındaki ilişki incelenebilir.
- Aynı tematik alanlarda Türkiye Türkçesi ve diğer Türk lehçeleri arasında kavram ortaklıkları üzerine araştırmalar yapılabilir.
- Etno-folklor gruplarının yeni nesil dinleyiciler üzerindeki etkisi, kültür aktarımı bağlamında sosyolojik olarak da değerlendirilebilir.

Sonuç olarak bu tez, Kazakistanlı etno-folklor gruplarının şarkı sözlerinin zengin tematik yapısını ortaya koymakta, söz varlığı üzerinden Türk kültür mirasının canlı ve çok katmanlı doğasını belgelemiştir. Bu tür çalışmalar, hem Türkoloji alanına hem de kültürel sürdürülebilirliğe önemli katkılar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arat, Reşit Rahmeti: **Vekayi Babur'un Hatıratı**, I-II, C. 2, Ankara, TTK Yayınları, 1987.
- Atasoy, Emin: “Kazakistan’ın Nüfus Yapısı ve Demografik Özellikleri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, 2001, s. 215-244.
- Asyqova, Jamalhan: **Qazaq Maqal-Mátelderı**, Almaty, Balaýsa Yay., 2013.
- Aydın, Erhan: **Orhon Yazıtları (Köl Tigin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)**, Konya, Kömen Yay., 2012.
- Álımbai, Nursan: **Qazaqtyń Etnografıalyq Kategorıalar, Úgymdar Men Ataýlarynyń Dástúrli Júesi. Ensiklopedia**, Almaty, DPS, 2011.
- Álımqulov, Qadyr: **Máńgilik Mura**, Almaty, Hantáńiri, 2015.
- Álmuhanova, Rıza: **Qazaq fólkloryndaǵy antıkalyq saryndar**, Almaty, Arys Yay., 2009.
- Ábilov, Aldajar
Salmanov, Raýshanbek: **Qazaq Fólklory jáne Dástúr Sabaqtastyǵy**, Qyzylorda, Tumar Yay., 2007.
- Ábılqasymov, B
Seitbekova, A: **Qazaq Tılı Tarihyna Qatysty Túrkokologıalyq Izdenister**, Almatı, ARYS Yay., 2011.
- Áybákirova, Saltanat
Ýyzbaeva, Anar: “Qazaq halqynyń dástúrli taǵamdarynyń simvoldyq máni”, **Adam álemi**, 2018, C. 1, s. 41-54.

Ismağambetova, Zýhra:

Bayniyazov, Ayabek **Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü**, Ankara,
Bayniyazova, Janar Türk Dil Kurumu Yayınları, 2021.

Koç, Kenan

Bostanova, Aliya: “Kazak Türkleri ve Türkiye Türkleri Arasındaki Kültürel
Benzerlikler ve Farklılıklar”, **Yazıt Kültür Bilimleri
Dergisi**, 2022, s. 119-129.

Júzbaı, Janǵalı: **Aqsaq qulan. Ketbuǵa bıdıń kúleri**, Astana,
Qazaqstan Respýblikasynyń Mádeniet Jáne Sport
Mınıstrlıǵı, 2015.

Jubanov, H. K.: “Qazaq sóilemindegi sóz tártibi tarihyınan”, Alma-Ata,
KazFAN SSSR Yay., 1936.

Doǵan, Orhan: “Kazak Adının Menşei, Kazak Halkının ve Hanlıǵı’nın
Oluşumu ve Faaliyetleri (XVI. Yüzyıla Kadar)”,
Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi,
C. 1, 2019, s. 16-27.

Çufadar, Nevriye: “Köroǵlu Destanı’nda atın mitolojik göstergeleri”,
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, C.
5, 2019, s. 215-226.

Ercilasun, Ahmet **Türk Kağanlıǵı ve Türk Bengü Taşları**, İstanbul,
Bican: Dergâh Yayınları, 2016.

- Kabadayı, Osman: **Kazakça At Koşum Takımları (Tarihî Karşılaştırmalı Söz Varlığı İncelemesi)**, Çanakkale, PA Paradigma Akademi Yayınları, 2024.
- Kaplankıran, Dilek: “Kazak Türkçesinde Hayvan Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları Üzerine”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C. 5(3), 2016, s. 1161-1181.
- Kartaeva, Tattigül
Oralbay, Yerdan: “Geleneksel Kazak Kültüründeki Koç Kültüyle İlgili Etnoarkeolojik İncelemeler”, **Belleten**, 2020, C. 84, s. 907-958.
- Kenjetaev K: **Qazaq Halyń Ánderin Oryndaýdaǵy Kelbir Sıpatтары**, Almaty, Qazaq SSR-niń mádenıet jónindegi memlekettik komiteti (Arhıvtık qor) Yay., 1990.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara, TDK Yayınları, 2003.
- Koç, Kenan
Bayniyazov, Ayabek
Başkapan, Vehbi: **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2021.
- Koç, Kenan
Doğan, Oğuz: **Kazak Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2022.

Qazaqstan Respýblikasynyń memlekettik ráemizderi týraly Qazaqstan Respýblikasynyń 2007 jylǵy 4 maýsymdaǵy N 258 Konstıtýsıalyq zańy

Malov, S. E.: “K İstorii Kazakhskogo Yazyka”, **Izvestiya Akademii Nauk Soyuz SSR**, Izv. Otd. literatury i Yazyka, №3, 1941.

Massadıkova, Guzal: “Kazakistan Kúltúründe Kazak Gelinliklerinin 1900'den Günümüze Deǵışımı”, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Nazarbayev, Nursultan : **Tarihin Akışında**, Ankara, Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliǵı, 2012.

Omarbekov, T.: **Qazaq túrkileriniń memlekettiligi: qaǵanattar, ulystar men handyqtar baıany: monografia**, Almaty, Qazaq ýnıversıteti Yay., 2015.

Orkun, Hüseyin Namık: **Eski Türk Yazıtları**, Ankara, TDK Yayınları, 1994.

Ögel, Bahaeddin: **Dünden Bugüne Türk Kúltürünün Gelişme Çaǵları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2020.

Pratov, Ýktam: **Botanika**, Tashkent, " O'Zbekiston" Baspa-Polıgrafia, 2015.

Smaǵulova, G. N.
Mánkeeva, A. Q.: “Adamnyń jas Erekshelıǵına Baılanysty túr-túrinin qaýymdastyǵynyń Psiholingvistikalyq máńgiligi”, **Qoǵamdyq jáne gýmanitarlyq ǵylymdar seriesy**, 2016, s. 186.

- Seıdimbek, A.: **Qazaqtyń kúı óneri. Monografıa**, Astana, Kúltegin Yay., 2002.
- Turan, Fikret: “Eski Türkçeden Orta Türkçeye Askeri Rütbe ve Unvanlar”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. 58, 2018, s. 155-173.
- Togan, Zeki Velidi: **Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981.
- Togan, Zeki Velidi: **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981.
- Iliasov, M.: **Qazaq Ánderi**, Almaty, QAZAqparat, 2013, C. 1, s. 380.
- Ybyraıym, Beken: **Dýlat Babataıuly, Mahambet Ótemisuly, t.b. Shygarmalary**, Almaty, Nurly Press.kz, 2014.

ELEKTRONİK (ÇEVİRİMİÇİ) KAYNAKLAR

- Aq Jaryq: “Sarmad ansambli Germanıada Naýryz merekesin toıladı”, (Çevrimiçi) <https://azh.kz/kz/news/view/76430>, 7 Haziran 2025.
- Assembly.kz: “Sarmad Etno-folklorlyq ansambli: Uly dala áyeniniń Dybysy”, (Çevrimiçi) <https://assembly.kz/ru/news/etno-folklornyy-ansambl-sarmad-zvuchanie-melodii-velikoy-stepi/>, 7 Haziran 2025.

- Azernews.az: “HasSak ethno-folk ensemble shines in Baku”, (Çevrimiçi) <https://www.azernews.az>, 8 Haziran 2025.
- Glosbe Sözlük: “Türkçe-Moğolca Sözlük”, (Çevrimiçi) <https://tr.glosbe.com/tr/mn/bahad%C4%B1r>, 10 Haziran 2025.
- Kudago: “HasSak: Biz tek qazaqtardyn ǵana emes, búkil túrki áleminiń halyq mádenietiniń elshilerimiz”, (Çevrimiçi) <https://kudago.com/spb/news/hassak-interview/>, 8 Haziran 2025.
- Qunanbaev, Abai: “Qulaqtan kirip, boıdy alar”, (Çevrimiçi) <https://abaialemi.kz/kz/post/view?id=216> , 1 Haziran 2025.
- Saparbai, Israıl: “Órtolǵay”, (Çevrimiçi) <https://www.zharar.com/>, 1 Eylül 2024.
- Sultanbekov, Arslanbek: “Dombyra”, (Çevrimiçi) https://vk.com/topic-157301156_39024575 , 5 Eylül 2024.
- Tengri News, “The Spirit of Turkistan”, (Çevrimiçi) <https://tengrinews.kz>, 5 Haziran 2025.
- The Astana Times: “Kazakhstan’s Turan Ethno-Folk Ensemble Begins European Tour with First Performance in Switzerland”, (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 5 Haziran 2025.

The Astana Times: “Turan Ethno-Folk Group Celebrates Majesty of Turkic Music at Qazaq Concert”, (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 5 Haziran 2025.

The Astana Times: “HasSak Band, Astana Opera Dazzle in Nomad Inspiration Gala”, (Çevrimiçi) <https://astanatimes.com>, 8 Haziran 2025.

Turan Ethno-Folk Ensemble, “Uly Turan – Mángilik”, (Çevrimiçi) <https://lyricstranslate.com/ru/turan-uly-turan-mangilik-lyrics.html>, 1 Eylül 2024.

Turan Etno-Folk Grubu: “Hakkımızda”, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com>, 5 Haziran 2025.

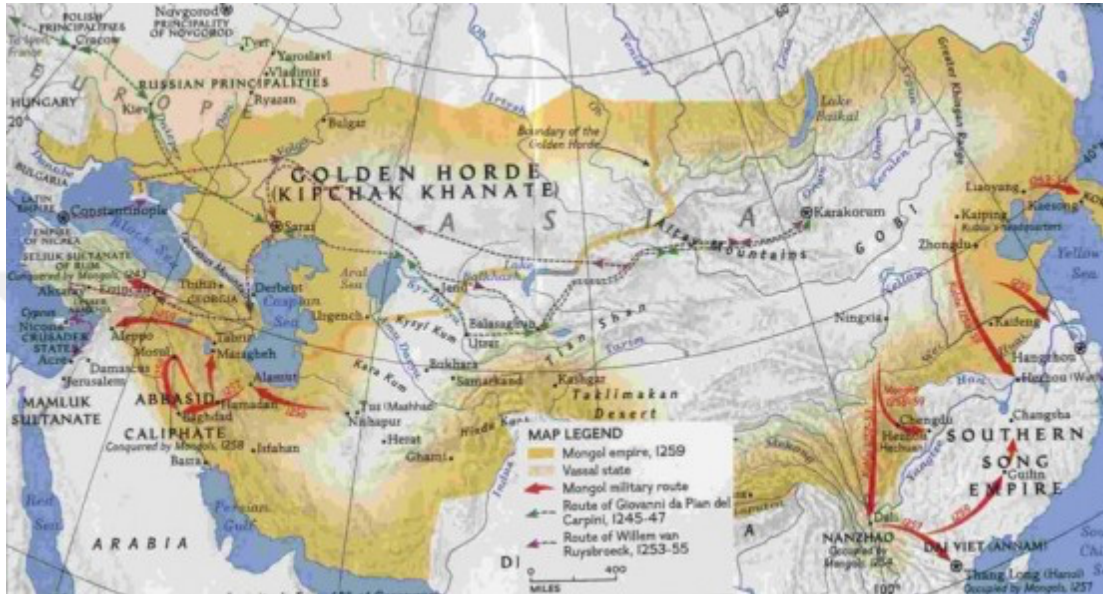
Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi) (TDK): <https://sozluk.gov.tr>, 15 Haziran 2025.

Halk şarkısı: “Bır Dosyń Kerek Eken”, (Çevrimiçi) https://vk.com/wall-108688709_17471, 5 Eylül 2024.

EKLER

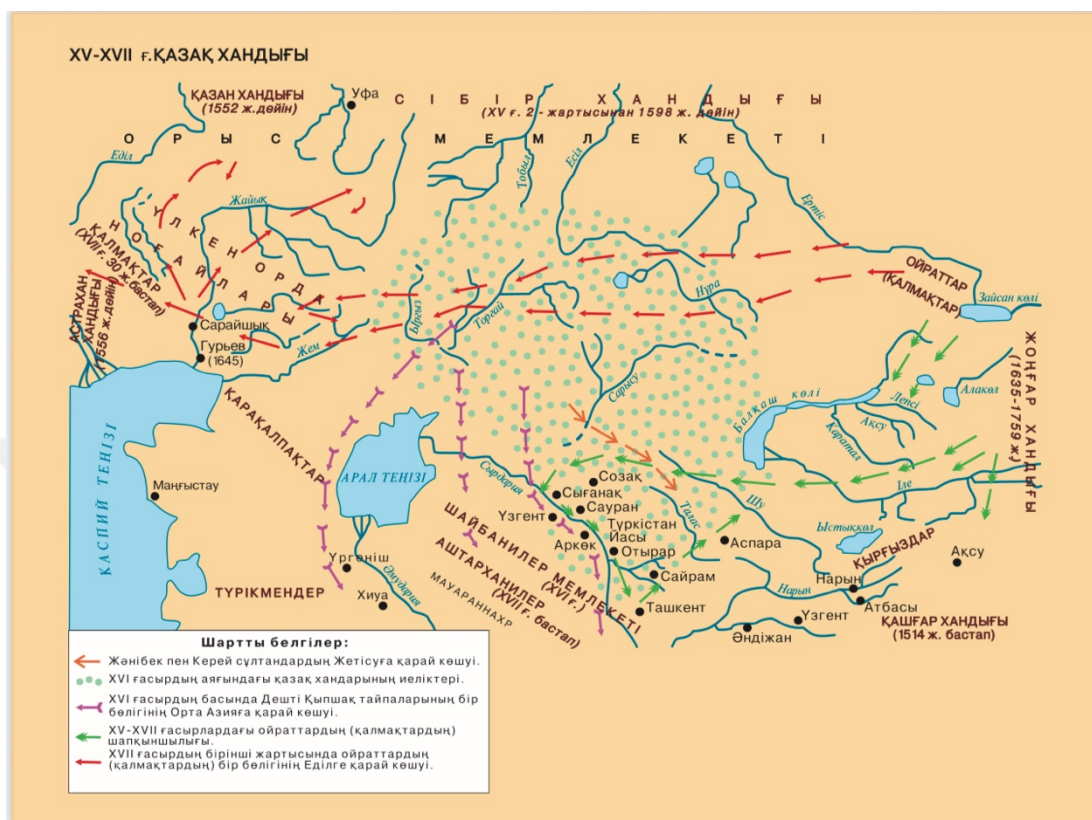
1. HARİTALAR

Harita 1.1 Altın Orda Devleti¹

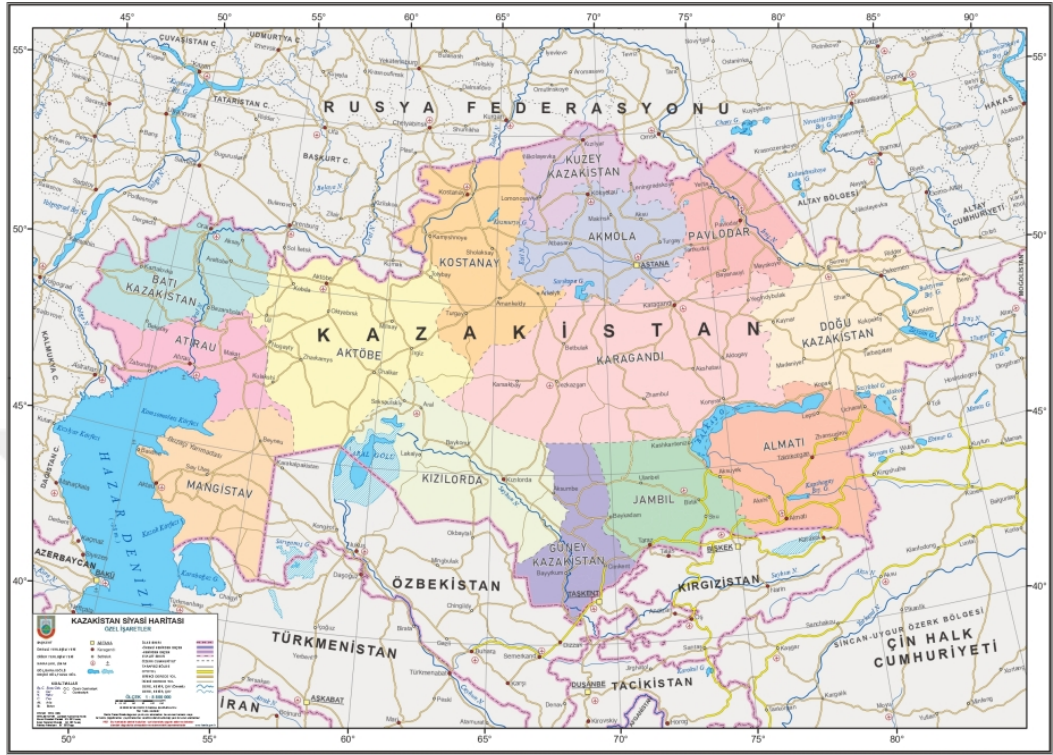
¹ Abai.kz, Altyn Orda – Qazaq Handyǵynyń Babasy(sońy), (Çevrimiçi) <https://abai.kz/post/40475>, 15 Haziran 2025.

Harita 1.2 XV–XVII. yüzyıllarda Kazak Hanlığı²

² Qazaqstan Tarihy, XV–XVII ғ. Qazaq handyǵy men Uly jibek joly kartasy, (Çevrimiçi) <https://e-history.kz/kz/library/show/25314>, 15 Haziran 2025.

Harita 1.3 Günümüz Kazakistan Haritası³

³ Harita Genel Müdürlüğü, Kazakistan Siyasi Haritası, (Çevrimiçi) <https://www.harita.gov.tr/urun/kazakistan-siyasi-haritasi/652>, 15 Haziran 2025.

2. RESİMLER

Resim 2.1 Kazak Hanlığı Kurucuları: Kerey Han⁴ ile Janibek Han⁵

⁴ Qazaqstan Tarihy, Kereı Han, (Çevrimiçi) <https://e-history.kz/kz/prominent-figures/show/12498>, 15 Haziran 2025.

⁵ Qazaqstan Tarihy, Áz Jánibek Han Tarıhyndaǵy Aqtańdaqtar, (Çevrimiçi) <https://e-history.kz/kz/news/show/200>, 15 Haziran 2025.

Resim 2.2 Abılay Han⁶

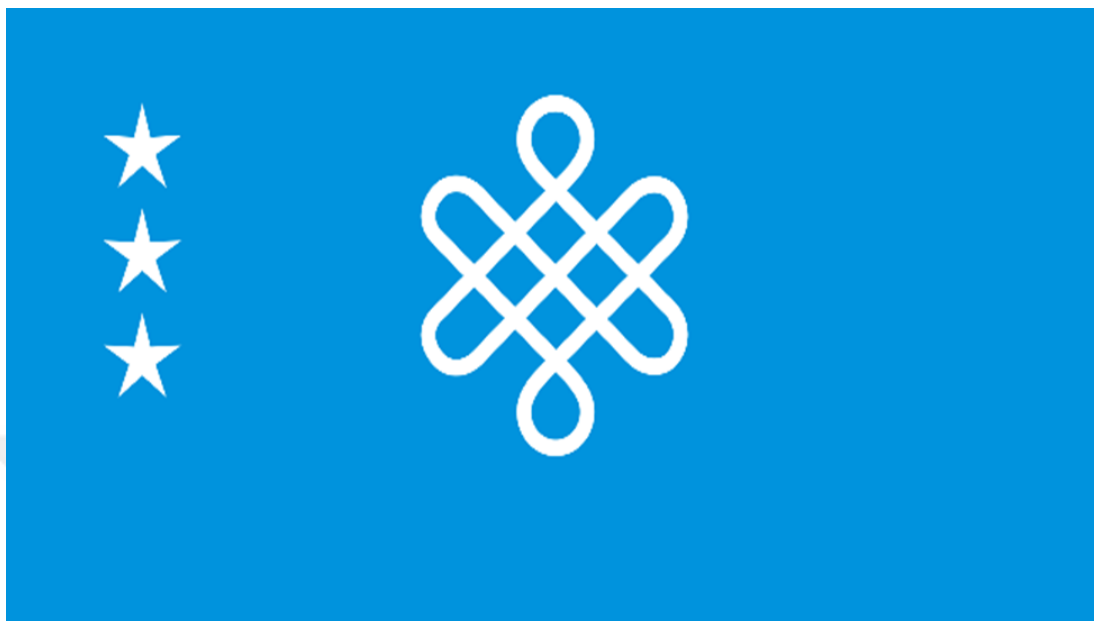
⁶ Qazaqstan Tarihy, Abylai han (Abılmansyr), (Çevrimiçi) <https://e-history.kz/ru/prominent-figures/show/12614>, 15 Haziran 2025.

Resim 2.3 1836–1838 Yıllarındaki İsatay Taymanuly ve Mahambet Ötemisuly Önderliğindeki İsyân⁷

⁷ Qazaqstan Tarihy, Isataı men Mahambet Bastağan Kóterilis, (Çevrimiçi) <https://e-history.kz/kz/news/show/338864>, 15 Haziran 2025.

Resim 2.4 Kazak Hanlığı Bayrağı⁸

⁸ Inform Buro, Qazaq handyǵy men Alash tǵlary qandai boldy? (Çevrimiçi) <https://informburo.kz/kaz/elainasy/qazaq-xandygy-men-alas-avtonomiyasynyn-tulary-qandai-boldy>, 15 Haziran 2025.

Resim 2.5 Kazakistan Cumhuriyeti Bayrağı⁹

⁹ Akorda.kz, Memleketтік rámizder Qazaqstan Respýblıkasynyń Memleketтік Týy, (Çevrimiçi) https://www.akorda.kz/kz/state_symbols/kazakhstan_flag, 15 Haziran 2025.

Resim 2.6 Kazakistan Cumhuriyeti'nin Devlet Arması¹⁰

¹⁰ Akorda.kz, Memlekettik r mizder Qazaqstan Resp blikasyny  Memlekettik Elta nbasy, ( evrimi i) https://www.akorda.kz/kz/state_symbols/kazakhstan_emblem, 15 Haziran 2025.

Resim 2.7 Turan Etno-Folklor Grubunun logosu¹¹

¹¹ Turanofficial.com, Gallery, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/gallery>, 15 Haziran 2025.

Resim 2.8 Kazakların millî oyunu, Altıbakan¹²

¹² Zharar.com, Altıbaqan oıny, (Çevrimiçi)
<https://www.zharar.com/index.php?do=shorttexts&action=item&id=90602>, 15 Haziran 2025.

3. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 3.1 “Alaş” Partisinin Üyeleri¹³

¹³ İnform Buro, 100 Let Avtonomii "Alaş". Vse, Čto Nužno Znat' O Pervoj Kazahskoj Respublike, (Çevrimiçi) <https://informburo.kz/stati/100-let-avtonomii-alah-vsyo-cto-nuzhno-znat-o-pervoy-kazahskoy-respublike.html>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.2 Turan Etno-Folklor Grubu¹⁴

¹⁴ Turanofficial.com, Gallery, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/gallery>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.3 Sarmad Etno-Folklor Grubu¹⁵

¹⁵ Assembly of People of Kazakhstan, Ethno-Folklore Ensemble ‘Sarmad’: Melody Of The Great Steppe, Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/gallery>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.4 HasSak Etno Etno-Folklor Grubu¹⁶

¹⁶ Daymusic.ru, 5 Grupp Kazakhstana, Privnosyashchikh Traditsionnyy Kazahskiy Stil' V Sovremennuyu Rok-Muzyku, (Çevrimiçi)
https://www.daymusic.ru/articles/5_grupp_kazahstana_privnosyashchih_tradicionnyy_kazahskiy_stil_v_sovremennuyu_rok_muzyku, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.5 Kazak Geleneksel Giysisi, Cepken¹⁷

¹⁷ Pinterest, Qazaq Ulttyq K im, ( evrimi i) <https://ru.pinterest.com/pin/34340015903990126/>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.6 Kazak Gelinliği¹⁸

¹⁸ Pinterest, Qazaq Ulttyq Kiim, (Çevrimiçi) <https://ru.pinterest.com/pin/88875792642143600/>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.7 Kazak Geleneksel Başlığı, Saukele¹⁹

¹⁹ Pinterest, Qazaq Ulttyq K im, ( evrimi i) <https://ru.pinterest.com/pin/12877548932263143/>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.8 Kazak Geleneksel Takıları²⁰

²⁰ Pinterest, Qazaq Ulttyq Kïim, (Çevrimiçi) <https://ru.pinterest.com/pin/34691859627315791/>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.9 18 Yaşındaki Bir Saka Askeri Altın Elbiseli Adam²¹

²¹ Pinterest, Qazaq Ulttyq Kiim, (Çevrimiçi) <https://ru.pinterest.com/pin/342132902968235638/>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.10 Dombıra²²

²² Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.11 Üç Telli Dombıra²³

²³ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.12 Şerter²⁴

²⁴ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.13 Şinkildek²⁵

²⁵ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.14 Jetigen²⁶

²⁶ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.15 Kobız²⁷

²⁷ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.16 Sıbızgı²⁸

²⁸ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.17 Sazsırmay²⁹

²⁹ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.18 Buğışak ve Müyizsırnay³⁰

³⁰ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.19 Kamıssırnay³¹

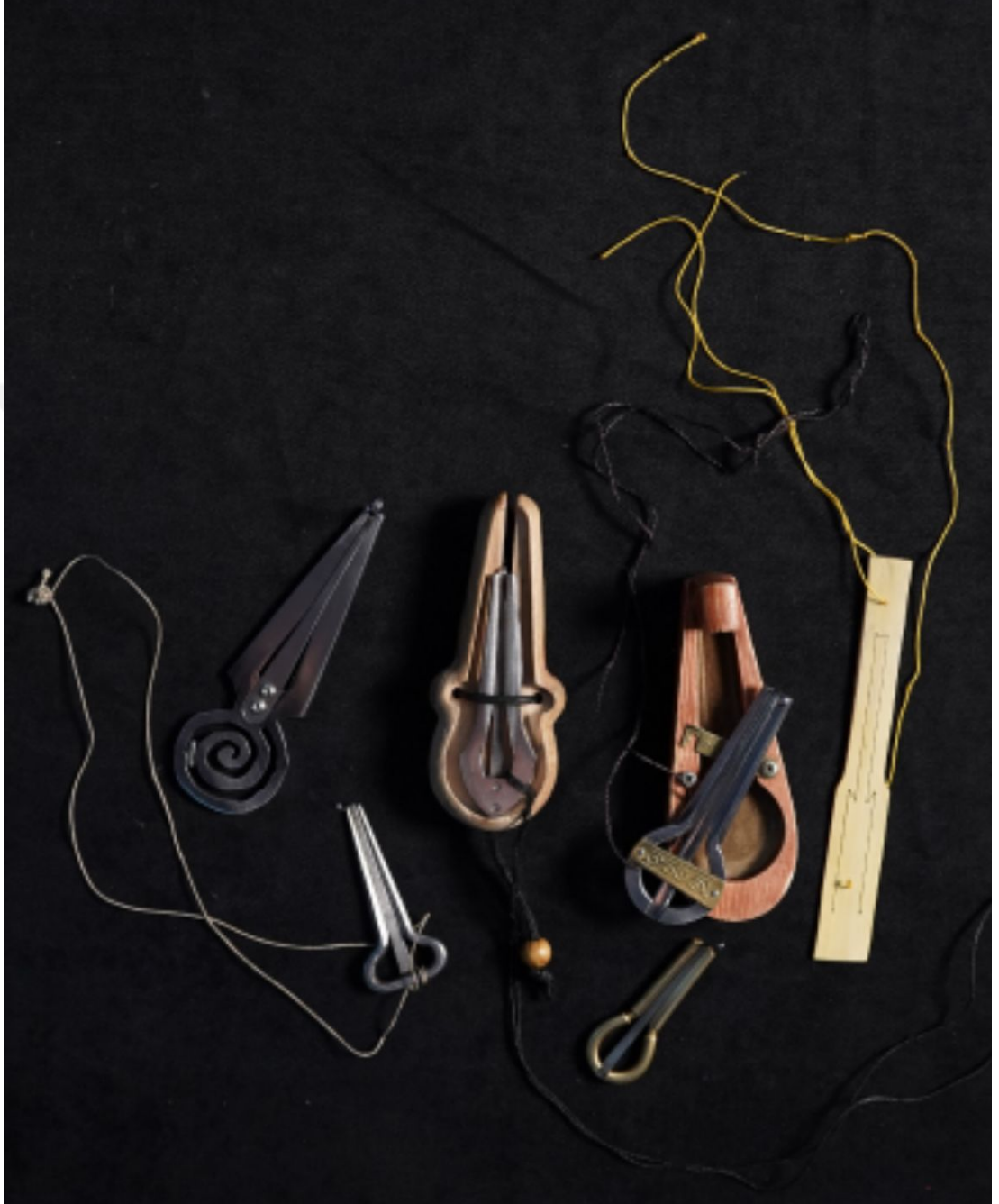
³¹ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.20 Kernei³²

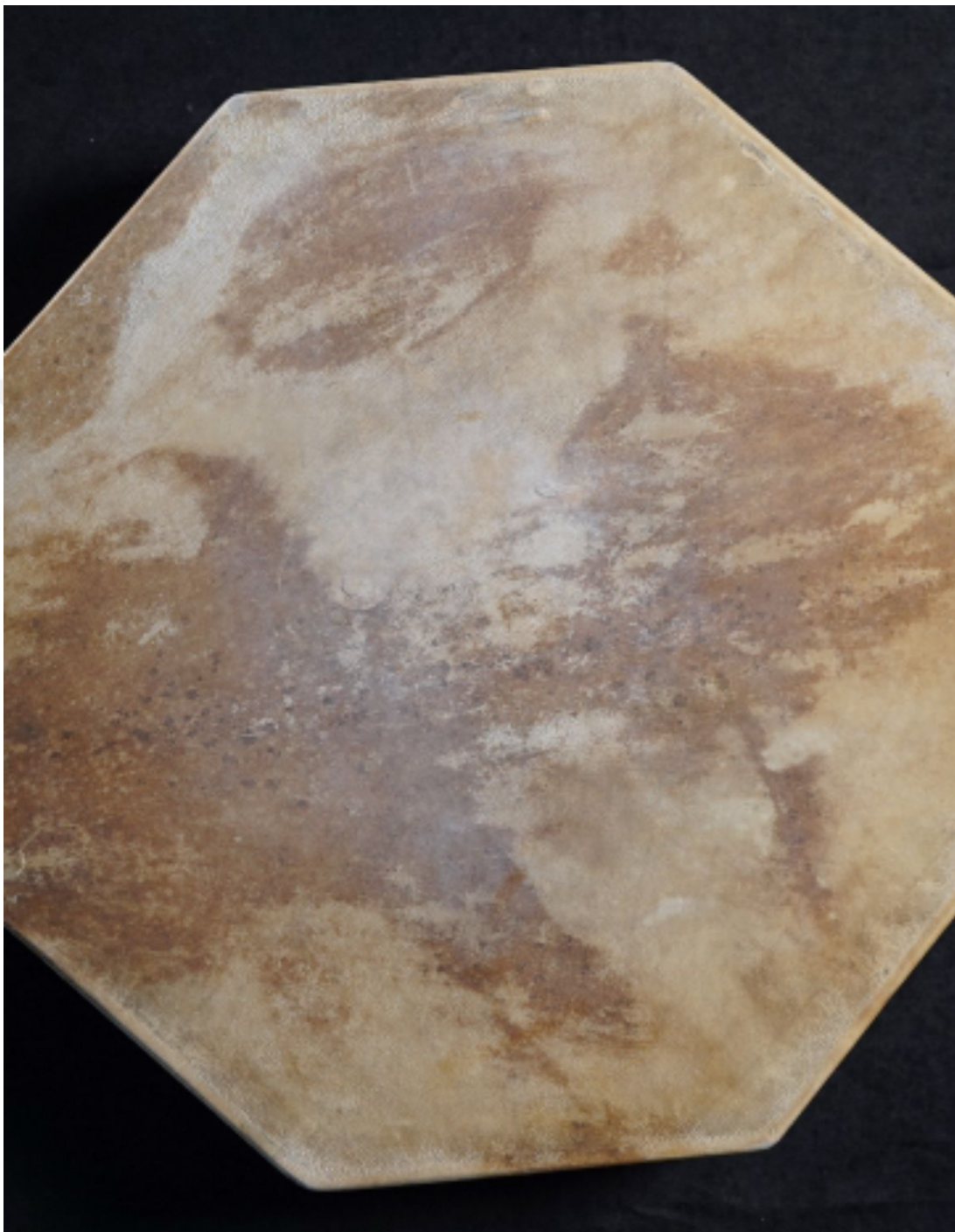
³² Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.21 Şankobız³³

³³ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.22 Daňğıra³⁴

³⁴ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.23 Daılpaz³⁵

³⁵ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.24 Darbuka³⁶

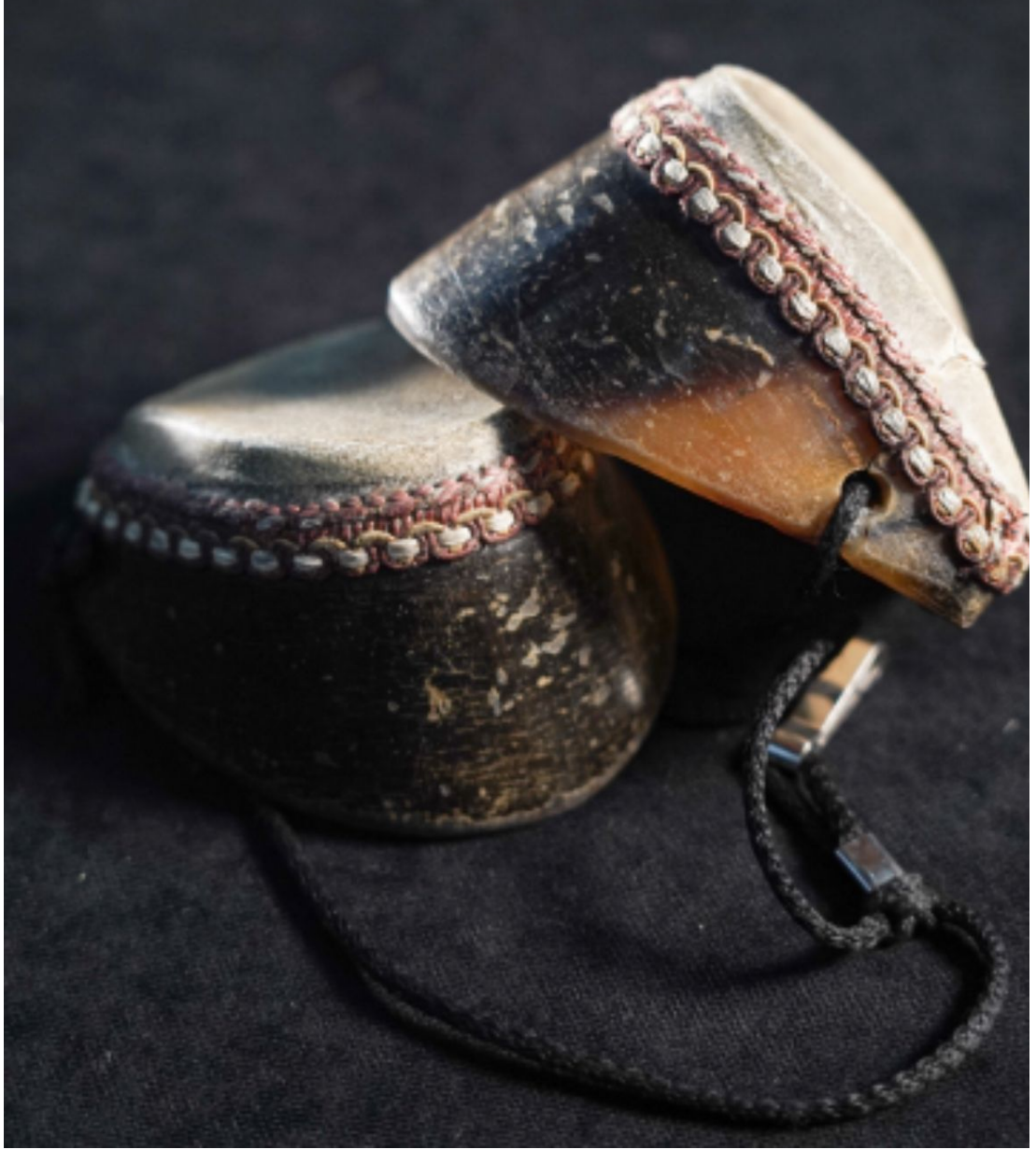
³⁶ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.25 Küntayaq³⁷

³⁷ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.26 Tuyaqtas³⁸

³⁸ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.27 Orteke³⁹

³⁹ Turanofficial.com, Musical Instruments, (Çevrimiçi) <https://turanofficial.com/en/instruments>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.28 Kazak Sofrası⁴⁰

⁴⁰ Aqtobegazeti.kz, Qazaqtyń Dastarqany, (Çevrimiçi) <https://aqtobegazeti.kz/?p=98667>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.29 Kazak Düğünü⁴¹

⁴¹ Kaz.caravan.kz, “Bos maqtan men tojarys”: Qazaq toyn reformalaý kerek, (Çevrimiçi) <https://kaz.caravan.kz/zhangalyqtar/bos-maktan-men-tojzharys-kazak-tojyn-reformalau-kerek/>, 15 Haziran 2025.

Fotoğraf 3.30 Kara Jorga oyunu⁴²

⁴² Baribar.kz, “Qara jorga” bii sheteldikterdi tamsandyrdy, (Çevrimiçi) <https://baribar.kz/27433/qara-zhorgha-bii-sheteldikterdi-tamsandyrdy/>, 15 Haziran 2025.